

AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER DDR
ZENTRALINSTITUT
FÜR ALTE GESCHICHTE UND ARCHÄOLOGIE

BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA

BSB B.G. TEUBNER VERLAGSGESELLSCHAFT

1987

THEODORVS GAZA

M. TVLLII CICERONIS LIBER DE SENECTVTE
IN GRAECVM TRANSLATVS

EDIDIT

IOANNES SALANITRO

BSB B.G. TEUBNER VERLAGSGESELLSCHAFT

1987

**Bibliotheca
scriptorum Graecorum et Romanorum
Teubneriana
ISSN 0233-1160
Redaktor: Günther Christian Hansen
Redaktoren dieses Bandes: Christian Collatz und
Günther Christian Hansen**

ISBN 3-322-00360-4

© BSB B. G. Teubner Verlagsgesellschaft, Leipzig, 1987

1. Auflage

VLN 294/375/14/87 · LSV 0886

Lektor: Manfred Strümpfel

Printed in the German Democratic Republic

Gesamtherstellung: INTERDRUCK Graphischer Großbetrieb Leipzig,

Betrieb der ausgezeichneten Qualitätsarbeit, III/18/97

Bestell-Nr. 666 365 1

05400

PRAEFATIO

Antequam rationem atque consilium huius editionis exponam, de Theodori Gazae vita et scriptis breviter disserere mihi liceat.¹⁾ Gaza, vir Graecus, Thessalonicae anno 1400 natus, patria urbe a Turcis capta (a. 1430) cum exul in Italiam pervenisset, Mantuae apud Victorinum Feltrensem moratus est ibique intra aliquot annos Latinam linguam perdidicit. brevi autem tempore tam doctum tamque optimarum litterarum studiosum se ostendit, ut in Italia eloquentiae famam praecaram nonnullis operibus utraque lingua conscriptis adipisceretur: itaque anno 1440 Ferrariae, in Estensium urbe, linguae Graecae professor factus est. deinde (a. 1451) una cum multis aliis litterarum Graecarum Latinarumque cultoribus Romam vocatus est a Nicolao V, pontifice Romano, cuius hortatu in Graecos scriptores Latine reddendos et in Latinos auctores Graece vertendos operam impendit (quo tempore, ut videtur, Ciceronis librum *de senectute* in Graecam linguam transtulit).²⁾ post Nicolai pontificis obitum (a. 1455) ab Alphonso, rege Neapolitano, invitatus Neapolim adiit, ubi quendam honorificum locum obtinuit et usque ad regis mortem (a. 1458) permansit. postea Romam rediit (ubi Bessarionis cardinalis magna gavisus est gratia), necnon in Estensium urbem³⁾, in qua doctoris publici munus gessit et

1) De Theodori Gazae vita et scriptis copiosius hi viri docti disputaverunt: H. Hodijs, *De Graecis illustribus linguae Graecae litterarumque humaniorum instauratoribus*, eorum vitis, scriptis et elogiis, Londini 1742, 55–136; Ch. Fr. Boerner, *De doctis hominibus Graecis litterarum Graecarum in Italia instauratoribus*, Lipsiae 1750², 121–136; É. Legrand, *Bibliographie hellénique*, 1, Paris 1885, 31–49. quod ad eius nominis variam scripturam attinet (*Θεόδωρος ὁ Γαζής*, *Theodorus Gaza*, *Th. Gazinus*, *Th. Gazaeus*, *Gaza* etc.: de quibus nominibus cf. M. E. Cosenza, *Dictionary of the Italian Humanists*, 2, Boston 1962, 1563–1600), nomen *Theodorum Gazam* vel tantum *Gazam* ex consuetudine recipere malui.

2) De hac priore, nisi me fallo, translatione vd. quae scripsi p. XII sqq. et passim. tamen de chronologia, quam supra indicavi, non omnes critici consentiunt: ex. gr. E. Pinto, *Teodoro Gaza. Epistole*, Napoli 1975, 12 anno 1433 compositam esse infirmis quidem argumentis nisus hanc translationem putat; communis autem opinio (vd. ex. gr. J. E. Sandys, *A History of Classical Scholarship*, 2, New York 1958, 62) pontificis Nicolai V temporibus eam recte ponit.

3) Cf. H. Hodijs 58.

PRAEFATIO

alteram recensionem libri *de senectute* in Graecum conversi ad usum scholae fortasse confecit.¹⁾ paulo post in paupertatem redactus in Brutios se contulit, ubi privatus vixit et iam aetate proventus anno 1475 diem obiit supremum.²⁾

De illius vita satis. nunc venio ad scripta. Gaza, ut inter omnes constat, de Graecis Latinisque litteris bene meritus non solum nonnulla scripta sua et Graece et Latine composuit, sed etiam haud pauca Graeca opera in Latinum et quaedam opuscula Latina in Graecum convertit.³⁾ quod ad scripta Graeca attinet, haec maioris ponderis sunt⁴⁾: (a) *grammatica Graeca*; (b) *liber de mensibus Atticis*; (c) *tractatus de origine Turcorum*; (d) *canis elogium*; (e) *de spontaneo et invito*; (f) *de fato*. praeterea nonnullas epistulas nuper editas⁵⁾ ad fratres, ad Bessarionem aliosque viros doctos missas Latine atque Graece conscripsit. quod vero ad eius translationes attinet, ex Graeco in Latinum sermonem interpretatus est: (a) Aristotelis *problemata* et (b) Aristotelis *de historia animalium libros X* (quas translationes postea retractavit), praeterea (c) Theophrasti *de historia plantarum*; (d) Alexandri Aphrodisiensis *problemata*; (e) Apollonii grammatici Alexandrini *de constructione verborum*; (f) Herodiani *de numeris*; (g) Origenis *contra Celsum*; (h) Dionysii Halicarnassei *praecepta de oratione nuptiali*; (i) Aeliani *de instruendis aciebus*; (l) Hippocratis *aphorismorum sectiones VII*; ex Latino autem sermone in Graecum praeter librum *de senectute*, de quo diximus, vertit duo alia Ciceronis opera, ut videtur, libros dico *de amicitia* et *de officiis*, et duo opuscula Michaelis Savonarolae (*de balneis et thermis naturalibus omnibus Italiae sicque totius orbis et physiognomiae speculum*). praeterea Graecas interpretationes opusculi Ciceroniani de somnio Scipionis⁶⁾ et Caesaris

1) Nam codex Turicensis (T), qui alteram, ut opinor, recensionem exhibet, in urbe Estensium scriptus est (vd. infra p. XI). de gravibus sane quaestionibus ad duplicem recensionem pertinentibus vd. praesertim haec opuscula mea: (a) S⁵ 284–296; (b) S⁶ 319–350 (vd. etiam quae infra scripsi p. VIII n. 1).

2) Tamen de Theodori Gazae mortis anno docti viri dissentiunt; manifeste autem errat Pinto 22, qui anno 1478 Gazam vita excessisse putat; nam cum alia argumenta ad eius confutandam opinionem afferri possunt tum illud Angeli Politiani epigramma *In mortem Theodori Gazae*, quod profecto anno 1475 compositum est (cf. É. Legrand 40).

3) Omnia eius opera accurate collegit M. E. Cosenza 1563–1571.

4) Scilicet cetera minoris momenti scripta — de quorum paternitate ambigitur — apud Cosenza inveniri possunt.

5) Cf. E. Pinto.

6) Re vera haec metaphrasis Maximo Planudi tribuenda est; cf. M. Gigante, Ciceronis *Somnium Scipionis* in Graecum a Maximo Planude translatus, PP 60, 1958, 173–194.

commentariorum de bello Gallico¹⁾ commemorabo, quae Gazae perperam tribuuntur.

In universum autem iudicia eruditorum qui vel Gazae ipsius temporibus vel aetate recentiore floruerunt — ut Fr. Philephus, L. Carbo, P. Crinitus, M. A. Sabellicus, H. Barbarus, A. Manutius et multi alii — de Nostri translationibus tam benevola fuerunt ut verae ac genuinae laudes videantur.²⁾ quod tamen ad libellum Ciceronianum, de quo agimus, singillatim pertinet, dicendum est eum, nisi pessimum, plerumque indiligentiorum iudicatum esse: liceat referre tantum ex. gr. opiniones et Scaligeri³⁾: „Non solum autem in versibus desiderabis diligentiam, castigatum iudicium, sed etiam in soluta oratione, in qua multa sunt, quae meliora fieri possunt: quaedam etiam quae mutari debeant“; et Kraftii⁴⁾: „Neque . . . ubique probanda est Gazae interpretatio: non pauca enim ad suum arbitrium, Ciceroniana verba parum curans, nunc mutavit, nunc omisit, nunc adiecit. quo accedit, ut malae notae codicem secutus sit, quum Latina converteret in Graecum sermonem“; et Hessii⁵⁾: „Denique ut meam de hac interpretatione sententiam cum lectoribus communicem, Gaza linguae Latinae non satis gnarus et usus codice in deterioribus habendo, multis locis nec recte intellexit nec ea qua par erat diligentia interpretatus est Ciceronem, modo mutans et transponens, modo addens, modo circumcidens“; et Weberi⁶⁾: „Adde Gazam Latine quidem haud indoctum, discrimen tamen utriusque linguae vel non satis cognitum habuisse, vel non semper servasse atque non modo sententias Ciceronis commutatis verbis structurisque interdum paullo obscuriores reddidisse, sed etiam vestigia orationis Latinae prementem Graecitate non ubique optima usum fuisse.“ quid plura? discrepantia inter criticorum iudicia de Gaza interprete tum libri *de senectute* tum ceterorum

1) Haud dubie haec translatio non Theodori Gazae, sed incerti auctoris est: cf. H. I. Heller, De Graeco metaphraste commentariorum Caesaris, Philologus 12, 1857, 107–149 (tamen L. W. Daly, The Greek Version of Caesar's Gallic War, TAPhA 77, 1946, 78–82 Florentino duci Piero degli Strozzi [†1558] eam tribuit).

2) Omnia haec elogia in dissertatione Hodii 80–91 collecta sunt: ad eas paginas lectorem remittere liceat.

3) I. Scaliger, De versibus Ennii et aliorum a Gaza conversis in libro Ciceronis *de senectute*, Lugduni Batavorum 1626 (editio postuma), 94.

4) F. A. Kraft, Annotatio critica ad Ciceronis Catonem Maiorem, cap. I, praemissa brevi disputatione de critica veterum scriptorum interpretatione, Stuttgartiae 1843, 46.

5) Ph. C. Hess, *Cato Maior, Somnium Scipionis, Laelius et Paradoxa* ex Graecis interpretationibus Th. Gazae, Max. Planudis, Dion. Petavii, Adr. Turnebi, Halae Sax. 1833, VII.

6) C. F. Weber, Dissertatio de Latine scriptis quae Graeci veteres in linguam suam transtulerunt, Casselis 1852, 54.

PRAEFATIO

operum, quae supra commemoravi, manifesta apparet; ea tamen mea quidem sententia facile explicari potest, si hoc animadvertimus: probabiliter eruditi, qui nostram interpretationem reprehenderunt, recensionem priorem, quam, nisi fallor, septemdecim codices tradunt, non alteram emendatiorem a Gaza ipso post aliquot annos curatam et ab uno codice exhibitam consideraverunt et iudicaverunt.¹⁾

Nunc de codicibus qui Gazae interpretationem praebent mihi disserendum esse censeo. octodecim sunt codices Graeci, quos quidem noverim, qui Gazae metaphrasim tradunt.²⁾ hi autem sunt:

- B** Bernensis Gr. 287 (Stadtbibliothek, Bern), saec. XV, chartaceus, miscellaneus, alt. mm 270, lat. mm 180, cuius singulae foliorum paginae plerumque triginta lineas exhibent, a Georgio Hermonymo exaratus, foliis scriptis 74 constat.

ff. 43^r – 74^r M. Tullii Ciceronis dialogum *de senectute* a Theodoro Gaza translatum continent, cui haec inscriptio praeposita est: *Μάρκον Τυλλίου Κικέρωνος Ῥωμαίου διάλογος περὶ γήρως. Κάτω ἢ περὶ γήρως. Ἑρμηνεία Θεοδώρου*. nulla sequitur subscriptio. hunc codicem descripserunt H. Hagen, *Catalogus codicum Bernensium* (Bibliotheca Bongarsiana), Bernae 1875, 309, necnon H. Omont, *Catalogue des manuscrits grecs des Bibliothèques de Suisse*, *Centralblatt für Bibliothekswesen* 3, 1886, 38.

- Be** Bucurestinus Gr. 452 (olim 602) (Biblioteca Academiei, București), saec. XVI, chartaceus, miscellaneus, alt. mm 210, lat. mm 140, lin. 34, ff. 1041.

Inter folia 179^r – 198^r comprehenditur Gazae interpretatio, cui haec inscriptio praeposita est: *Μάρκον Τυλλίου Κικέρωνος Ῥωμαίου διάλογος περὶ γήρως. Ἑρμηνεία Θεοδώρου*. nulla subscriptio. hunc librum descripsit C. Litzica, *Catalogul manuscriselor Grecești, București 1909*, 289 – 293 (cf. etiam P. Moraux, D. Harlfinger, D. Reinsch, J. Wiesner, *Aristoteles Graecus. Die griechischen Manuskripte des Aristoteles*, I, Berlin – New York 1976, 90 – 97).

1) Utriusque recensionis lectiones contuli in opusculis meis supra memoratis (vd. supra p. VI n. 1), necnon in huius editionis commentario: hic et illic, nisi fallor, recensionem β, codice Turicensi traditam, fideliolem correctiolemque quam α esse demonstravi. si quis forte miretur tantum ab uno codice alteram recensionem traditam esse, legat ille, quaeso, quae de hac re scripsi in S⁸ 201 sq. (de quaestionibus ad codicem unicum pertinentibus vd. Sc. Mariotti, *Codex unicus e editori sfortunati*, *Studi in onore di L. Traverso*, Urbino 1971, 837 – 840). de utriusque autem translationis more antiquis temporibus usitato vd. H. Emonds, *Zweite Auflage im Altertum*, Leipzig 1941 et praesertim S⁵ 284 – 296. denique quod ad Gazae sermonem spectat in utraque recensione cf. opusculum nuper laudatum (S⁸) et passim cetera scripta mea; de re in universum vd. etiam G. Böhlig, *Volkssprache und Reinsprache im griechischen Mittelalter*, Berlin 1957.

2) Omnes hos codices per imagines lucis ope expressas (praeter C et T, quos ego pervolvere potui) ipse inspexi et perattente contuli. mentio praeterea est facienda de duobus codicibus nunc deperditis: Berolinensi 391 (de quo vd. C. de Boor, *Verzeichniss der griechischen Handschriften der Königlichen Bibliothek zu Berlin*, Berlin 1897², 226) et Escorialensi M IV 5 (quem descripsit G. de Andrés, *Catálogo de los códices griegos desaparecidos de la Real Biblioteca de el Escorial*, El Escorial 1968, 295).

PRAEFATIO

Bruxellensis Gr. 11291—93 (Bibliothèque Royale, Bruxelles), saec. Br XV^{ex}, chartaceus, miscellaneus, alt. mm 276, lat. mm 195, lin. 30, ff. 112.

Inscriptionem *Μάρκον Τυλλίον Κικέρωνος Ῥωμαίων διάλογος περὶ γήρως. Κάτων ἢ περὶ γήρως. Ἑρμηνεία Θεοδώρου* sequitur interpretationis Graecae textus (ff. 1^r—16^r). subscriptio deest. hic codex Michaelis Apostolidis (ff. 1^r—16^r) et Aristobuli Apostolidis (ff. 16^v—112^r) manibus exaratus est; antiqui possessores fuerunt sodales societatis Iesu urbis Antuerpiae: sic docet H. Omont, Catalogue des manuscrits grecs de la Bibliothèque Royale de Bruxelles et des autres bibliothèques publiques de Belgique, Revue de l'instruction publique, 1884—85, 30 (vd. etiam M. Wittek, Manuscrits et codicologie, Scriptorium 7, 1953, 287).

Catinensis arm. 1 ms. V. 19 (Biblioteca Universitaria, Catania), saec. C XV, chartaceus, alt. mm 210, lat. mm 145, lin. 20, ff. 30.

Continet tantum Gazae interpretationem dialogi Ciceroniani *de senectute*, cui haec inscriptio praeposita est: *Μάρκον Τυλλίον Κικέρωνος Ῥωμαίων Κάτων ἢ περὶ γήρως. Ἑρμηνεία Θεοδώρου*. in f. 30^r haec subscriptio legitur: *Τέλος τὸ περὶ γήρως τοῦ Κικέρωνος*, cui haec verba adiecta sunt: *Κόσμον Κογκίνου ἐκ τῶν τῆς πῆνης Κομήτων κτῆμα*. de hoc codice — praeter M. Fava, Codices Latini Catinenses, SIFC 5, 1897, 435; G. Tamburini, Inventari dei manoscritti delle R. R. Biblioteche Universitaria e Ventimiliana di Catania, Firenze 1914, 31, necnon E. Mioni, Catalogo dei manoscritti greci esistenti nelle biblioteche italiane, 1, Roma 1964, 49 — praesertim scripsit G. Salanitro, Teodoro Gaza e Cicerone (a proposito di un codice greco contenente la traduzione di Teodoro Gaza del *de senectute* ciceroniano), Sic. Gymn. 21, 1968, 76—92.

Laurentianus plut. LXXX 27 (Biblioteca Medicea-Laurenziana, Firenze), saec. XV, chartaceus, miscellaneus, in octavo minori, lin. 26, ff. 36.

M. Tullii Ciceronis liber *de senectute* in Graecum a Theodoro Gaza translatus ff. 4—36 comprehenditur. inscriptio: *Μάρκον Τυλλίον Κικέρωνος Κάτων ἢ περὶ γήρως πρὸς τὸν Ἀττικὸν μετενεχθεὶς ὑπὸ Θεοδώρου*. nulla subscriptio. codicem descripsit A. M. Bandinius, Catalogus codicum Graecorum Bibliothecae Mediceae Laurentianae, 2, Florentiae 1774—1777, 216.

Laurentianus plut. LVIII 33 (Biblioteca Medicea-Laurenziana, Firenze), saec. XV, chartaceus, miscellaneus, in quarto maiori, lin. 30, duplici manu exaratus, ff. 148.

Librum Ciceronis *de senectute*, a Gaza translatus, folia 133^r—148^r continent; Gazae interpretationi haec inscriptio praepositur: *Κάτων ὁ μείζων τοῦ Κικέρωνος ἦτοι περὶ τοῦ γήρως*; sequitur (f. 148^r) haec subscriptio: *Τέλος τοῦ περὶ γήρως Κικέρωνος*. huius codicis descriptio in A. M. Bandinii catalogo 484 inveniri potest.

Laurentianus conv. soppr. 164 (Biblioteca Medicea-Laurenziana, Firenze), saec. XV, chartaceus, miscellaneus, alt. mm 300, lat. mm 200, lin. 29, ff. 164; fuit Petri Candidi Camaldolensis, non paucas notas Angeli Politiani in margine praebet.

ff. 1^r—17^v Ciceronis dialogum *de senectute* a Gaza Graece redditum amplectitur, cui haec inscriptio praecedit: *Μάρκον Τυλλίον Κικέρωνος Ῥωμαίων διάλογος περὶ γήρως. Κάτων περὶ γήρως. Ἑρμηνεία Θεοδώρου*. subscriptio deest. descripserunt N. Festa — E. Rostagno, Codices Graeci Laurentiani, SIFC 1, 1893, 164—165.

- L** Lugdunensis Gr. 1486 (Bibliothèque de la Ville, Lyon), saec. XV, chartaceus, alt. mm 298, lat. mm 215, lin. 30, ff. 41.

Continet tantum M. Tullii Ciceronis dialogum *de senectute* a Gaza Graece versum, cuius haec inscriptio: *Μάρκων Τυλλίου Κικέρωνος Ῥωμαίου διάλογος περὶ γήρως. Κάτων ἢ περὶ γήρως. Ἑρμηνεία Θεοδώρου.* subscriptio deest. huius codicis primus possessor fuit Ioannes Huguetan (ut folio custodiae in fine posito docemur); postea hic codex in possessionem Antoni Cellier venit, qui eum donavit Collegio Lugdunensi SS^{ae} Trinitatis Societatis Iesu (ut in ima parte primi folii legitur). notitiae de hoc libro inveniuntur apud A. F. Delandine, *Manuscripts de la Bibliothèque de Lyon*, Paris 1912, 462–463.

- Lv** Leidensis Vulc. Gr. 2 (Bibliotheca Academiae Lugduno-Batavae, Leiden), saec. XV^{ex}, chartaceus, miscellaneus, ff. 164, duobus partibus constans: I (ff. 1^r–142^v) alt. mm 265, lat. mm 175, lin. 30; II (ff. 143^r–164^v) alt. mm 235, lat. mm 135, lin. 39.

Inter ff. 128^r–141^v comprehenditur Gazae interpretatio, cui haec inscriptio praeposita est: *Μάρκων Τυλλίου Κικέρωνος Ῥωμαίου διάλογος περὶ γήρως. Κάτων ἢ περὶ γήρως. Ἑρμηνεία Θεοδώρου.* textum nulla subscriptio sequitur. hunc codicem descripsit P. C. Molhuysen, *Codices manuscripti Vulcaniani*, 2, Leiden 1910, 2.

- M** Monacensis 289 (Bayerische Staatsbibliothek, München), saec. XV, membranaceus, miscellaneus, in quarto, lin. 27, ff. 36. possessus est a M. Brennio et A. Occone; non paucas exhibet notas a M. Marullo in margine adpositas.

Ciceronis dialogus *de senectute* in Graecum translatus traditur ff. 1^r–24^r hac inscriptione praeposita: *Μάρκων Τυλλίου Κικέρωνος Ῥωμαίου διάλογος περὶ γήρως ἐπιγραφαὶς Κάτων ὁ μείζων ἢ περὶ γήρως ἐρμηνεία Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶτταν μετενεχθεὶς.* sequitur (24^r) haec subscriptio: *Τέλος. περὶ γήρως τοῦ Κικέρωνος ἐρμηνεία Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ εἰς Ἑλληνισμὸν μετενεχθεὶς.* de hoc codice consulas I. Hardt, *Catalogus codicum manuscriptorum bibliothecae regiae Bavaricae, Monachii 1806*, 212, necnon Ph. C. Hess, XX–XXI.

- Ma** Matritensis Gr. 4790 (olim 34) (Biblioteca Nacional, Madrid), saec. XV, chartaceus, miscellaneus, alt. mm 275, lat. mm 205, lin. 30 plerumque, ff. 203.

Gazae translatio folia 100^r–118^v occupat. nulla inscriptio; hanc subscriptionem legimus: *Τέλος τοῦ περὶ γήρως Κικέρωνος ὁ μετήνεγκε Θεόδωρος ὁ Γαζῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν.* Constantini Lascaris manu exaratus Messanae est, ut docet subscriptio, quae in extremo folio 186 legitur: *Κωνσταντίνου τοῦ Λασκάρειος πόρος καὶ κτῆμα ἐν Μεσσήνῃ ἐκγραφέν.* hunc librum J. Iriarte, Regiae Bibliothecae Matritensis *Codices Graeci Manuscripti*, 1, Matriti 1769, 134–140 descripsit (vd. etiam M. Richard, *Manuscripts grecs d'Espagne*, *Bulletin de l'Institut de Recherche et d'Histoire des Textes* 1954, 71).

- O** Oxoniensis 165 (Bodleian Library, Oxford), saec. XV, bombycinus, miscellaneus, in folio, lin. 31, ff. 170.

Liber *de senectute*, per Theodorum Gazam (non per Maximum Planudem, ut in catalogo infra laudato legitur) Graece conversus, ff. 119^r–135^v continetur. inscriptio deest; haec autem est subscriptio: *Τέλος τοῦ περὶ γήρως Κικέρωνος.* de hoc codice cf. *Catalogus codicum Graecorum Bibliothecae Bodleianae*, Oxford 1958, 279–280.

PRAEFATIO

Parisinus Gr. 2071 (Bibliothèque Nationale, Paris), saec. XV, charta-**P** ceus, in quarto, lin. 19, ff. 50.

Hic codex a Georgio Hermonymo exaratus Ciceronis librum *de senectute* Graece conversum a Theodoro Gaza (non a Maximo Planude, ut in catalogo infra laudato perperam scriptum est) tantum continet. inscriptio haec: *Μάρκον Τυλλίου Κικέρωνος Ῥωμαίων διάλογος περὶ γήρως. Κάτωρ ἢ περὶ γήρως. Ἑρμηνεία Θεοδώρου.* subscriptio deest. cf. H. Omont, *Inventaire sommaire des manuscrits du fonds grec*, Paris 1880, 187 (vd. etiam Ph. C. Hess V—VI).

Parisinus suppl. Gr. 66 (Bibliothèque Nationale, Paris), saec. XV/**Q** XVI, chartaceus, miscellaneus, in quarto, lin. 24, ff. 150.

Gazae interpretatio ff. 121^r—150^v comprehenditur. haec est inscriptio: *Μάρκον Τυλλίου Κικέρωνος Ῥωμαίων Κάτωρ ἢ περὶ γήρως. Ἑρμηνεία Θεοδώρου.* nulla subscriptio sequitur. hunc librum memoravit H. Omont, *Inventaire sommaire des manuscrits du supplément grec de la Bibliothèque Nationale*, Paris 1883, 212.

Parisinus suppl. Gr. 526 (Bibliothèque Nationale, Paris), saec. XVI, **R** chartaceus, miscellaneus, in octavo minore, lin. 15, ff. 157.

Gazae interpretatio Graeca ff. 1^r—12^v continetur. haec est inscriptio: *Μάρκον Τυλλίου Κικέρωνος Ῥωμαίων Κάτωρ περὶ γήρως. Ἑρμηνεία Θεοδώρου.* nulla subscriptio. de hoc codice vd. H. Omont, *Inventaire sommaire* 273.

Turicensis C 136 (Zentralbibliothek, Zürich), saec. XV, chartaceus, **T** miscellaneus, alt. mm 167, lat. mm 118, lin. 36, ff. 135.

Gazae interpretatio ff. 73^r—87^v continetur; haec inscriptio: *Μάρκον Τυλλίου Κικέρωνος Ῥωμαίων Κάτωρ ἢ περὶ γήρως ὃν ἐρμήνευσε Θεόδωρος Θεσσαλονικεὺς τῆς τῶν Γαζαίων οἰκίας.* haec subscriptio: *σὺν θεῷ τέλος. Ὡδολφος Πρόβος ὁ Φρήσιος ἔγραψε.* hunc codicem Ferrariae scriptum esse ex verbis in cooperculo anteriore exaratis colligitur. de hoc codice praeter L. C. Mohlberg, *Mittelalterliche Handschriften*, Zürich 1961, 64. 363 vd. praesertim G. Salanitro, *Il codice zurighese* 320—323.

Rheno-Traiectinus 4 (Bibliotheek der Rijksuniversiteit, Utrecht), **U** saec. XVI^{ln}, chartaceus, in quarto, lin. 25, ff. 31. possessor fuit Io. Sambucus, ut in f. 1^r scriptum est.

Continet tantum Ciceronis librum *de senectute* in Graecum conversum a Theodoro Gaza, cui haec inscriptio est praemissa: *Μάρκον Τυλλίου Κικέρωνος Κάτωρ ἢ περὶ γήρως. Ἑρμηνεία Θεοδώρου.* in f. 31^r legitur haec subscriptio: *Τέλος τὸ περὶ γήρως τοῦ Κικέρωνος.* de hoc codice cf. P. A. Thiele — A. Hulshof, *Catalogus codicum manuscriptorum bibliothecae Universitatis Rheno-Trajectinae*, 1, Utrecht 1887, 2.

Vaticanus Gr. 1463 (Biblioteca Apostolica, Città del Vaticano), **V** saec. XV, chartaceus, miscellaneus, in quarto, plerumque lin. 28, ff. 217.

Gazae translatio ff. 196^r—217^r continetur; haec est inscriptio: *Μάρκον Τυλλίου Κικέρωνος Ῥωμαίων διάλογος περὶ γήρως ἐπιγραφεὶς Κάτωρ ὁ μείζων ἢ περὶ γήρως Ἑρμηνεία Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶτταν μετενεχθεὶς,* haec subscriptio: *Τέλος περὶ γήρως τοῦ Κικέρωνος Ἑρμηνεία Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ εἰς Ἑλληνισμὸν μετενεχθέντος.* hic liber descriptus est in catalogo manuscripto, quem

PRAEFATIO

curavit Hieronymus Amati (Inventarium codicum Vat. Graec. 993—2160, Città del Vaticano, 407); vd. etiam J. Bignami Odier, *La Bibliothèque Vaticane de Sixte IV à Pie XI*, Città del Vaticano 1973, 112 et passim.

Priusquam horum codicum cognationes illustrem, de haud paucis editionibus quae Gazae interpretationem tradunt breviter dicam: prima Venetiis apud Aldum anno 1517 in lucem prolata est; deinde aliae editiones (de quibus vd. conspectum siglorum et notarum) saepe una cum textu Latino in vulgus emissae sunt, nulla praefatione nec ullo apparatu instructae, omnes fide unius codicis nisae (i. e., ut videtur, Parisini Gr. 2071) et vitiis mendisque variis necnon pluribus typothetarum erroribus foedatae. de editione Goeziana (a. 1801), quae, ut patet, eodem codice nititur, satis sit observare Graeca verba tam mendose esse expressa, ut haec editio corruptissima et fere inutilis sit habenda. qua re Philippo Carolo Hess operae pretium visum est Gazae opusculum emendatius edere: quod a. 1833 factum est. praeterea ille v. d., qui ope eiusdem codicis¹⁾ veterumque editionum nisus est, primus Gazae translationem commentario et verborum indice notabilium instruxit. qua editione quamquam usque ad nostram aetatem philologi usi sunt, tamen ea nec in textu nec in commentario nec in indice optatis virorum doctorum nostrae aetatis respondet: nam primum, quod ad textum attinet, Philippum Carolum Hess alii non minus sedecim codices laturerunt, quos ipse, ut supra dixi, et repperi et inspexi et contuli (ex quo fit ut inter illius viri docti editionem et nostram — scilicet praetermissa alterius recensionis collatione — plures discrepantiae extent); deinde, quod ad commentarium spectat, siquidem nonnulla ille haud spernenda adnotavit, quibus nos quoque usos esse candide fatemur, tamen haud pauca correximus; quod denique ad verborum notabilium indicem attinet, is gracilior sane lectoribus apparebit, si eum cum indicibus locupletissimis quos huic editioni addidimus comparare velis.

Sed ad codices redeamus. duplicem huius libelli recensionem ad aetatem nostram pervenisse et in hac praefatione (vd. supra p. VII sq.) et iam alibi²⁾ codice quodam adhuc neglecto nisus indicavi; praeterea utramque recensionem ab ipsius Gazae manu, viri elimandi et castigandi scripta sua studiosissimi, profectam esse probabilibus, nisi fallor, argumentis firmavi.³⁾ re vera ad duas operis recensiones agnoscendas potius quam rationes ad codicum speciem ac formam pertinentes plurimum valent

1) Re vera Ph. C. Hess in editionis suae appendice varias quoque lectiones, quas codex Monacensis 289 praebet, exscripsit.

2) Cf. S⁶ passim.

3) Cf. S⁵ 284—296.

PRAEFATIO

crebrae discrepantiae inter codicem quem Turicensem (T) appellavi et ceterorum congeriem (ω), quarum quoddam specimen hic affero¹⁾ (numeri, ut solet, ad paragraphos pertinent):

Τ	ω
1 βαρύτερον	χαλεπώτερον
2 ἐπιόντος	ἐπερχομένου
3 αὐτόν	τόνδε
4 ἐαυτούς	σφᾶς
5 ἀτέχνον	ῥαθύμου
6 βουλόμεθα	προθυμούμεθα
7 δίχα	ἔξω
10 ὥσπερ	καθάπερ
10 περὶ	ὑπὲρ
10 ἀλούσης	ἐαλιουκίας
12 ἐξοχώτερος	βελτίων
13 παρειλήφμεν	πυρθανόμεθα
14 ἰδίας	σφετέρως
14 καλῶς	εὖ
14 αὐθις	τὸ δεύτερον
14 φωνῇ μεγάλῃ	εὐφώνως
14 πλευρῶν εὐπορία	εὐτόνως
15 ποιεῖ	ἀπεργάζεται
16 πάνυ	λίαν
17 ἄλλοι	ἕτεροι
20 ὑπὸ	παρὰ
22 ἰδίων	οἰκείων
24 φησὶν	ἔφη
26 ἀπρακτον	ἀργόν
27 ἰσχύος	εὐτονίας
30 ἱερωσύνης	ἀρχιερωσύνης
31 ἄγαν	λίαν
32 αἰροίμην	ἐλοίμην
33 εὐσταθοῦς	ἐμβριθοῦς
37 παῖδες	τέκνα
38 ἀποδέχομαι	ἐπαινῶ
38 σύγκλητον	βουλήν
39 κακηγορία	βλασφημία
39 παλαιὸν	ἀρχαῖον
41 μεγίστην	πλείστην
43 ζητοῖτο	μαστεύοιτο
46 μετέρχεσθαι	μετιέναι
48 ἀσμενότερον	ἡδιον
50 ἀμφὶ	ὑπὲρ
51 ἀναθυμιάσει	νοτίδι
52 μάθοιτε	εἰδῆτε
53 δριμύτατος	στρουφνότατος
53 ἐργασία	θεραπεία
54 ἡλικίας	ἔτεσι
56 ἐρχομαι	μέτειμι
58 κύβους	πεπτούς

1) Omnes autem discrepantias, vel minimas, in opusculo meo saepius laudato (S⁶ 326 – 334) commemoravi.

PRAEFATIO

T

61	ἐνιζε
65	γλυκύτερα
67	ἐπανερχομαι
71	χρηστών
73	βούλεται
75	μακρᾶς
81	ἐπισκεψόμεθα
83	μωρότατος
84	ἀπελεύσομαι
85	δοκιμάσαι

ω

ἐπεκάθιζε
ἡδίω
ἐπάνειμι
ἀγαθῶν
ἐθέλει
πολλῆς
θεωρῶμεν
ἀβελτερώτατος
ἄπειμι
ἐπαινέσαι

Quibus lectionibus attente perpensis procul dubio duas recensiones extare mecum consenties: alteram, quam vocabo β , ab uno codice T exhibitam, alteram, quam siglo α indicabo, a reliquis codicibus traditam. quo autem facilius decerni possit utra recensio potior sit (ideoque recentior), quasdam utriusque recensione lectiones, ratione textus Ciceroniani habita¹⁾, invicem conferre oportet:

	α	β
1 <i>adfatur</i>	εἶρηκεν	λέγει
2 <i>volō</i>	ἀξιῶ	ἐθέλω
3 <i>tam facile</i>	ῥαδίως	ῥαδίως οὕτω
4 <i>omnes optant</i>	εὐχονται πάντες ἄνθρωποι	εὐχονται πάντες
7 <i>aequalium meorum</i>	ἀνδρῶν ἡλικιωτῶν ἐμῶν	ἐμῶν ἡλικιωτῶν
11 <i>audiente</i>	παρόντος	ἀκούοντος
13 <i>Panathenaicus</i>	Παναθηναϊκόν	Παναθηναϊκόν
13 <i>scribens mortuus est</i>	ἐτελεύτησεν	γράφων ἐτελεύτησεν
19 <i>num</i>	μή	μῶν
41 <i>maxima</i>	πλείστην	μεγίστην
44 <i>quorsus</i>	τί	πρὸς τί
44 <i>tibicine</i>	αὐλῇ	αὐλητῇ
56 <i>rerum omnium</i>	πάντων	πάντων πραγμάτων
70 <i>fabula</i>	ἅπας ὁ μῦθος	ὁ μῦθος
77 <i>ego</i>	ἐγὼ γάρ	ἐγὼ
78 <i>Platonis fere</i>	Πλάτωνος	Πλάτωνος σχεδόν τι
82 <i>labore</i>	πραγμάτων	πόνου

Quid plura? si ad Ciceronis textum spectamus, primo quidem obtutu non solum exemplari propiores sed etiam correctiores emendatioresque lectiones recensione β haud dubie apparent. illa autem interpretatio quae correctior emendatioresque est vix meo iudicio antiquior aestimari debet: ergo recensio β , nisi omnia me fallunt, novam, recensio α antiquam Gazae interpretationem praebeat. tamen non modo novam sed etiam antiquam edere metaphrasim nostrum philologorum munus esse

1) Textum Latinum hic adhibitum a Paulae Venini editione Paraviana (Aug. Taurinorum 1959) recepi.

censui, eo magis quod aliquis de temporis ratione, quam modo institui-
mus, dubitare possit.¹⁾ non enim negaverim recensio- α nonnumquam
elegantiorē quam β videri ideoque recentiorē iudicari posse.²⁾ scito
igitur me sigla α et β non elegisse ut temporis ordinem denotarem, sed
typographicam tantum secutum rationem.

Nunc ad cognationes inter singulos manuscriptos recensio- α bre-
viter illustrandas transeamus. septemdecim vero codices huius recensio-
nis, ut primo obtutu patet, inter se magna adfinitate sunt coniuncti;
tamen in iis, si ad errores et lacunas communes spectamus, tres familiae
agnosci possunt: (a) **BLLvP**; (b) **CGMaO** (quibus saepe sive **Q** vel **U** sive
uterque congruunt); (c) **MV**; cf. praecipue:

- 3 Σκηπίωνα **BLLvP**
6 πρῶτον **BLLvP**
7 δὲ om. **BLLvP**
9 βίον om. **BLLvP**
25 ὅτω — γε om. **BLLvP**
33 ἀλλ' — ὑμῶν om. **BLLvP**
33 παρέσχε **BLLvP**
34 τῆς — γήρα om. **BLLvP**
44 Λιβύων — πρῶτος **BLLvP**

- 11 σωτηρίας **CGMaOQ**
14 νῦν om. **CGMaOQU**
25 ἡξιώθησαν **CGMaOQU**
59 ἀπογράφεται **CGMaOU**
64 γέρονσιν **CGMaOQ**
82 ὄροις om. **CGMaOU**

- 3 οὐχὶ **MV**
11 τοῖς ὅπλοις **MV**
18 ἐκεῖνος **MV**
19 ἐκάλουν **MV**
22 οἰκίαν **MV**
38 νεανίσκου **MV**

Non omnino tamen contaminationum expertes hac tres familiae
videntur, ut ex his coagmentis colligi licet quae omnia fortuito facta esse
haud verisimile est; vd. praecipue:

- 10 ἡλικία — προβεβηκότα om. **BBrHLvMP**
12 ἀπέλαβον **BCGLvMaOPU**
22 γὰρ — παραμένη om. **BrHLvMMaPQR**
28 φωνῆς — τῆς om. **MPR**
52 τρέπεσθαι **FLvMaP**
76 ἂν ἀπεργάζεται **BLPV**
76 ἐκκλησίας **BBrHLvMP**

1) Cf. ex. gr. quae scripsit Henrica Follieri, ByzZ 71, 1978, 141, necnon ByzZ 74, 1981, 126.

2) De re cf. S⁵ 291–296 necnon S⁸ 201sq.

PRÆFATIO

Nullum vero stemma recensitionis α describere ipse conatus sum, cum contaminationes quas modo indicavi nullam certam codicum cognationem delineare sinant.

Priusquam denique cognationes inter Graecam interpretationem et textum Ciceronianum indagare ipse instituiam, de codicibus Latinis, qui dialogum tradunt, mihi paucis verbis attingendum esse videtur. in quibus, ut constat¹⁾, quodammodo duae potiores familiae distingui possunt, quarum prior codices **PV** (= x), altera **bLAD** (= y) complectitur. Gaza et in α et in β consensum harum familiarum saepissime sequitur; tamen et cum x (contra y) et cum y (contra x) nonnumquam consentit.²⁾ Noster ex. gr. hisce locis x sequitur:

x	y	Gaza
1 <i>enim mihi</i>	<i>enim</i>	γάρ τοι κάμοι [γάρ μοι (β)]
10 <i>deinde aedilis quadriennio post factus sum praetor</i>	om.	καὶ . . . ἑπαρχος [στρατηγός (β)] ἀπεδείχθη
23 <i>num Homerum post Gorgiam transponitur</i>	nulla transpositio	καὶ Γοργίαν, μὴ [μῶν (β)] Ὀμηρον
36 <i>utendum exercitationibus modicis, tantum cibi et potionis</i>	om.	γυμνασίους . . . παρεκτέον
38 <i>sed ut possim, facit acta vita</i>	om.	δύνασθαι . . . βίος
57 <i>dicam</i>	<i>dicamus</i>	εἶπω

His vero locis cum y consentit:

x	y	Gaza
19 <i>cum simul</i>	<i>cum</i>	ἐπειδὴ
20 <i>in Naevi posteriore libro</i>	<i>in Naevi poetae ludo</i>	ἐν . . . παιδιᾷ
29 <i>relinquimus</i>	<i>relinquemus</i>	καταλείψομεν
55 <i>in hanc vitam</i>	<i>in hac vita</i>	ἐν . . . βίῳ
57 <i>vinearum olivorumve</i>	<i>vinearum olivorumque</i>	ἀμπέλων τε καὶ ἐλαίων

Praeterea Gaza contra consensum fere omnium codicum, quo 'vulgata' efficitur, bonas quasdam lectiones, quas codices plerumque deteriores praebent, secutus est³⁾; cf. ex. gr.:

vulgata		Gaza
28 <i>compta</i>	Q <i>composita</i>	εὐσύνθετος
65 <i>morum</i>	D <i>moris</i>	ἥθους

1) Vd. Paulae Venini editionem VII—XI (unde codicum Latinorum sigla accepi) et P. Willeumier, Les manuscrits principaux du *Cato Maior*, RPh 3, 1929, 43—63.

2) Non pauca alia exempla in huius editionis commentario collegi.

3) Nonnulla alia exempla in opusculis meis reperiuntur: (a) S¹ 291—298; (b) S² 87—90; (c) S⁴ 622—631, necnon in huius editionis commentario.

PRAEFATIO

65 <i>natura</i>	R	<i>aetas</i>	<i>βίος</i>
70 <i>sapientibus</i>	V²	<i>sapienti</i>	<i>σοφῶ</i>
84 <i>solos</i>	R	<i>solum</i>	<i>μόνον</i>

Deteriores autem lectiones ex deterioribus codicibus interdum sumpsit¹⁾; cf. ex. gr.:

vulgata	Halmii	Gaza
1 <i>Flaminium</i>	BI <i>Flaminium</i>	<i>Φλαμίνιον</i>
1 <i>Tite</i>	E <i>Attice</i>	<i>Ἀττικέ</i>
14 <i>Caepione</i>	EIR <i>Scipione</i>	<i>Σκηπίωνος</i>
36 <i>comicos</i>	C <i>comicus</i>	<i>ὁ κωμικός</i>
50 <i>Naeuius</i>	dett. <i>Ennius</i>	<i>Ἐννιος</i>
59 <i>rite</i>	BEIRS <i>recte</i>	<i>ὀρθῶς</i>
83 <i>Peliam</i>	BSRE <i>pilam</i>	<i>σφαῖραν</i>

Brevi praecidam: Gazae translatio non ex uno, sed e multis codicibus libat; mea quidem sententia Gazam codicem quendam cui variae lectiones ab aliis codicibus manantes adpositae erant secutum esse verisimile est; hic autem codex non in deterioribus habendus est, quod optimas lectiones nonnumquam praebat: ergo Gazae interpretatio Graeca, ut alibi demonstravi²⁾, viro illi philologo qui in edendo Cicerone critici partes strenue tueri velit non est neglegenda.

Reliquum est ut de huius editionis structura dicamus. praefationem ex ordine sequuntur, ut solet, primum Conspectus librorum et Conspectus siglorum et notarum, deinde utriusque recensionis (α et β) textus cum apparatu critico, cui commentarium postposui; ad voluminis finem duos Indices verborum (Graeco-Latinum et Latino-Graecum) addidi, in quibus componendis aptas regulas, quas infra p. 88 singillatim illustravi, secutus sum.

Quod ad textum constituendum attinet, ad hanc praecipue rationem me conformavi, ut, quantum fieri posset, eum ad sinceram scripturam codicum reducerem, minime tamen neglegens in dubiis lectionibus, et praesertim in verbis supplendis, Ciceronis exemplar.

Apparatum autem criticum recensionis α quam amplissimum esse volui, quippe cui subsidia omnia ad textum intellegendum suppeditanda essent (quam ob rem ne lectiones quidem e scribarum inscitia vel oculorum lapsu exortas omisi); in apparatu critico recensionis β menda praecipua in quae librarius incidit enotare mihi in animo fuit.

1) De hac re fusius egi in S⁹ 860sq. et in commentario. quod autem ad has lectiones attinet, codicum sigla editionis quam curavit Carolus Halm (Turici 1861²) secutus sum, cuius editio locupletior est quam Paulae Venini.

2) Vd. supra p. XVI n. 3.

PRAEFATIO

Quod ad orthographiam spectat, haec dicenda sunt: accentuum, spirituum, apostrophorum, coronidum notas aliaque minoris ponderis orthographica, quae meo quidem iudicio mero librariorum arbitrio tribuenda esse viderentur, tacite emendavi et ad communis usus normam redegi; de ceteris maioris momenti discrepantiis (velut ex. gr. $\sigma\sigma/\tau\tau$, σ/ξ), exceptis crebris iotacismi erroribus, auctoritati codicum plerumque obsecutus sum, quod saepe incertum est utrum traditae formae ad auctorem ipsum redeant necne.

Denique in commentario praecipue enotantur: (a) discrepantiae, quae maioris momenti mihi visae sunt, inter recensionem α et β , Ciceronis textus ratione habita, ut decerni quoque possit utra recensio potior sit (quamquam talia fortasse sub iudice semper manebunt: cf. supra p. XIVsq.): notabiliores tantum significantur quae vel ad inversiones in verborum ordine vel ad omissiones vel ad additamenta pertinent, necnon quae ad singulas lectiones spectant (de minoris momenti discrepantiis — praeter illas scilicet quae ad orthographiam spectant — videas, quaeso, indices verborum); (b) discrepantiae maioris quidem ponderis inter Graecam translationem et textum Ciceronianum, ut in primis codices Latini, quos praeter 'vulgatam' Gaza secutus sit, agnosci possint; (c) loci vexati (i. e. expuncti vel suppleti vel emendati); (d) loci qui, si ad verborum sententiam respicimus, obscuri prima facie videntur (plerumque agitur de versibus Ennii, Naevii et Caeciliii a Gaza in Graecum conversis et hic illic a Iosepho Scaligero castigatis): ipsos Italice vertere, quo magis perspicui fierent, mihi visum est; (e) loci a Gaza in Graecum improprie vel parum accurate redditi, necnon qui, viro docto Philippo C. Hess frustra repugnante, recte translati sunt (praesertim si ad tardae Graecitatis linguam spectamus); (f) novae lectiones Latinae quas, si Gazae auctoritate nitamur, coniectura assequi possumus.

Quod ad Ciceronis textum adhibitum in commentario attinet, Paulae Venini editionem Paravianam, unde codicum Latinorum sigla recepi, secutus sum (praeterea tertiam Parisinam editionem viri docti P. Wuilleumier inspicere numquam praetermisi); tamen perpetuo in oculis meis est versata, quippe quae locupletiore uberioremque apparatus criticum praebeat, antiqua editio a Carolo Halm parata: lectiones quae in Halmii tantum apparatu critico reperiuntur, editoris siglis usus eiusque nomine addito attuli. praeterea siglis (α) aut (β), quae verbis vel locutionibus Graecis postposui, locos qui tantum in recensione α aut β inveniuntur significavi; hoc autem signo] usus sum quotienscumque verba Graeca ab utraque recensione tradita sunt. denique omnes editores et viri docti in conspectu librorum laudati nudis nominibus in commentario indicantur.

PRAEFATIO

Restat ut hic debitas gratias agam iis quorum doctrinae et comitati multa debeo: in primis Quintino Cataudella, magistro humanissimo, qui abhinc annos sedecim ad hoc opus edendum me impulit, necnon Scaevolae Mariotti, doctissimo philologo, quicum de quibusdam quaestionibus ad hanc editionem pertinentibus non sine fructu disputavi; praeterea gratiae potissimae mihi tribuendae sane videntur Aristidi Colonna, Ioanni Irmscher, Sebastiano Timpanaro, Wolfgango Schmitt, quorum consilia in nodis solvendis maxime mihi utilitatis fuerunt. Lipsiensibus porro editoribus imo ex pectore gratiam reddo, quod patienter expectaverunt, dum hoc opus finem haberet, mecumque semper amicissime egerunt. ex his autem nominatim laudare mihi liceat Guntherum Hansen, virum rei philologicae haud minus quam typographicae peritissimum.

Catinae mense Februario a. MCMLXXXIV

Ioannes Salanitro

CONSPECTVS LIBRORVM

*Quod ad ephemeridas pertinet iisdem compendiis atque Marouzeau (Année philologique) usus sum.

A. Praecipuae dissertationes de Theodori Gazae vita et scriptis

- Chr. Fr. Boerner, De doctis hominibus Graecis litterarum Graecarum in Italia instauratoribus, Lipsiae 1750², praes. 121–136
 M. E. Cosenza, Biographical and Bibliographical Dictionary of the Italian Humanists and the World of the Classical Scholarship in Italy (1300–1800), 2, Boston 1962, 1563–1600 (et 5, 794–796)
 A. Gercke, Theodorus Gazae, Diss. Greifswald 1903
 H. Hodus, De Graecis illustribus linguae Graecae litterarumque humaniorum instauratoribus, eorum vitis, scriptis et elogiis, Londini 1742, 55–136
 H. Hunger, Lexikon für Theologie und Kirche, 4, Freiburg 1960, 535sq.
 J. Irmscher, Theodorus Gazae als griechischer Patriot, PP 78, 1961, 161–173
 —, Janus Pannonius und Theodorus Gazae, ALittHung 14, 1972, 353–377
 L. Labowsky, An unknown Treatise by Theodorus Gaza (Bessarion Studies IV), MRS 6, 1968, 173–198
 É. Legrand, Bibliographie hellénique, 1, Paris 1885, 31–49
 L. Mohler, Kardinal Bessarion als Theologe, Humanist und Staatsmann, III: Aus Bessarions Gelehrtenkreis. Abhandlungen, Reden, Briefe von Bessarion, Theodorus Gazae (et alii), Paderborn 1942
 —, Theodorus Gazae. Seine bisher ungedruckten Schriften und Briefe, ByzZ 42, 1943–1949, 50–75
 E. Pinto, Teodoro Gaza. Epistole, Napoli 1975, praes. 9–22
 C. Pizzi, La grammatica greca di Teodoro Gaza ed Erasmo, Atti dell' VIII Congresso internazionale di studi bizantini, Roma 1953, 183–188
 J. E. Powell, Michael Apostolios gegen Theodorus Gaza, ByzZ 38, 1938, 71–86
 J. E. Sandys, A History of Classical Scholarship, 2, New York 1958, 62sq.
 L. Stein, Der Humanist Theodor Gaza als Philosoph (Leben und philosophische Schriften), AGPh 2, 1889, 426–458
 J. W. Taylor, Theodore Gaza's *de fato*, Toronto 1925
 —, More Light on Theodore Gaza, CPh 21, 1926, 333–341

B. Editiones recentiores, commentationes et subsidia varia quae ad Ciceronis dialogum *de senectute* a Theodoro Gaza in Graecum translatus singillatim spectant

- J. A. Goetz, Ciceronis liber *de senectute* in Graecum a Theodoro Gaza translatus, Nürnberg 1801
 Ph. C. Hess, *Cato Maior, Somnium Scipionis, Laelius et Paradoxa* ex Graecis interpretationibus Th. Gazae, Max. Planudis, Dion. Petavii, Adr. Turnebi, Halle 1833
 J. Irmscher, Cicero und Byzanz, Acta sessionis Ciceronianae diebus 3–5 mensis Decembris a. 1957 Varsaviae habitae, Warszawa 1960, 143–168
 —, Nachklänge der byzantinischen Cicero-Renaissance, Atti del I Congresso internazionale di studi ciceroniani, 2, Roma 1961, 227–240

CONSPECTVS LIBRORVM

- F. A. Kraft, *Annotatio critica ad Ciceronis Catonem Maiorem, cap. I, praemissa brevi disputatione de critica veterum scriptorum interpretatione*, Stuttgartiae 1843, 32–72
- G. Salanitro, Teodoro Gaza e il *de senectute* di Cicerone, GIF 20, 1967 (in memoriam Entii V. Marmorale), 291–298 (= S¹)
- , Teodoro Gaza e Cicerone. A proposito di un codice greco contenente la traduzione di Teodoro Gaza del *de senectute* ciceroniano, SicGymn 21, 1968, 76–93 (= S²)
- , Caec. Stat. Syneph. fr. 2 Ribbeck, Helikon 9–10, 1969–1970, 698–700 (= S³)
- , Teodoro Gaza interprete di Cicerone, Helikon 9–10, 1969–1970, 622–631 (= S⁴)
- , La duplice redazione della versione greca di Teodoro Gaza del *de senectute* ciceroniano, RIL 100, 1975, 284–296 (= S⁵)
- , Il codice zurighese e la versione greca di Teodoro Gaza del *de senectute* ciceroniano, Helikon 15–16, 1975–1976, 319–350 (= S⁶)
- , Brevi note al *de senectute* greco di Teodoro Gaza, Sileno 2, 1976, 323–327 (= S⁷)
- , Precisazioni sul testo e sul lessico del *de senectute* greco di Teodoro Gaza, Sileno 3, 1977, 201–206 (= S⁸)
- , Osservazioni critiche sul metodo di traduzione di Teodoro Gaza, Studi in onore di A. Ardiglossi, Roma 1978, 851–870 (= S⁹)
- , Note al *de senectute* greco di Teodoro Gaza, MCr 13–14, 1978–1979, 483–489 (= S¹⁰)
- , Ennio e Teodoro Gaza, Studi di poesia latina in onore di A. Traglia, Roma 1979, 69–76 (= S¹¹)
- , Note critiche su Teodoro Gaza traduttore di Cicerone, GIF n. s. 10, 1979, 130–137 (= S¹²)
- , Noterella plautina. A proposito del nome Pseudolus, Sileno 7, 1981, 137–139 (= S¹³)
- , Enn. Ann. 212 Vahlen², Sileno 8, 1982, 15–17 (= S¹⁴)
- , Ennio nella critica testuale di Giuseppe Scaligero, Mélanges V. Nikiprowetzky, Paris 1986, 177–183 (= S¹⁵)
- , Theodorus Gaza, *Περὶ γῆρας* 25, Sileno 12, 1986, 132 (= S¹⁶)
- , Enn. Var. 17 Vahlen², Studi in onore di G. Monaco, sub prelo (= S¹⁷)
- I. Scaliger, De versibus Ennii et aliorum a Gaza conversis in libro Ciceronis *de senectute*, Lugduni Batavorum 1626 (editio postuma), 89–94
- P. Venini, Sulla versione greca del *de senectute* ciceroniano ad opera di Teodoro Gaza, Athenaeum n. s. 49, 1971, 426–431 (= Venini cens.)
- C. F. Weber, *Dissertatio de Latine scriptis quae Graeci veteres in linguam suam transtulerunt*, Casselis 1852, praes. 52–54

C. Opera selecta quae ad eruditionem Italicorum Byzantinorumque aetate litterarum renascentium pertinent, necnon praecipuae translationes e Latino in Graecum intra saecula XIII–XV exaratae

a) Opera

- R. R. Bolgar, *The Classical Heritage and its Beneficiaries*, Cambridge 1954
- A. Buck, *Die Rezeption der Antike in den romanischen Literaturen der Renaissance*, Berlin 1976
- J. Burckhardt, *Die Kultur der Renaissance in Italien*, Basel 1925¹⁴
- G. Cammelli, I dotti bizantini e le origini dell'Umanesimo, 1–3, Firenze 1941–1943
- A. Dain, À propos de l'étude des poètes anciens à Byzance, Studi in onore di U. E. Paoli, Firenze 1955, 195–201
- F. Dölger, Der Anteil des mittelalterlichen Griechentums an der geistigen Wende zwischen Mittelalter und Neuzeit, HJ 74, 1955, 150–163

CONSPECTVS LIBRORVM

- E. Garin, *L'Umanesimo italiano*, Bari 1958
 —, *La cultura del Rinascimento*, Bari 1967
 D. J. Geanakoplos, *Greek Scholars in Venice. Studies in the Dissemination of Greek Learning from Byzantium to Western Europe*, Cambridge 1962
 —, *Byzantine East and Latin West. Two Worlds of Christendom in the Middle Ages and the Renaissance*, Oxford 1966
 —, *Interaction of the "Sibling" Byzantine and Western Cultures in the Middle Ages and the Renaissance (330–1600)*, New Haven–London 1976
 M. Gigante, *Il latino a Bisanzio*, PP 82, 1962, 32–51 (= M. G., *Scritti sulla civiltà letteraria bizantina*, Napoli 1981, 65–103)
 G. M. Hartmann, *Die Bedeutung des Griechentums für die Entwicklung des italienischen Humanismus. Probleme der neugriechischen Literatur*, 2, Berlin 1960
 J. Irmscher, *Ovid in Byzanz*, *ByzSlav* 35, 1974, 28–33
 —, *De Vergilii apud Byzantinos cognitione. Quaestiones Vergilianae*, Roma 1982, 31 sq.
 P. O. Kristeller, *Catalogus translationum et commentariorum. Mediaeval and Renaissance Latin Translations and Commentaries*, Washington 1960
 —, *Renaissance Thought. The Classic, Scholastic and Humanist Strains*, New York 1961
 —, *Umanesimo italiano e Bisanzio*, *Lettere italiane* 16, 1964, 1–14
 —, *Studies in Renaissance Thought and Letters*, Roma 1969
 K. Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Litteratur*, 1, München 1897², praes. 543sq.
 A. Lumpe, *Reallexikon der Byzantinistik*, I 4, 304–345
 K. Müllner, *Zur humanistischen Übersetzungsliteratur*, *WS* 23, 1901, 276–299
 A. Pertusi, *La fortuna di Boezio a Bisanzio*, *Mélanges H. Grégoire*, 3, Bruxelles 1951, 301–322
 —, *Italo-Greci e Bizantini nello sviluppo della cultura italiana dell'Umanesimo*, *Vichiana* 1, 1964, 50–66
 —, *Leonzio Pilato fra Petrarca e Boccaccio. Le sue versioni omeriche negli autografi di Venezia e la cultura greca del primo Umanesimo*, Venezia–Roma 1964
 G. Pesenti, *La scuola di greco a Firenze nel primo Rinascimento*, *AeR* 12, 1931, 84–101
 V. Rossi, *Il Quattrocento*, Milano 1975⁵ (denuo impr.), praes. 44–112
 W. Rüegg, *Cicero und der Humanismus*, Zürich 1946
 R. Sabbadini, *Il metodo degli Umanisti*, Firenze 1920
 W. O. Schmitt, *Cato in Byzanz*, *Klio* 48, 1967, 325–334
 —, *Lateinische Literatur in Byzanz. Die Übersetzungen des Maximos Planudes und die moderne Forschung*, *JÖBG* 17, 1968, 127–147
 —, *Eine unbekannte Rede zum Lob der griechischen Sprache und Literatur. Zur literarischen Biographie der Humanisten Andronikos Kontoblakes*, *Philologus* 115, 1971, 264–277
 —, *Donati Graeci. Zum Griechischstudium der italienischen Humanisten*, *Actes de la XII Conférence Internationale d'Études Classiques «Eirene»*, Cluj-Napoca 2–7 octobre 1972, București–Amsterdam 1975, 205–213
 K. M. Setton, *The Byzantine Background of the Italian Renaissance*, *PAPhS* 100, 1956, 1–76
 J. Thomson, *Manuel Chrysoloras and the early Italian Renaissance*, *GRBS* 7, 1966, 63–82
 J. Verpeaux, *Byzance et l'Humanisme*, *BAGB* 1952, 25–38
 G. Voigt, *Die Wiederbelebung des classischen Altertums*, 1, Berlin 1893³
 R. Weiss, *Medieval and Renaissance Greek*, Padova 1977
 Th. Zielinski, *Cicero im Wandel der Jahrhunderte*, Leipzig–Berlin 1912, praes. 170–191

b) Translationes

- A. Baumstarkius, Cuius Iulii Caesaris Commentariorum de bello Gallico interpretatio Graeca Maximi Planudis, Friburgi 1834
- S. Bernardinello, La traduzione greca di *Rhetorica ad Herennium* III 16–24, *Aevum* 47, 1973, 387–416
- C. Besana, La traduzione greca medioevale dei *Carmina amatoria* di Ovidio (Cod. Neap. Gr. II C 32), *Aevum* 41, 1967, 91–113
- W. E. Blake, Maximus Planudes' Text of the *Somnium Scipionis*, *CPh* 29, 1934, 20–29
- M. Boas, Planudes' Metaphrasis der sogenannten *Disticha Catonis*, *ByzZ* 31, 1931, 241–257
- J. F. Boissonade, Publii Ovidii Nasonis *Metamorphoseon libri XV* Graece versi a Maximo Planude, Parisiis 1822
- A. Demetropoulos, Thomas von Aquino. *Summa Theologica* translata per Demetrium Cydonem, Athenis 1979
- P. E. Easterling – E. J. Kenney, Ovidiana Graeca. Fragments of a Byzantine Version of Ovid's Amatory Works, *PCPhS* suppl. 1, 21–37
- E. A. Fisher, The Greek Version of Ovid's *Metamorphoses*, Cambridge Mass. 1971 (Diss. dactyl.)
- M. Galdi, La traduzione planudea dei carmi di Boezio, *Saggi Boeziani*, Pisa 1938, 264–277
- M. Gigante, Ciceronis *Somnium Scipionis* in Graecum a Maximo Planude translatum, *PP* 59–60, 1958, 173–194
- H. I. Heller, De Graeco metaphraste Commentariorum Caesaris, *Philologus* 12, 1857, 107–149
- H. Hunger, Prochoros Kydones. Übersetzung von acht Briefen des Hl. Augustinus, Wien 1984
- J. Irmscher – P. Nagel, Ps. Cypriani epistula de duodecim abusivis saeculi translata per Maximum Planudem (Studia Byz. Folge II), Berlin 1971, 13–36
- E. J. Kenney, A Byzantine Version of Ovid, *Hermes* 91, 1963, 213–227
- J. Lamoureux, A propos de fragments d'Ovide traduits en Grec, *REG* 76, 1963, 206–209
- L. L. Luisides, *Αἱ Ἑλληνικαὶ μεταφράσεις τῶν παλαιωτικῶν Γραμμάτων Κάτωρος τοῦ Πομπιανίου*, *Platon* 8, 1956, 206–221
- , Versio Planudea Dictorum Catonis, Athenis 1957
- D. Z. Nikitas, Eine byzantinische Übersetzung von Boethius' *de hypotheticis syllogismis*, Göttingen 1982
- A. Palmer, P. Ovidi Nasonis *Heroides* with the Greek Translation of Planudes, Oxford 1898 (denuo impr. Hildesheim 1967)
- M. Papathomopoulos, *Πλανούδη μετάφρασις τῶν Ὀβιδίου Ἐπιστολῶν*, Ioannina 1976
- A. Pertusi, Gli studi latini di Manuele Caleca e la traduzione del *de trinitate* di Boezio, *Miscellanea G. Galbiati*, 3, Milano 1951, 283–312
- , Di alcune traduzioni greche di inni attribuiti a S. Tommaso e a S. Ambrogio, *Bollettino della Badia greca di Grottaferrata* 12, 1958, 141–158
- M. Raekl, Die griechischen Augustinusübersetzungen, *Miscellanea F. Ehrle*, 1, Roma 1924, 1–38
- H. Schenkl, Eine byzantinische Übersetzung der *Carmina* Ovid's, *Στροματεῖς*, (Graz) 1909, 105–118
- W. O. Schmitt, Maximus Planudes, der lateinische Pseudo-Donatus (Ianua) und seine Übersetzung ins Griechische, Berlin 1966
- C. F. Weber, *Carmina* Anicii Manlii Torquati Severini Boethii Graece conversa per Maximum Planudem, Casellis 1835
- G. N. Yannakis, Maxime Planude, traduction du *de duodecim abusivis saeculi* du Pseudo-Augustin, *Dodone* 3, 1974, 217–258

CONSPECTVS LIBRORVM

D. Editiones dialogi Ciceronis *de senectute* necnon fragmentorum poetarum in eodem dialogo laudatorum quas in commentario adhibui

a) Ciceronis

A. G. Gernhard, M. Tullii Ciceronis Cato Maior, Lipsiae 1819

C. Halm, M. Tulli Ciceronis Cato Maior de senectute, Turici 1861²

N. Madvig, M. T. Ciceronis Cato Maior, Hauniae 1835

P. Venini, M. Tulli Ciceronis Cato Maior de senectute, Aug. Taurinorum 1959

P. Willeumier, Cicéron, Caton l'ancien, Paris 1961³

b) Caecilii

T. Guardì, Cecilio Stazio. I frammenti, Palermo 1974

O. Ribbeck, Scaenicae Romanorum poesis fragmenta: 2, Comicum Romanorum fragmenta, Lipsiae 1898³

c) Ennii

H. Columna, Q. Ennii fragmenta quae supersunt (accurante F. Hesselio), Amstelædami 1707

O. Skutsch, The Annals of Q. Ennius, Oxford 1985

I. Vahlen, Ennianae poesis reliquiae, Lipsiae 1903²

d) Naevii

A. Klotz, Scaenicorum Romanorum fragmenta: 1, Tragicorum fragmenta, Monachii 1953

CONSPECTVS SIGLORVM ET NOTARVM

a) Codices recensiois α

B	Bernensis Gr. 287, saec. XV
Be	Bucurestinus Gr. 452 (olim 602), saec. XVI
Br	Bruxellensis 11291 – 93, saec. XV ^{ex} .
C	Catinensis arm. 1 ms. V 19, saec. XV
F	Laurentianus plut. LXXX 27, saec. XV
G	Laurentianus plut. LVIII 33, saec. XV
H	Laurentianus conv. soppr. 164, saec. XV
L	Lugdunensis Gr. 1486, saec. XV
Lv	Leidensis Vulc. Gr. 2, saec. XV ^{ex} .
M	Monacensis 289, saec. XV
Ma	Matritensis 4790 (olim 34), saec. XV
O	Oxoniensis Bodl. 165, saec. XV
P	Parisinus Gr. 2071, saec. XV
Q	Parisinus suppl. Gr. 66, saec. XV/XVI
R	Parisinus suppl. Gr. 526, saec. XVI
U	Rheno-Traiectinus 4, saec. XVI ⁱⁿ .
V	Vaticanus Gr. 1463, saec. XV

b) Praecipuae editiones recensiois α ¹⁾:

a	Aldina a. 1517 Venetiis in lucem prolata
b	Florentina a. 1517 in officina Philippi Iuntae impressa
c	Basileensis a. 1520 in vulgus emissa
d	Parisiensis a. 1528 apud Simonem Colinaeum impressa
e	Lugdunensis a. 1536 Lugduni Batavorum apud Gryphium impressa
f	Parisiensis a. 1546 apud viduam Guil. Morelli typographi regii impressa
g	Marciana a. 1566 Venetiis in lucem prolata
h	Ingolstadiensis a. 1596 ex officina typographica Davidis Sertorii impressa

Hess¹ addenda et corrigenda quae Philippus C. Hess in editionis suae fine adposuit

] in apparatu critico hoc signo distinxi lectiones quas profert consensus sive omnium codicum recensiois α sive omnium praeter nominatim laudatos; in commentario autem eodem signo usus sum quotienscumque verba Graeca ab utraque recensione tradita sunt

Edd. in apparatu critico i. q. consensus sive omnium editionum recensiois α sive omnium praeter nominatim laudatas; in commentario autem i. q. editores

Ω consensus omnium codicum et editionum recensiois α

1) Aliae obscuriores apud G. Salanitro⁶ 324 – 325 commemorantur.

SIGLA

c) Codex recensionis β

T Turicensis C 136, saec. XV

add.	addidit, addiderunt	nonn.	nonnulli
ad l.	ad locum	om.	omisit, omiserunt
ap. Cie.	apud Ciceronem	optt.	optimi
app. cr.	apparatu critico	o. v.	ordo verborum
cett.	ceteri (codices)	pr.	prior
cf.	confer	praes.	praesertim
cod., codd.	codex, codices	recc.	recentiores
det., dett.	deterior, deteriores	rell.	reliqui
ex. gr.	exempli gratia	scil.	scilicet
ff.	folia, foliis	sim.	similia
fr.	fragmentum	sq., sqq.	sequens, sequentes
h. l.	hoc loco	s. v.	sub voce
i. e.	id est	vd.	vide
i. q.	idem quod	v. d., vv. dd.	vir doctus, viri docti
in mg.	in margine	v. lect.	varia lectio
lect., leett.	lectio, lectiones	ut v.	ut videtur

- Dimitrakos D. Dimitrakos, *Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης*, 1–9, Ἀθήναι 1953 (denuo impr.)
- Du Cange Ch. Du Fresne Sieur Du Cange, *Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis*, Lugduni 1688 (denuo impr. Graz 1958)
- Kriaras E. Kriaras, *Λεξικό τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς δημόδου γραμματείας* (1100–1669), *Θεσσαλονίκη* 1968 (et anni subsequentes)
- Leopold E. F. Leopold, *Lexicon Graeco-Latinum* Lipsiae 1866²
- LSJ H. G. Liddell–R. Scott–H. Stuart Jones, *A Greek-English Lexicon*, Oxford 1940⁹ (Edited with a Supplement by E. A. Barber, Oxford 1968)
- Sophocles E. A. Sophocles, *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods*, 1–2, Boston–Cambridge Mass. 1870 (denuo impr. New York 1957)
- Th. G. l. H. Stephanus, *Thesaurus Graecae linguae*, Parisiis 1543³ (denuo impr. Graz 1954)
- Th. l. L. *Thesaurus linguae Latinae*, Lipsiae 1900 (et anni subsequentes)

ΜΑΡΚΟΥ ΤΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥ
ΚΑΤΩΝ Η ΠΕΡΙ ΓΗΡΩΣ
ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

1
1

ὦ Τίτε, εἴ κεν ἐγὼ πρόφρων τοι ἴκωμαι ἀρήξων,
πάγχυ τε κούφην ἀργαλέην μελεδῶνά γε θῶμαι,
ἢ σ' αὐτως ἔφουσ' αἰνῶς μάλα δὴ κατατῆκει,
ἡδὲ παγεῖσ' ἐν στήθεσι θυμόν σ' ἀμφικραδαίνει,
τῇ νῦν τείρεαι, ἄθλον ἔπειτ' ἂν ἐμοὶ τί ποτ' εἴη;

5

ἔξεστι γάρ τοι κάμοι φάναι ταῦτ' ἔπη πρὸς σέ, ὦ Ἀττικέ, ἅπερ ἑκείνος
ὁ ἀνὴρ πρὸς Φλαμίνιον ἐπὶ πράγματι μὲν οὐδὲ πᾶν μεγάλῳ, ἔμπλεός γε
μὴν πίστεως ὣν εἴρηκεν. καίτοι εὖ οἶδα μηδὲν κατὰ Φλαμίνιον σέ γε, ὦ
Ἀττικέ, μεριμνᾶν νύκτας τε καὶ ἡμέρας πάντα. ἔγνω γάρ σου τὸ τῆς ψυχῆς
ἐπιεικές τε καὶ κόσμιον καὶ σε μὴ μόνον ἐπωνυμίαν Ἀθήνηθεν ἀπενέγκα- 10
σθαι, ἀλλὰ καὶ φρόνησιν καὶ παιδείαν μανθάνω. ὑποπτεύω μέντοι καὶ σέ
τοῖς αὐτοῖς, οἷς ἔσθ' ὅτε καὶ ἐμαντόν, χαλεπώτερον ἐνοχλεῖσθαι. ὣν
ἄρ' ἡ παραμυθία καὶ μεῖζων δὴ τίς ἐστι καὶ εἰς ἕτερόν γε ὑπερκεῖσθαι και-
2 ρόν. νῦν δέ μοι πρὸς σέ ἅττα συγγράψαι ἔδοξε γήρως πέρι. τοῦ γάρ τοι
φορτίου τοῦδε, ὅπερ ἐμοὶ κοινὸν ὑπάρχει πρὸς σέ, ἦτοι ἐπιτιθεμένου ἤδη 15
τοῦ γήρως ἢ καὶ ἐπερχομένου κουφίσαι δεῖν καὶ σέ καὶ ἐμαντόν ἀξιῶ
καίτοι εὖ εἰδὼς σέ γε φέροντά τε αὐτὸ καὶ οἴσοντα, ὥσπερ ἀμέλει καὶ
τᾶλλα πάντα, μετρίως τε καὶ σοφῶς. ἀλλὰ μοι ἐπειδὴ βουλομένῳ ἦν περὶ
γήρως τι γράψαι, σὺ προσέβαλλες ἄξιός δῶρον τοιοῦδε, ὥ γ' ἂν εἰς κοινὸν
χρῶτο ἡμῶν ἐκάτερος. ἔμοιγε οὖν ἢ τοῦ τοιούτου σύνταξις [τοῦδε] λόγου 20
οὕτω που καθ' ἡδονὴν ἐγεγόνει, ὥστε μὴ μόνον τὰ χαλεπὰ τοῦ γήρως

Inscriptio M. T. K. 'P. κ. τ. ε. CQRU ('Ρωμαίου om. U, ἢ om. R) Edd. (praeter d)
M. T. K. 'P. διάλογος περὶ γήρως. Κάτων ἢ περὶ γήρως. Ἑρμηνεία Θεοδώρου BBrH
LLvP M. T. K. 'P. διάλογος περὶ γήρως ἐπιγραφὴς Κάτων ὁ μεῖζων ἢ περὶ γήρως
ἐρμηνεία Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶτταν μετενεχθεὶς MV M. T. K.
'P. διάλογος περὶ γήρως. Ἑρμηνεία Θεοδώρου Be M. Τουλλίου Κ. Κάτων ἢ περὶ γή-
ρως πρὸς τὸν Ἀττικὸν μετενεχθεὶς ὑπὸ Θεοδώρου F Κάτων ὁ μεῖζων τοῦ Κικέρωνος
ἦτοι περὶ τοῦ γήρως G M. T. K. 'P. Κάτων ὁ μεῖζων ἢ περὶ γήρως d nullam in-
scriptionem exhibent MaO || 1 τοι] τι BeGMaO (om. U) || 2 πάγχυ τε] glossam
παντελῶς in mg. add. LLvP || 3 αἰνῶς] κοινῶς in mg. add. LvP || 4 ἀμφικραδα-
νει U || 6 ταῦτα BeCH | πρὸς σέ om. R || 7 γράμματι V || 12 οἷς QRU om. cett.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥ
ΚΑΤΩΝ Η ΠΕΡΙ ΓΗΡΩΣ
ΟΝ ΗΡΜΗΝΕΥΣΕ ΘΕΟΔΩΡΟΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΥΣ
ΤΗΣ ΤΩΝ ΓΑΖΑΙΩΝ ΟΙΚΙΑΣ

1
1

ὦ Τίτε, εἴ κεν ἐγὼ πρόφρων τοι ἴκωμαι ἀρήξων,
πάγχυ τε κούφην ἀργαλέην μελεδῶνά γε θῶμαι,
ἢ σ' αὐτως ἔφουσ' αἰνῶς μάλα δὴ κατατήκει,
ἡδὲ παγεῖς ἐν στήθεσι θυμόν σ' ἀμφικραδαίνει,
τῇ νῦν τείρειαι, ἄθλον ἔπειτ' ἂν ἐμοὶ τί ποτ' εἴη;

ἔξεστι γάρ μοι ταῦτά ἔπη φάναι πρὸς σέ, ὦ Ἀττικέ, ἅπερ Ἐννιος πρὸς
Φλαμίνιον λέγει, ἐπὶ πράγματι μὲν κείνος ὁ ἀνὴρ οὐ πάνυ μεγάλῳ, ἔμ-
πλεως δέ τοι πίστεως ὢν. καίτοι εὖ οἶδα μηδὲν κατὰ Φλαμίνιον σέ γε
ἀγωνιᾶν, ὦ Ἀττικέ, νύκτας τε καὶ ἡμέρας πάντα. ἔγνω γάρ σου τὴν τῆς
10 ψυχῆς κοσμιότητα τε καὶ ἐπιείκειαν, σέ τε μὴ μόνον ἐπωνυμίαν Ἀθήνηθεν
ἀπενέγκασθαι, ἀλλὰ καὶ φρόνησιν καὶ παιδείαν μακράν. ὑποπτεύω μὲν-
τοι καὶ σὲ τοῖς αὐτοῖς, <οἷς> ἔσθ' ὅτε καὶ ἐμαντόν, διοχλεῖσθαι βαρύτε-
ρον· ὢν ἄρ' ἡ παραμυθία καὶ μείζων ἐστὶ καὶ εἰς ἕτερον ὑπερκείσθω και-
ρόν. νῦν δέ μοι ἔδοξε περὶ γήρως πρὸς σέ ἅττα συγγράψαι. τοῦ γάρ τοι 2
15 φορτίου τοῦδε, ὅπερ ἐμοὶ κοινὸν ὑπάρχει πρὸς σέ, ἢ ὡς ἐπιθεμένον ἤδη
τοῦ γήρως ἢ ὡς ἀληθῶς ἐπιόντος καὶ σέ καὶ ἐμαντόν κουφίσαι ἐθέλω
καίτοι σέ γε αὐτὸ μετρίως τε καὶ σοφῶς, ὥσπερ ἅπαντα, φέροντά τε καὶ
οἶσοντα εὖ εἰδώς. ἀλλ' ἐμοί γ' ἐπειδὴ βουλομένῳ ἦν περὶ γήρως τι γράψαι,
σὺ προσέβαλλες ἄξιός δ' ὦρον τοιούτου, ὃ γ' ἂν εἰς κοινὸν ἡμῶν χρεῶτο
20 ἐκάτερος. ἐμοὶ οὖν ἡ τοῦδε λόγου σύνταξις [τοῦδε] οὕτω που καθ' ἡδονὴν
ἐγεγόνει, ὥστε οὐ μόνον τὰ τοῦ γήρως χαλεπὰ ξύμπαντα ἀπερρῶφθαι,

(in mg. add. C) || 13 δὴ] δέ BLLvP || 14 ἅττα iteravit (sed priorem lect. expunxit)
Br || 15 κοινὸν ἐμοὶ F || 16 ἐπερχόμενον U || 17 αὐτὸ om. R | ἀμέλλει LvP || 18 τ'
ἀλλὰ M τὰλλα d || 19 γράψαι BRV Hess συγγράψαι cett., Edd. | προσέβαλλες
CMAOU Edd. (praeter Hess) || 20 τοῦδε deleui

9 ὃ iteravit T || 10 κοσμιότητα T | μὴ α μοι T || 12 οἷς α || 13 παραμυθία T |
ὑπερκείσθω T || 20 τοῦδε² deleui

ξύπαντα ἀπερρῦφθαι, ἀλλὰ καὶ μαλθακὸν τὸ γῆρας προσαπειργάσθαι
καὶ ἡδύ. οὐ μήποτ' οὖν ἱκανῶς πρὸς ἀξίαν ἐγκωμιάσαι φιλοσοφίαν γένη-
ται, ἢ γ' ὁ πειθόμενος οἷός τε διάγειν ἔξω χαλεπῶν τὸν τοῦ βίου σύμπαντα
3 χρόνον. ἀλλὰ τῶν μὲν ἄλλων πέρι πολλά τε εἰρήκαμεν καὶ εἰσαυθις ἐροῦ-
μεν πολλάκις· τὸ νῦν δ' εἶναι βιβλίον τοῦτό σοι περὶ γῆρας πεπόμφαμεν. 5
πάντα δὲ τὸν λόγον οὐ Τιθωνῶ, καθάπερ Ἀρίστων ὁ Χῖος, περιτεθεικό-
τες ἐσμέν, τοῦ μή τι σμικρὸν ὡς ἐν μύθοις ἀξίωμα εἶναι, ἀλλὰ Μάρκῳ
Κάτῳ γέροντι, ἵνα μείζονος ἔχοιτο ἀξιώματος ὁ λόγος. πρὸς τοῦτον δὲ
δὴ Λαίλιον καὶ Σκιπίωνα θαυμάζοντας πεποιήκαμεν, ὅτι ῥαδίως αὐτὸς
φέρει τὸ γῆρας, κακείνοις αὖ πάλιν τόνδε ἀποκρινόμενον. ὁ δέ γε εἴ τι 10
πολυμαθέστερον δοκεῖ διαλέγεσθαι ἢ ὡς ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτὸς εἶωθε συγ-
γράμμασι, τοῖς Ἑλληνικοῖς τοῦτό γε ἀπόνεμε λόγοις, περὶ οὓς δῆλον ὡς
ὁδ' ἐν γῆρα τυγχάνει λίαν ἐσπουδακώς. ἀλλὰ τί δεῖ πλειόνων; ἡδὴ γὰρ ὁ
λόγος αὐτοῦ Κάτωνος πᾶσαν τὴν ἡμετέραν περὶ γῆρας δηλώσει διάνοιαν.

² ΣΚΙΠΙΩΝ. Πολλάκις, ὦ Μάρκε Κάτων, θαυμάζειν εἶωθα μετὰ Γαίῳ 15
⁴ Λαίλιου τουτουῖ ποτὲ μὲν τὴν σὴν περὶ τᾶλλα ἐπιφανῆ τε καὶ τελείαν σοφίαν,
ποτὲ δὲ καὶ μάλιστα τὸ μηδεπώποτε σοι ἐπαχθὲς ὄν τὸ γῆρας αἰσθῆσθαι·
ὅπερ οὐκ ὀλίγοις τῶν γερόντων οὕτως ἐστὶ μισητόν, ὥστε σφᾶς ἀνέχειν
φορτίον φάσκειν Αἴτνης βαρύτερον. ΚΑΤΩΝ. πρᾶγμα ἥκιστα χαλεπὸν
θαυμάζειν εἰκόκατε, ὦ Σκιπίων καὶ Λαίλιε. οἷς μὲν γὰρ ἐπικουρία παρ' αὐ- 20
τοῖς οὐδεμία πρὸς τὸ ζῆν εὖ τε καὶ μακαρίως, τούτοις ἐπαχθὴς ἐστὶν
ἡλικία πᾶσα· ὅσοι δὲ παρὰ σφῶν πάντα αἰτοῦσι τάγαθά, τούτοις κακὸν
οὐδὲν οἷόν τε δοκεῖν, ὣν ἂν φύσεως ἀνάγκη ἐπάγῃ. οἷον δὴ καὶ τὸ γῆρας
τυγχάνει ὅτι μάλιστα ὄν, ὃ κτήσασθαι μὲν εὐχονται πάντες ἄνθρωποι,
κτησάμενοι δὲ τοῦτο πάλιν αὐτὸ αἰτιῶνται· εἰς τοσοῦτον δὴ ἤκουσιν 25
ἀστασίας καὶ εὐνηθείας καὶ κακοηθείας. θᾶπτον αὐτό φασιν ἢ ὡς ἂν
ῥῆθῃσαν ὑποδύεσθαι. πρῶτον μὲν οὖν τίς αὐτοὺς οἶεσθαι βιάζεται τὰ
ψευδῆ; τί γάρ; θᾶσσον νεανίσκῳ τὸ γῆρας ἢ παιδί ἢ νεανικὴ ὑποδύεται
ἡλικία; ἔπειτα δὲ πῶς ἥσσον αὐτοῖς ἐπαχθὲς ἔσται τὸ γῆρας ἢ εἰ ἔτος
διατελοῖεν ὀκτακοσιοστόν ἢ ὀγδοηκοστόν; τὸ γὰρ τοῦ βίου παρεληλυθός, 30
κἂν μακρόν, ἐξερρηγκὸς μέντοι ἅπαξ οὐδενὶ ἂν ἔτι παραμυθίῳ γέροντα

1 ἀπερρῦφθαι **MaOR** (glossam κεκαθάρθαι in mg. add. **P**) | μαλθακὸν **C** Edd. (praeter Hess) | τὸ γῆρας om. **MaO** | προσαπειργάσθαι] γενέσθαι in mg. add. **B** ||
2 οὐ μήποτ'] glossam οὐδαμῶς in mg. add. **P** || 3 σύμπαντα] ἅπαντα in mg. add. **M** ||
5 βύβλιον **O** || 6 πᾶν **U** | οὐχί **MV** | καθάπερ **ae** | ἀρίστονος **U** || 8 ἔχειτο **Q** ||
9 δὴ om. **R** Goez | δαίλιον **e** | σκηπίωνα **BLlVp** σκοπίωνα **O** || 10 φέροι **BrCFG**
MaOQU || 11 εἶωθεν Edd. (praeter Hess) || 13 οὐδ' ἐν (in mg. ὁ γ' ἐν) **C** ὁ γ' ἐν **R**
ὁ γε ἐν Edd. (praeter Hess) || 15 σκιπίων (spatio septem litterarum relicto) om. **GO**,
in mg. add. **B**, post θαυμάζειν add. **L** | πολλάκι **H** || 16 τελείαν **CGP** Hess τελέαν
cett., Edd. || 17 τό¹ om. **M** || 19 φορτίον **P** | κάτων (spatio quinque litterarum

ἀλλὰ καὶ μαλθακὸν καὶ ἡδὺ τὸ γῆρας προσαπειργάσθαι. οὐ μήποτ' οὖν
 ἱκανῶς πρὸς ἀξίαν ἐγκωμιάσαι φιλοσοφίαν γένηται, ἢ γ' ὁ πειθόμενος
 οἷός τε διάγειν ἔξω χαλεποῦ τὸν τοῦ βίου ξύμπαντα χρόνον. ἀλλὰ τῶν μὲν 3
 ἄλλων περὶ πολλά τε εἰρήκαμεν καὶ εἰσαυθις πολλάκις ἐροῦμεν· τὸ νῦν
 5 δ' εἶναι βιβλίον σοι περὶ γῆρας πεπόμφαμεν. πάντα δὲ τὸν λόγον οὐ
 Τιθωνῶ, καθάπερ Ἀρίστων ὁ Χῖος, περιτεθείκαμεν, τοῦ μὴ σμικρὸν ὡς
 ἐν μύθοις ἀξίωμα εἶναι, ἀλλὰ Μάρκῳ Κάτωνι γέροντι, ἵν' ὁ λόγος μείζο-
 νος ἔχοιτο ἀξιώματος· πρὸς δὲ δὴ Λαίλιον καὶ Σκιπίωνα θαυμάζοντας
 πεποιήκαμεν, ὅτι αὐτὸς ῥαδίως οὕτω φέρει τὸ γῆρας, κακείνοις αὐτὸν ἀπο-
 10 κρινόμενον. ὃς εἴ τι πολυμαθέστερον διαλέγεσθαι δόξειεν ἢ ὡς ἐν τοῖς
 ἰδίοις αὐτὸς συγγράμμασιν εἶωθε, τοῖς Ἑλληνικοῖς λόγοις ἀπόνεμε τοῦτο,
 περὶ οὗς δῆλον ὡς ὁδ' ἐν γῆρα τυγχάνει λίαν ἐσπονδακῶς. ἀλλὰ τί δεῖ
 πλειόνων; ἤδη γὰρ ὁ λόγος αὐτοῦ Κάτωνος πᾶσαν τὴν ἡμετέραν περὶ
 γῆρας δηλώσει διάνοιαν.

15 ΣΚΙΠΙΩΝ. Πολλάκις, ὦ Μάρκε Κάτων, θαυμάζειν εἶωθα μετὰ 2
 4 Γαίου Λαιλίου τουτουὶ τότε μὲν τὴν σὴν ἀμφὶ τᾶλλα περιφανῇ τε καὶ
 τελέαν σοφίαν, τότε δὲ καὶ μάλιστα τὸ μηδεπώποτε σοι ἐπαχθὲς ὄν τὸ
 γῆρας αἰσθῆσθαι· ὅπερ οὐκ ὀλίγοις τῶν γερόντων οὕτως ἐστὶ μισητόν,
 ὥστε φορτίον ἑαυτοῦς φάσκειν ἀνέχειν Αἵτης βαρύτερον. ΚΑΤΩΝ.
 20 πρᾶγμα ἥκιστα χαλεπὸν θαυμάζειν εἰκόκατε, ὦ Σκιπίων καὶ Λαίλιε. οἷς
 μὲν γὰρ ἐπικουρία παρ' ἑαυτοῖς οὐδεμία πρὸς τὸ ζῆν εὖ τε καὶ μακαρίως,
 τούτοις ἐπαχθὴς ἐστὶν ἡλικία πᾶσα· ὅσοι δὲ τὰγαθὰ πάντα παρ' ἑαυτῶν
 αἰτοῦσι, τούτοις κακὸν οὐδὲν οἷόν τε δοκεῖν, ὧν ἂν φύσει ἀνάγκη ἐπάγῃ.
 οἷον δὴ καὶ τὸ γῆρας ὡς μάλιστα ὄν τυγχάνει, ὃ κτήσασθαι μὲν εὐχονται
 25 πάντες, κτησάμενοι δὲ τοῦτο πάλιν αὐτὸ αἰτιῶνται· ἐπὶ τοσοῦτον ἤκουσιν
 ἀσταςίας καὶ εὐνηθείας καὶ κακοηθείας. θᾶττον αὐτό φασιν ἢ ὡς ᾤήθησαν
 ὑποδύεσθαι. πρῶτον μὲν οὖν τίς αὐτοῦς οἶεσθαι ψευδῇ ἀναγκάζει; τί
 γάρ; θᾶττον νεανίσκῳ τὸ γῆρας ἢ παιδί ἢ νεανικὴ ὑποδύεται ἡλικία;
 ἔπειτα δὲ ἦττον αὐτοῖς ἐπαχθὲς ἔσται τὸ γῆρας, εἰ ἔτος διατελοῖεν ὀκτα-
 30 κοσιοστόν ἢ εἰ ὀγδοηκοστόν; τὸ γὰρ τοῦ βίου παρεληλυθός, καὶ μακρόν,
 ἐξεργνηκός ἅπαξ οὐδενὶ παραμυθίῳ καταμειλίσσειν εὐήθη γέροντα εἶη

relicto) om. **GO**, (nullo spatio relicto) **Ma** || 20 εἰκόκατε θαυμάζειν **Br** || 22 αἰτοῦσι
 πάντα **M** | τὰ ἀγαθὰ **BBrFLQRUV** Edd. (praeter Hess) || 23 οὐδὲν om. **O** ||
 24 ὅτι om. **R** || 25 τοσοῦτο δ' **R** Edd. (praeter Hess) τοσοῦτον δὲ (in mg. δὴ) **C** ||
 26 καὶ εὐνηθείας om. **LLv** (in mg. add. **BrM**) || 26, 27 ὡς ἂν ᾤήθησαν **BrLLvPU** Hess
 ἂν (spatio duarum litterarum relicto) om. cett. ἂν ᾤήθησαν Edd. || 27 βιάζεσθαι (in
 mg. βιάζεται) **L** || 28 ὑποδύεσθαι (in mg. ὑποδύεται) **C** || 29 ἦττον **R** | εἰ om. **BFH**
LLvMPQR Edd. || 30 παραληλυθός **LvP** || 31 μικρόν **B** | ἐξεργνηκός Edd. (praeter
 Hess)

8 σκηπίωνα **T** || 20 σκηπίων **T** || 27 ὑποδύεσθαι **T** | αὐτοῦς **T** || 28 ὑποδύεται **T** ||
 31 ἐξεργνηκός **T**

5 εὐήθη καταμειλίσσειν δυνατόν εἴη. διὸ δὴ εἰ τὴν ἐμὴν σοφίαν φιλεῖτε
 θανμάζειν (ἢ ὄφελον ἦν ἀξία τῆς θ' ὑμῶν ὑπολήψεως τῆς θ' ἡμετέρας
 ἐπωνυμίας), ἐν τούτῳ τυγχάνομεν ὄντες σοφοί, ὅτι φύσει ἡγεμόνι ἀρίστη
 ἐπόμεθα καθάπερ θεῷ καὶ πειθόμεθα ταύτῃ· ὅφ' ἧς οὐκ εἰκὸς τῶν
 ἄλλων τοῦ βίου μερῶν εὖ διαγεγραμμένων τὸ τελευταῖον δράμα ὥσπερ 5
 ὑπὸ ῥαθύμον ποιητοῦ ἡμελῆσθαι. ἀλλὰ γὰρ ὁμῶς ἀναγκαῖον ἦν καὶ τί
 πον ἔσχατον εἶναι καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀκροδρόων καὶ τῶν ἐκ γῆς καρπῶν
 ὥσανει πάρετόν τι καὶ εὐκατάπτωτον ὥραία πεπάνσει· δὲ δὴ πράως
 οἰστέον ἂν εἴη ἀνδρὶ σοφῷ. τί γὰρ ἄλλο τὸ δίκην Γιγάντων θεομαχεῖν
 6 ἐστὶν ἢ τὸ τὴν φύσιν ἀμύνεσθαι; ΛΑΙΛΙΟΣ. οὐκοῦν, ὦ Κάτων, κεχαρισ- 10
 μενώτατ' ἂν ἡμῖν, ἵνα καὶ ὑπὲρ Σκιπίωνος ὑπόσχωμαι, δράσεως, εἴ
 γ', ἐπειδὴ περ ἐλπίζομεν καὶ μέντοι προθυμούμεθα εἰς γέροντας ἀφικέ-
 σθαι, πολὺν πρότερον μάθοιμεν παρὰ σοῦ, τίσι ποτὲ λόγοις ῥᾶστα φέρειν
 δυναίμεθα τὴν βαρύνουσαν αὐτὴν ἡλικίαν. ΚΑΤΩΝ. ποιήσω γε δὴ, ὦ
 Λαίλιε, ἄλλως τε καὶ εἰ ὑμῶν ἐκατέρῳ ἐν χάριτι ἔσται, ὥς λέγεις. ΛΑΙ- 15
 ΛΙΟΣ. καὶ μάλα, ὦ Κάτων, ἡμεῖς γε βουλόμεθα, εἰ μὴ τί σοι χαλεπὸν,
 ὥσπερ τινὰ μακρὰν ὁδὸν προεληλυθώς, ἦν καὶ ἡμᾶς ὁμοίως δεήσει πο-
 3 ρεύεσθαι, τοῦτο, εἰς ὅπερ ἀφίκου, ἰδεῖν ὁποῖόν τι ἐστίν.
 7 ΚΑΤΩΝ. Ποιήσω δὴ ταῦτα, ὦ Λαίλιε, ὥς ἂν οἶός τε γένωμαι. πολ-
 λάκις γάρ τοι καὶ περιέτυχον ὁδυρμοῖς ἀνδρῶν ἡλικιωτῶν ἐμῶν (ὁμοιον 20
 δ' ὁμοίῳ δεῖ πελάζειν, παλαιὰ παροιμία), οὗς Γάιος Σαλινάτωρ, οὗς
 Σπύριος Ἀλβῖνος, ἄνδρες ὑπατικοί, ἡμέτεροι σχεδὸν τι ἡλικιωταί, εἰώ-
 θασι κατοδύρεσθαι, τὸ μὲν ὥς τῶν ἡδονῶν στερόμενοι, ὧν ἄνευ οὐδ' ἂν
 οἶοιντο ζῆν, τὸ δ' ὥς ὑπὸ τούτων ὑπερορῶμενοι, ὅφ' ὧν εἰώθεσαν δια-
 25 κονεῖσθαι καὶ θεραπεύεσθαι. οὗτοι δὲ οὐ τὸ αἷτιον ἐδόκουν ἐμοὶ αἰτιᾶσθαι.
 εἰ γὰρ ἦν τοῦτο γήρως αἰτία, κἂν ἐμοὶ τοῖς αὐτοῖς τούτοις χρῆσθαι συν-
 ἔβαινε καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσι τῶν πρεσβυτέρων, ὧν τὸ γῆρας πολλῶν
 ὄντων ἔξω μεμψιμοιρίας ὃν οἶδα ἐγώ, οἳ γε τὸ τῶν ἐπιθυμητικῶν ἀπο-
 λελύσθαι δεσμῶν οὐ φέρουσι χαλεπῶς οὐδέ τι ὑπὸ τῶν σφετέρων ὑπερ-
 30 ορῶνται. ἀλλὰ πάντων δὴ τῶν τοιούτων ὀλοφυρμῶν τὸ αἷτιον οὐκ ἐν
 τῇ ἡλικίᾳ, ἀλλ' ἐν τῷ τρόπῳ ἐστίν. οἳ μὲν γὰρ κόσμιοι καὶ μὴ δύσκολοι
 μηδ' ἀπαίδευτοι γέροντες ἀνεκτὸν διάγουσι γῆρας· τὸ φορτικὸν δὲ καὶ

1 διὸ **Ma** δι' δ cett., Edd. | φιλεῖται **LvP** φιλεῖται^ε **L** || 2 θ' ὑμῶν **R** Hess τε
 ὑμῶν cett., Edd. (τ' ὑμῶν **L**) | ἡμετέρας] ἡμέρας **a** || 6 τί] τοι **R** Hess || 7 ἀκροδρίων
CFQa (in mg. ἀκροδρόων **C**) || 8 πρῶος **d** || 10 ἐστὶν om. **P** Hess | λαίλιος (spatio
 septem litterarum relicto) om. **GO**, (nullo spatio relicto) **Ma** σκιπίων **F** || 11 καὶ
 om. **Q** || 12 προθυμούμεθα **O** || 13 πρῶτον **BLvP** (in mg. πρότερον **B**) || 14 δυναίμεθα
MP (in mg. δυναίμεθα **M**) Hess || 15 ἔσται] ἔστε **CU** (in mg. ἔσται **C**) | λαίλιος (spatio
 septem litterarum relicto) om. **GO**, (nullo spatio relicto) **Ma** σκιπίων **F** λ. **R** ||
 16 καὶ om. **e** | μάλιστα **OP** || 19 κάτω (spatio quinque litterarum relicto) om. **O**,

ἂν δυνατόν. διὸ δὴ εἰ τὴν ἐμὴν σοφίαν φιλεῖτε θαυμάζειν (ἢ ὄφελον ἦν 5
 ἀξία τῆς θ' ὑμῶν ὑπολήψεως καὶ τῆς ἡμετέρας ἐπωνυμίας), ἐν τούτῳ
 τυγχάνομεν ὄντες σοφοί, ὅτι φύσει ἡγεμόνι ἀρίστη ἐπόμεθα καθάπερ
 θεῶ καὶ πειθόμεθα ταύτῃ· ὅφ' ἥς οὐκ εἰκὸς τῶν ἄλλων τοῦ βίου μερῶν
 5 εὖ διαγεγραμμένων τὸ τελευταῖον δρᾶμα ὥσπερ ὑπ' ἀτέχνον ποιητοῦ
 ἡμελῆσθαι. ἀλλὰ γὰρ ὁμῶς ἀναγκαῖον ἦν καὶ τι ἔσχατον εἶναι καὶ ὥσπερ
 ἐπὶ τῶν ἀκροδρόων καὶ τῶν ἐκ γῆς σπερμάτων ὥσανεὶ πάρετόν τε καὶ
 εὐπτωτον ὠραία πεπάνσει· ὁ δὲ πρῶτος οἰστέον ἀνδρὶ σοφῷ. τί γάρ ἐστιν
 ἄλλο τὸ δίκην Γιγάντων θεομαχεῖν ἢ τὸ φύσιν ἀμύνεσθαι; ΛΑΙΛΙΟΣ.
 10 οὐκοῦν, ὦ Κάτων, κεχαρισμενώτατ' ἂν ἡμῖν, ἵνα καὶ ὑπὲρ Σκιπίωνος 6
 ὑπόσχωμαι, δράσειας, εἰ γ', ἐπειδήπερ ἐλπίζομεν καὶ μέντοι βουλόμεθα
 εἰς γέροντας ἀφικέσθαι, πολὺν πρότερον μάθοιμεν παρὰ σοῦ, τίσι ποτὲ λό-
 γοις ῥᾶστα φέρειν δυναίμεθα τὴν βαρύνουσαν αὐτὴν ἡλικίαν. ΚΑΤΩΝ.
 ποιήσω γε δὴ, ὦ Λαίλιε, ἄλλως τε καὶ εἰ ὑμῶν ἐκατέρῳ ἐν χάριτι ἔσται,
 15 ὥς λέγεις. ΛΑΙΛΙΟΣ. καὶ μάλα, ὦ Κάτων, ἡμεῖς γε βουλόμεθα, εἰ μὴ τί
 σοι χαλεπὸν, ὥσπερ τινὰ μακρὰν ὁδὸν προεληλυθώς, ἦν καὶ ἡμᾶς ὁμοίως
 δεήσει πορεύεσθαι, τοῦτο, εἰς ὑπερ ἀφίκον, ἰδεῖν ὁποῖόν τι ἐστίν.

ΚΑΤΩΝ. Ποιήσω ταῦτα, ὦ Λαίλιε, ὥς ἂν οἶός τε γένωμαι. πολλάκις 3
 γὰρ ὁδυρμοῖς περιέτυχον ἐμῶν ἡλικιωτῶν (ὅμοιος δ' ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζει,
 20 παλαιᾷ παροιμία), οὗς Γάιος Σαλινάτωρ, οὗς Σπόριος Ἀλβίνος, ἄνδρες
 ὑπατικοί, ἡμέτεροι σχεδὸν τι ἡλικιωταί, εἰώθασιν κατοδύρεσθαι, τὸ μὲν
 ὥς τῶν ἡδονῶν ἀποστερούμενοι, ὧν ἄνευ οὐδ' ἂν οἶοιντο ζῆν, τὸ δ' ὥς
 ὑπὸ τούτων ὑπερορώμενοι, ὅφ' ὧν εἰώθασαν θεραπεύεσθαι. οἱ δὲ οὐ
 τὸ αἴτιον αἰτιᾶσθαι ἐδόκουν ἐμοί. εἰ γὰρ ἦν τοῦτο γήρως αἰτία, καὶ ἐμοὶ
 25 τοῖς αὐτοῖς τούτοις <χρησθαι> ξυνέβαινε καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσι τῶν
 πρεσβυτέρων, ὧν τὸ γῆρας πολλῶν ὄντων δίχα μεμψιμοιρίας ὃν οἶδα ἐγώ,
 οἱ γε τῶν ἐπιθυμητικῶν ἀπολελύσθαι δεσμῶν οὐ φέρουσι χαλεπῶς οὐδέ
 τι ὑπὸ τῶν σφετέρων ὑπερορῶνται. ἀλλὰ πάντων δὴ τῶν τοιούτων ὁδυρ-
 μῶν τὸ αἴτιον οὐκ ἐν τῇ ἡλικίᾳ, ἀλλ' ἐν τῷ τρόπῳ ἐστίν. οἱ μὲν γὰρ κόσμιοι
 30 καὶ μὴ δύσκολοι μὴδ' ἀπαίδευτοι γέροντες ἀνεκτὸν διάγουσι γῆρας· τὸ

(nullo spatio relicto) G^{Ma} z. R | δὴ] δὲ B^{LvP} || 20 τοῖ] τι R || 21 δ' om. R |
 δεῖ om. L^{LvP} ἀεὶ Hess || 22 σπούριος Be^{BrHLvMPV} σπόριος cett. Hess
 (σπούριος L Goez) | καὶ ἡμέτεροι Ma || 23 κατοδύρεσθαι F^{GLvMaP} Hess |
 στερούμενοι G στερόμενος U | οὐδ' οὐκ R || 24 εἰώθασιν Ma εἰώθεισαν V ||
 24-29 ὧν - σφετέρων om. B^{LLv} (in mg. add. B) || 25 οὐκ U | τὸ om. C^{MaV} ||
 28 ἀπολύσθαι B^{BrCFMaO} ἀπολύσθαι G^{HM} ἀπολεισθαι Q ἀπολελύσθαι Edd.
 (praeter Hess) || 29 φέροισι ace || 31 γὰρ om. G^{MaO} || 32 δὲ om. B^{LLvP} ||
 8 τρῶας T || 10 σκηπίωνος T || 19 ὅμοιος scripsi ὅμοιον T || 20 παλαιᾷ iteravit T ||
 25 χρῆσθαι α

8 ἀπαίδευτον χαλεπὸν παρὰ πάντα τὸν βίον ἐστίν. ΛΑΙΛΙΟΣ. ἔχει μὲν, ὦ
 Κάτων, ἢ λέγεις· ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, ὥς σοι διὰ τε οὐσίαν καὶ ἀξίαν
 καὶ εὐπορίαν τὴν σὴν ἀνεκτότερον δοκοίη τὸ γῆρας, τὸ δὲ μὴ πολλοῖς
 ἐθέλοι συμβαίνειν. ΚΑΤΩΝ. ἔστι τοῦτό γέ τι, ὦ Λαίλιε, ἀλλ' οὐδαμῶς
 πάντα ἐν τούτῳ. ὥς Θεμιστοκλῆς Σεριφίῳ τῷ πρὸς λαιδορίαν ἀποκρί- 5
 νασθαι λέγεται· τοῦ μὲν γὰρ εἰπόντος ὥς οὐ δι' οἰκείαν αὐτὸς δόξαν,
 ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς πατρίδος εὐδοκιμεῖ, 'μὰ Δία', δς ἔφη, 'οὐτ' ἂν εἰ ἐγὼ
 Σερίφιος ἦν, ἄδοξος ἂν ἐτύγχανον, οὐτ' εἰ σὺ Ἀθηναῖος, ὀνομαστός ποτε
 ἂν ἐγένου.' τὸ δ' οὖν τὸν αὐτὸν τρόπον ἐστὶ καὶ περὶ γῆρας εἰπεῖν. οὔτε
 γὰρ ἐν ἀπορίᾳ ἐσχάτῃ ἐλαφρόν ἂν εἴη τὸ γῆρας οὐδὲ σοφῶ γε οὐτ' αὖ 10
 9 ἐν ἄκρᾳ εὐπορίᾳ μὴ ἐπαχθὲς ἀμαθεῖ τε καὶ φάυλῳ. ἐπιδέξια γὰρ παντά-
 πασιν, ὦ Σκιπίων καὶ Λαίλιε, ὅπλα γῆρας αἱ τέχναι τε καὶ αἱ ἀσκήσεις
 τῶν ἀρετῶν, αἱ δὴ τα καλῶς διὰ βίου ἐκπονηθεῖσαι καρποὺς φέρουσι
 θαυμαστοὺς πολὺν χρόνον διαβεβιωκότι, οὐ μόνον τῷ μηδέποτε προλεί-
 πειν, μηδ' ἐν τῷ ἐσχάτῳ χρόνῳ τῆς ἡλικίας (καίπερ ὅν μέγα τοῦτό γε), 15
 ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ τοῦ καλῶς βεβιωμένου βίου σύνεσις καὶ τῶν εὖ πεπραγμέ-
 4 νων ἀνάμνησις ἡδίστη οὐσα τυγχάνει.
 10 Ἐγωγε οὖν Κύντον Μάξιμον, τὸν Τάραντα ἀνειληφότα, γέροντα μει-
 ράκιον ὢν καθάπερ τινὰ ἡλικιώτην ἐφίλουν· ἦν γὰρ ἐν ἐκείνῳ τάνδρῃ
 σεμνότης εὖ μάλα ἐκ φιλοφροσύνης ἡδυνομένη, οὐδέ τι μετέθηκε τὸν 20
 τρόπον τὸ γῆρας. καίτοι γ' αὐτὸν θεραπεύειν ἠρξάμην πρεσβύτην μὲν
 κομιδῇ μήπω ὄντα, ἡλικία γε μὴν ἤδη προβεβηκότα. ἐνιαντῷ γάρ τοι
 ὕστερον γενέσεως τῆς ἐμῆς ὑπατος ἀπεδείχθη τὸ πρῶτον· σὺν αὐτῷ δὲ
 τὸ τέταρτον ὑπατεύοντι νεανίσκος ὢν ἐγὼ στρατιώτης εἰς Καπύην ἀπῆλ-
 θον, ἔτει δὲ πέμπτῳ ὕστερον ταμίας εἰς Τάραντα, εἴτ' ἀστυνόμος, καὶ 25
 μετὰ τετραετίαν ἐπαρχος ἀπεδείχθην, ἦν ἤρξα ἀρχὴν Τυδιτάνου καὶ
 Κεθίγγου ὑπατευόντων, ἡνίκα κεῖνος γέρων κομιδῇ ὢν εἰσηγητὴς Κινθι-
 κοῦ γίγνεται νόμον ὑπὲρ δωρεῶν καὶ χαρίτων. οὗτος δὲ καὶ πολέμονος,
 πρεσβύτης ὢν ἤδη ἐμφανῶς, ὥς τις τῶν νεωτέρων ἐπολέμει, καὶ Ἀντίβαν
 σκιρτῶντα νεανικῶς διεμάλασεν ἀνεχόμενος· οὐ πέρι παγκάλως ὁ 30
 οἰκεῖος ἡμῖν Ἐννίος λέγει·

1 χαλεπὸν om. **MaO** | λαίλιος (spatio septem litterarum relicto) om. **MaO**, (nullo spatio relicto) **G** λ. **R** || 2-3 εὐπορίαν κ. ἀ. d || 4 ἐθέλει **MaR** Hess | κάτων (spatio quinque litterarum relicto) om. **MaO**, (nullo spatio relicto) **G** κ. **R** | τι] τοι **LvP** Hess om. **R** Edd. || 5 πάντ' **Ma** | τῷ om. **R** Edd. (praeter Hess) || 6 λέγεται om. **MaO** | αὐτὸς om. **C** || 7 ἀλλὰ] ἀλλ' ὥς **MV** | εὐδοκιμεῖν **BCHLOPQRUV** Edd. | εἰ γὰρ **P** || 8 ἔνδοξος **CFGMaOQV** Hess | ἂν om. **R** || 11 τε om. **BLv** || 12 αἱ² om. **R** | ἀσκήσης **e** || 13 δὴ τῷ (in mg. δῆτα) **C** || 14 πολλὸν **GO** | προλίπειν **Lv** Hess προλίπειν **BeP** || 15 ἐν om. **P** | χρόνῳ om. **C** || 16 βίου om. **BLvP** || 18 Κοῖντον Edd. (praeter Hess) | τὸν **RU** Hess om. cett., Edd. || 20 εὖ μάλα iteravit **R** |

φορτικὸν δὲ καὶ ἀπαίδευτον χαλεπὸν ἐστὶ παρὰ πάντα τὸν βίον. ΛΑΙΛΙΟΣ. 8
 ἔχει μὲν, ὦ Κάτων, ἣ λέγεις· ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, ὥς σοι διὰ τε οὐσίαν
 καὶ ἀξίαν καὶ εὐπορίαν τὴν σὴν ἀνεκτότερον δοκοίη τὸ γῆρας, τὸ δὲ μὴ
 πολλοῖς ἐθέλοι συμβαίνειν. ΚΑΤΩΝ. ἐστὶ τοῦτό γέ τι, ὦ Λαίλιε, ἀλλ' οὐ-
 5 δαμῶς πάντα ἐν τούτῳ. ὥς Θεμιστοκλῆς Σεριφίῳ τῷ πρὸς λουδορίαν
 ἀποκρίνασθαι λέγεται· τοῦ μὲν γὰρ εἰπόντος ὥς οὐ δι' οἰκίαν αὐτὸς
 δόξαν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς πατρίδος εὐδοκιμεῖ, 'μὰ Δία', ὃς ἔφη, 'οὐτ' ἂν
 εἰ ἐγὼ Σεριφίος ἦν, ἐνδοξος ἂν ἐτύγχανον, οὐτ' εἰ σὺ Ἀθηναῖος ὀνομαστός
 ποτε ἂν ἐγένου.' τὸ δ' οὖν τὸν αὐτόν που τρόπον καὶ περὶ γῆρας ἐστὶν
 10 εἰπεῖν. οὔτε γὰρ ἐν ἀπορίᾳ ἐσχάτῃ ἐλαφρὸν ἂν εἴη τὸ γῆρας οὐδὲ σοφῶ
 γοῦν οὐτ' ἀμαθεῖ ἐν ἄκρᾳ εὐπορίᾳ μὴ ἐπαχθές. ἐπιδέξια γὰρ παντάπασιν, 9
 ὦ Σκιπίων καὶ Λαίλιε, ὅπλα γῆρας αἱ τέχναι τε καὶ ἀσκήσεις τῶν ἀρε-
 τῶν, αἱ δῆτα καλῶς διὰ βίου ἐκπονηθεῖσαι καρποὺς φέρουσι θαυμαστοὺς
 πολὺν χρόνον διαβεβιωκότι, οὐ μόνον τῷ μηδέποτε ἐγκαταλείπειν,
 15 μηδ' ἐν τῷ ἐσχάτῳ γε χρόνῳ τῆς ἡλικίας (καίπερ ὃν μέγα τοῦτό γε),
 ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ τοῦ καλῶς βεβιωμένου βίου ξύνεσις καὶ τῶν εὖ πεπραγμέ-
 νων ἀνάμνησις ἡδίστη οὖσα τυγχάνει.

Ἐγώ γε οὖν Κόιντον Μάξιμον, τὸν Τάραντα ἀνειληφύτα, γέροντα ¹/₁₀
 μειράκιον ὦν ὥσπερ τινὰ ἡλικιώτην ἐφίλουν· ἦν γὰρ ἐν ἐκείνῳ τάνδρῃ
 20 σεμνότης ἐκ φιλοφροσύνης εὖ μάλα ἡδυνομένη, οὐδέ τι τὸ γῆρας τὸν τρό-
 πον ἡλλοίωσεν. καίτοι γ' αὐτὸν θεραπεύειν ἡρξάμην πρεσβύτην μὲν κο-
 μιδῇ μήπω ὄντα, ἡλικία γε μὴν ἤδη προβεβηκότα. ἐνιαυτῷ γὰρ μετὰ τὴν
 ἐμὴν γένεσιν ὑπατος ἀπεδείχθη τὸ πρῶτον· σὺν αὐτῷ δὲ τέταρτον ὑπα-
 τεύοντι νεανίσκος ὦν στρατιώτης εἰς Καπύην ἀπῆλθον, ἔτει δὲ πέμπτῳ
 25 ὕστερον ταμίας εἰς Τάραντα, εἶτα ἀγορανόμος, καὶ μετὰ τετραετίαν
 στρατηγὸς ἀπεδείχθη, ἦν ἀρχὴν ἡρξά Τυδιτάνου καὶ Κεθίγον ὑπα-
 τεύόντων, ἥνίκα κείνος γέρων κομιδῇ ὦν εἰσηγητὴς γίνεται Κινδικοῦ
 νόμου περὶ δωρεῶν καὶ χαρίτων. οὗτος δὲ καὶ πολέμους, πρεσβύτης ὦν
 ἐμφανῶς, ὥς τις τῶν νεωτέρων ἐπολέμει, καὶ Ἀντίβαν σκιρτῶντα νεανι-
 30 κῶς ὑπομονῇ διεμάλασεν· οὐ πέρι παγκάλως Ἐννιος ὁ ἡμέτερος οἰ-
 κεύς φησιν·

ἐκ om. O | ἡδυνομένη] ἡδομένη (in mg. ηγτυμένη) P || 21 γε MV || 22 ἡλικία —
 προβεβηκότα om. BBrHLvMP (in mg. add. BBrHM) || 23 ἀπεδείχθη BLP ||
 24 τέταρτον] δεύτερον CGOQ (in mg. τέταρτον C) om. Ma || 25 ἔτη LvOQ ἔτι BrP
 ἔτος Ma ἔτι L | πέμπτῳ CGMaQ | εἶτα BLvMMaPQ || 26 Τυδιτάνου d ||
 27 ἐκείνος MMaV | ὦν κομιδῇ Ma | κιντικῶ P κιντυκῶ Rac || 28 γίνεται C ||
 29 ἡδὴ om. MaO

2 μὲν, ὦ Κάτων iteravit T || 7 ἂν α ὦν T || 12 σκηπίων T || 13 δήτοι T ||
 14 διαβεβαιότι T || 15 τῷ α τό T || 25 ὕστερον iteravit posteaue expunxit T

πολλὰ δὲ δηθύνων εἰς χρήματα πάντα σαώζει.
 τῷ γὰρ πρὸ θρύλλων ἡμῇ σωτηρία ἔσκε.
 τοῦ δὲ καὶ κλέα νῦν ἀνὰ λαοὺς πάμμεγα λάμπει.

- 11 Τάραντα δὲ ὅση μὲν ἐγρηγόρσει, οἷα δὲ εὐβουλία χρησάμενος ἀνελήφει.
 ὅτε δὴ παρόντος καμοῦ Σαλινάτωρι, ὃς τῆς πόλεως ἐαλωκυίας ἐπὶ τὴν 5
 ἄκραν κατέφυγε, σεμννομένῳ καὶ λέγοντι· ἔμοῦ συμπράσσοντος, ὃ
 Κύντε Φάβιε, Τάραντα ἀνέλαβες, ἄληθέστατα, ἔφη γελάσας, εἰ γὰρ
 σὺ μὴ ἀπέβαλες, οὐκ ἂν ἔγωγε ἀνέλαβον. οὐδὲ μὴν ὃ γ' ἐν ὅπλοις ὑπέρ-
 τερος ὢν ἢ ἐν τηβένῳ δοκεῖ, ὃς γε ὑπατεύων τὸ δεύτερον, Σπυρίου Καρ-
 βιλίου τοῦ συνάρχοντος ἄγοντος ἡσυχίαν, Γαίῳ Φλαμινίῳ δημαρχοῦντι, 10
 καθ' ὅσον οἷός τε ἦν, ἐνέστη διαιροῦντι κατ' ἄνδρα τὴν Πικηνίδα καὶ
 Γαλατικὴν χώραν ἐναντία τῷ τῆς βουλῆς ἀξιώματι, μάντις τε ὢν τῶν
 ἐπ' οἰωνοῖς θαρρῶν ἔφασκεν, ὥς, ὅσα μὲν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πολιτείας
 πράσσεται, ἀρίστοις οἰωνοῖς ταῦτα πράσσοιτο, ὅσα δ' ἐναντία τῇ πολι-
 12 τεῖᾳ φέρεται, καὶ τοῖς οἰωνοῖς ὅτι ταῦτα φέροιτο ἐναντία. πολλὰ μὲν τοίνυν 15
 τῶν λαμπροτάτων ἐν τῷ ἀνδρὶ τούτῳ κατανενόηκα, θαυμαστότερον δὲ
 οὐδὲν ἢ ὅπως τὴν τελευτὴν ἠνεγκε Μάρκον τοῦ υἱέος, ἀνδρὸς τῶν ἐνδόξων
 τε καὶ ὑπατικῶν. διὰ χειρὸς δὲ ἡμῖν τὸ ἐγκώμιον, ὅπερ ἀναγινώσκοντες
 τίνα οὐχ ὑπερφρονοῦμεν τῶν ἐκ τριβώνος φιλοσόφων; οὐδ' ἄρα κεινός γε
 ἐν τῷ ἐμφανεῖ μόνον κἂν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν πολιτῶν μέγας, ἀλλὰ καὶ 20
 ἔνδον τε καὶ οἰκοὶ βελτίων ἦν. οἷος μὲν γὰρ λόγος αὐτοῦ, οἷα δὲ παραγ-
 γέλματα, ὅση δὲ γνῶσις πραγμάτων ἀρχαίων, οἷα δὲ νομίμου καὶ μαντι-
 κῆς ἐπιστήμη. πολλοὶ ἔτ' ἐν αὐτῷ λόγοι ἦσαν ὥς γ' ἐν ἀνδρὶ Ῥωμαίῳ· καὶ
 πάντας διὰ μνήμης οὐ μόνον τοὺς οἰκείους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλοφύλους
 εἶχε πολέμους. οὗ τῶν λόγων οὕτως ἐγὼ πρὸς ἐπιθυμίαν τέως ἀπέλανον, 25
 ὥσπερ εἰ πάλοι προὔμαντενόμην τὸ νῦν ἀποβεβηκὸς τοῦτο, μηκέτ' ἂν
 εἶναι μηδένα κείνου γε ἀπεσβηκός, παρ' οὗ μανθάνειν οἷός τ' ἂν εἴην.
 5
 13 Πρὸς δὲ τί ταῦθ' οὕτως ὑπὲρ Μαξίμου πολλὰ; ὅτι ὁρᾶτε δήπον, ὥς οὐ
 θεμιτὸν φάναι τὸ τοιοῦτον γῆρας ἄθλιον γεγονέναι. ἀλλ' οὐ πάντες Σκι-
 πίωνες ἢ Μάξιμοι εἶναι δύνανται, ὥστε πόλεων ἀλώσεις, ὥστε πεζομα- 30
 χίας τε καὶ ναυμαχίας, ὥστε πολέμους σφίσι διαπεπολεμημένους, ὥστε

1 supra δηθύνων add. βραδύνων LvP | σώζει Ma || 2 προθρύλλων CG (in mg. πρὸ θρύλλων C) | προθρήλλων cde | σωτηρίῃ Edd. (praeter Hess) || 3 πάμμε U ||
 4 ἀνελήφει BLv ἀνᾶλήφει L || 6 σεμννομένῳ C | συμπράττοντος Ma || 7 εἰ om. U ||
 8 σὺ om. R Edd. (praeter Hess) | ἀπέλαβες LP | τοῖς ὅπλοις MV || 9 γε om. GMaO |
 σπυρίου BBrHLvMP σπορίου cett. Hess (σπουρίου L Goetz) || 11 οἷον τ' ἦν Ma |
 ἐνέστι CFGMaO ἀντέστι R Hess ἐνέστι Q ἀνέστι Lac om. P || 12 τε FR
 Goetz Hess om. cett., Edd. || 13 οἰωνοῖς LvP οἷων εἰς B οἰωνῶς L | ὥς] καὶ R
 Edd. (praeter Hess) | πολιτείας] σωτηρίας CGMaO Q (in mg. πολιτείας C) πόλεως
 (in mg. πολιτείας) F || 14 δὲ GP || 16 τούτῳ CGMaO Q U τῷδε cett., Edd. || 17 οὐδὲν

πολλὰ δὲ δηθύνων εἰς χρήματα πάντα σαώζει.
 τῷ γὰρ πρὸ θρύλλων ἡμῇ σωτηρίῃ ἔσκε.
 τοῦ δὴ καὶ κλέος νῦν ἀνὰ λαοὺς πάμμεγα λάμπει.

Τάραντα δ' ἄρα ὅση μὲν ἐργηγόρσει, οἷα δ' εὐβουλία ἀνείληφεν. ὅτε δὴ 11
 5 καμῶν ἀκούοντος Σαλινάτωρι, ὃς τῆς πόλεως ἀλούσης ἐπὶ τὴν ἄκραν
 κατέφυγε, σεμννομένῳ καὶ λέγοντι· ἔμοῦ ξυμπράττοντος, ὃ Κόιντε
 Φάβιε, Τάραντα ἀνέλαβες, ἄληθέστατα, ἔφη γελάσας, ἔειπε γὰρ σὺ μὴ
 ἀπέβαλες, οὐκ ἂν ἔγωγε ἀνέλαβον. οὐδὲ μὴν ὅδ' ἐν ὅπλοις ὑπέρτερος ἢ
 ἐν τηβένῳ, ὃς γε (ὑπατεύων τὸ δεύτερον), Σπορίον Καρβιλίου τοῦ συν-
 10 ἀρχοντος (ἄγοντος ἡσυχίαν), Γαῖον Φλαμινίῳ δημαγωγοῦντι, καθ' ὅσον
 οἶός τε ἦν, ἐνέστη διαιροῦντι κατ' ἄνδρα τὴν Πικηνίδα καὶ Γαλατικὴν
 χώραν ἐναντία τῷ τῆς βουλῆς ἀξιώματι, μάντις τε ὢν τῶν ἐπ' οἰωνοῖς
 θαρρῶν ἔφασκεν, ὥς, ὅσα μὲν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πολιτείας πράττεται, ἀρί-
 στοις οἰωνοῖς ταῦτα πράττειτο, ὅσα δ' ἐναντία τῇ πολιτείᾳ φέρεται, καὶ
 15 τοῖς οἰωνοῖς ὅτι ταῦτα φέροιτο ἐναντία. πολλὰ μὲν τοίνυν τῶν λαμπροτά- 12
 των ἐν τῷ ἀνδρὶ τούτῳ κατανερόνῃκα, θαυμαστότερον δὲ οὐδὲν ἢ ὅπως τὴν
 τελευταίην ἡγεγε Μάρκον τοῦ νείους, ἀνδρὸς τῶν ἐνδόξων τε καὶ ὑπατικῶν.
 πρὸ χειρῶν ἡμῖν γε τὸ ἐγκώμιον· ὅπερ ἀναγινώσκοντες τίνα οὐχ ὑπερφρο-
 νοῦμεν τῶν φιλοσόφων; οὐδ' ἄρ' ἐκεῖνος ἐν τῷ ἐμφανεῖ μόνον κἂν τοῖς
 20 ὀφθαλμοῖς τῶν πολιτῶν μέγας, ἀλλ' ἐξωχότερος ἔνδον τε καὶ οἶκοι. οἷος
 μὲν γὰρ λόγος αὐτοῦ, οἷα δὲ παραγγέλματα, ὅση δὲ γνῶσις ἀρχαίων πραγ-
 μάτων, οἷα δ' ἐπιστήμη μαντικῶν νομίμων. πολλοὶ ἐν αὐτῷ λόγοι ὥς ἐν
 ἀνδρὶ Ῥωμαίῳ· καὶ πάντας διὰ μνήμης εἶχεν οὐ μόνον τοὺς οἰκείους, ἀλλὰ
 καὶ τοὺς ἄλλοτρίους πολέμους. οὐ τῶν λόγων οὕτως ἐγὼ πρὸς ἐπιθυμίαν
 25 τέως ἀπέλانون, ὥσπερ εἰ προῦμαντεύομην, δ' ἀποβέβηκε, μηκέτ' ἂν εἶναι
 μηδένα ἐκείνου γε ἀπεσβηκότος, ὅφ' οὐ μανθάνειν οἶός τε ἂν εἴην.

Πρὸς δὴ τί ταῦθ' οὕτως ὑπὲρ Μαξίμου πολλὰ; ὅτι ὁρᾶτε δήπου, ὥς 5
 13 οὐ θεμιτὸν φάναι τὸ τοιοῦτο γῆρας ἄθλιον γεγονέναι. ἀλλ' οὐ πάντες
 Σκιπίωνες ἢ Μάξιμοι εἶναι δύνανται, ὥστε πόλεων ἀλώσεις, ὥστε πεζο-
 30 μαχίας τε καὶ ναυμαχίας, ὥστε πολέμους σφίσιν αὐτοῖς διαπεπολεμημέ-

OU || 19 ἐκ] ἐν U | κακεῖνος BLvP ἐκεῖνος MV || 20 κἂν BCG || 22 καὶ μαντικῆς]
 μαντικῶν Edd. || 23 γ' om. CMV || 25 ἀπέλαβον BCGLv MaOPU (in mg. ἀπέ-
 λανον C) ἀπέλαβον LQ || 26 μηκέτ' MaO μηκέτι cett., Edd. || 27 γε om. GM |
 ἀποβεβηκότος (in mg. ἀπεσβηκότος) C ἀπεσβυκότος Edd. (praeter Hess) || 28 τί
 om. C || 29 τοιοῦτο BBeBr Goez | γεγονέναι] εἶναι P || 30 ἢ] καὶ (sed supra legi-
 tur ἢ) M || 30-31 ὥστε - ναυμαχίας om. CU (in mg. add. C) || 31 τε om. GO |
 πολέμου P

2 ἔσχε T || 8 ἀπέλαβες T || 9 τηβένῳ T | ex α supplevi | καρβιλίου T || 11 καθ' T ||
 12 τῶν α τῷ T || 13 ταῦτα ἔφασκεν T (sed ταῦτα lineola deleta est) || 18 χείρον T |
 οὐκ T || 20 ἐξωχότερος ἔντον T || 25 ὥπερ T | προῦμαντεύομεν T || 29 σκηπίωνες T

ἐπινικίους πομπὰς ὕστερόν ποτε ἐνθυμεῖσθαι. ἀλλὰ μὴν ἐστὶ καὶ βίου
καθαρώς καὶ ἡσύχως καὶ χαριέντως διηνησμένου γῆρας ἑλαφρόν καὶ
εὐάρεστον, οἷον τὸ Πλάτωνος πνυθανόμεθα, ὃς πρώτῳ καὶ ὀγδοηκοστῷ
ἔτελεύτησεν ἔτει, οἷον τὸ Ἰσοκράτους, ὃν τετάρτῳ καὶ ἐνενηκοστῷ ἔτει
φασὶ γεγραφέναι τὸν Πανηγυρικὸν ἐπιγραφόμενον λόγον, πέντε δὲ μετὰ 5
ταῦτα ἔτη ἐπιβιῶναι· οὗ ὁ διδάσκαλος Γοργίας ὁ Λεοντίνος ἔτη ἑπτὰ καὶ
ἑκατὸν διετέλεσεν οὐδέ τι τῆς αὐτοῦ σπουδῆς καὶ τοῦ ἔργου ἔληξεν οὐδε-
πώποτε· ὃς καὶ ἐρωτώμενος, τί ποτε ἐπὶ τοσοῦτον χρονίζειν ἐν τῷ βίῳ
ἐθέλοι, 'οὐδέν', ἔφη, 'ἔχω αἰτιᾶσθαι τὸ γῆρας'. λαμπροτάτη ἀπόκρισις καὶ
14 ἀνδρὸς ἀξία σοφοῦ. τὰς γὰρ σφετέρας κακίας οἱ ἀμαθεῖς καὶ τὰς σφῶν 10
αἰτίας ἐπὶ τὸ γῆρας μετὰγουσιν· οἷόν τι αὐτὸς οὐκ ἐποίει, οὗ νῦν μνείαν
πεποιήμαι, Ἐννιος, ἀλλ'

ἡνὺθ' ἵππος τ' ἄλκιμος, ὃς πύματον διὰ χῶρον
Ζηνὸς Ὀλύμπια πατρὸς πολλάκις ἤρετ' ἄεθλα,
νῦν κρατερῷ δεδμημένος εὐ μάλα γήραϊ εὐδαι.

15

Ἴππον δὲ ἰσχυροῦ καὶ Ὀλυμπιονίκου γῆρα τὸ ἑαυτοῦ παραβάλλει. τούτου
δὲ καὶ ὑμεῖς μεμνησθαι εὐ ἔχοιτε ἄν· ἐνάτῳ γὰρ καὶ δεκάτῳ ἔτει μετὰ τὴν
αὐτοῦ τελευτήν Τίτος Φλαμίνιος καὶ Μάρκος Ἀττίλιος ὑπατοὶ ἀπεδείχθη-
σαν· αὐτὸς δὲ ἐπὶ Σκηπίωνος ὑπάτου καὶ Φιλίππου τὸ δεύτερον ὑπατεύον-
τος ἔτελεύτησεν, ἐπειδὴ ἐγὼ πέντε καὶ ἐξήκοντα ἔτη γεγονώς εὐφώνως 20
τε καὶ εὐτόνως τὸν Οὐδοκῶνειον νόμον εἰσηγησάμην. ἑβδομηκοντούτης δὲ
γενόμενος (ἐπὶ τοσοῦτο γάρ τοι βεβίωκεν Ἐννιος) οὕτως ἔφερε δύο τὰ
μέγιστα νομιζόμενα φορτία, πενίαν καὶ γῆρας, ὥστε σχεδόν τι ἐπὶ τούτοις
καὶ ἡδόμενος φαίνεσθαι.

15 Ὅσα γε γάρ τοι σκοπούμενος ἐγὼ καὶ περιβάλλων τῷ νῷ εὐρίσκω ὅτι 25
τέτταρες εἰσιν μάλιστα αἰτίαι, δι' ἃς ἂν δόξειεν ἄθλιον τὸ γῆρας· μία
μὲν ὅτι τῶν πρακτέων ἀφίστησιν· ἑτέρα δ' ὅτι ἀσθενέστερον ἀπεργάζε-
ται τὸ σῶμα· τρίτη δ' ὅτι πασῶν σχεδόν τι ἀποστερεῖ τῶν ἡδονῶν· τε-
τάρτη δ' ὅτι οὐ πόρρω θανάτου ἐστὶ. τούτων δὲ δῆ, εἰ δοκεῖ, τῶν αἰτιῶν
ὁπόση ἐκάστη καὶ ὅσον εὐλογὸς ἐστὶ, θεασώμεθα. 30

6 Τῶν πρακτέων ἀπάγει τὸ γῆρας. τῶν ποίων; ἢ τῶν ὅσα νεότητι πρᾶσ-
σεται καὶ ἰσχύι; ἄρ' οὐκ οὐδὲν χρῆμα πρεσβυτικόν ἐστίν, ὅπερ ἂν, καίτοι
σώμασιν ἀσθενέσι, ψυχῆς μέντοι ῥώμῃ ὑπουργηθείη; οὐδὲν ἄρα οἱ περὶ

1 ποτ' **Ma** | ἀλλὰ **BLV** || 5 λόγον om. **CU** || 6 ταῦτα om. **V** | ἀποβιῶναι **GMAO** ||
7 πώποτε **Ma** || 9 ἐθέλει **P** | ἔχω, ἔφη **Edd.** || 11 νῦν om. **CGMAOQU** (in mg. add. **C**) ||
12 πεποιήται **CHMAOU** **Edd.** (praeter **Hess**) || 13 ἡνὺθ' **MV** ἦντε **LvMAOPQ** ἡντ'
cett., **Hess** || 16 δὲ **BeCGOQU** δὴ **Ma** ὅδε cett., **Hess** | τούτου] τοῦ τε **F** || 19 ὑπα-
τεύοντες **P** || 20 εὐφρόνως (in mg. εὐφώνως) **G** εὐφώνος **e** || 21 τε om. **Ma** || 22 γάρ
τοι om. **M** || 23 νομιζόμενα om. **V** || 25 τὸν νοῦν **Ma** | ὅτι **CLvU** (in mg. add. **P**)

νους, ὥστ' ἐπινίκια ὕστερόν ποτε ἐνθυμείσθαι. ἀλλὰ μήν ἐστι καὶ βίον
 καθαρῶς καὶ ἡσυχίως καὶ χαρίεντως διηνησμένου γῆρας ἐλαφρόν καὶ
 εὐάρεστον, οἷον τὸ Πλάτωνος παρειλήφαμεν, δς ἔτει πρώτῳ καὶ ὀγδοηκο-
 στῷ γράφων ἐτελεύτησεν, οἷον τὸ Ἰσοκράτους, δν τὸν Παναθηναϊκὸν
 5 ἐπιγραφόμενον λόγον ἔτει τετάρτῳ καὶ ἐνενηκοστῷ φασὶ γεγραφέναι,
 πέντε δὲ μετὰ ταῦτα ἐπεβίωσεν ἔτη· οὗ ὁ διδάσκαλος Γοργίας ὁ Λεον-
 τίνος ἔτη ἑπτὰ καὶ ἑκατὸν διετέλεσεν οὐδέ τι τῆς αὐτοῦ σπουδῆς καὶ τοῦ
 ἔργου ἔληξεν οὐδεπώποτε· δς ἐρωτώμενος, τί ποτ' ἐπὶ τοσοῦτον χρονίζειν
 ἐν τῷ βίῳ ἐθέλοι, 'οὐδέν', ἔφη, 'ἔχω αἰτιασθαι τὸ γῆρας'. λαμπροτάτη
 10 ἀπόκρισις καὶ ἀνδρὸς ἀξία σοφοῦ. τὰς γὰρ ἰδίας κακίας οἱ ἀμαθεῖς καὶ 14
 τὰς ἑαυτῶν αἰτίας ἐπὶ τὸ γῆρας μετάγουσι· τὸ δ' οὐκ αὐτὸς ἐποίει, οὗ
 νῦν μνείαν πεποίημαι, Ἐννιος·

ἥντε ἵππος τ' ἄλκιμος, δς πύματον διὰ χῶρον
 Ζηνὸς Ὀλύμπια πατρὸς πολλάκις ἤρετ' ἄεθλα,
 15 νῦν κρατερῷ δεδμημένος εὖ μάλα γήραϊ εὔδει.

Ἴππου ἰσχυροῦ καὶ Ὀλυμπιονίκου γήρα τὸ ἑαυτοῦ παραβάλλει. τούτου
 δὲ καὶ ὑμεῖς ἔχετε μεμνησθαι καλῶς· ἐνάτῳ γὰρ καὶ δεκάτῳ ἔτει μετὰ
 τὴν αὐτοῦ τελευτὴν Τίτος Φλαμίνιος καὶ Μάρκος Ἀκτίλιος ὑπατοὶ ἀπε-
 δείχθησαν· αὐτὸς δὲ Σκηπίωνος καὶ Φιλίππου αὐθις ὑπατευόντων ἐτελεύ-
 20 τησεν, ἐπειδὴ ἐγὼ πέντε καὶ ἐξήκοντα γεγονὼς ἔτη φωνῇ μεγάλη καὶ
 πλευρῶν εὐπορία τὸν Οὐδοκωνικὸν νόμον εἰσηγησάμην. ἐβδομηκοντούτης
 δὲ γενόμενος (ἐπὶ τοσοῦτο γὰρ βεβίωκεν Ἐννιος) οὕτως ἔφερε δύο τὰ
 μέγιστα νομιζόμενα φορτία, πενίαν καὶ γῆρας, ὥστε σχεδόν τι ἐπὶ τού-
 τοις καὶ ἡδόμενος φαίνεσθαι.
 25 Σκοπῶν γάρ τοι καὶ συμβάλλων τῷ νῶ τέτταρας μάλιστα αἰτίας εὐρί- 15
 σκω, καθ' ἃς ἂν τὸ γῆρας δόξειεν ἄθλιον· μίαν μὲν ὅτι τῶν πρακτέων
 πραγμάτων ἀφίστησιν· ἑτέραν δ' ὅτι ἀσθενέστερον τὸ σῶμα ποιεῖ· τρίτην
 δ' ὅτι πασῶν σχεδόν τι τῶν ἡδονῶν ἀποστερεῖ· τετάρτην δ' ὅτι οὐ πόρρω
 30 θανάτου ἐστί. τούτων δέ, εἰ δοκεῖ, τῶν αἰτιῶν ὁπόση ἐκάστη καὶ ὅσον
 εὐλογὸς ἐστι, θεωσώμεθα.

Τῶν πρακτέων πραγμάτων ἀπάγει τὸ γῆρας. τῶν ποίων; ἢ τῶν ὅσα 6
 νεότητι καὶ ἰσχύι πράττεται; ἄρ' οὖν οὐδὲν χρῆμα πρεσβυτικόν ἐστιν,
 ὅπερ καὶ σώμασιν ἀσθενέσι, ψυχῇ μέντοι ὑπουργηθήσεται; οὐδὲν ἄρα

Hess om. cett., Edd. || 26 μάλιστα om. MV | μίαν G Edd. (praeter Hess) || 27 ἐτέ-
 ραν G Ma O Q R Edd. (praeter Hess) || 28 τρίτην Ma Edd. (praeter Hess) | τετάρτην
 Edd. (praeter Hess) || 29 δὲ om. Ma O | δὴ om. R Edd. (praeter Hess) || 30 ἐκά-
 τη U || 31 τῶν¹ ὧν G Ma O | πράττεται V πράθεται U || 32 ἰσχύι FMMa O U d
 Hess ἰσχύει cett. | ἐστιν om. Edd. (praeter Hess)

4 παραθηναϊκὸν T || 19 σκηπίωνος T || 32 πρεσβυτικόν T

Κύντον Μάξιμον ἔπρασσον, οὐδὲν οἱ περὶ Λεύκιον Παῦλον, τὸν σὸν μὲν
πατέρα, ὃ Σκιπίων, κηδεστὴν δὲ τοῦ ἑμοῦ υἱέος, ἀνδρὸς ἀρίστου, οἷ τ' ἄλ-
λοι γέροντες, Φαβρίκιοι, Κούριοι, Κορύγκανοι, ὅτε τῆς πολιτείας εὐβου-
16 λία καὶ ἀξιώματι προεστήκεσαν, οὐδὲν ἔπρασσον; ἀλλὰ μὴν τῷ Ἀππίου
Κλαυδίου γῆρα προσῆν καὶ τυφλὸν εἶναι· ἀλλ' ὅμως ὃ γε, ψήφῳ τῆς 5
συγκλήτου εἰς εἰρήνην τῷ Πύρρῳ ἀποκλινοῦσης καὶ σπένδεσθαι βουλο-
μένης, οὐκ ἀπώκνησε φάναι, ἅπερ Ἐννιος ἔπεσι διεξέρχεται φράζων·

ποῖ φρένες ὑμῶν, αἷς ἦν ἀστεμφῶς πάρος ἴσχειν,
αἰψά γε δὴ ταύτην ἄφρονα τράφθεν μάλ' ἀταρπόν;

καὶ τᾶλλα λίαν σεμνῶς· δῆλα μὲν οὖν ὑμῖν καὶ τὰ ἔπη· σώζεται γε μὴν 10
ἔτι καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ Ἀππίου. καὶ ταῦτ' ἔπρασσεν ἐκεῖνος ἔτει ἐβδόμῳ
καὶ δεκάτῳ ἀπὸ τῆς δευτέρας ὑπατείας, ἐπειδὴ μεταξὺ ταῖν δυαῖν ὑπα-
τεῖαι ἐτη διαγένοιτο δέκα καὶ τιμητῆς πρὸ τῆς προτέρας ὑπατείας ἀπο-
δειχθείη· ὅθεν δὴ καὶ ἔστι μαθεῖν, ὥς πάντως πρεσβύτης αὐτὸς εἶη
ἐπὶ τοῦ πρὸς Πύρρον πολέμου· ταυτὶ μέντοι παρὰ τῶν πατέρων οὕτω που 15
17 παρειλήφαμεν. τοιγάρτοι οὐδὲν ἐπιφέρουσιν οἱ τὸ γῆρας ἀμφὶ τὰ πρακτέα
μὴ φάσκοντες διατρίβειν· ὅμοιοί τε τυγχάνουσιν ὄντες, ὥσπερ εἴ τις τὸν
κυβερνήτην μηδὲν πράσσειν ἐν τῷ πλῶ λέγοι, ἐπειδὴ τῶν μὲν ἄλλων οἱ
μὲν τοὺς ἰστοὺς ἀναρριχῶνται, οἱ δὲ διὰ τῶν καταστροφμάτων τρέχουσιν,
ἕτεροι δὲ τινες ἀνιμῶνται τὸν ἄντλον, ὁ δὲ τὸ πηδάλιον κατέχων ἐπὶ πρύ- 20
μνης καθ' ἡσυχίαν καθέζεται· μηδὲν ποιῶν ὣν οἱ νέοι, ἀλλὰ πολὺ δὴ
μεῖζω τε καὶ κρείσσω ποιεῖ. οὐ γὰρ ἰσχύι ἢ τάχει ἢ δξύτητι σωμάτων τὰ
μεγάλα τῶν πραγμάτων κατασκευάζεται, ἀλλ' εὐβουλία καὶ γνώμη καὶ
ἀξιώματι, ὣν τὸ γῆρας οὐχ ὅπως ἐστὶν ἐνδεές, ἀλλὰ καὶ ἐπιδιδόναι εἰς
18 ταῦτα πέφυκεν. εἰ μὴ ἴσως ἐγώ, ὃς καὶ στρατιώτης καὶ χιλιάρχος καὶ 25
πρεσβευτῆς καὶ ὑπατος πολλαῖς ἰδέαις πολέμων ὠμίληκα, νῦν παντὸς
ἔργου ὑμῖν πεπαῦσθαι δοκῶ, ὅτε οὐ πολέμῳ ἔτι πολέμους. ἀλλὰ γὰρ
ἅττα δεῖ πρᾶξαι τῇ συγκλήτῳ προγραφῷ καὶ ὅπως τῇ Καρχηδόνι κακῶς
ἤδη ἐκ πολλοῦ διανοομένην ἐποίσομεν πόλεμον, πολὺ πρότερον ἀπαγγέλ-
λω· δι' ἣν ἔγωγε οὐ παύσομαι δεδιώς, πρὶν τὸ σύμπαν ἐκκεκομμένην αἰσ- 30
19 θέσθαι. ὃ δὴ τρόπαιον σοὶ ταμיעύσαιτο οἱ αἰεὶ ὄντες θεοί, ὃ Σκιπίων, ὥς
ἂν τὰ λείψανα μεταδιώξης τοῦ πάππου· οὗ τῇ μὲν τελευτῇ τρίτον καὶ

1 λεύβιον BrLvP λεύβιον HU | μὲν om. COPR μέντοι L || 3 κορούγκανοι
GR Edd. || 4 ἔπρασσον V | τῷ τοῦ LlvP || 6 βουλομένοις BLv (-μένος U -μένους L) ||
8 ἴσχειν] ἔχειν R || 9 γε] δὲ MV (om. R) | ἄφρονα om. C | ante ἄφρονα trans-
posuit μάλ' R || 10 ὑμῖν (ἡμῖν M) καὶ τὰ ἔπη] καὶ ὅ. τὰ ἔπη BLLvMaP (ὕμῖν om. Ma)
καὶ τὰ ἔπη ὅ. Be Hess || 11 ἔτι om. R Edd. || 12 ταῖς LM (in mg. ταῖν L) | δεῖν
BBvFGLLvMPa Hess || 13 προτέρας] δευτέρας LvP || 15 μὲν τι BLvP || 16 ἀμφὶ]
ἐπὶ GR Edd. || 17 τυγχάνουσι U || 18 λέγει d || 20 τὸ om. M || 21 δὴ om. (sed add.

οἱ περὶ Κόιντον Μάξιμον ἔπραττον, οὐδὲν οἱ περὶ Λεύκιον Παῦλον, τὸν
 σὸν μὲν, ὃ Σκιπίων, πατέρα, κηδεστήν δὲ τοῦ ἑμοῦ υἱέος, ἀνδρὸς ἀρίστου,
 οἱ τ' ἄλλοι γέροντες, Φαβρίκιοι, Κούριοι, Κορύγκανοι, ὅτε πολιτείας
 εὐβουλία καὶ ἀξιώματι προεστήκεσαν, οὐδὲν ἔπραττον; καὶ μὴν τῷ 16
 5 Ἀπλίου Κλαυδίου γῆρα προσῆν καὶ τυφλὸν εἶναι· ἀλλ' ὅμως ὃ γε, ψήφω
 τῆς συγκλήτου ἀποκλινούσης εἰς εἰρήνην τῷ Πύρρῳ καὶ σπονδὰς ποιήσα-
 σθαι βουλομένης, οὐκ ὤκνησε φάναι, ἅπερ Ἐννιος ἔπεσι διεξέρχεται λέ-
 γων·

10 ποῖ φρένες ὑμῶν, αἷς ἦν ἀστεμφῶς πάρος ἴσχειν,
 αἰψά γε δὴ ταύτην ἄφρονα τράφθεν μάλ' ἀταρπόν;

καὶ τἄλλα πάννυ σεμνῶς· δῆλα μὲν γὰρ ὑμῖν καὶ τὰ ἔπη· σώζεται γε μὴν
 ἔτι καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ Ἀπλίου. καὶ ταῦτα ἔπραξε κεῖνος ἔτει ἐβδόμῳ καὶ
 δεκάτῳ ἀπὸ τῆς ἐτέρας ὑπατείας, ἐπειδὴ μεταξὺ ταῖν δυαῖν ὑπατείας
 ἔτη διαγένοιτο δέκα καὶ τιμητῆς πρὸ τῆς προτέρας ὑπατείας ἀποδειχθεῖν·
 15 ἐξ ὧν δὴ καὶ ἔστι μαθεῖν, ὡς πάντως πρεσβύτης αὐτὸς εἴη ἐπὶ τοῦ Πύρ-
 ρου πολέμου· ταντὶ μέντοι παρὰ τῶν πατέρων οὕτω πον παρειλήφμεν.
 τοιγάρτοι οὐδὲν ἐπιφέρουσιν οἱ τὸ γῆρας ἀμφὶ τὰ πρακτέα τῶν πραγμά- 17
 των διατρίβειν μὴ φάσκοντες· ὅμοιοί τε τυγχάνουσιν ὄντες, ὡς εἴ τις τὸν
 κυβερνήτην μὴδὲν πράσσειν ἐν τῷ πλῶ λέγοι, ἐπειδὰν τῶν μὲν ἄλλων οἱ
 20 μὲν τοὺς ἰστοὺς ἀναβαίνωσιν, οἱ δὲ διὰ τῶν καταστρωμάτων τρέχωσιν,
 ἄλλοι δὲ τὸν ἄντλον ἀρύπτωσιν, ἐκεῖνος δὲ τὸ πηδάλιον κατέχων καθ' ἥσυχ-
 χίαν ἐπὶ πρύμνης καθέζεται· μὴδὲν ποιῶν ὧν οἱ νέοι, ἀλλὰ πολὺν δῆπου
 μεῖζω τε καὶ κρείσσω ποιεῖ. οὐ γὰρ ἰσχύι ἢ τάχει ἢ ὀξύτητι σωμάτων τὰ
 μεγάλα τῶν πραγμάτων κατασκευάζεται, ἀλλ' εὐβουλία καὶ γνώμη καὶ
 25 ἀξιώματι, ὧν τὸ γῆρας οὐχ ὅπως ἐστὶν ὀρφανόν, ἀλλὰ καὶ ἐπιιδόναι εἰς
 ταῦτα πέφυκεν. εἰ μὴ ἴσως ἐγώ, ὃς καὶ στρατιώτης καὶ χιλιάρχος καὶ 18
 πρεσβευτῆς καὶ ὕπατος πολλαῖς πολέμων ἰδέαις ὠμίλησα, νῦν ὑμῖν
 πεπαῦσθαι δοκῶ, ἐν ᾧ πολέμους ἔτι οὐ πολεμῶ· ἀλλὰ γὰρ ἅττα δεῖ προᾶξαι
 τῇ συγκλήτῳ προγράφῳ καὶ ὅπως τῇ Καρχηδόνι κακῶς ἤδη ἐκ πολλοῦ
 30 διανοομένην πόλεμον ἐποίσομεν, πολὺν πρότερον ἀπαγγέλλω· δι' ἣν ἔγωγε
 οὐ παύσομαι δεδιώς, πρὶν αὐτὴν τὸ σύμπαν ἐκκεκομμένην αἰσθῆσθαι. δὲ δὴ 19
 τρόπαιον σοὶ ταμιεύσαιντο οἱ αἰεὶ ὄντες θεοί, ὃ Σκιπίων, ὡς ἂν τὰ λείψανα
 τοῦ σοῦ πάππου μεταδιώξης· οὗ τῇ μὲν τελευτῇ τρίτον καὶ τριακοστὸν

in mg.) **M** || 22 ἰσχύει **BrLP** Edd. (praeter Hess) | σωμάτων om. **C** σώματος **Ma** ||
 22-23 τὰ — πραγμάτων om. **GMaOQU** || 23 κατασκευάζεται **R** || 27 πολεμῶ] πολέ-
 μων **U** || 29 ποιήσομεν **Vd** ἐποιήσομεν **P** ποιήσομεν **M** | ἀπαγγέλλω **BBrFGLLv**
PQU || 30 αἰσθαίσθαι **U** || 31 ταμιεύσαντο ee Goez | οἱ om. **P**

2 σκηπίων **T** || 5 τυφλῶ **T** || 21 ἄνθλον **T** || 24 ἀλλὰ **T** || 30 πρότερον **T** || 31 αὐτὸ **T** ||
 32 σκηπίων **T** || 33 μεταδιώξῃς **T**

τριακοστὸν ἔτος τουτί, τὴν μνήμην δ' ἐκείνου τάνδρὸς ἅπας ὁ ἐπιὼν δια-
 δέξεται χρόνος. ἐνιαυτῷ γὰρ πρὸ τῆς ἐμῆς τιμητείας τὸν βίον κατέστρε-
 ψεν, ἐννέα ἔτεσι μετὰ τὴν ἐμὴν ὑπατείαν, ἐπειδὴ ὑπατος αὐθις ἐμοῦ
 ὑπατεύοντος ἀναρρηθείη. μὴ οὖν αὐτῷ, εἰ εἰς ἔτος ἑκατοστὸν διεβίω, τοῦ
 γήρως ἂν μετεμέλησεν; μὰ Δί', οὐ γὰρ ἐκδρομαῖς ἢ πηδήμασιν οὐδὲ πόρ- 5
 ρωθεν ἀκοντίοις ἢ ἐγγύθεν μαχαίραις χρώμενος ἂν διετέλει, ἀλλὰ λόγῳ
 καὶ εὐβουλίᾳ καὶ γνώμῃ· ἅπερ εἰ μὴ ἐν τοῖς γέρονσιν ἦν, οὐκ ἂν τὴν με-
 20 γάλην βουλὴν γερουσίαν ἐκάλεσαν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι. καὶ παρὰ Λακε-
 δαιμονίοις δὲ οἱ τὴν ὑψηλοτάτην τῶν ἀρχῶν διοικούντες, ὅπερ εἰσί, τοῦτο
 καὶ ὀνομάζονται, γέροντες. ὥστ' εἰ ἀναγνῶναι ἢ πνθέσθαι ἐθέλοιτε τὰς 10
 ἔξωθεν, μεγίστας τῶν πολιτειῶν ὑπὸ νέων πταισάσας, παρὰ γερόντων
 ἀνορθωθείσας καὶ ἀποκατασταθείσας εὗροιτε ἄν. 'ἀλλ' εἶπαθ', ὅπως
 ὦλετο τάχιστα πάνθ' ὑμῖν τὰ τῆς πολιτείας τηλικαῦτα πράγματα.' οὕτω
 γὰρ ἀνακρίνονται ἐν τῇ Νεβίῳ τοῦ ποιητοῦ παιδιᾷ· ἄλλα τε οὖν ἀποκρι-
 νονται κάκεῖνα δὴ εἰς τὰ πρῶτα· 'παρήεσαν τάχιστα ῥήτορες νέοι, μει- 15
 ράκι' εὐήθη.' ἡλικίας μὲν ἀκμαζούσης θρασύτητα δηλονότι εἶναι, γήρως
 7 δὲ φρόνησιν.
 21 Ἀλλὰ τὴν γε μνήμην ἐλαττοῦσθαι συμβαίνει. πείθομαι, ἦν μὴ ταύτην
 ἀσκήσῃ ἢ εἰ φύσει βραδύτερος ὢν τυγχάνῃς. Θεμιστοκλῆς μέντοι συμπάν-
 των τῶν πολιτῶν ἐγίνωσκε τὰ ὀνόματα· μὴ οὖν τι αὐτὸν οἴεσθε πόρρω 20
 γενόμενον ἡλικίας τὸν ὄντ' Ἀριστείδην Λυσίμαχον εἰωθέναι προσαγο-
 ρεύειν; οἷδ' ἔγωγε μὴ μόνον τοὺς ὄντας τούτους, ἀλλὰ καὶ τοὺς πατέρας
 καὶ τοὺς πάππους αὐτῶν, οὐδέ τι τὰ μνήματα ἀναγινώσκων δέδοικα, ὅ
 φασι, μὴ ἀπολέσω τὴν μνήμην· ἐκ τούτων γάρ τοι αὐτῶν ἀναγινωσκο-
 μένων εἰς μνήμην ἐπανάγω τῶν ἀπογενομένων. οὐ μὴν ἀλλ' οὐδέπω τινὰ 25
 τῶν γερόντων ἐπιλαθόμενον ἤκουσα, ἢ γῆς θησαυρὸν κατορωρυχῶς εἶη·
 ἀλλ' ἄρα μέμνηνται πάντων, ὧν ἐπιμέλειαν ποιοῦνται, ὅλον ἐξεγγνήσεών τε
 συγκειμένων καὶ ἀνταλλαγῶν, καὶ ὅστις μὲν αὐτοῖς, ὅτῳ δ' οὗτοι ὀφείλοιν.
 22 τί δὲ οἱ τῶν νομίμων ἐξηγηταί; τί δ' οἱ ἀρχιερεῖς; τί δ' οἱ οἰωνοσκόποι;
 τί δ' οἱ φιλόσοφοι γέροντες, ὡς πλείστων μνημονικῶς ἔχουσιν; παραμένει 30
 γὰρ τὸ ἀγχίνουν καὶ γέρουσιν, ἦν μόνον γε παραμένῃ σπουδῇ καὶ φιλο-
 πονίᾳ, καὶ ταῦτα οὐ μόνον ἐπ' ἀνδράσι τῶν λαμπρῶν τε καὶ ἐπιτίμων,
 ἀλλὰ καὶ τῷ ἰδιώτῃ τε καὶ ἡσύχῳ βίῳ. Σοφοκλῆς μὲν οὖν ἐν γήρᾳ βαθεῖ

1 τ' ἀνδρὸς C ἀνδρὸς R || 2 τιμητείας GMAOU || 3-4 αὐθις — ὑπατεύοντος
 iteraverunt BrHL (sed expunxerunt HL) || 5 δία (in mg. δι') G || 6 μαχαίρας LVP
 μαχαίρας L || 8 ἐκάλουν MV || 9 τοῦτο] οὕτως d || 10 ὀνομάζονται R Edd. ὀνομά-
 ζουσι cett. (ὀνομάζονται in mg. CG) | 14 ἀνακρίνονται R || 15 παρήσαν Edd. (praeter
 Hess) | μειράκια CGHLvMQR || 18 ἦν] εἰ GPR Edd. || 19 ὦν om. B || 20 οἴε-
 σθαι d || 21 ὄντως BC' ὄντος Q ὄντα d || 22 ἐγὼ B | τούτους] τοιούτους GO ||
 23 τὰ om. d | μνήματ' V || 23, 24 ὁ φράσοι FHLv (in mg. ὁ φασι H) ὁφρα σοι

ἔτος τουτί, τὴν μνήμην δ' ἐκείνου τάνδρὸς πᾶς ὁ ἐπιὼν διαδέξεται χρόνος. ἐνιαυτῷ γὰρ πρὸ τῆς ἐμῆς τιμητίας τὸν βίον κατέστρεψεν, ἐννέα ἔτεσι μετὰ τὴν ἐμὴν ὑπατείαν, ἐπειδὴ ὑπατος αὐθις ἐμοῦ ὑπατεύοντος χειροτονηθείη. μὲν οὖν αὐτῷ, εἰ εἰς ἔτος ἑκατοστὸν διεβίωσε, τοῦ γήρως ἂν
 5 μετεμέλησεν; μὰ Δί', οὐ γὰρ ἐκδρομαῖς ἢ πηδήμασιν οὐδὲ πόρρωθεν ἀκοντίοις ἢ ἐγγύθεν μαχαίραις χρώμενος ἂν διετέλεσεν, ἀλλὰ λόγῳ καὶ εὐβουλίᾳ καὶ γνώμῃ· ἅπερ εἰ μὴ ἐν γέρονσιν ἦν, οὐκ ἂν τὴν μεγάλην βου-
 λὴν γερουσίαν ἐκάλεσαν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι. καὶ παρὰ Λακεδαιμονίοις 20
 δὲ οἱ τὴν ὑψηλοτάτην διοικοῦντες ἀρχῶν, ὅπερ εἰσί, τοῦτο καὶ ὀνομάζον-
 10 ται, γέροντες. ὥστ' εἰ ἀναγνῶναι ἢ πνυθέσθαι ἐθέλοιτε τὰς ἑξῶθεν, με-
 γίστας τῶν πολιτειῶν ὑπὸ νέων σφαλείσας, ὑπὸ γερόντων ἀνορθωθείσας καὶ ἀποκατασταθείσας εὐρήσετε. 'ἀλλ' εἴπαθ', ὅπως ὤλετο τάχιστα πάνθ' ὑμῖν τὰ τῆς πολιτείας τηλικαῦτα πράγματα.' οὕτω γὰρ ἀνακρίνου-
 σιν ἐν τῇ Νεβίου τοῦ ποιητοῦ παιδιᾷ· ἄλλα τε οὖν ἀποκρίνονται καὶ κεῖνα
 15 δὴ εἰς τὰ πρῶτα· 'παρήεσαν τάχιστα ῥήτορες νέοι, μειράκια ἐνέθη.'
 ἡλικίας μὲν ἀνθρώπου θρασύτητα δηλονότι, γήρως δὲ φρόνησιν εἶναι.

Ἀλλὰ τὴν γε μνήμην ἐλαττοῦσθαι συμβαίνει. πείθομαι, ἢν μὴ ταύτην 7
 ἀσκήσῃς ἢ εἰ φύσει βραδύτερος ὢν τυγχάνῃς. Θεμιστοκλῆς ξυμπάντων τῶν
 πολιτῶν τὰ ὀνόματα κατειλήφει· μὲν οὖν τι αὐτὸν οἴεσθε πόρρω γενόμενον
 20 ἡλικίας τὸν ὄντ' Ἀριστείδην Λυσίμαχον εἰσθῆναι προσαγορεύειν; οἷδ' ἔγω-
 γε μὴ μόνον τοὺς ὄντας τούτους, ἀλλὰ καὶ τοὺς πατέρας αὐτῶν καὶ τοὺς
 πάππους, οὐδέ τι τὰ μνημεῖα ἀναγινώσκων δέδοικα, ὃ φασι, μὴ ἀπολέσω
 τὴν μνήμην· ἐκ τούτων γάρ τοι αὐτῶν ἀναγινωσκομένων εἰς μνήμην
 ἐπανάγω τῶν ἀπογενομένων. οὐ μὴν ἀλλ' οὐδέπω τινὰ τῶν γερόντων
 25 ἐπιλαθόμενον ἤκουσα, ἢ γῆς θησαυρὸν κατορωρυχὼς εἴη· ἀλλ' ἄρα
 μέμνηνται πάντων, ὧν ἐπιμέλειαν γε ποιοῦνται, οἷον ἐγγυῶν ξυγκειμένων,
 καὶ ὅστις μὲν αὐτοῖς, ὅτω δ' οὗτοι ὀφείλοιν. τί δὲ οἱ τῶν νομίμων 22
 ἐξηγηταί; τί δ' οἱ ἀρχιερεῖς; τί δ' οἱ οἰονοσκόποι; τί δ' οἱ φιλόσοφοι
 γέροντες, ὡς πλείστον μνημονικῶς ἔχουσι; <παραμένει γὰρ τὸ ἀγχίνουν
 30 καὶ γέρονσιν, ἢν μόνον γε> παραμένῃ σπουδῇ καὶ φιλοπονίᾳ, καὶ ταῦτα
 <οὐ μόνον> ἐπ' ἀνδράσι τῶν λαμπρῶν τε καὶ ἐπιτίμων, ἀλλὰ καὶ τῷ ἰδι-
 ὴτῳ βίῳ καὶ ἡσυχίᾳ. Σοφοκλῆς μὲν γοῦν ἐν γήρᾳ βαθεῖ τραγωδίας ἐποίει·

LLvP (in mg. ὃ φασι L) || 24 αὐτῶν om. (sed in mg. add.) M || 25 εἰς — ἀπογενο-
 μένων om. U || 27 ἐπιμέλειαι BP ἐπιμέλειαι L || 28 συγκειμένων om. MP (in mg.
 add. M) συγγειμένων BU | ἀνταλλάγων CPUV | ὀφείλειεν CGQ || 29 οἱ ἀρχιερεῖς |
 ἱερεῖς P || 30 ἔχουσιν MV ἔχουσι cett., Hess || 31 γὰρ — παραμένῃ om. BrHLvM
 MaPQR || 32 καὶ¹ om. R Goetz | τε om. V

1 διαδέξεται T || 2 ἐνιαυτοῦ T | τιμητία T | κατέστρεψεν T || 18 τυγχάνεις θεμι-
 στοκλῆς T || 26 ἐγγυῶν T || 28 ἐξηγηταί T || 29 μνημονικῶς T || 29-30 παραμένει — γε
 supplevi ex α || 31 οὐ μόνον α

τραγωδίας ἐποίει· δς καὶ διὰ σπουδὴν τῶν τοιούτων ἀμελῶς ἔχειν τῶν
κατὰ τὴν οἰκίαν δοκῶν, εἰς δικαστήριον ὑπὸ τῶν νύκτων ἐκλήθη, ἵν',
ὥσπερ ἔθος ἡμῖν ἀπαγορεύειν τὰ ὑπάρχοντα πατράσι κακῶς τὰ περὶ
τὴν οὐσίαν διοικουμένοις, ὥς ἐκείνον οἷόν τινα ἀφρόνων ἀποστήσαιεν τῶν
οἰκείων χρημάτων οἱ δικασταί. τότε δ' ὁ γέρον τὸν μῦθον αὐτόν, ὃν διὰ 5
χειρὸς εἶχε καὶ ὑπογυιότατα γέγραφεν, Οἰδίπουν τὸν ἐν τῷ Κολωνῷ, παρ-
αναγνῶναι τοῖς δικασταῖς λέγεται καὶ ἐρέσθαι, εἴ τι κεῖνο τὸ ποίημα
ἀφραίνοντός του δοκοίη· τοῦ δὲ παρανεγνωσμένου ψήφῳ τῶν δικαστῶν
23 ἀφείθη. μὴ οὖν τόνδε, μὴ Ἡσίοδον, Σιμωνίδην, Στησίχορον, μὴ οὐς
πρότερον εἶπον, Ἰσοκράτη τε καὶ Γοργίαν, μὴ Ὅμηρον, μὴ Πυθαγόραν, 10
τὸν ἡγεμόνα τῶν φιλοσόφων, μὴ Δημόκριτον, μὴ Πλάτωνα, μὴ Ξενο-
κράτη, μὴ Ζήνωνα ὕστερον καὶ Κλεάνθη, ἣ δὲ ἐν Ῥώμῃ καὶ ὑμεῖς ἴδετε,
Διογένην τὸν Στωϊκόν, ἄφρωνον γενέσθαι τὸ γῆρας ἠνάγκασε περὶ τὰς
οἰκείας σπουδὰς; ἢ πᾶσι τούτοις ἢ τῶν αὐτῶν σπουδῶν ἐνδελέχεια ἐξ
24 ἴσου τῷ βίῳ διεγεγόνει; ἀλλ' ἄγε τὰς θείας ταύτας ἐῷμεν σπουδὰς· ἔχω 15
γάρ τοι ὀνομάσαι Ῥωμαίους ἐκ Σαβίνης ἀγροίκους, γείτονας ἐμοὶ καὶ
συνήθεις, ὧν ἀπόντων οὐδέποτε σχεδόν τι ἔργ' ἅττα τῶν μειζόνων γί-
νεται ἀμφὶ τὸν ἀγρόν, οὐ γὰρ σπειρομένων οὐδὲ συλλεγομένων οὐδὲ
ἀποτιθεμένων τῶν καρπῶν. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δέ γε τοῦθ' ἦσσαν καὶ θαν-
μαστόν· γέρον γὰρ οὕτως οὐδεὶς, ὥστε μὴ οἶσθαι ἐνιαυτὸν ἂν ἐπιζῆσαι. 20
ἀλλ' οἱ αὐτοὶ περὶ ἐκεῖνα πονοῦσιν, ἅπερ οὐδὲν τὸ παράπαν πρὸς ἑαυτοὺς
φέροντα ἴσασι· 'δένδρα' γὰρ 'φυτεύει, ἅττα αἰῶνα ἕτερόν γ' ὀνήσει' Στά-
25 τιος ὁ ἡμέτερος ἔφη ἐν Συνεφήβοις. οὐδέ τι ἀμφιβάλλον ὁ γηπόνος,
καίπερ ὢν γέρον, ἀποκρίνεται τῷ, τίτι φυτεύει, ἐρωτῶντι· 'θεοῖς ἀθα-
νάτοις, οἳ μὲ οὐχ ὅτι λαβεῖν ταῦτα παρὰ τῶν προγόνων ἠξίωσαν, ἀλλὰ καὶ 25
τοῖς ἔπειτα παραδοῦναι.'

8 Ὀρθότερον οὖν καὶ Καικίλιος περὶ τοῦ προορωμένου γέροντος τὰ εἰς
ἕτερον αἰῶνα ἢ ὁ αὐτὸς ἐκεῖνα· 'νῆ Δία, γῆρας', ἔφη, 'καὶ ἄλλο μηδὲν
ἐπιφέρει ἐρχόμενον, ἐν δὲ τοῦτό που κακῶν ἅλις, ὥς πόλλ' ἀνάγκη τῶν
ἀβουλήτων ὄρᾶν, ὅτω ξυνέβη μακρὸν διαζῆσαι χρόνον.' ἴσως δὲ καὶ πολ- 30
λά, ὧν γε βούλεται. καὶ δὴ καὶ νεότης εἰς ἃ μὴ βούλεται ἐμπίπτει πολλά-
κις. κάκεῖνο δὲ φανλότερον ὁ αὐτὸς λέγει· 'κακοδαιμονέστατον τοῦτ' οἶμαι
γῆρως, μισητὸν αὐτὸν ἐννοεῖν ὄντα ἐτέροις κατ' ἐκεῖνο τοῦ βίου'. ἡδὴν γε

1 ἔχω P || 2 ἀπὸ d || 3 πατράσι] γονεῦσι R Edd. (praeter Hess) || 4 τὴν οὐσίαν] οἰκίαν MV | τῶν om. MV || 6 καὶ om. BCGLvMaOQ (sed add. GQ) | ὑπογ.] νω-
στὶ P | τὸν om. R Edd. (praeter Hess) || 7 ἐκεῖνο BGLLvMMaO Hess || 8 ἀφραίνον-
τος B | ἀφρονοῦντος P | ἀφραῖνον R || 9 οὐς om. CU || 10 τε om. GO (in mg. add. C) ||
11 τὸν om. MV | ξενοκράτην Ma Goetz || 12 ὕστερον om. Ma | κλεάντην R | καὶ²
om. CU || 13 στοικόν QU || 14 ἐντελέχεια P Hess || 15 ἀλλ' ἄγε BBeCGV | ἀλλὰ γε
cett., Edd. | ταύτας om. LvP || 16 γὰρ τι Ma || 17 τι om. LvP | γίγνεται GHMa
OQRU || 21 ἀλλὰ de | ποιοῦσιν O || 22 ἴασι U | φυτεύει MV | φ. θερίζει cett., Edd. |

δς καὶ διὰ σπουδὴν τῶν τοιούτων ἀμελῶς ἔχειν τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν δο-
 κῶν, εἰς δικαστήριον ὑπὸ τῶν υἱέων ἐκλήθη, ἔν', ὥσπερ ἔθος ἡμῖν ἀπαγο-
 ρεύειν τὰ ὑπάρχοντα πατράσι κακῶς τὰ περὶ τὴν οὐσίαν διοικουμένοις,
 ὡς ἐκείνον οἷόν τινα τῶν ἀφρόνων ἀποστήσαιεν τῶν ἰδίων χρημάτων οἱ
 5 δικασταί. τότε δ' ὁ γέρον τὸν μῦθον αὐτόν, ὃν διὰ χειρὸς εἶχε καὶ ὑπο-
 γυιότατα γέγραφεν, Οἰδίποδα τὸν Κολωναῖον, παραναγνῶναι τοῖς δικα-
 σταῖς λέγεται καὶ ἐρέσθαι, εἴ τι κείνο τὸ ποίημα ἀφραίνοντός του δοκοίη·
 οὗ δὲ παρανεγνωσμένου ψήφῳ τῶν δικαστῶν ἀφείθη. μῶν οὖν τόνδε, 23
 μῶν Ἡσίοδον, Σιμωνίδην, Στησίχορον, μῶν οὖς πρότερον εἶπον, Ἰσο-
 10 κράτην τε καὶ Γοργίαν, μῶν Ὀμηρον, μῶν Πυθαγόραν, τὸν ἡγεμόνα τῶν
 φιλοσόφων, μῶν Δημόκριτον, μῶν Πλάτωνα, μῶν Ξενοκράτην, μῶν
 Ζήνωνα ὕστερον καὶ Κλεάνθην, ἣ δὲ ἐν Ῥώμῃ καὶ ὑμεῖς ἴδετε, Διογένην
 τὸν Στωϊκόν, ἄφρονον γενέσθαι τὸ γῆρας ἠνάγκασεν ἀμφὶ τὰς ἰδίας
 σπουδὰς; ἢ πᾶσι τούτοις ἢ τῶν σπουδῶν ἐνδελέχεια ἐξ ἴσου τῷ βίῳ
 15 διεγεγόνει; ἀλλ' ἴθι τὰς θείας ταύτας σπουδὰς ἐῷμεν· ἔχω γὰρ ὀνομάσαι 24
 Ῥωμαίους ἀγροίκους ἐκ Σαβίνου, γείτονας καὶ συνήθεις ἐμοί, ὧν ἀπόντων
 οὐδέποτε σχεδόν τι ἔργ' ἅττα τῶν μειζόνων γίνεται ἀμφὶ τὸν ἀγρόν, οὐ
 γὰρ σπειρομένων οὐδὲ συλλεγομένων οὐδὲ ἀποτιθεμένων τῶν καρπῶν.
 καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ τοῦθ' ἤττον καὶ θαυμαστόν· γέρον γὰρ οὕτως οὐδεὶς,
 20 ὥστε μὴ οἶεσθαι ἐνιαυτὸν ἂν δύνασθαι ἐπιζῆσαι. ἀλλὰ οἱ αὐτοὶ περὶ ἐκεῖνα
 πονοῦσιν, ἅπερ οὐδὲν τὸ παράπαν πρὸς ἑαυτοὺς φέροντα ἴσασι· δένδρα
 φυτεύει, θερίζει, ἅττα αἰῶνα ἑτερόν γ' ὀνήσει, ὡς ὁ ἡμέτερος Στάτιος
 ἐν Συνεφήβοις φησίν. οὐδ' ἀμφιβάλλον ὁ γηπόνος, καίπερ γέρον, ἀπο- 25
 κρίνεται τῷ, τίνι φυτεύει, ἐρωτῶντι· θεοῖς ἀθανάτοις, οἳ με οὐ μόνον
 25 λαβεῖν ταῦτα παρὰ τῶν προγόνων ἠξίωσαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔπειτα παραδοῦ-
 ναι.

Ὁρθότερον οὖν Καικίλιος περὶ τοῦ προορῶντος γέροντος τὰ εἰς ἕτερον 8
 αἰῶνα ἢ ὁ αὐτὸς ἐκεῖνα· ἡ δὲ Δία, γῆρας, ἔφη, καὶ ἄλλο μηδὲν ἐπιφέρει
 ἐρχόμενον, ἐν δὲ τοῦτό που κακῶν ἅλεις, ὡς πόλλ' ἀνάγκη τῶν ἀβουλήτων
 30 ὁρᾶν, ὅτω ξυνέβη μακρὸν διαζῆσαι χρόνον. ἴσως δὲ καὶ πολλά, ὧν γε
 βούλεται. καὶ δὴ καὶ νεότης εἰς ἡμῶν βούλεται πολλάκις ἐμπίπτει. ἔτι
 δὲ κακείνο φανλότερον ὁ αὐτὸς Καικίλιος· κακοδαιμονέστατον τοῦτ' οἶο-
 μαι γήρως, μισητὸν αὐτὸν ἐννοεῖν ὄντα ἐτέροις κατ' ἐκεῖνο τοῦ βίου.

ἅττε CFGOPU ἅττ' ἐς Ma | αἰῶνα] ἀλῶναι BLvP | ὀνήσει Oac ὀνέσει U |
 ὥσπερ Στάτιος d Goetz || 24 ὧν] ὧ U | ἀποκρίνεταί P | φυτεύειν Q || 25 μ' οὐχ P
 Hess | ἠξιώθησαν CGMaOQU | καὶ om. BeCGHMMaRV || 27 κεκίλιος U ||
 28 ἔφη om. d || 30-31 ὅτω — γε om. BLvP || 31 ἐμπίπτει πολλάκις om. BL ||
 32 δὲ om. LLv | κακοδαιμονέστερον MV || 33 γήρως — ἐτέροις om. F | ἡδύ L
 6 κολωναίων T || 8 ἀφείται T || 12 ξήρωνα | διογένην in mg. add. T || 13 ἀφρω-
 νον T || 15 ὥόμεν T || 32 κεκίλιος T

26 μᾶλλον ἢ μισητόν. ὥσπερ γὰρ τοῖς εὐφυῖα κοσμουμένοις τῶν μειρακίων οἱ σοφοὶ τῶν γερόντων ἐφήδονται τό τε γῆρας τούτων ἐστὶν ἐλαφρότερον, ὅσοι ἐκ νέας δὴ φιλοῦνται καὶ θεραπεύονται, οὕτω καὶ τὰ μειράκια τοῖς τῶν γερόντων παραγγέλμασι χαίρει, οἷς ἐπὶ τὰς σπουδὰς τῶν ἀρετῶν προσβιβάζεται· οὐδέ τι ἥσσον ὑμῖν ἔμαντόν ἢ ὑμᾶς ἐμοὶ ἡδεῖς αἰσθάνομαι 5 ὄντας. ἀλλὰ γὰρ ἤδη ὁρᾷτε, ὥς τὸ γῆρας οὐχ ὅπως χαλαρόν ἐστι καὶ ἀργόν, ἀλλὰ καὶ πολύεργον δὴ καὶ τι αἰεὶ ἐργαζόμενόν τε καὶ μηχανώμενον, δηλονότι τοιοῦτο, οἷα περ ἐκάστω σπουδῇ τοῦ πρὸ τοῦ βίου ὑπῆρξε. τί δαί; οἱ καὶ διδάσκονται τι, καθάπερ Σόλων ἐκλαμπρυνόμενον ἔπεσιν ὁρῶμεν, ὃς γηράσκειν καθ' ἡμέραν διδασκόμενός τί φησιν, οἷόν τι κἀγὼ 10 πεποίηκα, ὃς γέρων ὢν γράμματα ἔμαθον Ἑλληνικά· ἃ δὴ οὕτω πως συνήρπασα ἐκθύμως, ὥσπερ εἰ χρόνιον δίκης ἐκπλῆσαι ἐπιθυμῶν, ἵνα γνώριμά μοι γένοιτο αὐτὰ ταῦτα, οἷς παραδείγμασι νῦν προσχρώμενόν με ὁρᾷτε. οἷον δὴ καὶ Σωκράτην δράσαντα περὶ χορδὰς πυνθανόμενος ἐβουλόμην μὲν ἔγωγε ἂν κἀκεῖνο — ἐπεμελοῦντο γάρ τοι καὶ χορδῶν 15 μαθήματος οἱ ἀρχαῖοι —, τὰ περὶ τοὺς λόγους δ' ὥς ἀληθῶς διεπονησάμην.

9
27 Οὐδέ τι νῦν ἐπιποθῶ νεανίσκου ἰσχύν — ἕτερος γὰρ ἦν οὗτοσί τόπος κακιῶν εἰς τὸ γῆρας —, οὐδέν τι μᾶλλον ἢ νεανίσκος ὢν ἀλκὴν ἐλέφαντος ἐπόθουν ἢ ταύρου. χρῆσθαι γὰρ τῷ παρόντι αἰεὶ πρέπει καὶ ὅτι ἂν πράσ- 20 σης πράττειν εἰς δύναμιν. τίς γὰρ ἂν γένοιτο εὐκαταφρονητοτέρα φωνὴ τῆς Μίλωνος τοῦ Κροτωνιάτου; ὃς γέρων ὢν ἤδη τοὺς ἀθλητὰς γυμναζόμενους ἐν τῷ σταδίῳ θεώμενος ἐπιβλέψαι εἰς τοὺς βραχίονας αὐτοῦ λέγεται καὶ φάναι δακρύων· 'ἀλλ' οὗτοί γε ἤδη τεθνήκασιν'. μὰ Δί', οὐχ οὗτοι τοσοῦτον ὅσον σύ, φλύαρε· οὐ γὰρ σὺ διὰ σεαυτὸν ἀπεδείχθης σεμνότερος 25 οὐδεπώποτε, ἀλλὰ διὰ τὰ σεαυτοῦ πλευρά τε καὶ τοὺς βραχίονας. οὐδὲν οὖν οἱ περὶ Σέξτον Αἰμύλιον τοιοῦτο, οὐδὲν ἔτεσι πρόσθεν πολλοῖς οἱ περὶ Τίτον Κορύγκανον, οὐδὲν ἄρτι οἱ περὶ Πόπλιον Κράσσον, ὅφ' ὢν τὰ νόμιμα τοῖς πολίταις προὔγραφετο· οἷς μέχρι ἐσχάτης ἀναπνοῆς ἐπιδέδωκε 28 τὸ φρονεῖν. ἀλλὰ δέος, μὴ ὁ ῥήτωρ γῆρα παραχαλάσειεν· ἔστι καὶ γὰρ αὐτοῦ τὸ ἐπιτήδευμα οὐ μόνον ἀγχινοίας, ἀλλὰ καὶ πλευρῶν εὐτονίας καὶ νῆ Δία εὐήχου φωνῆς. παντάπασί γε τὸ τῆς φωνῆς ἐμμελὲς ἐκεῖνο ἔτι κἂν τῷ γῆρα οὐκ οἶδ' ὅπως ἐκλάμπει, ὅπερ ἔγωγε ἔτι καὶ νῦν οὐκ ἀπ-

1 κεκοσμημένοις R Edd. || 2 τό τε] καὶ τό γε d || 3 ἐκ] ὑπὸ R | τοῖς] τῆς Ma || 4 ἀρετῶν] γερόντων (in mg. ἀρετῶν) C || 5 προσβιβάζεται BrHLLvOP Hess προσβιάζεται Edd. | ἔμαντόν ὑμῖν PR Hess || 6 ἐστὶ om. Ma || 6.7 καὶ ἀργόν om. R || 7 μηχανόμενον G || 8 τοῦ¹ FMaP Hess τὸν cett., Edd. τῶν Goez | πρὸ τοῦ] πρότερον R || 11 πως om. BeCGMaOP Q || 12 εὐθύμως Edd. (praeter Hess) | ὥσπερ — ἐπιθυμῶν iteravit L || 14 σωκράτη BBrCFGHLLvMRUV || 15 μὲν om. d | ἂν ἔγωγε V || 18 γὰρ ἦν om. BLLv || 19 τι om. Lv καὶ d || 21 ἐς M ἐπὶ R | ἂν γένοιτο om. C || 22 ὃς] ὡς MV (in mg. ὃς V) || 23 αὐτοῦ βραχίονας BBrCGHMMa

ἡδὺν γε μᾶλλον ἢ μισητόν. ὥς γὰρ τοῖς εὐφυῖα κεκοσμημένοις τῶν μεира- 26
κίων οἱ σοφοὶ τῶν γερόντων ἐφήδονται τό τε γῆρας τούτων ἐστὶν ἐλαφρό-
τερον, ὅσοι ἐκ νέας φιλοῦνται καὶ θεραπεύονται, οὕτω καὶ τὰ μεираκία
τοῖς τῶν γερόντων παραγγέλμασι χαίρει, οἷς ἐπὶ τὰς τῶν ἀρετῶν σπουδὰς
5 προσβιβάζεται· οὐδέ τι ἦττον ὑμῖν ἐμαντόν ἢ ὑμᾶς ἐμοὶ ἡδεῖς ὄντας αἰσθά-
νομαι. ἀλλὰ γὰρ ὁρᾶτε, ὥς τὸ γῆρας οὐχ ὅπως ἐστὶ χαλαρόν τε καὶ
ἄπρακτον, ἀλλὰ καὶ πολύεργον καὶ τι ἐργαζόμενον αἰεὶ καὶ μηχανώμενον,
τοιούτο δηλονότι, οἷα περ ἐκάστω σπουδῇ τοῦ πρὸ τοῦ βίου ὑπῆρξε. τί
δή; οἱ καὶ διδάσκονται τι, καθάπερ Σόλωνά περ ὁρῶμεν μεγαλυνόμενον,
10 ὃς γηράσκειν καθ' ἡμέραν τι διδασκόμενος ἔλεγεν, οἷόν τι κἀγὼ πεποίηκα,
ὃς γέρον Ἑλληνικὰ γράμματα ἔμαθον· ἃ δὴ οὕτω πως ἐκθύμως συνήρ-
πασα, ὥσπερ εἰ χρόνιον δίψος ἐκπλήσαι ἐπιθυμῶν, ἵν' αὐτὰ ταῦτά μοι
γνώριμα γένοιτο, οἷς παραδείγμασι νῦν με ὁρᾶτε προσχρώμενον. ὃ δὴ
Σωκράτη δρᾶσαντα περὶ χορδὰς πυνθανόμενος ἐβουλόμην μὲν ἂν ἔγωγε
15 κἀκεῖνο — ἐπεμελοῦντο γὰρ καὶ χορδῶν μαθήματος οἱ ἀρχαῖοι —, τὰ
περὶ τοὺς λόγους δ' ὥς ἀληθῶς διεπονησάμην.

Οὐδέ τι νῦν ἐπιποθῶ ἰσχὺν νεανίσκου — ἕτερος γὰρ ἦν οὗτοσι τόπος 9
κακιῶν εἰς τὸ γῆρας —, οὐδὲν τι μᾶλλον ἢ νεανίσκος ὢν ἀλκὴν ἐλέφαντος 27
ἢ ταύρου ἐπόθουν. χρῆσθαι γὰρ τῷ παρόντι πρέπει καὶ ὅτι ἂν πράττης
20 πράττειν εἰς δύναμιν. τίς γὰρ ἂν εὐκαταφρονητοτέρα φωνὴ γένοιτο τῆς
Μίλωνος τοῦ Κροτωνιάτου; ὃς γέρον ὢν ἤδη τοὺς ἀθλητὰς γυμναζομέ-
νους ἐν τῷ σταδίῳ θεώμενος ἐπιβλέψαι λέγεται εἰς τοὺς αὐτοῦ βραχίονας
καὶ φάναι δακρύων· ἄλλ' οὗτοι γε ἤδη τεθνήκασιν. μὰ Δί', οὐχ οὗτος
τοσοῦτον ὅσον σὺ φλυαρεῖς· οὐ γὰρ σὺ διὰ σαντὸν ἀπεδείχθης σεμνότεροι
25 οὐδεπώποτε, ἀλλὰ διὰ σαντοῦ πλευρά τε καὶ τοὺς βραχίονας. οὐδὲν οὖν
οἱ περὶ Σέξτον Αἰμύλιον τοιοῦτο, οὐδὲν ἔτεσι πρόσθεν πολλοῖς οἱ περὶ
Τίτον Κορύγκανον, οὐδὲν ἄρτι οἱ περὶ Πόπλιον Κράσσον, ὑφ' ὧν τὰ νό-
μιμα κατεγράφετο τοῖς πολίταις· οἷς μέχρι ἐσχάτης ἀναπνοῆς προκέκοφε
τὸ φρονεῖν. ἀλλὰ δέος, μὴ ὁ ὀνείτωρ γῆρα παραχαλάσειεν· ἐστὶ καὶ γὰρ 28
30 αὐτοῦ τὸ ἐπιτήδευμα οὐ μόνον ἀγχινοίας, ἀλλὰ καὶ πλευρῶν καὶ ἰσχύος
καὶ νῆ Δία εὐήχου φωνῆς. παντάπασί γε τὸ τῆς φωνῆς ἐμμελὲς ἐκεῖνο
ἔτι κὰν τῷ γῆρα οὐκ οἶδ' ὅπως ἐκλάμπει, ὅπερ ἔγωγε ἔτι καὶ νῦν οὐκ

OUV (om. LV) | λέγεται om. MaOU || 24 τεθνήκασιν MV || 25 τοσοῦτον om. P |
φλύαρε R | φλυαρεῖς cett. (φλυαρῆς P), Hess || 26 τε om. LV || 27 σέκτον P | σὲ καὶ
τὸν B | τοιοῦτοι MV | πολλοῖς om. BP || 28 Τίτον] σὲ καὶ τὸν BLV | Κορύγκαν-
ον R Edd. || 29 ἐγράφετο CGMaOQU (in mg. προῦγράφετο C) || 30 καὶ om. BBeC
(γὰρ καὶ Edd.) || 32 φωνῆς¹ — τῆς om. MPR Edd. | ἐκεῖνον CU || 33 post καὶ
add. ὅπως U

6 χαλαρόν α | χαλεπόν T || 7 μηχανώμενον T || 8 τοῦ — βίου α | τὸν — βίον T ||
11 ἐκθύμος T || 18 ἢ iteravit T || 19 χρῆσται T || 23 ο἗τοι γε ἡδι T

ώλεσα· καὶ τὰ μὰ ἔτη ὁμῶς ὁρᾶτε. ἀλλὰ μὴν εὐπρεπὴς ἐστὶν ὁ τοῦ γέροντος λόγος καὶ ἥσυχος καὶ ἀνειμένος, καὶ ὥς τὰ πολλὰ αὐτὸς ἀκρόασιν ἑαυτῷ ἐξεργάζεται ὁ τοῦ εὐφραδοῦς γέροντος πρῶός τε καὶ εὐσύνθετος λόγος. οὐδὲ γὰρ εἰ αὐτὸς τις ἐφικνεῖσθαι μὴ οἷός τ' εἴη, ἐπιστέλλειν γε μὴν Σκιπίωνι καὶ Λαιλίῳ δύναιτο ἄν· τί γὰρ ἡδίων γήρως σπονδαῖς βρῖθοντος 5
 29 ἐκ νεότητος; ἢ οὐδὲ ταύτην γοῦν τὴν ἰσχὺν καταλείψομεν γῆρα, διδάσκειν, παιδεύειν, ἄγειν εἰς ἅπαν καθήκον τοὺς νέους; οὐδὲ γὰρ ἔργον τί ποτ' ἂν περιφανέστερον γένοιτο; ἔμοι τοίνυν καὶ οἱ περὶ Γναῖον καὶ Πόπλιον τῷ Σκιπίωνι καὶ οἱ σοὶ δύο πάπποι, Λεύκιος Αἰμύλιος καὶ Πόπλιος Ἀφρικανός, εὐτυχεῖς ὄντες τῆς τῶν εὖ γεγονότων ἡμετέρων ὁμιλίας ἐδόκουν· 10
 μηδὲ τινες ὥσι διδάσκαλοι τεχνῶν ἀγαθῶν, οὓς μακαρίους οὐ νομιστέον, καὶ τὰ περὶ ἰσχὺν γεγηρακότα καὶ ἐκλελοιπότα γε ἦ. καίτοι καὶ ἡ τῆς ἰσχύος αὐτῇ γε ἐπίλειψις κάκη νεότητος πλεονάκης ἢ γήρως συμβαίνει· νεότης γὰρ φιλήδονος καὶ ἀκόλαστος σῶμα διάκενον φέρουσα τῷ γῆρα 30
 30 παρέδωκε. Κῦρος μὲν οὖν παρὰ Ξενοφῶντι τῷ λόγῳ, ὃν διελήλυθεν ἀπο- 15
 θνήσκων, γέροντων ὧν παντελῶς, οὐ φησὶν ἐπαισθῆσθαι ποτὲ τὸ ἑαυτοῦ γήραος ἀσθενέστερον γενόμενον τῆς νεότητος. ἐγὼ δὲ καὶ Λεύκιον Μέτελλον μέμνημαι ἰδὼν ἔτι παῖς ὢν, ὃς τετραετία μετὰ τὴν ἑτέραν ὑπατείαν ἀρχιερεὺς ἀποδειχθεὶς μέγιστος ἔτη δύο καὶ εἴκοσι προὔστη τῆς ἀρχιερωσύνης, οὕτω πως εὖ ἔχοντα τὴν ἰσχὺν τὸν ἔσχατον χρόνον τῆς ἡλικίας, 20
 ὥσθ' ἥκιστα νεότητά γε ἐπιζητεῖν. περὶ ἑαυτοῦ γὰρ λέγειν ἴσως οὐκ ἀναγκαῖον, ἣν καὶ πρεσβυτικὸν τοῦτό γε ἦ καὶ τῇ ἡλικίᾳ ἡμῶν συγκεχωρη-
 μένον.
 10
 31 Ὅρᾳτε γὰρ καὶ ὥς παρ' Ὀμήρῳ Νέστωρ τὴν ἑαυτοῦ ἰσχὺν πολλάκις 25
 ὑμνεῖ. τρίτην γὰρ ἡδὴ γενεὰν ἀνθρώπων ἐβίον, οὐδὲ οἱ φόβος, μὴ τάλῃ-
 θῃ περὶ ἑαυτοῦ κηρύττων ἦτοι λίαν ἀλαζὼν ἢ λάλος δοκέῃ. καὶ γὰρ, ὥς Ὀμηρος ἔφη,

τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδῇ.

ἐς ἣν δὴ γε ἡδονὴν οὐδεμιᾶς ἰσχύος τῶν περὶ τὸ σῶμα ἐτύγγανε προσδεόμενος· καὶ μὴν δὴ κάκεῖνος ὁ τῆς Ἑλλάδος ἡγεμὼν δέκα τυχεῖν οὐ τῷ 30
 Αἴαντι ὁμοίων, ἀλλὰ τῷ Νέστορι εὐχεται· ὃ δὲ εἰ προσγένειτό οἱ, οὐκ
 32 ἀμφιβάλλει τὸ μὴ οὐκ ὀλίγου χρόνον ἀλῶναι τὸ Ἴλιον. ἀλλ' ἐπάνειμι δὴ

1 τὰ ἐμὰ **Ma** | ὁ om. **V** || 4 ἐπιστέλλειν] προστάττειν in mg. **V** || 5 καὶ σκιπίωνι **BLLvP** | δύναιτ' **d** || 6 γοῦν in mg. add. **M** || 7 ἔργον **CLvPQR Edd.** | ποτ' om. **Ma** || 8 καὶ¹ om. **M** || 10 τῆς om. **Ma** | γεγονότων] γερόντων (in mg. γεγονότων) **C** | γεγονόντων **U** || 11 μηδὲ **CLv** | μὴ δὲ cett., Hess || 13 ἐπίλειψις **B** | ἐπίλειψις **L** | νεότητι **R** || 15 παραδίδωσι **d** || 16 ἐπεσθῆσθαι (in mg. ἐπαισθῆσθαι) **H** | αἰσθῆσθαι **R** | τὸ om. **U** || 17 δὲ om. **R Edd.** (praeter Hess) || 20 πῶς]

ἀπέβαλον· καὶ τὰμὰ ἔτη ὁμως ὁρᾶτε. ἀλλὰ μὴν εὐπρεπὴς ἐστὶν ὁ τοῦ
 γέροντος λόγος καὶ ἡσυχος καὶ ἀνειμένος, καὶ ὡς τὰ πολλὰ αὐτὸς ἀκρόασιν
 ἑαυτῷ ἐξεργάζεται ὁ τοῦ εὐφραδοῦς γέροντος πρῶός τε καὶ εὐσύνθετος
 λόγος. οὐ δὴ καὶ εἰ αὐτός τις ἐφικνεῖσθαι μὴ οἷός τ' εἴη, ἐπιστέλλειν γε
 5 μὴν Σκιπίωνι καὶ Λαίλιῳ δυνήσεται. τί γὰρ ἡδὶον γήρως σπουδαῖς βρί-
 θοντος ἐκ νεότητος; ἢ οὐδὲ ταύτην γοῦν τὴν ἰσχὺν καταλείψομεν γῆρα, 29
 διδάσκειν, παιδεύειν, εἰς πᾶσαν καθήκοντος ἐργασίαν ἄγειν τοὺς νέους;
 οὐ δὴ ἔργον τί ποτ' ἂν περιφανέστερον γένοιτο; ἐμοὶ τοίνυν καὶ <οἱ>
 περὶ Γναῖον καὶ Πόπλιον τῷ Σκιπίωνε καὶ οἱ σοὶ δύο πάπποι, Λεύκιος
 10 Αἰμύλιος καὶ Πόπλιος Ἀφρικανός, εὐτυχεῖς τῆς τῶν εὐγεγονότων ἡιθέων
 συνοδείας ἐδόκουν· μηδὲ τινες ὧσι διδάσκαλοι τεχνῶν ἀγαθῶν, οὓς μακα-
 ρίους οὐ νομιστέον, καὶ εἰ τὰ περὶ τὴν ἰσχὺν γεγηρακότα καὶ ἐκλελοιπότα
 τυγχάνοι. καίτοι καὶ ἡ τῆς ἰσχύος αὕτη γε ἐκλειψὶς κάκῃ νεότητος πλεο-
 νάκις ἢ γήρως ἀποτελεῖσθαι συμβαίνει· νεότης γὰρ φιλήδονος καὶ ἀκό-
 15 λαστος σῶμα διάκενον φέρουσα τῷ γῆρα παρέδωκε. Κῦρος οὖν παρὰ 30
 Ξενοφῶντι τῷ λόγῳ, ὃν διελήλυθεν ἀποθνήσκων, γέροντων ὧν παντελῶς,
 οὐ φησὶν ἐπαισθῆσθαι ποτὲ τὸ ἑαυτοῦ γῆρας ἀσθενέστερον γενόμενον τῆς
 νεότητος. ἐγὼ δὲ Λεύκιον Μέτελλον μέμνημαι ἔτι παῖς, ὃς τετραετία
 μετὰ τὴν ἑτέραν ὑπατείαν ἀρχιερεὺς μέγιστος ἀποδειχθεὶς ἔτη δύο καὶ
 20 εἴκοσι προὔστη ταυτησί τῆς ἱερωσύνης, οὕτω πως εὐ ἔχοντα τὴν ἰσχὺν
 τὸν ἔσχατον χρόνον τῆς ἡλικίας, ὥσθ' ἡκιστα νεότητά γε ἐπιζητεῖν. περὶ
 ἑμαυτοῦ γὰρ λέγειν ἴσως οὐκ ἀναγκαῖον, καὶ πρεσβυτικὸν τοῦτό γε ἢ
 καὶ τῇ ἡλικίᾳ ἡμῶν ξυγκεχωρημένον.

Ὅρᾶτε γὰρ ὡς παρ' Ὀμήρῳ Νέστωρ τὴν ἑαυτοῦ ἰσχὺν πολλάκις ἀνακη- 10
 25 ρύττει. τρίτην γὰρ ἡδὴ γενεὰν ἀνθρώπων ἐβίον, οὐδέ οἱ φόβος, μὴ τάληθῇ
 κηρύττων περὶ ἑαυτοῦ ἢ ἄγαν ἀλαζὼν ἢ λάλος δοκῇ. καὶ γὰρ, ὡς Ὀμηρος
 εἶπε,

τοῦ καὶ ἀπὸ γλώττης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

πρὸς ἣν δῆπουθεν ἡδονὴν οὐδεμιᾶς ἰσχύος σωματικῆς ἐτύγχανε προσ- 30
 δεόμενος· ὁμως μὴν ἐκεῖνος ὁ τῆς Ἑλλάδος ἡγεμὼν οὐδέποτε εὐχεται
 ὥστ' ἔχειν δέκα ὁμοίους τῷ Αἴαντι, ἀλλ' ὥστε τῷ Νέστορι· ὃ δὴ εἰ
 προσγένειτό οἱ, οὐκ ἀμφιβάλλει τὸ μὴ οὐκ ὀλίγου χρόνου ἀλῶναι τὸ

περ Edd. (praeter Hess) || 24 ὡς καὶ R | τὴν ἑαυτοῦ τοῦ αὐτοῦ R Edd. (praeter Hess) || 26 ἢ] καὶ M || 28 γλώττης R Edd. γλώττης cett. | γλυκίων e || 29 εἰς MaR Edd. || 30 κεῖνος d || 31 οἱ om. d || 32 ἀμφιβάλλει CU | ὀλίγον χρόνον P | τὸ²] τὸν CLQU

5 σκηπίωνι T || 8 ἔργον T | οἱ α || 11 συνοδείας T || 12 ἐκλεληπότα T || 20 εὐ in mg. add. T || 26 ἀλάζων T | δοκέοι T

ἐπὶ τὰ παρ' ἑμαντοῦ. ἐγὼ γὰρ τέταρτον καὶ ὀγδοηκοστὸν ἔτος διάγων
 τουτὶ βουλοίμην μὲν ἂν σεμνύνεσθαι ἔχειν ἐφ' οἷς ὁ Κῦρος· ἔχω μέντοι
 τοσοῦτον εἰπεῖν, ὥς ἰσχύς μὲν οὐκέτι μοι ἢ αὐτῇ, ἢ δῆποτε ἦν ἡ στρατιωτῇ
 ἐπὶ τῷ Λιβυκῷ πολέμῳ ἢ ταμία ἐπὶ τῷ αὐτῷ τούτῳ πολέμῳ ἢ ὑπάτῳ
 ἐν Ἰβηρίᾳ ἢ ὕστερον ἔτει τετάρτῳ, ἡνίκα χιλιάρχος ὢν ἀμφὶ Θερμοπύλας
 κατεμαχόμεν, Μάρκον Ἀχιλίου Γλαβρίωνος ὄντος ὑπάτου· οὐ μὴν σαφῶς
 με ἐξενεύρισε τὸ γῆρας οὐδὲ ἐκάκωσεν, ὥς καὶ ὑμεῖς δὴ ὁρᾶτε· οὐδὲν γὰρ
 τὸ βουλευτήριον ὥς ἀποῦσαν ποθεῖ τὴν ἐμὴν ἰσχύν, οὐδὲν τὰ ἔμβολα, οὐδὲν
 οἱ φίλοι, οὐδὲν οἱ πελάται, οὐδὲν οἱ ξένοι. οὐδὲ γὰρ συγκατεθέμην τῇ πα-
 λαιᾷ καὶ ἐπαινετῇ παροιμίᾳ, ἢ γέροντα πρωιαίτερον γίνεσθαι παραινέει,
 εἰ βούλοιο ἐπὶ πολὺν γέρον εἶναι. ἀλλ' ἐγωγε ἥσσον ἂν ἐπὶ πολὺν γέρον
 εἶναι μᾶλλον ἐλοίμην ἢ γέρον εἶναι πρὶν εἶναι. ἀμέλει καὶ οὐδεὶς με ἔτι
 καὶ νῦν ἔσχεν εὐρεῖν μὴ ἀσχολον ὄντα. ἀλλ' ἰσχύος ἔλασσον ἔχω ἢ ὅπο-
 33 τεροσοῦν ὑμῶν. ἀλλ' οὐδ' ὑμεῖς γε τὴν Τίτου Ποντίου τοῦ ταξιάρχου
 ἰσχὺν ἔχετε· ἄρ' οὖν διὰ τοῦτ' ἐκεῖνος βελτίων ἂν ὑμῶν εἴη; μόνον ἰσχύος
 15 συμμετρία παρέστω, τοσοῦτον δέ, ὅσον ἂν ἕκαστος δυνατὸς ᾗ, ἀγωνιζέ-
 σθω· [καὶ] ναὶ δὴ κεινός γε οὐδὲν τι πόθῳ κρατήσεται μεγάλης ἰσχύος.
 Μίλων γε μὴν Ὀλυμπίασι παρελθεῖν εἰς τὸ θέατρον λέγεται βούν ζῶν
 ἀνέχων τοῖς ὤμοις. πότερον οὖν τὴν περὶ τὸ σῶμα ταύτην ἢ τὴν τῆς
 Πυθαγόρου ἀγχινοίας ἰσχὺν ἂν ἐλοιο δοθῆναί σοι; ἀπλῶς δὴ τῷ ἀγαθῷ
 20 τούτῳ χρῶ μὲν παρόντι, ἀπὸν δὲ μηδὲν ἐπιζητεῖ, εἰ μὴ τάχα καὶ ἔφηβοι
 τέως μὲν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, σμικρὸν δὲ παραμείψαντες τὴν ἡβητικὴν
 ἐπιζητεῖν μέλλουσι. δρόμος ἡλικίας ἐστὶν ὠρισμένος καὶ φύσεως ὁδὸς
 μία καὶ αὕτη ἀπλῇ, οἰκείαν τε ὠραιότητα μέρος ἡλικίας ἕκαστον εἴληχεν·
 ὥς γάρ τοι ἀσθένεια μὲν ἐστὶ παίδων, ἀλκὴ δὲ νεανίσκων, σεμνότης δ' ἤδη
 25 ἐμβριθοῦς ἡλικίας, οὕτως ἄρα καὶ ἡ τοῦ γήρως πέπανσις ἔχει τι κατὰ φύ-
 34 σιν, ὅπερ εἰς καιρὸν οἰκεῖον προσήκει παραλαμβάνεσθαι. ἀλλ' οἴμαι σε
 πυνθάνεσθαι, ὦ Σκιπίων, ἅττα Μασσανάσσης ὁ σὸς νομιζόμενος ξένος
 ποιεῖ τὸ τήμερον, ἔτη ἐνενήκοντα γεγονώς· πεζὸν μὲν ἐπιβαλλόμενον
 ὁδοιπορεῖν ἐφ' ἵππον τὸ παράπαν οὐκ ἀναβαίνειν, ἔφιππον δὲ ἀφ' ἵππου
 30 οὐδαμοῦ καταβαίνειν, μηδενὶ τε ὄμβρῳ, μηδενὶ ψύχει προσάγεσθαι καλύψαι
 τὴν κεφαλὴν· ξηρότητα τε αὐτῷ σώματος εἶναι πλείστην· διὸ καὶ πάντων
 δὴ τῶν τε εἰς βασιλέα καθηκόντων καὶ τῶν περὶ λειτουργίας προστεταγ-

1 παρ'] περὶ U || 2 βουλοίμην om. R | μὲν CFG μὴν U om. cett. || 6 κατε-
 μαχόμεν] κατεχόμεν GO | αἰμυλίου MV ἀττιλίου R Edd. (praeter Hess) ||
 7 ἡμεῖς P || 11—12 ἀλλ' — εἶναι om. U || 12 εἶναι¹ om. R | ἀμέλλει LvP || 13—14 ἀλλ'
 — ὑμῶν om. BLLvP || 14 οὐδ' om. MV (in mg. add. M) | τίτου τοῦ Ma | τοῦ
 om. MV || 15 ἂν om. BrFR Edd. (ἀν restituit Hess¹) | ἡμῶν Brae Hess (ὑμῶν
 Hess¹) || 16 παρέσχε BLLvP || 17 καὶ deleui | ναὶ om. U | ἐκεῖνος LP Edd. ||
 18 μίλῳ U μήλων LvP || 19 τὴν¹ om. d || 20 ἐλοιο ἂν ἰσχύν σοι δοθῆναι M (sed

Ἴλιον. ἀλλὰ μέτειμι δὴ ἐπὶ τὰ παρ' ἐμαντοῦ. ἐγὼ γὰρ τέταρτον καὶ 32
 ὀγδοηκοστὸν ἔτος διάγων τουτὶ βουλοίμην μὲν ἂν ἔχειν σεμνύνεσθαι
 ἐφ' οἷσπερ ὁ Κῦρος· ἔχω μέντοι τοσοῦτον εἰπεῖν, ὥς ἰσχύος μὲν τῆς αὐτῆς
 ἔτι οὐκ εἰμί, ἥς ποτε ἦν ἡ στρατιώτης ὢν ἐπὶ τῷ πολέμῳ τῷ Λιβυκῷ ἢ
 5 ταμίας ἐπὶ τῷ αὐτῷ τούτῳ πολέμῳ ἢ ὑπατος ἐν Ἰβηρίᾳ ἢ ὕστερον ἔτει
 τετάρτῳ, ἥνίκα χιλιάρχος ὢν ἀμφὶ Θερμοπύλας κατεμαχησάμην ἐγώ,
 Μανίου Ἀκιλίου Γλαβριώνος ὄντος ὑπάτου· οὐ μὴν σαφῶς με τὸ γῆρας
 ἐξελεύρισεν οὐδ' ἐκάκωσεν, ὥς καὶ ὑμεῖς δὴ ὁρᾶτε· οὐδὲν γὰρ τὸ βουλευ-
 τήριον ποθεῖ τὴν ἐμὴν ἰσχύν, οὐδὲν τὰ ἔμβολα, οὐδὲν οἱ φίλοι, οὐδὲν οἱ
 10 πελάται, οὐδὲν οἱ ξένοι. οὐδὲ γὰρ πώποτε συγκατεθέμην τῇ παλαιᾷ καὶ
 ἐπαινετῇ παροιμίᾳ, ἡ γέροντα πρωιαίτερον γίνεσθαι παραινεί, εἰ βού-
 λαιο ἐπὶ πολὺν γέρον εἶναι. ἀλλ' ἔγωγε ἥττον ἂν ἐπὶ πολὺν γέρον εἶναι
 μᾶλλον αἰροίμην ἢ γέρον εἶναι πρὶν εἶναι. ἀτὰρ οὖν οὐδεὶς με ἔτι καὶ νῦν
 ἔσχεν εὐρεῖν μὴ ἄσχολον ὄντα. ἀλλ' ἰσχύος ἔλασσον ἔχω ἢ ὁποτεροσοῦν
 15 ὑμῶν. ἀλλ' οὐδ' ὑμεῖς τὴν Τίτου Ποντίου τοῦ ταξιάρχου ἰσχύν ἔχετε· μῶν 33
 οὖν διὰ τοῦτ' ἐκεῖνος ὑμῶν ἐξοχώτερος; μόνον ἰσχύος συμμετρία παρέστω,
 τοσοῦτον δ', ὅσον ἂν ἕκαστος δυνατὸς ᾖ, ἀγωνιζέσθω· [καὶ] ναὶ δὴ κεῖνος
 οὐδὲν κρατηθήσεται πόθῳ μεγάλης ἰσχύος. Μίλων γε μὴν Ὀλυμπίασι
 παρελθεῖν εἰς τὸ θέατρον λέγεται βοῦν ζωὸν ἀνέχων τοῖς ὤμοις. πότερον
 20 οὖν τὴν περὶ τὸ σῶμα ταύτην ἢ τὴν τῆς Πυθαγόρου ἀγχινοῖας ἰσχύν ἂν
 ἔλοιο δοθῆναί σοι; ἀπλῶς δὴ τῷ ἀγαθῷ τούτῳ χρῶ μὲν παρόντι, ἀπὸν
 δὲ μηδὲν ἐπιζητεῖ, εἰ μὴ τάχα καὶ ἔφηβοι τέως μὲν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν,
 σμικρὸν δὲ παραμείψαντες τὴν ἡβητικὴν παραζητεῖν μέλλουσι. δρόμος
 ἡλικίας ἐστὶν ὠρισμένος καὶ φύσεως ὁδὸς μία καὶ αὕτη ἀπλή, οἰκείαν τε
 25 ὥραιότητα μέρος ἡλικίας ἕκαστον εἴληχεν· ὥς γὰρ ἀσθένεια μὲν ἐστὶ
 παίδων, ἀλκὴ δὲ νεανίσκων, σεμνότης δ' ἤδη εὐσταθοῦς ἡλικίας, οὕτως
 ἄρα καὶ ἡ τοῦ γήρως πέπανσις ἔχει τι κατὰ φύσιν, ὅπερ εἰς καιρὸν οἰκεῖον
 προσήκει παραλαμβάνεσθαι. οἶμαί σε (πυνθάνεσθαι), ὦ Σκιπίων, ἅττα 34
 Μασσανάσσης ὁ σὸς νομιζόμενος ξένος ποιεῖ τὸ τήμερον, ἐτῶν ἐνενήκοντα
 30 γεγρονώς· πεζὸν μὲν ἐπιβαλλόμενον ὁδοιπορεῖν ἐφ' ἵππον τὸ παράπαν οὐκ
 ἀναβαίνειν, ἔφιππον δὲ ἀφ' ἵππου οὐδαμοῦ καταβαίνειν, μηδενὶ τε ὄμ-
 βρω, μηδενὶ ψύχει προσάγεσθαι καλῦσαι τὴν κεφαλὴν· ξηρότητά τε
 ἄκραν αὐτῷ σώματος εἶναι· διὸ καὶ πάντων τῶν τε εἰς τὸν βασιλέα καθ-
 ηκόντων καὶ τῶν περὶ τὰς λειτουργίας εὖ μάλα διατελεῖν ἐφικνούμενον.

in mg. o. v. cett. redditur) || 24 ἕκαστος BLvMaP Edd. (praeter Hess) || 27 ὅπερ
 iteravit R | ἀλλ' οὐ Ma || 28 μασσανάσσης LU μασσανάσσης C μασσανάσσης cett. ||
 30-31 ἔφιππον - καταβαίνειν om. HM (sed uterque cod. haec verba in mg. add.) ||
 32-33 τε - τῶν¹ om. U || 32 αὐτῷ om. Lv
 10 πελάται T | οὐδέ] οὐδὲν T || 14 μὴ α με T || 17 καὶ deleui || 24 ὠρισμέρος T ||
 28 πυνθάνεσθαι α | σκηπίων T

μένων εὖ μάλα διατελεῖν ἀφικνούμενον. δύναται τοίνυν σωφροσύνη καὶ ἄσκησις ἔτι καὶ τῷ γήρῳ τι τῆς πρόσθεν ῥώμης διαφυλάττειν.

- 11 Οὐκ ἔστι, φησί, τῷ γήρῳ ἰσχύς. ἀλλ' οὐδ' ἀπαιτεῖται τὸ γήρας ἰσχύν. καὶ νόμοις ἄρα καὶ ἔθεσιν ἡ ἡμετέρα ἡλικία τῶν τοιούτων λειτουργιῶν ἔστιν ἀτελής, ἃς οὐκ ἔστιν ὑφίστασθαι ἄνευ ἰσχύος· ὥστ' οὐ μόνον ἂ μὴ 5
35 δυνάμεθα, ἀλλ' οὐδ' ὧν ἐν δυνάμει ἐσμὲν πράσσειν ἀναγκαζόμεθα. ἀλλ' εἰσὶ πολλοὶ τῶν γερόντων οὕτως ἀδύνατοι, ὥστε μήτε του τῶν ἐπι-
τηδευομένων μήτε ὅλως τῶν κατὰ τὸν βίον λειτουργουμένων οὐτινοσοῦν
ἂν ἐφικέσθαι. ἀλλὰ τοῦτό γε οὐ γήρως ἰδία κάκη, ἀλλὰ κοινὴ δῆπου ἕξεως
ἀνθρωπίνης. ὥς ἀδύνατος καὶ γὰρ ἦν ὁ Ποπλίου Ἀφρικανοῦ υἱός, ὅς σε 10
ποιητὸν ἔθετο, ὥς ἀδρανοῦς, μᾶλλον δὲ μηδεμιᾶς εὐρωστίας ἐκεῖνός γε
μεμοίραται. δὲ δὴ εἰ μὴ οὕτω συνέβαιnen, ἕτερον ἂν φέγγος ἐκεῖνος τῆς
πόλεως ἀνεφάνη· εἰς γὰρ τὸ πατρικὸν μέγεθος τῆς ψυχῆς εὐπορώτερος
ἐκ διδασκαλίας παραγέγονεν οὗτος. τί δὴ θαυμαστὸν ἐπὶ τῶν γερόντων,
ἦν ἀσθενεῖς ὧσιν ἔνιοι, ὅπότ' αὐτὸ μηδὲ νέοι γε ἀποφυγεῖν ἔχουσιν; ἀντι- 15
στατέον γε μὴν, ὃ Σκιπίων καὶ Λαίλιε, τῷ γήρῳ καὶ κολαστέον πρὸς
ἀκρίβειαν τὰς αὐτοῦ κακίας· ὥς γὰρ πρὸς τινα νόσον, οὕτω καὶ πρὸς τὸ
36 γήρας πολεμητέον. λόγον ὑγείας ἐκτέον· γυμνασίοις συμμέτροις χρη-
στέον· τοσοῦτον βρώσεως καὶ πόσεως παρεκτέον, ὅπόσον τὴν ἰσχὺν
ἀναλαμβάνειν, ἀλλὰ μὴ συμπιέζειν. μηδὲ δὴ μόνον τῷ σώματι συλληπτέον, 20
ἀλλὰ καὶ τῷ νῷ καὶ τῇ ψυχῇ πολλῷ μᾶλλον· καὶ ταῦτα γάρ, εἰ μὴ καθάπερ
φωτὶ ἔλαιον ἐπιστάζοις, ἀποσβέννεται ὑπὸ γήρως. καὶ σώματα μὲν γυμνα-
σιῶν καμάτοις βαρύνεται, ψυχαὶ δὲ γυμναζόμεναι αἴρονται. γέροντας γὰρ
εὐθήθεις Καικίλιος ὁ κωμικὸς λέγων τοὺς ταχυπειθεῖς τούτους καὶ ἐπι-
λήσμονας καὶ παραλελυμένους δηλοῖ, ἅπερ οὐ γήρως ἀπλῶς οὕτω κακίαι, 25
ἀλλ' ἀπράκτου καὶ νωθροῦ καὶ ὑπνηλοῦ γήρως εἰσὶν. ὥς γὰρ τὸ ἀσελγὲς
καὶ ἀκόλαστον νεανίσκων μᾶλλον ἢ περ γερόντων ἐστίν, οὐ μέντοι ἀπάντων
τῶν νεανίσκων, ἀλλὰ τῶν μοχθηρῶν τὸν τρόπον, οὕτω καὶ ἡ πρεσβυτικὴ
αὕτη μωρία, ἣν λῆρον ἔθος προσαγορεύειν, γερόντων κουφολόγων, οὐχ
37 ἀπάντων ἐστίν. τέτταρας οὖν υἱεῖς ῥωμαλέους καὶ θυγατέρας πέντε οἶκόν 30
τε τηλικούτον καὶ πελατείας τοιαύτας Ἀππίος διωκεῖτο γέρον τε ὧν καὶ
τυφλός· εἶχε καὶ γὰρ τὴν ψυχὴν ὥσπερ τόξον ἐντεταμένην, οὐδέ τι χαλῶν
τῷ γήρῳ ὑπέπιπτεν. οὐ μόνον γὰρ ἦν εἰκὸς αὐθεντεῖαν, ἀλλὰ δὴ καὶ

1 εὖ — ἀφικνούμενον om. R | ἀφικνούμενον U || 2—3 τῆς — γήρῳ om. B L L v P | ῥώμην Edd. (praeter Hess) || 6 ἀλλ' — ἀναγκαζόμεθα om. H (sed in mg. add.) || 8 μήτ' d || 9 ἀλλ' οὐ Ma || 11 δὴ μίᾳς O | κείνος C F G M O Q U Edd. (praeter Hess) || 12 μεμοίρατε U || 13 τὸ om. M V | εὐπορώτερον B r G | ἐκπορώτερον B P || 14 δὴ om. R Edd. || 15 ὅποτε μὴδ' αὐτὸ Ma | ἔχουσιν] δύνανται (sed supra legitur ἔχουσι) Ma | ἀντίστατον B L v P | ἐπιστατέον Ma || 16 λέλιε B || 17 τὰς] τῆς O | καὶ] δὲ Ma || 18 μετρίοις R || 19 ὅπόσον H Ma O Q Hess | ὅποσα cett., Edd. || 20 ἀλλὰ] ἀλλὰ καὶ R

δύναται τοίνυν σωφροσύνη καὶ ἄσκησις ἔτι καὶ τῷ γήρῳ τι τῆς πρόσθεν ῥώμης διαφυλάξαι.

Οὐκ ἔστι, φησὶν, ἐν τῷ γήρῳ ἰσχύς. ἀλλ' οὐδέ τι τὸ γήρας ἰσχὺν ἀπαιτεῖ- 11
ται. καὶ νόμοις ἄρα καὶ θεσμοῖς ἡ ἡμετέρα ἡλικία τῶν τοιούτων λειτουργ-
5 γιῶν ἔστιν ἀτελής, ἃς οὐκ ἔστιν ὑφίστασθαι ἄνευ ἰσχύος· ὥστ' οὐ μόνον
ἀ μὴ δυνάμεθα, ἀλλ' οὐδ' ὧν ἐν δυνάμει ἐσμὲν πράττειν ἀναγκαζόμεθα.
ἀλλ' εἰσὶ πολλοὶ τῶν γερόντων οὕτως ἀδύνατοι, ὥστε μήτε του τῶν ἐπι- 35
τηδευομένων μήτ' ὅλως τῶν κατὰ τὸν βίον λειτουργουμένων οὐτινοσοῦν
ἂν ἐφικέσθαι. ἀλλὰ τοῦτό γε οὐ γήρως ἰδία κάκη, ἀλλὰ κοινή δήπου
10 ἔξεως ἀνθρωπίνης. ὥς ἀδύνατος καὶ γὰρ ἦν ὁ Ποπλίου Ἀφρικανοῦ νῖός,
ὅς σε ποιητὸν ἔθτετο, ὥς ἀδρανοῦς, μᾶλλον δὲ μηδεμιᾶς εὐρωστίας μεμοίρα-
ται. δὲ δὴ εἰ μὴ οὕτω συνέβη, ἕτερον ἂν φέγγος ἐκεῖνος ἀνεφάνη τῆς πόλεως·
εἰς γὰρ τὸ πατρικὸν μέγεθος τῆς ψυχῆς εὐπορώτερος ἐκ διδαχῆς παραγέ-
γονεν οὗτος. τί δὴ θαυμαστὸν ἐπὶ τῶν γερόντων, ἦν ἀσθενεῖς ὥσιν ἔνιοι,
15 ὁπότε αὐτὸ μηδὲ νέοι ἀποφνεῖν ἔχουσιν; ἀντιστατέον, ὦ Σκιπίων καὶ
Λαίλιε, <τῷ γήρῳ> καὶ κατὰ ἀκρίβειαν τὰς αὐτοῦ κακίας συναιρετέον·
ὥς γὰρ πρὸς τινα νόσον, οὕτω καὶ πρὸς γήρας πολεμητέον. λόγον ὑγείας 36
ἐκτέον· γυμνασίους συμμέτροις χρηστέον· τοσοῦτον βρώσεως καὶ πόσεως
παρεκτέον, ὅποσα τὴν ἰσχὺν ἀναλαμβάνειν, οὐ συμπιέζειν. μηδὲ δὴ μόνον
20 τῷ σώματι συλληπτέον, ἀλλὰ καὶ τῷ νῷ καὶ τῇ ψυχῇ πολὺ μᾶλλον· καὶ
ταῦτα γὰρ, εἰ μὴ καθάπερ φωτὶ ἔλαιον ἐπιστάζοις, ἀποσβέννυται ὑπὸ
γήρως. καὶ σώματα μὲν γυμνασιῶν καμάτοις βαρύνεται, ψυχαὶ δὲ γυμνα-
ζόμεναι αἴρονται. γέροντας γὰρ εὐθήθεις Καϊκίλιος ὁ κωμικὸς λέγων τοὺς
ταχυπειθεῖς τούτους δηλοῖ καὶ ἐπιλήσιμονας καὶ παραλελυμένους, ἅπερ οὐ
25 γήρως ἀπλῶς οὕτω κακίαι, ἀλλ' ἀπράκτου καὶ νωθροῦ καὶ ὑπνηλοῦ γή-
ρως εἰσίν. ὥς γὰρ τὸ ἀσελγὲς καὶ ἀκόλαστον νεανίσκων μᾶλλον ἢ γερόντων
ἐστίν, οὐ μέντοι πάντων τῶν νεανίσκων, ἀλλὰ τῶν μὴ δοκίμων, οὕτω καὶ
ἡ πρεσβυτικὴ αὕτη μωρία, ἦν λῆρον ἔθος προσαγορεύειν, γερόντων κου-
φολόγων, οὐχ ἀπάντων ἐστί. τέτταρας οὖν νιεῖς ῥωμαλέους καὶ θυγα- 37
30 τέρας πέντε οἰκόν τε τηλικούτον διεῖπε <Ἀππιος> καὶ πελατείας τοιαύτας
γέρον τε ὧν καὶ τυφλός· εἶχε καὶ γὰρ τὴν ψυχὴν ὥσπερ τόξον ἐντε-
ταμένην, οὐδέ τι χαλῶν τῷ γήρῳ ὑπέπιπτεν. οὐ μόνον γὰρ ἦν εἰκὸς αὐθεν-

Edd. | συμποσιάζειν **Ma** || 21 γὰρ ταῦτα **O** || 22 ἐπιστάζεις **BBrMaP** ἐπιστάζεις
LU | ἀπὸ **BLLvP** | μὲν γὰρ **Ma** || 23 γυμναζόμεναι **U** || 24 κεκίλιος **CU** Goetz |
ταχυπειθεῖς **U** || 25 κακίαις **B** || 27 ἤπερ] ἡ **CR** || 28 τῶν² ὧν **G** || 29 κλήρον
COQU (in mg. λῆρον **C**) | καὶ κουφολόγων **BL** (καὶ expunxit **L**) || 30 ἐστί **BrCH** |
τέτταρας] ὥς γὰρ τέτταρας **Ma** || 32 καὶ om. **Ma** | γὰρ καὶ **GR** | ἐντεταμένον Edd.
(praeter Hess) | οὐδέ τι **BF** οὐδέν τι **BrCOR** Edd. οὐδέτι cett. || 33 ὑπέπιπτον
CU | αὐθεντίαν **FLvMa** Hess

3 ἔστιν **T** || 8 μήτ' **T** || 11 ἀδανοῦς **T** || 13 διαδοχῆς **T** || 15 αὐτὸ α αν **T** | σκη-
πίων **T** || 16 τῷ γήρῳ α || 23 αἴροντες **T** || 24 ἐπιλήσιμονας **T** || 30 Ἀππιος α

ἡγεμονίαν τινὰ εἰς τοὺς ἑαυτοῦ διεσώζετο· ἐδεδίεσαν οἱ δοῦλοι, κατηδοῦντο
 τὰ τέκνα, ἀγαπητὸν σύμπαντες εἶχον· ἤκμαζεν ἐν αὐτῷ τῷ οἴκῳ τὸ πάτρι-
 38 ον σχῆμα καὶ μάθημα. οὕτω καὶ γὰρ εὐσχημόνως ἔχει τὸ γῆρας, εἰ αὐτὸ
 προστατεῖ ἑαυτοῦ, εἰ τῶν οἰκειῶν δικαίων ἀντέχεται, εἰ μηδενὶ ἡνδραπόδι-
 σται, εἰ εἰς ἐσχάτην ἀναπνοὴν κύριον τῶν σφετέρων διατελεῖ. ὥς γὰρ νεανίσ- 5
 κον, ἐν ᾧ τι πρεσβυτικόν ἐστίν, ὡς καὶ γέροντα, ἐν ᾧ τι νεανικόν, ἐπαινῶ· ὁ
 δὲ μετιὼν τις σώματι μὲν γέρον ἂν εἴη, ψυχῇ δὲ οὐ μήποτε ἦ. ἀτὰρ οὐδὲν
 ἐμοὶ μετὰ χεῖρας βιβλίον ἑβδομον Ἀρχαιολογίας· τὰ τῶν παλαιῶν πάντα
 ὑπομνήματα συλλέγω, τῶν ἐπιφανεστέρων δικῶν, ὧν ποτε συνηγόρησα,
 τοὺς λόγους νῦν μάλιστα ἐπιτελῶ· νόμιμα οἰωνιστῶν καὶ ἀρχιερέων καὶ 10
 πολιτῶν δὴ συντάττομαι. Πυθαγορείων ἔθει τῆς περὶ τὴν μνήμην ἀσκή-
 σεως χάριν, ἅπερ ἂν ἡμέραν ἐκάστην ἢ εἴπω ἢ ἀκούσω ἢ πράξω, ἐσπέρας
 ἀναπολῶ. ταῦτά ἐστιν ἀσκήματα ἀγχινοίας, ταῦτα στάδια νοῦ· ἐν τούτοις
 ἰδρῶν ἐγὼ καὶ διαπονούμενος οὐ πάνυ τι ἐπιποθῶ τὴν περὶ τὸ σῶμα ἰσχύν.
 παρίσταμαι φίλοις, ἔρχομαι εἰς τὴν βουλὴν συνεχῶς, πράγματα εἰσφέρω 15
 ἐκῶν εἶναι πολὺ τοι καὶ διὰ πολλοῦ μεμελετημένα, ψυχῆς τε ἰσχύι, οὐ
 σώματος ταῦτα διαφυλάσσω. ὧν εἰ καὶ ἔργῳ ἐφικνεῖσθαι μὴ οἷός τε ἦν,
 ἀλλὰ μου τό γε κλινάριον εὐφραίνειν ἂν με αὐτὰ διαλογιζόμενον ταῦτα, ἃ
 πράσσειν μὲν δύνασθαι οὐκ εἰκός, δύνασθαι δὲ με πεποίηκεν ὁ παρεληλυ-
 θὼς οὕτω βίος. αἰεὶ γὰρ τῷ περὶ πόνοους τοιούτους καὶ σπουδὰς βιοτεύοντι 20
 οὐκ ἔστιν ἰδεῖν, ὅποτε ὑπέλθοι τὸ γῆρας· οὕτως ἡρέμα καὶ ἀνεπαισθήτως
 ἢ ἡλικία γηράσκει οὐδὲ τι ἐξαίφνης κατάγνυται, ἀλλὰ χρονίως ἀποσβέν-
 νεται.

12
 39 Ἐχόμενον δὲ τῶν εἰρημένων ἢ τρίτῃ βλασφημία τοῦ γήρως, ἣ φασιν
 αὐτὸ στέρεσθαι ἡδονῶν. ὦ τοίνυν λαμπροτάτον ἡμῖν ἡλικίας δώρον, εἴ γε 25
 τοῦθ' ἡμῶν ἀφαιρεῖται, ὅπερ τῶν φανλοτάτων ἐστὶν ἐν νεότητι. λάβετε
 γάρ, ὦ βέλτιστοι νέοι, λόγον ἀρχαῖον ἀνδρὸς τῶν μεγάλων τε καὶ περιφα-
 νῶν εἰς τὰ πρῶτα, Ἀρχύτου Ταραντίνου, ὅς μοι ἐγκεχειρίστο νεανίσκῳ
 ἐν Τάραντι διατρίβοντι ἅμα Κύντῳ Μαξίμῳ. οὐδένα γάρ τοι λοιμὸν
 ἔφασκεν ἀνθρώποις δεδόσθαι ὑπὸ τῆς φύσεως ὀλεθριώτερον ἡδονῆς τῆς 30
 διὰ τοῦ σώματος, ἥς ἂν τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμητικὸν καὶ ἀλόγιστον ἐμ-
 40 φορηθῆναι ἰταμῶς τε καὶ δυσηνίως ὀργῶν τε καὶ κατερεθίζοιτο. ἐντεῦθεν

1 τινὰ] τι BLP τὴν R || 2 ἤκμαζον HMMaPV ἤκμαζεν B || 3 γὰρ καὶ GMaO ||
 4 εἰ¹ — ἡνδραπόδισται om. MV || 5 ἐσχατον BBrMP || 6 ἐν¹ — νεανικόν om. U | ὡς
 καὶ γέροντα om. F | νεανίσκον CH νεανίσκον L νεανίσκον MV νεανικόν ἐστίν F ||
 8 βυβλίον FO | πάντα om. O || 9 ἐπιφανῶν Ma || 11 πολιτῶν RU ἀστῶν cett. (πολι-
 τῶν in mg. add. C) | post συντάττομαι lacunam indicaverunt BeP lacunam comple-
 vit d (πολλὰ γράμμασιν Ἑλληνικοῖς χρῶμαι) πολλὰ τοῖς Ἑλληνικοῖς λόγοις ἐτι προσ-
 χρῶμαι β | τὴν om. U || 12 ὅπερ CP Hess || 13 ταῦτ' d || 14 τι] τοι G | ποθῶ MV |
 τὸ σῶμα] πον γήρως MV || 15 περίσταμαι Rd || 16 τοι BFGMaOP Hess τι cett.,
 Edd. (τε R) | τε om. P || 17 διαφυλάσσω C Goetz Hess (διαφυλάσσω Hess¹) διαφυλάτ-

τείαν, ἀλλὰ καὶ ἡγεμονίαν εἰς τοὺς ἑαυτοῦ διεσφάζετο· ἐδεδίεσαν οἱ δοῦλοι, κατηδοῦντο οἱ παῖδες, ἀγαπητὸν σύμπαντες εἶχον· ἤκμαζεν ἐν τῷδε τῷ οἴκῳ τὸ πάτριον ἔθος καὶ μάθημα. οὕτω καὶ γὰρ εὐσχημόνως ἔχει τὸ 38 γῆρας, εἰ αὐτὸ προστατεῖ ἑαυτοῦ, εἰ τῶν οἰκείων δικαίων ἀντέχεται, εἰ 5 μηδενὶ ἡνδραπόδισται, εἰ εἰς ἐσχάτην ἀναπνοὴν κύριον διατελεῖ τῶν σφετέρων. ὥς γὰρ νεανίσκον, ἐν ᾧ τι πρεσβυτικόν ἐστίν, ὥς καὶ γέροντα, ἐν ᾧ τι νεανικόν, ἀποδέχομαι· ὃ δὴ μετιῶν τις σώματι μὲν γέρον ἂν εἴη, ψυχῇ δὲ οὐ μήποτε ἦ. ἀτὰρ ἐμοὶ μετὰ χειρὸς βιβλίον ἑβδομον Ἀρχαιολογίας· τὰ τῶν παλαιῶν ὑπομνήματα πάντα ξυλλέγω, τῶν ἐπιφανεστέρων 10 δικῶν, ἃς ποτε συνηγόρησα, νῦν τοὺς λόγους ὥς μάλιστ' ἐπιτελῶ· νόμιμα οἰωνιστῶν καὶ ἀρχιερέων καὶ πολιτῶν δὴ συντάττομαι· πολλὰ τοῖς Ἑλληνικοῖς λόγοις ἔτι προσχρῶμαι Πυθαγορείων τε ἔθει τῆς περὶ τὴν μνήμην ἀσκήσεως χάριν, ἅπερ ἡμέραν ἐκάστην εἶπω ἢ ἀκούσω ἢ πράξω, ἐσπέρας ἀναπεμπάζω. ταῦτ' ἐστὶν ἀσκήματα ἀγχινοίας, ταῦτα στάδια νοῦ· 15 ἐν τούτοις ἰδρῶν ἐγὼ καὶ διαπονούμενος τὴν περὶ τὸ σῶμα ἰσχὺν οὐ πάνυ ἐπιποθῶ. παρίσταμαι φίλοις, ἔρχομαι συνεχῶς εἰς τὴν σύγκλητον, πράγματα εἰσφέρω ἐκὼν εἶναι πολὺ τοι καὶ διὰ πολλοῦ μεμελετήμενα, ψυχῆς τε ἰσχύι, οὐ σώματος ταῦτα διαφυλάττω. ὦν εἰ καὶ ἔργῳ ἐφικνεῖσθαι μὴ οἶός τε ἦν, τό γε μὴν μου κλινίδιον εὐφραίνειν ἂν με αὐτὰ διαλογιζόμενον 20 ταῦτα, ἃ πράττειν μὲν δύνασθαι οὐκ εἰκός, δύνασθαι δέ με πεποίηκεν ὁ παρελθὺς οὕτω βίος. αἰεὶ γὰρ τῷ περὶ πόρους τοιούτους καὶ σπονδὰς βιοτεύοντι οὐκ ἐστὶν ἰδεῖν, ὅποτε ὑπέλθοι τὸ γῆρας· οὕτως ἡρέμα καὶ ἀνεπαισθήτως ἢ ἡλικία γηράσκει οὐδ' ἐξαίφνης κατάγνυται, ἀλλὰ χρόνιως ἀποσβέννυται.

12
25 Ἐχόμενον δὴ τῶν εἰρημένων ἢ τρίτη κακηγορία τοῦ γήρως, ἣν φασιν 39 αὐτὸ στέρεσθαι ἡδονῶν. ὦ τοίνυν λαμπροτάτου ἡλικίας δώρου, εἰ γε τοῦθ' ἡμῶν ἀφαιρεῖται, ὅπερ τῶν φανλοτάτων ἐστὶν ἐν νεότητι. λάβετε γάρ, ὦ βέλτιστοι νέοι, λόγον παλαιὸν Ἀρχύτου Ταραντίνου, ἀνδρὸς τῶν μεγάλων τε καὶ λαμπρῶν εἰς τὰ πρῶτα, ὃς μοι ἐγκεχείρισται νεανίσκῳ ἐν 30 Τάραντι διατρίβοντι μετὰ Κοῖντου Μαξίμου. οὐδένα γάρ τοι λοιμὸν ἔφασκεν ἀνθρώποις δεδόσθαι πρὸς τῆς φύσεως ὀλεθριώτερον ἡδονῆς τῆς περὶ σώματος, ἣς ἂν τὸ ἐπιθυμοῦν ἐμφορηθῆναι ἰταμῶς τε καὶ δυσηνίως ὀργῇ τε καὶ κατερεθίζοιτο. ἐντεῦθεν προδοσίας πατρίδων, ἐντεῦθεν 40

των O διαφυλάττω Ma || 19 ἐπεποίηκεν P | παραλελυθὼς P || 20 βιωτεύοντι Br C MV || 22 ἢ τ' ἢ M || 24 ἐπόμενον R Edd. (praeter Hess) in mg. ἐπόμενον add. C ἐσχόμενον Ma | δὴ] δὲ B | φησιν O || 26 λάβεται CV || 27 ἐπιφανῶν R Edd. || 28 ἀρχύτου τοῦ P ἀρχίτου (in mg. ἀρχύτου) C de Goez || 29 κυττω (in mg. κυίντω) C || 30 ὑπὸ — φύσεως om. R || 31 χυχῆς (in mg. ψυχῆς) C || 32 δυσενιάτως Ma | ὀργῶν CU Edd. (praeter Hess)

5 ἡνδραποδίσθαι T || 14 ἀναπολῶ supra ἀναπεμπάζω add. T || 15 διαπορούμενος T || 21 παρελθὺς T || 27 νεότητι T

προδοσίας πατρίδων, ἐντεῦθεν πολιτειῶν ἀνατροπᾶς, ἐντεῦθεν λαθρίας
 πρὸς πολεμίους ἀναφύεσθαι συνουσίας· ἀπλῶς τε μηδὲν ἄγος μηδέ τινα
 κακουργίαν εἶναι, ἦντιν' οὐκ ἂν ἡ τῆς ἡδονῆς ἐπιθυμία προσδέξασθαι
 συνωθήσειε· διακορήσεις δὲ καὶ μοιχείας καὶ σύμπασαν ὕβριν τοιαύτην
 μὴ ἂν ἄλλαις ἰγξιν ἀλλ' ἡ ἡδοναῖς παροξύνεσθαι. ἀνθρώπῳ δὲ δὴ μηδὲν
 ἐξοχώτερον νοῦ εἶτ' ἐκ φύσεως εἶτ' ἐκ του θεῶν δοθέντος, τούτῳ δὲ τῷ
 41 θεῷ δώρῳ τε καὶ χαρίσματι μηδὲν οὕτως ἐναντίον εἶναι ὥς ἡδονήν. μὴ
 γὰρ ἂν ἀκολασίας κρατούσης σωφροσύνη χώραν ὑπάρχειν, μήθ' ὅλως ἐν
 ἡδονῆς βασιλείᾳ δύνασθαι ἀρετὴν συσταθῆναι. ὁ δὲ ἵνα καὶ μᾶλλον εἴη
 μαθεῖν, πλάττειν ἐκέλευε τῇ διανοίᾳ κατηρεθισμένον τινὰ σώματος ἡδονῇ
 10 τοσαύτη, ὁπόσῃ ἂν δύνῃται πλείστην χωρῆσαι· οὐδενὶ γὰρ ἀμφίδοξον
 ὦρετ' ἂν εἶναι, εἰ μὴ ἐν ᾧ σφόδρα γέγηθεν οὕτω χρονίως, μηδὲν διαπράσ-
 σεσθαι νῶ, μηδενὸς λόγῳ, μηδενὸς λογισμῶ ἐπιτυγχάνειν ἱκανὸς εἴη. διὸ
 καὶ μηδὲν οὕτω βδελυρόν μηδ' οὕτω θανατηφόρον εἶναι ὥς ἡδονήν, εἴ
 γ' αὕτη μείζων τε οὐσα καὶ χρονιωτέρα πᾶν τὸ φῶς τῆς ψυχῆς ἀποσβέν-
 15 νουσι. ταῦτα μετὰ Γαῖου Ποντίου τοῦ πατρός, ὑφ' οὗ τῷ Κανδηνῷ πο-
 λέμῳ Σπύριος Ποστούμιος καὶ Τίτος Βετέριος ὑπατεύοντες ἤττηνται,
 διαλεχθῆναι τὸν Ἀρχύταν Νέαρχος Ταραντῖνος ξένος ἡμέτερος, ὃς αἰεὶ
 φίλος τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων διέμεινε, παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἔλεγεν
 εἰληφέναι, ἡνίκα δὴ τῷ λόγῳ τούτῳ παρεγένετο καὶ Πλάτων ὁ Ἀθηναῖος,
 20 ὃν εἰς Τάραντα ἀφικέσθαι Λευκίου Αἰμυλίου καὶ Ἀππίου Κλαυδίου ὑπα-
 42 τευόντων εὐρίσκω. τοῦ δ' ἕνεκα ταῦτα; ἴν' εἰδῆτε, ὥς, εἰ μὴ παρ' οὐδὲν
 τίθεσθαι τὴν ἡδονὴν λόγῳ τε δυνάμεθα καὶ σοφία, χάριν πολλὴν ἄξιον
 ἔχειν τῷ γήρα ὥς μὴ προσφιλεῖ τὰ μὴ δέοντα ἀπεργαζομένῳ. εὐβουλία
 γὰρ ἐμποδὼν γίνεται ἡδονῇ, λόγῳ τε πολεμία ἐστί, καὶ τὰ τοῦ νοῦ, ὥς
 25 ἔπος εἰπεῖν, καταστρεβλοῖ ὄμματα, οὐδέ τι πρὸς ἀρετὴν συνάλλαγμα
 ἔχει. ἐγὼ δὲ ἄκων μὲν διεπραξάμην ἐκβαλεῖν τῆς συγκλήτου Λεύκιον
 Φλαμίνιον, ἀδελφὸν Τίτον Φλαμινίου γενναιοτάτου ἀνδρός, ἐπὶ μάλιστα
 ἔτεσι μετὰ τὴν αὐτοῦ ὑπατείαν, χρῆναι μέντοι πάθος ἀκόλαστον ἀτι-
 μάσαι ὤμην. ἐκεῖνος γὰρ ὑπάτος ὢν ἐν Γαλατία παρακέκληται πρὸς τῆς
 30 ἔρωμένης ἐν συμποσίῳ διαπελεκίσαι τινὰ τῶν ἐν δεσμοῖς κατακρίτων
 ἐπὶ θανάτῳ· καὶ τότε μὲν δὴ ἐξώλισθε, τιμητοῦ ὄντος τοῦ ἀδελφοῦ
 ἐγγύτατα πρὸ ἐμοῦ αἰρεθέντος, ἐμοὶ δὲ καὶ Φλάκκῳ οὐδεπώποτ' ἐγένετο

1 λαθραίας Edd. || 4 συνωθήσειεν CGQRU Edd. (praeter Hess) || 5 ἡ om. P |
 supra ἡδοναῖς add. τῆς ἡδονῆς Lv | δὴ om. MaP || 6 νοῦ] μου C | του] τῶν R |
 θεοῦ GMaO || 8 ἂν om. MaO || 9 σταθῆναι V || 10 ἐκέλευσε U || 11 πλείστην — ἀμφί-
 δοξον om. U || 13 λόγῳ] νῶ R || 14 μηδὲ GR Edd. (μηδ' Hess¹) || 14.15 εἶγε GR
 Edd. || 15 ἀποσβέννυται M || 16 τοῦ om. C | κανδηνῷ BrLvPUV || 17 σπόριος L
 Hess πύριος B | βετούριος R Hess || 18 αἰεὶ U Edd. || 19 τῷ ἡμετέρῳ δ. R ||
 21 τάραντον LvP || 23 δυναμώμεθα BLv δυναμώμεθα LP δυναίμεθα G | σοφίαν B

πολιτειῶν ἀνατροπᾶς, ἐντεῦθεν λαθρίας πρὸς πολέμιους ἀναφύεσθαι
 ξυνουσίας· ἀπλῶς τε μηδὲν ἄγος μηδέ τινα κακουργίαν εἶναι, ἦντιν' οὐκ
 ἂν ἡ τῆς ἡδονῆς ἐπιθυμία προσδέξασθαι συνωθήσειε· διακορήσεις δὲ
 <καὶ> μοιχείας καὶ ξύμπασαν ὕβριν τοιαύτην μὴ ἂν ἄλλαις ἴσχυειν ἀλλ' ἡ
 5 ἡδοναῖς παροξύνεσθαι. ἀνθρώπῳ δὲ μηδὲν ἐξοχώτερον νοῦ εἶτ' ἐκ φύσεως
 εἶτ' ἐκ τῶν θεῶν δοθέντος, τούτῳ δὲ τῷ θεῷ δώρῳ τε καὶ χαρίσματι μη-
 δὲν οὕτως ἐναντίον εἶναι ὥς ἡδονήν. μὴ γὰρ ἂν ἀκολασίας κρατούσης 41
 σωφροσύνη χώραν ὑπάρχειν, μήθ' ὅλως ἐν ἡδονῇ βασιλεία δύνασθαι ἀρε-
 τὴν ξυσταθῆναι. ὁ δὲ ἵνα καὶ μᾶλλον εἴη μαθεῖν, πλάττειν ἐκέλευε τῇ
 10 διανοίᾳ κατηρεθισμένον τινὰ σώματος ἡδονῇ τοσαύτῃ, ὅποσῃ ἂν δύναιτο
 χωρῆσαι μεγίστην· οὐδενὶ γὰρ ἀμφίβολον ὦετ' ἂν εἶναι, εἰ μὴ ἐν ᾧ σφόδρα
 γένηθαι οὕτω χρονίως, μηδὲν διαπράττεσθαι νῶ, μηδενὸς <λόγῳ>, μη-
 δενὸς λογισμῷ ἐπιτυγχάνειν ἱκανὸς εἴη. διὸ καὶ μηδὲν οὕτω βδελυρὸν
 μηδ' οὕτω θανατηφόρον εἶναι ὥς ἡδονήν, εἰ γ' αὕτη μείζων τε οὔσα καὶ
 15 μακροτέρα πᾶν τὸ φῶς τῆς ψυχῆς ἀποσβέννυσσι. ταῦτα μετὰ Γαίου Πον-
 τίου τοῦ πατρός, ὅφ' οὗ τῷ Καυδηνῷ πολέμῳ Σπόριος Ποστούμιος καὶ
 Τίτος Οὐδετέριος ὑπατεύοντες ἤττηνται, διαλεχθῆναι τὸν Ἀρχύταν Νέαρ-
 χος Ταραντίνος ξένος ἡμέτερος, ὃς αἰεὶ φίλος τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων
 διέμεινε, παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἔλεγεν εἰληφέναι, ἥνίκα δὲ τῷ λόγῳ τού-
 20 τῳ παρεγένετο καὶ Πλάτων ὁ Ἀθηναῖος, ὃν εἰς Τάραντα ἀφικέσθαι Λευκίου
 Αἰμυλίου καὶ Ἀππίου Κλαυδίου ὑπατευόντων εὐρίσκω. τοῦ δὲ ἔνεκα ταῦτα; 42
 ἴν' εἰδῆτε, ὥς, εἰ μὴ παρ' οὐδὲν τίθεσθαι τὴν ἡδονὴν λόγῳ τε καὶ σοφίᾳ
 δυνάμεθα, χάριν πολλὴν ἄξιον ἔχειν τῷ γήρῳ ὥς μὴ προσφιλεῖ τὰ μὴ δέοντα
 ἀπεργαζομένῳ. εὐβουλία γὰρ ἐμποδὼν γίγνεται ἡδονή, λόγῳ τε πολεμία
 25 ἐστί, καὶ τὰ τοῦ νοῦ, ὥς ἔπος εἰπεῖν, καταστρεβλοῖ ὅμματα, οὐδέ τι πρὸς
 ἀρετὴν ἔχει συνάλλαγμα. ἐγὼ δὲ ἄκων μὲν διεπραξάμην ἐκβαλεῖν τῆς
 συγκλήτου Λεύκιον Φλαμίνιον, ἀδελφὸν Τίτου Φλαμινίου γενναιοτάτου
 ἀνδρός, ἐπὶ μάλιστα ἔτεσι μετὰ τὴν αὐτοῦ ὑπατείαν, χρῆναι μέντοι
 φιληδονίαν ἀτιμάσαι ὥρῃ. ἐκεῖνος γὰρ ὕπατος ὢν ἐν Γαλατία παρα-
 30 κέκληται ὑπὸ τοῦ ἐρωμένου ἐν συμποσίῳ διαπελεκίσαι τινὰ τῶν ἐν δε-
 σμοῖς κατακρίτων ἐπὶ θανάτῳ· καὶ τότε μὲν ὃδ' ἐξώλισθε, τιμητοῦ ὄντος
 τοῦ ἀδελφοῦ ἐγγύτατα πρὸ ἐμοῦ αἰρεθέντος, ἐμοὶ δὲ καὶ Φλάκκῳ οὐδε-

σοφία Lv || 27 δὲ om. P | συνεπραξάμην Ma | ἐκβάλλων C Hess ἐκβάλλειν FLvM
 ἐκβάλλειν P | λεύβιον BBrLP λεύβιον HLvM || 30 γαλατεία MaO || 30, 31 τῆς
 ἐρωμένης BBrLLvMPVd Hess τοῦ ἐρωμένου cett., Edd. || 31 ἐν¹ om. BLLvMPV
 (in mg. add. LLv) || 32 δὲ om. BLLvP | ἐξώλισθαι GMaOU Goez || 33 ἐγγυ-
 τάτω R Edd.

3 συνωθήσειε T || 4 καὶ α || 6 τούτῳ α οὕτω T || 8 σωφροσύνην T || 11 ἀμφί-
 βολῳ T | ὥτ T || 12 γένηθαι T | λόγῳ α || 26 συνάλλαγμα T || 27 γεννηοτάτου T ||
 32 οὐδεπότ' T

δυνατὴ ἀποδέξασθαι ἀσελγῆς οὕτω καὶ ἐξώλης ἐρωτοληψία, ἢ ἰδιωτικῶ
 13 ονειδεῖ ἀδοξίαν τῆς ὅλης ἀνῆπτεν ἡγεμονίας.
 43 Πολλάκις δὲ τῶν πρεσβυτέρων ἐπυνθόμην λεγόντων, σφᾶς νέους κομιδῇ
 ὄντας ἀκοῦσαι τῶν γεραιτέρων, ὥς Γάιος Φαβρίκιος εἰωθὼς εἶη θαυμά-
 ζειν, ὅτι πρεσβευτῆς ὢν παρὰ Πύρρῳ τῷ βασιλεῖ πύθοιτο Κινέου τοῦ 5
 Θεσσαλοῦ, ὥς Ἀθήνησιν εἶη τις σοφὸς προσποιούμενος εἶναι, φάσκων
 πάνθ' ὅσα περ ἂν ποιῶμεν χρῆναι εἰς ἡδονὴν ἀναφέρειν· ὅπερ ἀκούοντας
 αὐτοῦ Μάρκον Κούριον καὶ Τίτον Κορύγκανον ἐπεύχεσθαι εἰωθέναι
 Σαννίτας τε καὶ Πύρρον αὐτὸν ταῦτα πεισθῆναι, ὅπως οἱ ῥᾶον ἡττᾶσθαι
 γένοιτο σφᾶς αὐτοὺς ἡδοναῖς ἐπιδεδωκότες. βεβίωκε δ' ἄρα Μάρκος 10
 Κούριος κατὰ Πόπλιον Δέκιον τὸν πενταετία πρὸ τῆς ὑπατείας αὐτοῦ
 Κουρίου εἰς ἐκούσιον σφαγὴν ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἑαυτὸν δεδωκότα. ἥδει
 δὲ τὸν αὐτὸν καὶ Φαβρίκιος, ἥδει δὲ καὶ Κορύγκανος· οἱ δὲ τὸ μὲν ἐκ
 τοῦ καθ' ἑαυτοὺς βίου, τὸ δ' ἐκ τῆς πράξεως, οὗ λέγω, Ποπλίου Δεκίου
 ἔκριναν εἶναι τι φύσει κάλλιστον καὶ λαμπρότατον, ὅπερ ἂν ἐθελουσίως 15
 μαστεύοιτο καὶ ᾧ γ' ἂν περιορωμένης τε καὶ καταφρονουμένης τῆς
 44 ἡδονῆς τῶν βελτίστων ἕκαστος ἔποιτο. τί δὲ ταῦθ' οὕτω συχνὰ περὶ
 ἡδονῆς; ὅτι οὐχ ὅσον ψόγος οὐδεὶς, ἀλλὰ καὶ μέγιστος ἔπαινος γήρως τὸ
 μὴ πάνυ τι ποθεῖν τῶν τοιούτων ἡδονῶν μηδεμίαν. ἀπορεῖ, φησὶν, εὐωχιῶν
 καὶ τραπεζῶν εὐπρεπῶν καὶ κυλίκων συχνῶν. οὐκοῦν καὶ οἰνοφλυγίας 20
 καὶ ἀπεψίας καὶ ἀγρυπνίας ἀπορεῖ. εἰ δ' ἄρα τι καὶ δοτέον τῇ ἡδονῇ,
 ἐπειδὴ τοῖς θωπεύμασιν αὐτῆς οὐκ εὐμαρῶς ἐνιστάμεθα — καὶ Πλάτων
 δαιμονίως 'κακῶν δέλεαρ' τὴν ἡδονὴν ὀνομάζει ἐκ τοῦ ταύτῃ δηλονότι
 ἀνθρώπους ἀλίσκεσθαι ὥσπερ ἰχθύας ἀγκίστρῳ —, καὶ εἰ εὐωχιῶν
 ἀσυμμέτρων ἐνδεῶς ἔχει τὸ γῆρας, δύναται γε ὅμως μετρίοις ἡδεσθαι 25
 συμποσίοις. Γάιον οὖν Δούλλον τὸν Μαρτίον, ὃς δὴ στόλῳ πρῶτος Λιβύων
 ἐκράτησε, πολλάκις παῖς ὢν γέροντα ἐώρων οἴκαδε ἀναλύοντα μετὰ
 δεῖπνον· ἦδετο γὰρ θαμινὰ λαμπάδι τε καὶ αὐλῷ, ἃ πρὸς οὐδὲν παράδειγ-
 μα ἰδιώτης ὢν ἑαυτῷ προσειλήφει· τοσοῦτον εἰς αὐτὸν ἐξουσίας παρεῖχεν
 45 ἢ εὐκλεία. ἀλλὰ τί τὰ παρὰ τῶν ἄλλων ἐγώ; πρὸς ἑμαυτὸν δὴ ἐπανήξω. 30
 πρῶτα μὲν γὰρ συσσίτους εἶχον αἰεὶ· συσσίτια δὲ ταμίου ὄντος ἑμοῦ
 ἀναδέδεικται, τῶν Ἰδαίων παραλαμβανομένων τελετῶν τῆς Μεγάλης

2 ὅλως CU | ἀνῆπτον L ἀνῆπτε RV ἀνῆψε (in mg. ἀνῆπτε) M || 4 γερόντων
 HMV | φαβρίβιος BBrM φαβρίβιος HL φάβριος BrP φαβρίσκιος (in mg. φα-
 βρίκιος) C || 6 θεσσαλοῦ B θαλασσοῦ U || 7 ἂν om. P || 8 κορούγκανον GR Hess ||
 9 σαννίτας C σαμνίτας V || 10 γένοιτο U || 11 πενταετίαν BLLv || 11–12 αὐτοῦ —
 πολιτείας om. U || 12 post ἑαυτὸν in mg. ἐν τετάρτῃ ὑπατεία add. F | ἥδει] ἥδη Br
 CGMaOUa ἥ δε F ἥδη V || 13 ἥδη CGa | καὶ² om. GRU Hess | κορούγκα-
 νος GR Hess || 13.14 ἐκ τοῦ iteravit L || 14 δὲ Ma | ποπλικίου Ma || 15 ἔκρινε V ||
 17 οὕτως B || 18 supra ὅσον add. μόνον P || 19 τι] τοι Ma | φησί C φύσει BLLvP ||

πώποτ' ἐγένετο δυνατὴ ἀποδέξασθαι οὕτως ἀσελγῆς καὶ οὕτως ἐξώλης ἐρωτοληψία, ἢ ἰδιωτικῶς ὀνειδίζει ἀδοξίαν τῆς ὅλης ἡγεμονίας προσῆπτε.

13
43

Πολλάκις δὲ τῶν πρεσβυτέρων ἐπνυθόμην λεγόντων, σφᾶς νέους κο-
μιδῇ ὄντας ἀκοῦσαι παρὰ τῶν γεραιτέρων, ὥς Γάιος Φαβρίκιος εἰώθει
5 θαυμάζειν, ὅτι πρεσβευτῆς ὢν παρὰ Πύρρῳ τῷ βασιλεῖ πύθοιτο παρὰ
Κινέου τοῦ Θεσσαλοῦ, ὥς Ἀθήνησιν εἶη τις σοφὸς προσποιούμενος εἶναι,
φάσκων πάνθ' ὅσα περ ἂν ποιῶμεν χρῆναι εἰς ἡδονὴν ἀναφέρειν· ὅπερ
ἀκούοντας αὐτοῦ Μάρκον Κούριον καὶ Τίτον Κορύγκανον ἐπεύχεσθαι
εἰωθέναι Σαννίτας τε καὶ Πύρρον αὐτὸν ταῦτα πεισθῆναι, ὅπως οἱοι
10 ῥᾶον ἡττᾶσθαι γένωνται σφᾶς αὐτοὺς ἡδοναῖς ἐπιδεδωκότες. βεβίωκε
Μάρκος Κούριος δ' ἄρα κατὰ Πόπλιον Δέκιον τὸν πενταετία πρὸ τῆς
ὑπατείας εἰς ἐκούσιον σφαγὴν ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἑαυτὸν ἐπιδεδωκότα.
ἥδει δὲ τὸν αὐτὸν τοῦτον καὶ Φαβρίκιος, ἥδει δὲ καὶ Κορύγκανος· οἱ δὲ τὸ
μὲν ἐκ τοῦ καθ' ἑαυτοὺς βίου, τὸ δ' ἐκ τῆς πράξεως, οὗ λέγω, Ποπλίου
15 Δεκίου ἔκριναν εἶναι τι φύσει καλὸν καὶ ὑπέρλαμπρον, ὅπερ ἐθέλουσίως
ζητοῖτο ἂν καὶ ὃ περιορωμένης τε καὶ καταφρονουμένης τῆς ἡδονῆς
ἕκαστος ἂν τῶν βελτίστων ἔποιτο. πρὸς τί δὲ ταῦθ' <οὕτω> συχνὰ περὶ 44
ἡδονῆς; ὅτι οὐχ ὅσον φόβος οὐδεὶς, ἀλλὰ καὶ μέγιστος ἔπαινός ἐστι γήρως
τὸ μηδὲν τι μεγάλως ποθεῖν τῶν τοιούτων ἡδονῶν μηδεμίαν. ἀπορεῖ,
20 φησὶν, εὐωχιῶν καὶ τραπεζῶν εὐπρεπῶν καὶ κυλίκων συχνῶν. οὐκοῦν καὶ
οἶνοφλυγίας καὶ ἀπεψίας καὶ ἀγρυπνίας ἀπορεῖ. εἰ δ' ἄρα τι καὶ δοτέον
ἡδονῇ, ἐπειδὴ τοῖς θωπεύμασιν αὐτῆς οὐκ εὐμαρῶς ἐνιστάμεθα — καὶ
Πλάτων δαιμονίως 'κακῶν δέλεαρ' τὴν ἡδονὴν ὀνομάζει ἐκ τοῦ ταύτῃ
δηλονότι ἀνθρώπους ἀλίσκεσθαι ὥσπερ ἰχθύας ἀγκίστρῳ —, καὶ εἰ εὐω-
25 χιῶν ἀσυμμέτρων ἐνδεῶς <ἔχει> τὸ γῆρας, δύναται γε μετρίοις ἐφήδεσθαι
συμποσίοις. Γάιον οὖν Δούιλλον τὸν Μαρτίου, ὃς στόλῳ πρῶτος νενίκηκε
Λίβνας, πολλάκις παῖς ὢν γέροντα ἐώρων ἀναλύοντα μετὰ δεῖπνον· ἦδετο
γὰρ θαμινὰ λαμπάδι καὶ αὐλητῇ, ἃ πρὸς οὐδὲν παράδειγμα ἰδιώτης ὢν
ἑαυτῷ προσειλήφει· τοσοῦτον εἰς αὐτὸν ἐξουσίας παρεῖχεν ἢ εὐκλεία.
30 ἀλλὰ τί τὰ παρὰ τῶν ἄλλων ἐγώ; πρὸς ἑμαυτὸν δὴ ἐπανήξω. πρῶτα μὲν 45
γὰρ συσσίτους εἶχον αἰεὶ· συσσίτια δὲ ταμίον ὄντος ἐμοῦ καταδέδεικται,

20 εὐπρεπῶν CFGU Edd. εὐτρεπῶν cett. | κυλίκων MaU || 21 τι] τε CU (in mg. add. τι C) || 22 οὐ U || 23 δαίμονι CGMaU (in mg. add. δαιμονίως C) δαιμονίως V || 24 εὐωχειῶν O || 25 ἔχει BLLvP ἔχοι cett., Edd. (ἔχει C) | γε] δ' B | ὁμως BGLvOP om. cett. (in mg. add. BrHL) Edd. (praeter Hess) || 26 δούιλλον Ma δούιλλον d || 26-27 λιβύων ἐπεκράτησε πρῶτος BLLvP (Λ. ἐκράτησε π. Hess) π. λ. στόλῳ ἐκράτησε Br || 28 ἦγετο V | θαμινὰ CLU (in mg. θαμινὰ C) | λαμπάσι Edd. (praeter Hess) || 31 αἰεὶ R Goez Hess | δὲ om. P || 32 ἀναδέικται R ἀναδέδει B | τῶν om. MaO

9 σαννίτας T || 17 οὕτω α || 20 εὐτρεπῶν T || 25 ἔχει α || 26 μαρτίον T || 31 συσσίτους α συσσίτας T

Μητρός. εὐωχούμην οὖν μετὰ συσσίτων πάνν μετρίως, ἀλλ' ἦν, ὡς ἔοικε, ζέσεις τις ἡλικίας· ἥς προϋούσης πάντα πραότερα τῷ χρόνῳ καθίσταται. οὐδὲ γὰρ τὴν τῶν συμποσίων αὐτῶν εὐφροσύνην ἡδοναῖς ταῖς περὶ τὸ σῶμα πλέον ἢ τῷ χορῷ τῶν φίλων καὶ τοῖς λόγοις ἐμέτρον. καλῶς γὰρ οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι τὴν περὶ τὰς εὐωχίας τῶν φίλων κατάκλιναν, ὅτι περ σύνδεσμον ἔχει βίου, συμβίωσιν ἀπεκάλεσαν, καὶ ἄμεινον ἤπερ Ἕλληνες, οἱ ταῦτο τοῦτο ὅτε μὲν συμπόσιον, ὅτε δὲ σύνδειπνον ὀνομάζουσιν, ὥσθ', ὅπερ ἐνταῦθα ἐλάχιστον, τοῦτο μάλιστα φαίνεσθαι ἀποδεχομένους.

14
46 Ἐγὼ δὲ διὰ τὴν ἀπὸ τῶν λόγων εὐθυμίαν καὶ συμποσίους ἐπικαίροις 10
ἐνασμενίζω, καὶ οὐ μόνον μεθ' ἡλικιωτῶν ἐμαντοῦ, οἳ γ' ὀλίγοι δὴ παντάπασιν ὑπολείπονται, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἐν ἡλικίᾳ τῇ ὑμετέρᾳ καὶ μεθ' ὑμῶν αὐτῶν, χάριν τε ἔχω τῷ γῆρᾳ πολλήν, ὃ μοι τὴν μὲν τῶν λόγων ἐπιθυμίαν ἠὔξησε, τὴν δὲ τῆς πόσεως καὶ βρώσεως ἀπεμάρανεν. ὥστ' εἴ τινα καὶ ταῦτα εὐφραίνει — ὡς ἂν μὴ παντάπασιν δόξω πόλεμον 15
καταγγείλας τῇ ἡδονῇ, ἥς ἔνεστιν ἴσως μέτρον τι κατὰ φύσιν —, οὐδ' ἐν αὐταῖς δὴ ταῖς ἡδοναῖς ταύταις αἰσθήσεως τὸ γῆρας δεῖσθαι ὀρῶ. ἐμὲ γάρ τοι καὶ συμποσιαρχίαι εὐφραίνουσι, πρὸς τῶν προγόνων συντεταγμέναι, καὶ λόγος, ὃς παρὰ συμποσιάρχου τοῦ μεγίστου εἰς τὸν κώθωνα ἔθει προγόνων παράγεται, καὶ κύλικες ὡς ἐν τῷ Ξενοφῶντος Συμποσίῳ σμι- 20
κραι καὶ ἐπιπεκάζουσαι, ψυχὸς τε ἀκμῇ θέρους καὶ αὖ ἐν μέρει ἦτοι ἡλιος ἢ πῦρ ὥρα χειμερινῇ· ἃ δὴ καὶ ἐν Σαβίνῃ μετιέναι εἶωθ' ἐγώ, συμπόσιόν τε ἀγρογειτόνων συγκροτῶ καθ' ἐκάστην, καὶ τοῦτο πόρρω νυκτῶν, ἢ 47
μάλιστα δυνατόν, λόγοις συμπαρατείνωμεν διαφοροῖς. ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἡδονῶν τοσοῦτος οἶον γάργαλος ἐν τοῖς γέρονσι. πείθομαι· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ 25
πόθησίς γε· χαλεπὸν δὲ οὐδὲν ὦν ἂν μὴ ποθῆς. εὖ οὖν καὶ Σοφοκλῆς, ἐρομένου του αὐτὸν ἡλικία ἥδη κατειργασμένον, εἰ ἔτι χρῶτο ἀφροδισίοις, 'εὐφῆμει', εἶπεν· 'ἐγὼ γὰρ ἀσμένως αὐτὸ ὥσπερ τινὰ λυττῶντα καὶ ἄγριον δεσπότην ἀπέφυγον'. τοῖς μὲν γὰρ ἐρωτικῶς ἔχουσι τῶν τοιούτων μιση- 30
τὸν ἴσως τὸ δεῖσθαι καὶ χαλεπὸν· διακόροις δὲ καὶ καταπλέως τοῦ ἀπο-
λαύειν τὸ δεῖσθαι ἥδιον. καίτοι γε οὐδὲ δεῖται, ὃς ἂν μὴ ποθῇ· τοιγαροῦν 48
τὸ μὴ ποθεῖν τοῦτό φημι ἥδιον εἶναι. ὥστ' εἰ τούτων αὐτῶν ἀπολαύει τῶν ἡδονῶν ἥδιον ἢ χρηστὴ ἡλικία, πρῶτον μὲν σμικρῶν τινων, ὡς ἔφαμεν,

1 ἔοικεν BL || 2 τις BrFGHR Edd. τῆς cett. || 3 ταῖς om. BLLvP || 5 κατά- κλιναν P || 6 περ] εἶπερ FQU || 8 ἐνταῦτα BLLvP || 10 δὲ om. R Edd. (praeter Hess) || 11—12 οἳ — ὑπολείπονται om. R Edd. (praeter Hess) || 12 ἡμετέρα BrFL MMaOPQU (ἡμετέρα in mg. FMaO, ὑμετέρα in mg. M) || 13 μετὰ ὑμῶν d || 14 βρώ- σεως καὶ πόσεως R Edd. (praeter Hess) || 16 μέτρον ἴσως H || 17 δεῖσθαι V || 18 τοι om. B | πρὸς] παρὰ d || 19 τὸν] τὴν V | κώλωνα Ma || 21 τε] τε ἅμα GMa | ἦτοι om. R Edd. (praeter Hess) || 22 μετιέναι G || 23 τε] δὲ LvP || 24 λόγοις om. Ma ||

τῶν Ἰδαίων παραλαμβανομένων ἱερῶν τῆς Μεγάλης Μητρὸς. εὐωχούμην
 οὐδὲν μετὰ συσσίτων πᾶν μετρίως, ἀλλ' ἦν, ὡς εἰκοι, ζέσις τις ἡλικίας·
 ἥς προϊούσης πάντα πρᾶότερα τῷ χρόνῳ καθίσταται. οὐδὲ γὰρ τὴν τῶν
 συμποσίων αὐτῶν εὐφροσύνην ἡδοναῖς ταῖς περὶ τὸ σῶμα πλέον ἢ τῷ
 5 χορῷ τῶν φίλων καὶ τοῖς λόγοις ἐμέτρουν. καλῶς γὰρ οἱ ἡμέτεροι πρόγο-
 νοι τὴν ἀμφὶ τὰς εὐωχίας τῶν φίλων κατάκλινον, ὅτι ξύνδεσμον ἔχει βίου,
 συμβίωσιν ἀπεκάλεσαν, καὶ ἄμεινον ἤπερ Ἑλληνες, οἱ ταὐτὸ τοῦτο ὅτε μὲν
 συμπόσιον, ὅτε δὲ σύνδειπνον ὀνομάζουσιν, ἵν', ὅπερ ἐνταῦθα ἐλάχιστόν
 ἐστι, τοῦτο μάλιστα ἀποδεχόμενοι φαίνονται.

10 Ἐγὼ δὲ διὰ τὴν ἀπὸ τῶν λόγων εὐθυμίαν καὶ συμποσίους ἀσμενίζω ¹⁴₄₆
 ἐπικαίροις, καὶ οὐ μόνον μετ' ἐμῶν ἡλικιωτῶν, οἱ γ' ὀλίγοι παντάπασιν
 περιλείπονται, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἐν ἡλικίᾳ τῇ ὑμετέρᾳ καὶ μεθ' ὑμῶν
 αὐτῶν, χάριν τε πολλὴν ἔχω τῷ γῆρᾳ, ὃ μοι τὴν μὲν τῶν λόγων ἐπιθυμίαν
 ἠϋξήσε, τὴν δὲ τῆς πόσεως καὶ βρώσεως ἀπεμάρανεν. ὥστ' εἴ τινα καὶ
 15 ταῦτα εὐφραίνουσι — ὡς ἂν μὴ παντάπασιν δόξω πόλεμον τῇ ἡδονῇ καταγ-
 γείλας, ἥς τάχα ἐνὶ μέτρον τι κατὰ φύσιν —, οὐδ' ἐν αὐταῖς δὴ ταῖς ἡδο-
 ναῖς ταύταις αἰσθησέως δεῖσθαι τὸ γῆρας ὀρῶ. ἐμὲ γὰρ καὶ συμποσιαρχίαι
 εὐφραίνουσι, πρὸς τῶν προγόνων συντεταγμένοι, καὶ λόγος, ὃς ὑπὸ τοῦ
 μεγίστου συμποσιάρχου εἰς τὸν κώθωνα προγόνων ἔθει παράγεται, καὶ
 20 κύλικες ὡς ἐν τῷ Ξενοφῶντος Συμποσίῳ σμικραὶ καὶ ἐπιπρεκάζουσαι,
 ψυχὸς τε ὥρα θέρους καὶ αὖ ἐν μέρει ἦτοι ἥλιος ἢ πῦρ χειμερινόν· ἃ δὴ
 καὶ ἐν Σαβίνοις μετέρχεσθαι εἶωθα, συμπόσιόν τε ἀγρογειτόνων συγκρο-
 τῶ καθ' ἐκάστην, καὶ τοῦτ' εἰς νυκτὰ πολλήν, ἥ μάλιστα δυναίμεθα, λό-
 γοις διαφόροις συμπαρατείνομεν. ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἡδονῶν τοσοῦτος οἷον 47

25 γαργαλισμὸς ἐν τοῖς γέρονσι. πείθομαι· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ πόθησίς γε· χαλε-
 πὸν δὲ οὐδὲν ὢν ἂν μὴ ποθῆς. εὐ οὐν καὶ Σοφοκλῆς, ἐρομένου τοῦ αὐτὸν
 ἡλικία ἥδη κατειργασμένον, εἰ ἔτι χρῶτο ἀφροδισίοις, 'εὐφήμει', εἶπεν·
 'ἐγὼ γὰρ ἀσμένως αὐτὸ ὥσπερ τινὰ λυττῶντα καὶ ἄγριον δεσπότην
 ἀπέφυγον'. τοῖς μὲν γὰρ ἐρωτικῶς ἔχουσι τῶν τοιούτων μισητὸν ἴσως τὸ
 30 δεῖσθαι καὶ χαλεπὸν· διακόροις δέ τοι καὶ ἐκπλέως τοῦ ἀπολαύειν τὸ
 δεῖσθαι ἥδιον. καίτοι γε οὐδὲ δεῖται, ὃς ἂν μὴ ποθῇ· τοιγαροῦν τὸ μὴ
 ποθεῖν τοῦτό φημι ἥδιον εἶναι. ὥστε εἰ τούτων αὐτῶν ἀπολαύει τῶν 48
 ἡδονῶν ἀσμενώτερον ἢ χρηστὴ ἡλικία, πρῶτον μὲν σμικρῶν τινων, ὡς

25 γαργαρος BBrHLLvMMaV | γέρονσιν R || 26 ποθεῖς GOQU ποθεῖ B ποθεῖ
 Lv || 27 αὐτοῦ U | ἡλικίαν R || 32 ἥδιον φημι CG | ἀπολάβει CU || 33 ἥδιον
 om. (sed in mg. add.) M | ἢ om. d | μικρῶν Ma
 5 ἐμετρέουν T || 10 καὶ iteravit T || 11 ἐπιχαιρίοις T | ἡλικιωτῶν T || 12 περι-
 λείπεται T | μετ' T || 16 πάχα T || 22 ἀγρογειτόνων T || 26 του α ὅτου T ||
 28 λυττῶντα T

ἀπολαύει, ἔπειτα δὲ ὢν καὶ τὸ γῆρας, κἂν πρὸς ἀφθονίαν μὴ ἐμφορεῖται, ἐνδεὲς οὐκ ἔστι παντάπασιν. ὥς γὰρ ἐπὶ Τυρπίωνι Ἀμβιβίῳ ἦδεται μέντοι μᾶλλον ὁ ἀπὸ τοῦ πρώτου θεωρητηρίου θεώμενος, ἦδεται δ' αὖ καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ τελευταίου, ὥς καὶ νεότης ταῖς ἡδοναῖς ἐγγύθεν προσβάλλουσα μᾶλλον ἦδεται ἴσως, ἦδεταί γε μὴν καὶ τὸ γῆρας θεώμενον αὐτὰς πόρρω- 5
 49 θεν, ὅσον ἱκανῶς ἔχει. ἀλλὰ μὴν ἐκεῖνό γε ἡλίκον τὸ τὴν ψυχὴν, ὥσπερ μισθοφορεῖν πεπανμένην ἀκολασία, φιλοτιμία, φιλονεικία, ἔχθρα, πάσαις ἐπιθυμίαις, καθ' ἑαυτὴν εἶναι καὶ μεθ' ἑαυτῆς, τὸ λεγόμενον, ζῆν. ἐὰν δὲ δῆ τι καὶ σπουδῆς καὶ μαθήσεως οἷόν τινα χιλὸν ἔχῃ, οὐδὲν ὥς ἀληθῶς γῆρως σχολὴν ἄγοντος ἦδιον. μόνον οὐκ ἐναποπνέοντα σπουδῇ τῶν περὶ 10 τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἀναμετρήσεων Γάλον ἐωρῶμεν, τὸν οἰκεῖον τοῦ σοῦ πατρός, ὦ Σκιπίων· ὅσάκις μὲν ἐκεῖνον ἢ ἕως ἐγχειρήσαντα νυκτὸς διαγράφειν ἅττα ἐπέσχεν, ὅσάκις δ' αὖ ἢ νῦξ ἀρξάμενον ἔωθεν· ὅσον αὐτὸν εὐφραίνει τὸ τὰς ἡλίου καὶ σελήνης ἐκλείψεις πολὺ πρόσθεν προλέγειν
 50 ἡμῖν. τί δ' ἐν ἐλαφροτέραις μὲν, ὀξείαις δὲ καὶ ταῖσδε σπουδαῖς; ὅσον 15 μὲν Ἐννιος ἔχαιρε τῷ ἑαυτοῦ Λιβυκῷ πολέμῳ, ὅσον δὲ Πλαῦτος τῷ Τρυκυλέντῳ, ὅσον τῷ Ψευδοδούλῳ. εἶδον ἔτι καὶ Αἰβιον γέροντα, ὃς ἐπὶ ἔτεσι πρὸ γενέσεως τῆς ἐμῆς τραγωδίαν διδάξας προβέβηκε ζῶν ἄχρι ἐμῆς ἐφηβείας. τί δ' ἄρ' ὑπὲρ τῆς Ποπλίου Λικινίου Κράσσου σπουδῆς περὶ τε τὴν ἀρχιερωσύνην καὶ τὸ πολιτικὸν νόμιμον λέγω ἢ τῆς αὐτοῦ Πο- 20 πλίου Σκιπίωνος, ὃς ὀλίγων ἡμερῶν τῶνδε μέγιστος ἀπεδείχθη ἀρχιερεὺς; καὶ γὰρ ἅπαντας, οὓς ἀνέμνησα, τούτους σπουδῶν πνέοντας τοιούτων ἐν γῆρᾳ εἶδομεν. Μάρκον δὲ Κέθηγον, ὃν Ἐννιος 'μελίγηρυν' ὀρθότατα ὀνομάζει, ὅση σπουδῇ γυμναζόμενον εἰς τὸ λέγειν ἐωρῶμεν καὶ γέροντα. τίνας οὖν εὐωχιῶν ἢ ἀγώνων ἢ παιδικῶν ἡδονὰς ἄξιον ταῖς ἡδοναῖς ταυ- 25 ταισὶ παραβάλλειν; καὶ αὐταὶ μὲν τοίνυν σπουδαὶ μαθημάτων εἰσὶν, αἱ δὲ τοῖς συνετοῖς τῶν ἀνδρῶν καὶ πεπαιδευμένοις εὖ κατὰ ταῦτα τῷ βίῳ συναύξονται, οἷόν τι κἀκεῖνο τῷ Σόλῳ εὐσχημονολογούμενον, ὅπερ ἐμμέτρως φησὶν, ὥς πρότερον εἶπον, γηράσκειν αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος· ἥς δὲ περὶ ψυχὴν ἡδονῆς οὐδ' ἂν μία ὥς ἀληθῶς μείζων εἴη. 30
 15 51 Νῦν δὲ πρὸς τὰς τῶν γεωργῶν ἐρχομαι ἡδονάς, αἷς ὑπερφυῶς ἦδομαι ἔγωγε· αἱ δὲ οὔτε τῷ διακωλύονται γῆρᾳ κἀμοὶ πρὸς βίον σοφοῦ ἐγγυτάτω

1 ἦδιον ἀπολαύει Lv | ἐμφορεῖται FGQQU || 2 ἔστιν U | ἀμβιβίῳ LvP ἀμφιβίῳ B | μὲν τι BrCFQU || 3 δ' αὖ MV δὲ αὖ cett. (αὖ O, οὖν Ma) | ὁ om. CU || 4 προσβαλοῦσα (in mg. προβλέπουσα) U || 6 ἔχει HLvMPV Hess ἔχοι cett., Edd. | μὴν om. CU | γε] τε d || 8 δὲ om. MaO || 9 ἔχει MV || 10 τῶν] τὸν LLv (in mg. τῶν L) || 11 τὴν om. CU | γάλλον U Hess γάτον R (et in mg. C) || 12 ἐκεῖνον om. Ma | νυκτὸς om. d || 13 ἅττ' R Edd. | δ' αὖ] δὲ B || 15 ὑμῖν BL | τί] τὸ P | ὀξείαις BLP | ταῖς LvP || 17 τρυκυλέτῳ U | ψευδοῦλῳ U || 18 post διδάξας add. κεθήγον καὶ τυτιδάνον ὑπατευνόντων Vd | ἄχρις MV || 19 ἐφηβείας BLRV Edd. |

ἔφαμεν, ἀπολαύει, ἔπειτα δὲ ὦν καὶ τὸ γῆρας, καὶ πρὸς ἀφθονίαν μὴ
 ἐμπορεῖται, ἐνδεὲς οὐκ ἔστι παντάπασιν. ὥς γὰρ ἐπὶ Τυρπίωνι Ἀμφιουίῳ
 ἡδεται μέντοι μᾶλλον ὁ ἀπὸ τοῦ πρώτου θεωρητηρίου θεώμενος, ἡδεται
 δ' αὖ καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ τελευταίου, ὥς καὶ νεότης ταῖς ἡδοναῖς ἐγγύθεν
 5 προσβάλλουσα μᾶλλον ἡδεται ἴσως, ἡδεταί γε μὴν καὶ τὸ γῆρας θεώμενον
 αὐτὰς πόρρωθεν, ὅσον ἱκανῶς ἔχει. ἀλλὰ μὴν ἐκεῖνό γε ἡλίκον τὸ τὴν 49
 ψυχὴν, ὥσπερ τοῦ μισθοφορεῖν ἀπολελυμένην φιληδονία, φιλοτιμία, φιλο-
 νεικία, ἔχθρα, πάσαις ἐπιθυμίαις, καθ' ἑαυτὴν εἶναι καὶ μεθ' ἑαυτῆς, τὸ
 λεγόμενον, ζῆν. εἰ δ' ἄρα τι καὶ σπουδῆς καὶ μαθήσεως οἶόν τινα χιλὸν ἔχῃ,
 10 οὐδὲν ὥς ἀληθῶς γῆρως σχολὴν ἄγοντος ἡδίων. μόνον οὐκ ἐναποθνήσκοντα
 σπουδῇ τῶν περὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἀναμετρήσεων Γάλον ἐωρῶμεν,
 τὸν οἰκεῖον τοῦ σοῦ πατρός, ὃ Σκιπίων· ὁσάκις μὲν ἐκεῖνον ἢ ἕως νυκτὸς
 ἐγχειρήσαντα διαγράφειν ἅττα ἐπέσχευ, ὁσάκις δ' αὖ ἢ νύξ ἀρξάμενον
 ἔωθεν· ὅσον αὐτὸν εὐφραине τὸ τὰς ἡλίου καὶ σελήνης ἐκλείψεις πολὺν
 15 πρόσθεν προλέγειν ἡμῖν. τί δ' ἐν ἐλαφροτέραις μὲν, ὀξείαις δὲ καὶ ταῖς 50
 σπουδαῖς; ὅσον μὲν Ἐννιος ἔχαιρε τῷ ἑαυτοῦ Λιβυκῷ πολέμῳ, ὅσον δὲ
 Πλαῦτος τῷ Τρουκολέντῳ, ὅσον τῷ Ψευδοδούλῳ. εἶδον ἔτι καὶ Λίβιον
 γέροντα, ὃς πρὸ γενέσεως ἐμῆς ἐπτά ἔτεσι μῦθον διδάξας ἐς ἐμὴν ἐφη-
 βείαν ἡλικία προβέβηκεν. τί δ' ἂν ἀμφὶ τῆς Ποπλίου Λικινίου Κράσσου
 20 σπουδῆς περὶ τε τὴν ἀρχιερωσύνην καὶ τὸ πολιτικὸν νόμιμον εἴποιμι ἢ
 τῆς αὐτοῦ Ποπλίου Σκιπίωνος, ὃς ὀλίγων ἡμερῶν τῶνδε μέγιστος ἀρχιε-
 ρεὺς ἀπεδείχθη; καὶ γὰρ τούτους ἅπαντας, οὓς ἀνέμνησα, σπουδῶν
 πνέοντας τοιούτων ἐν γῆρᾳ κατείδομεν. Μάρκον δὲ Κέθηγον, ὃν Ἐννιος
 'μελίγηρυν' ὀρθότατα εἶρηκεν, ὅση σπουδῇ γυμναζόμενον εἰς τὸ λέγειν
 25 ἐωρῶμεν καὶ γέροντα. τίνας οὖν εὐωχιῶν ἢ θεῶν ἢ παιδικῶν ἡδονὰς
 ἄξιον ταῖς ἡδοναῖς ταυταισὶ παραβάλλειν; καὶ αὗται μὲν σπουδαὶ μαθημά-
 των εἰσὶν, αἱ δὲ τοῖς συνετοῖς τῶν ἀνδρῶν καὶ πεπαιδευμένοις εὖ κατὰ
 ταῦτα τῷ βίῳ συναύξονται, ὥς κακεῖνο τὸ Σόλωνος σεμνολόγημα ἔχει,
 ὅπερ ἐμμέτρως φησὶν, ὥς πρότερον εἶπον, γηράσκειν αἰεὶ πολλὰ διδασκό-
 30 μενος· ἥς δὲ περὶ ψυχὴν ἡδονῆς οὐδ' ἂν μία ὥς ἀληθῶς μείζων εἴη.

Νῦν δὲ πρὸς τὰς τῶν γεωργῶν ἔρχομαι ἡδονάς, αἷς ὑπερφυῶς ὥς ἡδομαι 15
 ἔγωγε· αἱ δὲ οὐτε τῷ γῆρᾳ διακωλύονται καμοὶ πρὸς βίον σοφοῦ ἐγγύτατα 51

ἄρα CMRU Edd. (ἀρ' Hess¹) || 20 τὴν om. U || 23 ὀρθότατα R om. cett. || 24 εἰς
 τὸ λέγειν om. MV || 25 τίνας P | ταῖς iteravit Ma || 26 τοίνυν] δὲ R || 27 ταῦτα C ||
 28 συναυξάνονται d | κακεῖνος (littera ζ expuncta) U κακεῖνος (in mg. κακεῖνο) C |
 εὐσχημονολογούμενον CLvR Edd. εὐσχημονολογούμενον cett. || 29 ἐν μέτρως U | αἰεὶ
 PRV | διδασκόμενον de || 32 τῷ Pd τῷ ae τὸ e

2 ἐνδεὲς οὐκ iteravit T || 3 μὲν τι T | θεόμενον T || 6 ἔχοι T || 12 σκηπίων T ||
 15 ἐλαφοτέροις T || 21 σκηπίωνος T || 23 κέθηγον T || 25 ἡ¹ iteravit T || 29 ἐμμε-
 τρώτῳ T

παραγινόμεναι φαίνονται. ἔχουσι γάρ τοι λόγον πρὸς γῆν, ἢ γε τὸ κελεύόμε-
 νον οὐδέποτε ἀναίνεται οὐδ' ἔστιν ὅτε χωρὶς τόκου ἀποδίδωσι τὸ ληφθέν,
 ἀλλ' ὅτε μὲν σὺν ἐπικαρπία ἐλάσσονι, ὥς τὰ πολλὰ δὲ σὺν μείζονι ἀμείβε-
 ται. καίτοι ἐμέ γε οὐχ ὁ καρπὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ τῆς γῆς δύναμις
 τε καὶ φύσις εὐφραίνει· ἥτις εἰς κόλπον μεμαλαγμένον τε καὶ διεργασμένον 5
 τὸ σκεδασθὲν σπέρμα ὑποδεξαμένη, πρῶτον μὲν βωλοκοπηθὲν συνίσχει
 πύσσασα — ὅθεν δὴ καὶ βωλοκοπία ἢ τόδε ἀπεργαζομένη καλεῖται —,
 ἔπειτα δὲ νοτίδι τε καὶ πιλώσει διαχεῖ θερμαινόμενον καὶ χλωρὰν ἀπ' αὐτοῦ
 ἐφέλκεται πόαν· ἡ δὲ ῥιζίοις προσρυνεῖσά τε καὶ παγεῖσα, λεληθότως
 αὐξανομένη μεираκιούται καὶ καλάμη ἐγγονάτῳ ἀνατεθεῖσα λέμμασιν 10
 ἤδη καὶ θήκαις ὥσπερ ἡβῶσά τε καὶ ἱουλον φύουσα περικλείεται. τούτων
 δ' ἀναδύσα ἀποχεῖ τὸν καρπὸν στάχυνος εὐταξία συντεταγμένον καὶ πρὸς
 τὰ τῶν ἐλασσόνων ὀρνίθων δῆγματα ἀθέρων σταυροῖς ἐχυρῶς κεχαρακω-
 52 μένον. τί δ' ἀμπέλων περὶ γενέσεως καὶ φυτεύσεως καὶ αὐξήσεως ἀναμι-
 μνήσκω; κόρον γε εὐφροσύνης τῷ ὄντι λαβεῖν οὐχ οἷός τ' εἰμί, ἵνα τὴν 15
 τοῦ ἐμοῦ γῆρως ἀνάπαιλάν τε καὶ ἡδυπάθειαν εἰδῇτε. παρήμι γὰρ τὴν
 δύναμιν αὐτὴν πάντων τῶν ἐκ τῆς γῆς φυομένων, ἥτις ἐκ τηλικαύτης κεγ-
 χραμίδος ἢ γιγάρτου ἢ ἐτέρων καρπῶν ἢ ῥιζοφύτων τινῶν ἐλαχίστων
 σπερμάτων τηλικαῦτα στελέχη καὶ κλάδους δημιουργεῖ· μοσχεύματα δὲ
 καὶ φυτευτήρια καὶ ὠσχαι καὶ ὑπόρριζοι καὶ ἀπώρυγες ταῦτα πάντα 20
 οὐχ οὕτω πως διατίθηναι, ὥς μὴ ἂν θαύματος ἄνευ τέρεσθαι μηδὲ
 ὄντιναοῦν; ἄμπελος δὲ δὴ φύσει εὐκατάπτωτος οὖσα καί, εἰ μὴ ἀπερσι-
 δομένη πού τῃ, ῥαδίως ἐπὶ τὴν γῆν καταφερομένη, ἥδ', ὅπως ἑαυτὴν
 ἀνορθοῖ, συμφύτοις ἐλιξιν οἷον χερσίν, ὅτου ἂν λάβηται, περιπτύσσεται·
 εἰτ' ἀφέρπουσαν ὀλίσθῳ πολυσχιδεῖ τε καὶ πλάνητι σιδήρῳ τέχνη γεωρ- 25
 γῶν περιαιρουμένη κατίσχεται, μὴ κληματίσιν ὕλομανῇ καὶ πανταχόσε
 53 διαχέηται πλείστη. ἔαρος δ' ὑποφαίνοντος ἐν τοῖς καταλοίποις αὐτοῖς
 ὥσπερ ὑπὸ μέτωπα τῶν κλημάτων ἀνέωγεν ὁ καλούμενος ὀφθαλμός,
 ὅθεν ὁ βότρυν ἐαυτὸν δεικνύει ἀνίσχων· ὁ δ' αὖ γῆς εὐτροφία καὶ θάλλπει
 ἡλίου αὐξόμενος πρῶτα μὲν στρυφνότατός ἐστι γεύσασθαι, ἔπειτα δὲ 30
 γλυκαίνεται πεπαινόμενος, οἶναρά τε περικείμενος οὔτε θερμοῦ συμ-
 μετρίας ἀμοιρεῖ καὶ τὸν τοῦ ἡλίου ἰσχυρὸν καύσωνα διαφεύγει. καὶ τί

2 οὐδ' οὐδέν R || 2—3 οὐδ' — ἀμείβεται om. (sed in mg. add.) C || 4 τῆς om. d ||
 5 ἐς P || 8 πηλώσει R || 9 τε om. MaO || 10 αὐξανομένη BLLvPQR αὐξομένη
 cett. | ἀνατεθεῖσα BCLP (in mg. ἀνατιθεῖσα C) ἀνατᾶθεῖσα Lv ἀνατῆθεῖσα M
 ἀνατιθεῖσα Edd. (praeter Hess) || 11 ἱουλοφύουσα Edd. || 12 ἀναδούσα (in mg. ἀνα-
 δῦσα) V || 13 ὀχυρῶς CR Edd. || 15 γ' Ma | οὐχ om. ac || 16 τοῦ ἐμοῦ] ἐμαν-
 τοῦ Ma || 17 καγχραμίδος BBrCGHPV || 19 τηλικαῦτα O | καὶ μοσχεύματα BrH
 LvMPV || 19. 20 δὲ καὶ CFG καὶ BBrHLLvPV Goetz δὲ cett., Hess || 20 ὠσχαι
 BBrLvPR Hess ὠχαι cett., Goetz | ἀπώρυγες P || 21 τέρεσθαι FLLvMaP ||

παραγινόμεναι φαίνονται. ἔχουσι γὰρ λόγον πρὸς γῆν, ἥ γε τὸ κελευόμε-
 νον οὐδέποτε ἀπαξιοῖ οὐδ' ἔστιν ὅτε χωρὶς τόκου τὸ ληφθὲν ἀποδίδωσιν,
 ἀλλ' ὅτε μὲν σὺν ἐπικαρπία ἐλάσσονι, ὥς τὰ πολλὰ δὲ σὺν μείζονι. καίτοι
 ἐμέ γε οὐχ ὁ καρπὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ τῆς γῆς δύναμις τε καὶ φύσις
 5 εὐφραίνει· ἥτις εἰς κόλπον μεμαλαγμένον τε καὶ ἀνεξυμωμένον τὸ σκε-
 δασθὲν σπέρμα ὑποδεξαμένη, πρῶτον μὲν βωλοκοπηθὲν ἐπίσχει καταπιέ-
 σασα — ὅθεν δὴ καὶ βωλοκοπία ἡ τόδ' ἀπεργαζομένη καλεῖται —, ἔπειτα
 τόδ' ἀναθυμιάσει τε καὶ ξυμπιλήσει θερμαινόμενον διαχεῖται καὶ χλωρό-
 τητα ἐξ ἑαυτοῦ ποώδη ἐκφύει· ἥ δὴ ῥιζίοις προσρυνεῖσά τε καὶ παγεῖσα,
 10 λεληθότως μειρακιούται καὶ καλάμη εὐγονάτῳ ἀναθεῖσα λέμμασιν ἤδη
 καὶ θήκαις ὥσπερ ἱουλον φύουσα περικλείεται. ὧν ἀναδύσα ἄμνητον προ-
 βάλλει ἀστάχυνος εὐταξία εὐτρεπισμένον κἀπὶ τῶν ἐλαττόνων ὀρνίθων
 δῆγματα σταυροῖς ἀθέρων <ἐχυρῶς κεχαρακωμένον. τί δ' ἀμπέλων περὶ> 52
 γενέσεως καὶ φυτεύσεως καὶ αὐξήσεως ἀναμιμνήσκω; κόρον εὐφροσύνης
 15 λαβεῖν οὐχ οἷός τ' εἰμί, ἵνα τὴν τοῦ ἐμοῦ γήρως ἀνάπαυσίν τε καὶ ἡδυνά-
 θειαν μάθοιτε. παρήμι γὰρ τὴν δύναμιν αὐτὴν πάντων τῶν ἐκ γῆς
 φυομένων, ἥτις ἐκ τηλικαύτης κεγχραμίδος ἢ γιγάρτου ἢ ἐτέρων καρπῶν
 ἢ ῥιζοφύτων τινῶν λεπτοτάτων σπερμάτων τηλικαῦτα στελέχη καὶ κλά-
 δους δημιουργεῖ· μοσχεύματα δὲ καὶ φυτευτήρια καὶ ὥσχει καὶ ὑπόρριζοι
 20 καὶ ἀπώρυγες ταῦτα πάντα οὐχ οὕτω διατίθησιν, ὥς μὴ ἂν ἄνευ θαύμα-
 τος τέρπειν μὴδὲ ὄντιναοῦν; ἄμπελος δὲ φύσει εὐκατάπτωτος οὖσα καί,
 εἰ μὴ ὑπερειδομένη που τύχοι, ἐπὶ τὴν γῆν ῥαδίως καταφερομένη, ἥδ', ὅπως
 ἑαυτὴν ἀνορθοῖ, ἔλιξι συμφύτοις οἷον χερσίν, ὅτου ἂν λάβηται, περιπτύσ-
 σεται· ἦν ἀφέρπουσαν πολυσχιδεῖ ὀλίσθῳ καὶ πλάνητι σιδήρῳ περιαιροῦσα
 25 γεωργῶν τέχνη κατίσχει, μὴ κληματίσιν ὕλομανῇ <καὶ πανταχόσε> δια-
 χέηται πλείστη. καὶ δὴ τοῦ ἔαρος ἀρχομένου ἐν τοῖς καταλειφθεῖσιν 53
 αὐτοῖς ὥσπερ ὑπὸ μέτωπα τῶν κλημάτων ἀνέωγεν ὁ καλούμενος ὀφθαλ-
 μός, ὅθεν ὁ βότρυνς ἑαυτὸν ἀνατέλλων ἐκφαίνει· ὁ δ' αὖ εὐτροφία γῆς καὶ
 ἡλίου θάλπει αὐξόμενος πρῶτα μὲν δριμύτατός ἐστι γεύσασθαι, ἔπειτα
 30 δὲ γλυκαίνεται πεπαινόμενος, οἷναρά τε ἀμπεχόμενος οὕτε μετρίας θερ-
 μότητος ἀμοιρεῖ καὶ τὸν τοῦ ἡλίου ἰσχυρὸν καύσωνα διαφεύγει. καὶ τί

22 ὄντινα οὖν CR οὕτινα οὖν Lv | δὲ om. MV | εὐκάπτωτος Lv | εἰ om. LvP |
 ἀπερειδομένη om. U || 25 ἀφέρπουσαν β ἀφέρπουσα Ω | ἐλίσθῳ P | πολυσχι-
 δεῖ (in mg. πολυμερεῖ) L πολυσχιδεῖ Lv πολυσχεδεῖ P | καὶ om. R | πλάνητι
 παντὶ U | τέχνη d τέχνη Ma τέχνης cett. || 26 κληματίσιν GO κληματίδι P ||
 27 ἔαρος] ἔους Ma | δὲ MV | αὐτοῖς om. HMV || 28 κλημάτων G || 29 ἀνέσχων V |
 δὲ αὖ Ma | ἐντροφία LvP || 31 γλυκένεται BGQU γλυκένται O γλυκεύονται (in
 mg. γλυκαίνεται) C | πεπαινεμένος LvP πεπαίνεται L (sed supra litteras vetat
 lineola inductas νόμενος legitur)

4 οὐκ T || 13 δείγματα T | ἐχυρῶς — περὶ α || 17 κεγχραμίδος T || 19 ὥχαι T ||
 21 τρέπειν T || 22 καταφερομένα T || 25 καὶ πανταχόσε α || 26 τοῦ scripsi τὰ T

ποτ' ἂν ἡ εὐκαρπία τοῦδε ἀβρότερον ἢ εὐμορφία περικαλλέστερον γένοιτο; τοῦδ' οὐ τὸ ὄφελος μόνον, ὥς πρότερον ἔφην, ἀλλὰ καὶ ἡ θεραπεία καὶ ἡ φύσις αὐτῇ με εὐφραίνει, χαράκων συστοιχία, κορυφῶν συζυγία, ἀνάδεσις καὶ κατάθεσις ἀμπέλων, καὶ κλημάτων τῶν μὲν, ὥς εἴρηται, περιαιρέσεις, τῶν δὲ πρόσθεσις. τί δ' ἀρδείας, τί δὲ σκαπάνας καὶ νεώσεις καὶ γυρείας 5 καὶ βωλοστροφίας ἀγρῶν ἀπαγγελῶ, οἷς ἡ γῆ πολὺ γονιμωτέρα καθίσταται; τί δὲ κόπρου ὠφελείας πέρι διδάσκω; γέγραφα ἐν οἷς τὰ περὶ τοὺς ἀγροὺς συντεταγμένος εἰμί, ἧς πέρι Ἡσίοδος ὁ σοφὸς οὐδένα πεποίηται λόγον γράφων περὶ ἐργασίας ἀγρῶν· ἀλλὰ μὲν Ὅμηρος, ὃς ἐμοὶ δοκεῖν πολλοῖς πρόσθεν ἦν ἔτεσι, Λαέρτην ὑπολαίοντά τι τὸν πόθον, ᾧ κατ- 10 εἶχετο ποθῶν τὸν υἱόν, ἀγρὸν ἐργαζόμενον καὶ παρέχοντα κόπρον ποιεῖ. οὐδὲ δὴ λήλοις μόνον καὶ λειμῶσι καὶ ἀμπελῶσι καὶ δεινῶσιν ἡδέως ἔχει τὰ τῶν ἀγροίκων, ἀλλὰ καὶ κήποις καὶ παραδείσοις καὶ τὸ μὲν βοσκημάτων νομαῖς, τὸ δὲ σμήνεσι μελισσῶν καὶ ποικιλίᾳ παντοδαπῶν ἀνθέων· οὐδ' αὖ μόνον φυτεῖαις ἐνασμενίζομεν, ἀλλ' ἔτι καὶ ἐμφυτεῖαις, 15 ὧν οὐδὲν εὗρετο γεωργία φιλοτεχνότερον.

16 Πόλλ' ἔτι τῶν κατ' ἀγροίκους ἀπολαύσματα ἔχω διεξελεῖν, ἀλλ' ἄπερ 55 εἴρηκα ταῦτα μακρότερα αἰσθάνομαι εἰρηκῶς. σύγγνωτε δέ· σπουδῇ τε γὰρ προῆγμαι τῶν ἀμφὶ τοὺς ἀγροὺς καὶ ἅμα τὸ γῆρας φύσει λαλίστερον (ἵνα μὴ πάσης αὐτὸ κακίας φαίνωμαι ἀπαλλάττων). τοιγαροῦν ἐν τῷ 20 τοιῷδε βίῳ Μάρκος Κούριος, ἐπειδὴ ἀπὸ Σαννιτῶν καὶ Σαβίνων καὶ Πύρρου νικητήρια ἔπεμψε, τὸν τελευταῖον τῆς ἡλικίας χρόνον δὴ κατεβίω· οὐ τὴν ἔπαυλιν ἐγὼ θεωρῶν — ἀπέχει γὰρ ἀπ' ἐμοῦ οὐ πολὺ — θαυμάζειν ἀποχρώντως οὐκ ἔχω οὔτε τὸ ἐγκρατὲς τοῦ ἀνδρὸς οὔτε τὸ ἀπὸ τῶν χρόνων πολυμαθές. Κουρίῳ δὲ τούτῳ πρὸς ἐσχάρα καθεζομένῳ Σαννίται 25 σταθμὸν χρυσίου μέγαν προσενεγκόντες οὐδεμιᾶς ἔτυχον ἐπιστροφῆς. οὐ γὰρ τὸ χρυσίον ἔχειν λαμπρόν οἱ ἔφη δοκεῖν, ἀλλὰ τὸ κρατεῖν τῶν ἐχόντων 56 χρυσίον. ἄρ' οὖν δυνατόν ψυχὴν τηλικαύτην μὴ οὐ γῆρας ἡδὺ ἀπεργάζεσθαι; ἀλλὰ μέτειμι πάλιν πρὸς τοὺς γεωργικούς, ἵνα μὴ αὐτὸς ἀπ' ἐμμαντοῦ δοκέω ἀποχωρεῖν. ἐν ἀγροῖς ἦσαν τότε ἄνδρες τῶν ἐκ τῆς γερονσίας, 30 γέροντες καθάπερ εἰκός, εἴ γ' ἀροῦντι Λευκίῳ Κύντῳ Κινκινάτῳ ἀπηγγέλθη, ὅτι δικτάτωρ αὐτὸς αἰρεθείη· οὐ δικτατωρέυοντος ἐπιτάξει Γάιος

1 ἀβρότερον Q | περικαλλέστερον Q Edd. (praeter Hess) || 3 φύσεις L | στοιχία BL LVP | συζία Q || 4 κλημάτων GO || 6 ἀπαγγελῶ R Goetz Hess ἀπαγγέλλω cett., Edd. (ἀπαγγέλλω CFGOQ, ἀμπέλων et in mg. ἀπαγγέλλω L) || 7 διδάξω d || 9 ὃς] ὡς CG (in mg. ὃς C) | δοκεῖ FPRd Hess (litteram v lineola deleverunt BLV, in mg. δοκεῖ exhibet C) || 10—11 Λαέρτην — ἀγρὸν om. MaO || 10 τὸν om. V || 11 ποιεῖν GMaO || 14 νομοῖς CU (in mg. νομαῖς C) | σμήνεσι MV | μελισσῶν Q | πάντων (in mg. παντοδαπῶν) B || 16 γεωργίαν BLV (γεωργίαν littera v lineola inducta L) || 17 κατὰ BrFR Goetz Hess || 19 γὰρ om. U | λαλίστερον GOVe Goetz || 20 μὴ om. MV | κακίας αὐτὸ FR Goetz || 21—22 Μάρκος — κατεβίω om. F (qui tamen

ποτ' ἂν ἡ εὐκαρπία τοῦδε ἀβρότερον ἢ εὐμορφία περικαλλέστερον γένοιτο; οὐ δὴ οὐ τὸ ὄφελος μόνον, ὥς πρότερον ἔφην, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐργασία καὶ φύσις αὐτὴ με εὐφραίνει, χαράκων συστοιχία, κορυφῶν συζυγία, ἀνάδες καὶ κατάθεσις ἀμπέλων, καὶ κληματίδων τῶν μὲν, ὥς ἔφην, περιαιρέσεις, 5 τῶν δὲ πρόσθεσις. τί δ' ἀρδείας, τί δὲ σκαπάνας καὶ βωλοστροφίας <ἀγρῶν> ἀπαγγέλλω, οἷς ἡ γῆ <πολὺ> γονιμωτέρα καθίσταται; τί δὲ κόπρον ὠφελείας πέρι λέγω; γέγραφα ἐν οἷς τὰ περὶ τοὺς ἀγροὺς συν- 54 τεταγμένος τυγχάνω, ἧς πέρι Ἡσίοδος ὁ σοφὸς οὐδένα πεποιήται λόγον γράφων ὑπὲρ ἐργασίας ἀγρῶν· ἀλλὰ μὲν Ὅμηρος, ὃς πολλαῖς πρόσθεν 10 ἡλικίαις ἦν, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, Λαέρτην λεαίνοντα τὸν πόθον, ᾧ κατείχετο ποθῶν τὸν υἱόν, ἀγρὸν ἐργαζόμενον καὶ παρέχοντα κόπρον ποιεῖ. οὐδὲ δὴ θέρεσι μόνον καὶ λειμῶσι καὶ ἀμπελῶσι καὶ δεινῶσιν ἡδέως ἔχει τὰ τῶν ἀγροίκων, ἀλλὰ καὶ κήποις καὶ παραδείσοις καὶ τὸ μὲν βοσκημάτων νομαῖς, τὸ δὲ μελισσῶν σμήνεσι καὶ ποικιλίᾳ παντοδαπῶν ἀνθέων· 15 οὐδ' αὖ μόνον φυτεῖαις ἐνασμενίζω, ἀλλὰ καὶ ἐμφυτεῖαις, ὧν οὐδὲν εὔρετο γεωργία φιλοτεχνότερον.

Πόλλ' ἔτι τῶν κατ' ἀγροίκους ἀπολαύσματα ἔχω διεξελεθῆναι, ἀλλ' ἄπερ 16 55 εἴρηκα ταῦτα μακρότερα αἰσθάνομαι εἰρηκῶς. σύγγνωτε δέ· σπουδῇ τε γὰρ προῆγμαι τῶν ἀμφὶ τοὺς ἀγροὺς καὶ ἅμα τὸ γῆρας φύσει λάλον ἐστίν (ἵνα μὴ πάσης αὐτὸ κακίας ἀπελευθερῶν ἐγὼ φαίνωμαι). τοιγαροῦν ἐν τῷ τοιῷδε βίῳ Μάρκος Κούριος, ἐπειδὴ ἀπὸ Σαννιτῶν καὶ Σαβίνων καὶ Πύρρου νικητήρια πέμψειε, τὸν τελευταῖον τῆς ἡλικίας κατεβίωσε χρό- 20 νον· οὐ δὴ τὴν ἔπανλιν ἐγὼ θεωρῶν — ἀπέχει γάρ μου οὐ πολὺ — θαν- μάζειν ἀποχρώντως οὐκ ἔχω οὔτε τὸ ἐγκρατὲς τοῦ ἀνδρὸς οὔτε τὸ ἀπὸ 25 τῶν χρόνων πολυμαθές. Κουρίῳ δέ τοι πρὸς ἐσχάρα καθεζομένῳ Σαννί- ται σταθμὸν μέγαν χρυσίον προσενεγκόντες οὐδεμιᾶς ἔτυχον ἐπιστροφῆς. οὐ γὰρ τὸ χρυσίον ἔχειν λαμπρὸν αὐτῷ ἔφη δοκεῖν, ἀλλὰ τὸ κρατεῖν τῶν ἐχόντων χρυσίον. ἄρ' οὖν δυνατὸν ψυχὴν τηλικαύτην μὴ οὐ γῆρας ἡδὺ 56 ἀπεργάζεσθαι; ἀλλ' ἐρχομαι αὖ πρὸς τοὺς γεωργοὺς, ἵνα μὴ αὐτὸς 30 [ἐθέλοι τῆς] ἀπ' ἐμαντοῦ δόξω ἀποχωρεῖν. ἐν ἀγροῖς ἦσαν [τὸ] τότε ἄνδρες συγκλητικοί, γέροντες ὥσπερ εἰκός, εἰ γ' ἀροῦντι Λευκίῳ Κοῖντῳ Κινκινάτῳ ἀπηγγέλθη, ὅτι δικτάτωρ αὐτὸς αἰρεθείη· οὐ δικτατωρεύοντος

in mg. eadem manu haec add.: μάρκος κούριος μηδὲ τὸ περὶ σαννιτῶν καὶ πύρρου θριαμβοῦσαι τὸν ἐσχατὸν τῆς ἡλικίας χρόνον ἀνήλακεν || 21 σαννιτῶν CV || 25 σαννί- ται CV || 26 χρυσίον U || 26-27 προσενεγκόντες — χρυσίον om. U || 27 ἔχει V | οἱ om. d | κρατοῦν P || 28 οὖν οὐ FR Goetz Hess || 29 ἀπὸ Ma || 30 τότε GH Hess τὸ τότε cett., Edd. || 31 οὐ γ' BHLvV οὐ γ' (in mg. εἰγ) L | Κινκινάτῳ d || 32 αἰρέ-

θη BBrHV αἰρέθη M αἰρέθη L | δικτατεύοντος B δικτατορεύοντος P

1 ἀμορφία T || 6 ἀγρῶν et πολὺ α || 18 εἰρηκῶς T | σύγγνωτε T || 24 ἀποχρών- τος T || 29 γεωργοὺς T || 30 ἐθέλοι τῆς deleui | τὸ deleui

Σερβίλιος Ἄλας ἄρχων τῶν ἱππέων Σπύριον Μέλιον βασιλείαν οἱ κατα-
 σκευαζόμενον φωραθέντα ἀπέκτεινεν. ἐξ ἐπαύλεως μετάπεμπτοι τῷ βου-
 λευτηρίῳ παρήσαν καὶ οἱ περὶ Κούριον καὶ ἕτεροι γέροντες, ὅθεν δὴ καὶ
 κλήτορες οἱ καλοῦντες αὐτοὺς ὠνομάσθησαν. μὴ οὖν τὸ γῆρας τούτων
 ἐλεεινὸν ἦν, οἱ σφᾶς αὐτοὺς γεωργία τέρποντες διετέλουν; οὐ κατὰ γε 5
 γνώμην ἐμήν, οὐκ οἶδα, εἴ τις βίος εἴη τούτου μακαριώτερος, οὐ μόνον
 ἐπιτηδεύσει τῷ τὴν ἀγρῶν ἐργασίαν παντὶ τῷ ἀνθρωπείῳ γένει σωτήριον
 πεφυκέναι, ἀλλὰ καὶ ἥ ἔφην εὐφροσύνη καὶ πληρώσει καὶ εὐπορία πάντων,
 ὅσα τείνει εἰς τε ἀνθρώπων τροφήν εἰς τε θεῶν θεραπείαν, ἵνα, ἐπειδὴ τι-
 νες τὰ τοιαῦτα ποθοῦσιν, εἰς χάριν ἤδη τῇ ἡδονῇ ἐπανήκωμεν. αἰεὶ γὰρ 10
 τὰγαθοῦ καὶ ἐπιμελοῦς κυρίου μεστοὶ οἱ οἰνῶνες καὶ ἐλαιῶνες καὶ μελι-
 τῶνες καὶ ὀψῶνες, καὶ κτηματικὴ πᾶσα ἡ κώμη, εὐπορεῖ δέλφακος, ἄμνου,
 ἐρίφου, ἀλεκτορίδος, γάλακτος, τυροῦ, μέλιτος. ἡδὴ δὲ καὶ τὸν κῆπον
 αὐτοὶ γεωργοὶ ταριχείαν ἐτέραν ἀποκαλοῦσιν. ἡδὴ δ' ἄρα ταῦτα ἀπο-
 57 δεικνύει καὶ ἡ ὥς ἐν παρέργῳ ὀρνιθοθήρα καὶ κυνηγία. τί δὲ τοῦ τῶν 15
 λειμώνων εὐχλῶρου καὶ εὐανθοῦς πέρι ἢ τοῦ τῶν δένδρων εὐτάκτου ἢ
 τοῦ τῶν ἀμπελώνων τε καὶ ἐλαιῶνων εὐειδοῦς πλείω εἴπω; συνελὼν δὴ ἐς
 βραχὺ ἐρῶ, ὅτι ἀγροῦ καλῶς γεγεωργημένου οὐδὲν ἂν γένοιτο οὔτε ἀφ-
 θονώτερον χρήσασθαι οὔτε μὴν εὐειδέστερον θεάσασθαι· ὣν δὴ οὐχ
 ὅπως τὸ γῆρας βραδυτέρους ἢ ὥς ἐπ' ἀπόλαυσιν ἀπεργάζεται, ἀλλὰ καὶ 20
 διεγείρει καὶ θέλγον προσάγεται. ποῦ γὰρ ἂν ἡ ἡλικία δύναιτο κείνη ἢτοι
 ἡλίῳ καὶ πυρκαϊᾷ θερμαίνεσθαι βέλτιον ἢ σκιαῖς ἐν μέρει καὶ ὕδασι κατα-
 58 ψύχεσθαι σωτηριωδέστερον; οὐκοῦν σφίσιν ἵππους, σφίσιν ὄπλα, σφίσιν
 ἀκόντια, σφίσι ῥόπαλον καὶ σφαῖραν, σφίσι νήξεις καὶ δρόμους ἐχόντων
 οἱ νέοι, ἡμῖν δὲ τοῖς γέρονσιν ἐκ παιγνίων πολλῶν πεττούς τε καὶ ἀστρα- 25
 γάλους καταλειπόντων· καὶ τοῦτ' αὐτὸ μήποτε οὐκ ἦ πρὸς θυμοῦ, ἐπειδὴ
 καὶ τούτων ἄνευ ἐθέλει τὸ γῆρας εἶναι μακάριον.
 17 Ἐν πολλοῖς γε μὴν τὰ Ξενοφῶντος βιβλία τυγχάνει χρήσιμα ὄντα· ἃ δὴ
 59 καὶ σπουδαίως ἀναγινώσκειν ὑμᾶς ἀξιῶ, καθάπερ δὴ καὶ ποιεῖτε. ὅσον
 οὖν φιλοτίμως πρὸς αὐτοῦ γεωργία ὑμνεῖται ἐν τῷ περὶ ἐπιμελείας τῶν 30
 κατὰ τὴν οἰκίαν πραγμάτων, ὅπερ Οἰκονομικὴ ἐπιγράφεται. καὶ ἵν' εἰδῇτε
 μηδὲν βασιλικὸν οὕτω δοκεῖν ὥς τὴν περὶ γεωργίαν σπουδὴν, Σωκράτει

1 σπύριον **G**Ma Hess | μέλλιον **LvP** | οἱ om. **Ma** | κειτασκευαζόμενον **B** κειαν-
 σκευαζόμενον **P** καὶ αν σκευαζόμενον **Lv** || 2 ἀπέκτειναν **GO** ἀπέκτανεν **C** | βευτη-
 ρίῳ **B** βουλευτηρίῳ **LLvP** || 4 κλητοτέρους **M** || 5 τέρποντες **BP** ^{τέ}τέρποντες **LLv** |
 οὐ om. **d** || 6 εἴη τούτου **Goez Hess** τούτου εἴη cett., Edd. | μακαριώτερον **QU** ||
 7 τῇ] τῶν **Ma** | ἀνθρωπίνῳ **R** Edd. (praeter Hess) || 8 εὐφροσύνην **BLlv** (litteram
 v delevit **L**) || 9 θεοῦ **MaO** || 10 τοιαῦτα **Ma** | γὰρ **GQ** om. cett. || 11 ἐλεῶνες **ac** |
 μελιτῶνες **CG Goez** || 13 ἀλεκτερίδος **BLvP** ἀλεκτρίδος **L** || 14 ταριχείαν **acc**
Goez || 15 ἡ om. **MV** || 16 καὶ om. **U** || 17 ἐλαιῶν **V** | εἰς **GHMR Hess** || 18 ἀγροῦ

ἐπιτάξει Γάιος Σερούλιος Άλας ἄρχων τῶν ἱππέων Σπόριον Μέλιον
 βασιλείαν οἱ κατασκευαζόμενον φωραθέντα ἀπέκτεινεν. μετάπεμπτοι τῷ
 βουλευτηρίῳ ἐξ ἐπαύλεως παρήσαν καὶ οἱ περὶ Κούριον καὶ ἕτεροι
 γέροντες, ὅθεν καὶ οἱ καλοῦντες αὐτοὺς κλήτορες ὠνομάσθησαν. μὴ οὖν
 5 τὸ γῆρας τούτων ἐλεεινὸν ἦν, οἱ σφᾶς αὐτοὺς γεωργία τέρποντες διετέλουν;
 οὐ κατὰ γε γνώμην ἐμήν, οὐκ οἶδα, εἴ τις βίος τούτου μακαριώτερος, οὐ
 μόνον ἐπιτηδεύματι τῷ τὴν ἀγρῶν ἐργασίαν παντὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει
 σωτήριον πεφυκέναι, ἀλλὰ καὶ ἥ ἔφην εὐφροσύνη καὶ πλησμονὴ καὶ
 εὐπορία πάντων πραγμάτων, ὅσα τείνει πρὸς τε ἀνθρώπων τροφήν καὶ
 10 θεῶν θεραπείαν, ἴν', ἐπειδὴ τινες τοῦτο ποιοῦσιν, εἰς χάριν ἤδη τῇ
 ἡδονῇ ἐπανήκωμεν. αἰεὶ γὰρ [τοῦ] τάγαθοῦ καὶ ἐπιμελοῦς κυρίου μεστὰ
 τὰ οἰνωρεῖα καὶ ἐλαιωρεῖα καὶ μελιττωρεῖα καὶ ὄψωρεῖα, καὶ κτηματικὴ
 πᾶσα ἢ ἔπαυλις, πληθύνει χοίρου, ἀμνοῦ, ἐρίφου, ἀλεκτορίδος, γάλακτος,
 τυροῦ, μέλιτος. ἡδὴ δὲ καὶ τὸν κῆπον αὐτοὶ γεωργοὶ ταριχείαν ἑτέραν
 15 ἀποκαλοῦσιν. ἡδίῳ δ' ἄρα ταῦτ' ἀποδείκνυνσι καὶ ἡ ὥς ἐν παρέργῳ ὀρνι-
 θοθήρα καὶ κυνηγία. τί δ' αὖ λειμώνων χλωρότητος πέρι καὶ εὐανθίας 57
 ἢ δένδρων εὐταξίας ἢ ἀμπελώνων τε καὶ ἐλαιῶνων ιδέας πλείονα φαίην;
 ξυνελὼν ἐς βραχὺ ἐρῶ, ὥς ἀγροῦ εὖ καὶ καλῶς γεγεωργημένου οὐδὲν ἂν
 γένοιτο οὐτ' ἀφθονώτερον χρῆσασθαι οὐτ' εὐειδέστερόν που θεάσασθαι.
 20 ὣν δὴ οὐχ ὅπως τὸ γῆρας βραδυτέρους ἢ ὥς ἐπ' ἀπόλαυσιν ἀπεργάζεται,
 <ἀλλὰ καὶ διεγείρει καὶ θέλγον προσάγεται>. ποῦ γὰρ ἂν δύναιτο ἡ ἡλικία
 ἐκείνη ἢ ἀλέα ἢ πυρκαϊᾷ θερμαίνεσθαι βέλτιον ἢ ἐν μέρει σκιαῖς καὶ
 ὕδασι ἀναψύχεσθαι σωτηριωδέστερον; οὐκοῦν σφίσιν αὐτοῖς ἵππους 58
 ἐχόντων, σφίσιν ὕπλα, σφίσιν ἀκόντια, σφίσι ῥόπαλον καὶ σφαῖραν, σφίσι
 25 νήξεις καὶ δρόμους, ἡμῖν δὲ τοῖς γέρονσιν ἐκ παιγνίων πολλῶν ἀστραγά-
 λους τε καὶ κύβους καταλειπόντων· καὶ τοῦτ' αὐτὸ μήποτε γε οὐ φίλον,
 ἐπειδὴ καὶ ἄνευ τούτων ἐθέλει τὸ γῆρας εἶναι μακάριον.

Ἐν πολλοῖς γε μὴν τὰ Ξενοφώντος βιβλία τυγχάνει χρήσιμα ὄντα· 17
 59 ἃ δὴ καὶ σπουδαίως ἀναγινώσκειν ὑμᾶς ἀξιῶ, καθάπερ δὴ καὶ ποιεῖτε.
 30 ὅσον οὖν φιλοτίμως πρὸς αὐτοῦ γεωργία ὑμνεῖται ἐν τῷ περὶ ἐπιμελείας
 τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν πραγμάτων, ὅπερ Οἰκονομικὴ ἐπιγράφεται. καὶ
 ἴν' εἰδῆτε μηδὲν βασιλικὸν οὕτω δοκεῖν ὥς τὴν περὶ γεωργίαν σπουδήν,

εὖ καλῶς BrGR Hess || 21 καὶ om. C | θέλων Lv θέλων Goetz | ἐκείνη GLvPR
 Hess || 22 ὕδασι (in mg. ὕδασι) C || 25 πεπτούς C ac || 26 οὐκ] εἰ οὐκ Hess || 28 μὴν]
 μὴν μετὰ BLLvP (μετὰ expunxit L) | βυβλία FOQ || 29 ἡμᾶς P | ποιεῖται BrC
 LvP (in mg. ποιεῖτε CLvP) ποιεῖται HL || 30 γεωργίῳ GOQ || 31 οἰκίαν LvP |
 ἀπογράφεται CGMaOU (in mg. ἐπιγράφεται C) ἀπεγράφεται Q ἐπιγεγράφεται (lit-
 teris γε deletis) M | εἰδῆται Br εἰδῆται LLv || 32 οὕτως MV

4 κλήτορες T || 6 μακαριώτερος T || 11 τοῦ delevi || 12 μελιττωρεῖα T || 18 ξυνε-
 χῶν T || 21 ἀλλὰ — προσάγεται α

λόγος ἐν αὐτῷ πρὸς Κριτόβουλον, Κῦρον τὸν νεώτερον, βασιλέα Περσῶν, ἀγχινόια τε καὶ ἡγεμονίας εὐκλεία διάφορον, ὅτε Λύσανδρος ὁ Λακεδαιμόνιος, ἀνὴρ ἐπ' ἀρετῆς ἄκρον ἐληλακῶς, ἀφίκετο πρὸς αὐτὸν εἰς Σάρδεις κομίζων τὰ παρὰ τῶν συμμάχων δῶρα, τὰ τε ἄλλα κοινῶς καὶ φιλανθρώπως Λυσάνδρῳ προσενεχθῆναι καὶ τινα συμπεφραγμένον ἀγρὸν 5 πεφυτευμένον πρὸς ἀκρίβειαν ἐπιδείξαι. ἐπεὶ δὲ ἐθαύμαζεν ὁ Λύσανδρος τὰς τε τῶν δένδρων εὐθυωρίας καὶ τοὺς ὀρθοὺς εἰς πεντάδα εὐγώνιον στίχους καὶ τὸ τῆς γῆς μαλθακὸν καὶ ὑπόκουφον καὶ τὴν τῶν ἀνθέων ἀποπνεομένην καθαρῶς ἡδεῖαν ὁσμὴν, καὶ θαυμάζων εἶπε μὴ μόνον τὸ ἀπηκριβωμένον, ἀλλὰ καὶ τὸ φιλότεχνον θαυμάζειν τοῦ καταμετρήσαντος 10 ἐκεῖνα καὶ διατάξαντος, τὸν Κῦρον ἀποκρίνασθαι· ἔγὼ τοίνυν ταῦτα διεμέτρησα πάντα· ἐμοὶ εἰσιν οἱ ὄρχοι, ἐμῇ ἢ διάταξις, πολλὰ δὲ τῶν δένδρων αὐτῶν καὶ χειρὶ πεφύτευται τῇ ἐμῇ· καὶ τὸν Λύσανδρον ἀποβλέποντα εἰς τε τὸν πορφυροῦν κἀνδυν καὶ τὸν πολλοῦ χρυσοῦ καὶ πολλῶν λίθων Περσικὸν κόσμον εἰπεῖν· ὀρθῶς ἄρα, ὦ Κῦρε, μακάριόν σε εἶναι φα- 15 60 σι· τύχη γὰρ παρέξενκαί σου τῇ ἀρετῇ· ταύτης οὖν ἔξεστι καὶ γέρονσιν ἀπολαύειν, οὐδέ τι τὰ τῆς ἡλικίας ἀπείργει, ὥσθ' ἦσσαν τῶν τε ἄλλων καὶ τοῦ γεωργεῖν ἐν τοῖς μάλιστα ποιεῖσθαι σπουδὴν ἄχρι τελευταίου χρόνου τοῦ γήρως. ἐπεὶ καὶ Μάρκον Οὐαλέριον Κορβῖνον εἰς ἔτος ἑκατοστὸν παρατείναντα τὸ ζῆν πυνθανόμεθα διαιτώμενον ἐν ἀγροῖς, τοῦ βίου ἤδη 20 πεπερασμένου, καὶ γεωργία προσέχοντα· ὧ δὴ ἀπὸ γε τῆς πρώτης ὑπατείας ἐπὶ τὴν ἕκτην ἑπτὰ καὶ τετταράκοντα ἔτη διεγεγόνει. ὥσθ' ὅσον ἡλικίας διάστημα ἐπὶ τὴν τοῦ γήρως ἀρχὴν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἡξιώκασιν εἶναι, τοσοῦτος ἐκείνῳ δρόμος παρετάθη τιμῶν, καὶ τοῦσχατον τῆς αὐτοῦ ἡλικίας ταύτῃ τοῦ μέσου μακαριώτερον, ἢ ἀξίωμα μὲν μείζον, πό- 25 61 νον δὲ εἶχεν ἐλάσσων. οὕτω γήρως κολοφῶν ἐστὶ τὸ ἀξίωμα. ὅσον μὲν οὖν ἐν Λευκίῳ Καικιλίῳ Μετέλλῳ, ὅσον δ' ἐν Ἀττιλίῳ Καλατίνῳ· εἰς δὲ ἕνα πλείστα ἔθνη τὸ ἐλεγείον ἐκεῖνο συνάδει·

πρῶτος ἀνὴρ ὃδ' ἔην ἄσπερος εὐρυόχλον.

γνώριμον εὖ μάλα τὸ ἔπος ἐπικεχαραγμένον τῷ τάφῳ. ἐνδίκως ἄρα σεμνός, 30 ὅτῳ τοὺς ἐπαίνους ἢ παρὰ πάντων φήμη ὁμογνωμονοῦσα τυγχάνει. οἶον δ' ἄνδρα νεωστὶ Πόπλιον Κράσσον, ἀρχιερέα μέγιστον, τεθεάμεθα, οἶον

1 ἐστὶ λόγος C || 2 ἡγεμονείας BHLvMaPQ Hess | εὐκλεία LvP (εὐκλία B) || 6 ἀκρίβειαν CF | ἐθαύμασεν V || 8 μαλθακὸν (in mg. μαλθακὸν) P Hess | τῶν om. d || 9 εἶπεν CFQU | ἀπεκρισόμενον Q || 10 καταμετρήσαντο U καταμερήσαντος ae καταμερήξαντος c || 11 διατάξαντο U || 12 διεμέτρησα L | τόρχοι G || 16 οὖν GMa OQ τοίνυν cett., Hess || 17 ἀπολαμβάνειν CGMaOQU || 19 τοῦ om. LlvQR | οὐαλλέριον BBrCGHPQU (in mg. οὐαλέριον C) | ἐκάστῳ M || 22 ἐπὶ] ἐπεὶ B | τεσ-

Σωκράτει λόγος ἐν αὐτῷ πρὸς Κριτόβουλον, Κῦρον τὸν νεώτερον, βασιλέα Περσῶν, ἀγχινοία τε καὶ ἡγεμονίας εὐκλεία διάφορον, ὅτε Λύσανδρος ὁ Λακεδαιμόνιος, ἀνὴρ ἐπ' ἀρετῆς ἄκρον ἑλληλακῶς, ἀφίκετο πρὸς αὐτὸν εἰς Σάρδεις κομίζων τὰ παρὰ τῶν συμμάχων δῶρα, τὰ τε ἄλλα κοινῶς
 5 καὶ φιλανθρωπῶς Λυσάνδρῳ προσενεχθῆναι καὶ τινα συμπεφραγμένον ἀγρὸν πεφυτευμένον πρὸς ἀκρίβειαν ἐπιδείξαι. ἐπεὶ δὲ ἐθαύμαζεν ὁ Λύσανδρος τὰς τε τῶν δένδρων εὐθυωρίας καὶ τοὺς ὀρθοὺς εἰς πεντάδα εὐγώνιον στίχους καὶ τὸ τῆς γῆς μαλθακὸν καὶ ὑπόκουφον καὶ τὴν τῶν ἀνθέων ἀποπνεομένην καθαρῶς ἡδεϊαν ὁσμὴν, καὶ θαυμάζων εἶπε μὴ
 10 μόνον τὸ ἀπηκριβωμένον, ἀλλὰ καὶ τὸ φιλότεχνον θαυμάζειν τοῦ καταμετρήσαντος ἐκεῖνα καὶ διατάξαντος, τὸν Κῦρον ἀποκρίνασθαι· ἔγὼ τοίνυν ταῦτα διεμέτρησα πάντα· ἐμοὶ οἱ ὄρχοι εἰσὶν, ἐμὴ ἡ διάταξις, πολλὰ δὲ τῶν δένδρων αὐτῶν καὶ πεφύτευται χειρὶ τῇ ἐμῇ· καὶ τὸν Λύσανδρον ἀποβλέποντα εἰς τε τὸν πορφυροῦν κἀνδυν καὶ τὸ τοῦ σώματος
 15 διανγῆς καὶ τὸν πολλοῦ χρυσοῦ καὶ πολλῶν λίθων Περσικὸν κόσμον εἶπειν· ὀρθῶς ἄρα, ὦ Κῦρε, μακάριόν σε φασι· τύχη γὰρ παρέξενκαί σου τῇ ἀρετῇ· ταύτης τοίνυν ἔξεστι καὶ γέρονσιν ἀπολαύειν, οὐδέ τι τὰ τῆς
 20 ἡλικίας εἰργεῖ, ὥσθ' ἦσσαν τῶν τε ἄλλων καὶ τοῦ γεωργεῖν ἐν τοῖς μάλιστα ποιεῖσθαι σπουδὴν ἄχρι τελευταίου χρόνου τοῦ γήρως. ἐπεὶ καὶ Μάρκον Οὐαλέριον Κορουῖνον εἰς ἔτος ἑκατοστὸν παρατείναντα τὸ ζῆν ἐπνυθόμεθα
 25 διαιτώμενον ἐν ἀγροῖς, τοῦ βίου ἤδη πεπερασμένου, καὶ γεωργία προσέχοντα· ὦ δὴ μεταξὺ τῆς πρώτης ὑπατείας καὶ ἕκτης ἐπὶ τὰ καὶ τεσσαράκοντα ἔτη διεγεγόνει. ὥσθ' ὅσον ἡλικίας διάστημα ἐπὶ τὴν τοῦ γήρως ἀρχὴν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἡξίωσαν εἶναι, τοσοῦτος ἐκείνῳ δρόμος
 30 ὑπῆρξε τιμῶν, καὶ τοῦσχατον τῆς αὐτοῦ ἡλικίας ταύτῃ τοῦ μέσου μακαριώτερον, ἢ μεῖζον μὲν ἀξίωμα, πόνον δὲ ἐλάττονα εἶχεν. οὕτω τοῦ γήρως κολοφῶν ἐστὶ τὸ ἀξίωμα. ὅσον μὲν οὖν ἐν Λευκίῳ Καικιλίῳ
 31 Μετέλλῳ, ὅσον δ' ἐν Ἀττιλίῳ Καλατίνῳ· εἰς δὲ ἓνα πλεῖστα ἔθνη τὸ εὐλόγιον ἐκεῖνο συνάδει·

30 πρῶτος ἀνὴρ ὃδ' ἔην Ῥώμης μεγάλης ἐν ὁμίλῳ.

γνώριμον τοῦπος ἐπικεχαραγμένον τῷ τάφῳ. ἐνδίκως ἄρα σεμνός, ὅτῳ τοὺς ἐπαίνους ἢ παρὰ πάντων φήμη ὁμογνωμονοῦσα τυγχάνοι. οἷον δ' ἄνδρα νεωστὶ Πόπλιον Κράσσον, ἀρχιερέα μέγιστον, τεθεάμεθα,

σαράκοντα C F G M O Q U || 24 παρεπάθη U παρατάθη L παρατάθη P || 25-26 πόνον - ἀξίωμα om. B || 26-27 ὅσον - Καλατίνῳ om. R || 27 δ' ἐν] δὲ P || 28 τὸ om. M | ἐλεγεῖον] εὐλόγιον in mg. add. P || 29 ὅδε ἦν Q | εὐριόχλου R || 31 πάντων om. R || 32 πολλίκιον Ma | τεθέσμαι B Be H L L v M P V

4 σάδον T || 14 κἀνδυν T || 27 ἐν α ἦν T

δὴ μετὰ ταῦτα Μάρκον Λέπιδον τῇ αὐτῇ ταύτῃ κεκοσμημένον ἱερωσύνῃ.
 τί δὲ Παύλον πέρι ἢ Ἀφρικανοῦ λέγω ἢ, ὡς πρόσθεν ἤδη, περὶ Μαξίμου;
 ὧν οὐ τῇ γνώμῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ νεύματι αὐτῷ ἐπεκάθιζε τὸ ἀξίωμα. ἔχει
 καὶ γὰρ τὸ γῆρας, καὶ μάλιστα ἐν ἐπιτιμίᾳ, τοσοῦτον ἀξίωμα, ὥστ' ἂν
 18 περὶ πλείονος εἶναι πασῶν ὁμοῦ τῶν ἡδονῶν τῆς νεότητος. 5
 62 Ἀλλὰ γὰρ μεμνησθαι δεῖ παρὰ πάντα τὸν λόγον, ὡς ἐγὼ γῆρας ἐκείνο
 δὴ ἐπαινῶ, ὅπερ ἐπὶ κρηπίδος νεότητος βεβηκὸς ἔστηκεν· ταῦτ' ἄρα καὶ
 συμβαίνει, ὅπερ αὐτὸς πάλαι σὺν ὁμολογίᾳ μεγάλη ἀπάντων ἀπεφηνάμην,
 ὡς ἄρα ἄθλιον γῆρας εἶη τὸ λόγῳ μόνον προῖστάμενον ἑαυτοῦ. οὐ γὰρ
 πολιαί οὐδὲ ὀντίδες ἐξαίφνης ἱκαναὶ προσφέρειν ἀξίωμα, ἀλλ' ὁ πρὸ τοῦ 10
 63 καλῶς διηγμένος βίος καρπὸς τελευτῶν δρέπεται ἀξιώματος. ταυτὶ γάρ
 ἔστιν αὐτὰ πού τὰ ἔντιμα, ἅπερ ἐλαφρὰ καὶ κοινὰ πῶς δοκεῖ, ἐφίεσθαι,
 ἐξίστασθαι, ὑπανίστασθαι, προπέμπειν, ἐπαναπέμπειν, συμβουλευέσθαι·
 ἃ δὴ καὶ ἐν ἡμῖν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις τῶν πόλεων, ὡς ἄριστα ἡθῶν ἔχει
 ἐκάστη, οὕτω τοι καὶ ἀκριβέστατα διασώζεται. Λύσανδρον οὖν τὸν 15
 Λακεδαιμόνιον, οὗ μνείαν πεποίημαι, λέγειν εἰωθέναι φασίν, ὅτι εὐσχη-
 μονέστατον γήρως δωμάτιον ἐν Λακεδαίμονι εἶη· οὐδαμοῦ γὰρ ἀπονέ-
 μοιτο ἡλικία τοσοῦτον, οὐδαμοῦ τὸ γῆρας ἐντιμότερον εἶη. οὐ μὴν ἀλλὰ
 καὶ παραδέδοται εἰς μνήμην, ὡς Ἀθήνησι θεῶν ἐπιτελουμένων, τινὸς
 τῶν πρεσβυτάτων εἰς τὸ θέατρον παρεληλυθότος, οὐδαμοῦ τοῦ μεγάλου 20
 συνεδρίου τόπος αὐτῷ δοθείη ὑπὸ τῶν αὐτοῦ πολιτῶν· ὡς δὲ πρὸς
 Λακεδαιμονίους παρεγένετο, οἱ πρέσβεις ὄντες ἐν ἀποδεδειγμένῳ τόπῳ
 ἐτύγγανον συνεδρεύοντες, πάντας ὑπαναστῆναι λέγεται καὶ εἰς ἔδραν
 64 παρειληφέναι τὸν γέροντα. ἐφ' οἷς κρότου συχνοῦ παρὰ παντὸς γενομένου
 τοῦ συνεδρίου φάναι τινὰ αὐτῶν, ὡς Ἀθηναῖοι ἐπίστανται μὲν τὰ ὀρθῶς 25
 ἔχοντα, ποιεῖν δὲ ἥκιστα αἰροῦνται. κὰν τῷ ἡμετέρῳ δὲ συλλόγῳ πολλὰ
 μὲν τῶν ἀξιολογωτάτων ἐστὶν ἰδεῖν, τοῦτο δὲ εἰς τὰ πρῶτα, οὗ πέρι ὁ λό-
 γος· ὡς γὰρ ἂν ἕκαστος ἡλικία προέχῃ, οὕτω καὶ τὸ περὶ τὰς γνώμας
 ἀνῆρηται κράτος· οὐδὲ μόνον τῶν ἄλλων ἐπιτιμία προεχόντων, ἀλλὰ καὶ
 τῶν ἐν ἡγεμονίᾳ ὄντων αὐτῶν οἱ πρεσβύτεροι τῶν οἰωνοσκόπων προάγον- 30
 ται. τίνες δὴ σώματος ἡδοναὶ ἀξίαι παραβάλλεσθαι τοῖς τοῦ ἀξιώματος
 γέρασιν; οἷς οἱ διαφανῶς χρησάμενοι τὸν τοῦ βίου μῦθον ἐμοὶ δοκοῦσι
 διηνυκέναι, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τοὺς ἀνασκήτους τῶν ὑποκριτῶν ἐν ἐσχάτῳ

1 δὴ] δὲ HLLvMMaPQU || 3 καὶ BLvP Goez Hess om. cett., Edd. || 3-4 ἔχει -
 ἀξίωμα om. R Goez || 4 ἐν ἐπερία BP (in mg. ἐπετίματι P) ἐν ἐπίτια BrH ἐνεπιτία
 (litteris tia deletis, in mg. add. τιμία) L ὃν ἐπίτιμον R Hess om. Edd. (prae-
 ter a) || 6 δ' εἰ O || 12-13 ἐφίεσθαι, ἐξίστασθαι, ὑπανίστασθαι om. F (qui in mg.
 add. ἐπιζητῆσθαι, ὑποχωρεῖν, προσανίστασθαι) || 13 ἐξίστασθαι om. Be || 14 ἐν¹
 om. Be || 15 διασώζεσθαι CU || 17 ἀπονέμειτο Q ἀπολέμοιτο Lv ἀπολέμοιτο LP ||
 20 παραληλυθότος PL Goez || 20-21 τοῦ - συνεδρίου om. (sed in mg. add.) P ||

οἷον δὲ μετὰ ταῦτα Μάρκον Λέπιδον τῇ αὐτῇ ταύτῃ κεκοσμημένον
 ἱερωσύνη. τί δὲ Παύλου πέρι ἢ Ἀφρικανοῦ λέγω ἢ, ὡς πρόσθεν ἤδη, περὶ
 Μαξίμου; ὧν οὐκ ἐν γνώμῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ νεύματι ἐνίζε τὸ ἀξίωμα.
 ἔχει καὶ γὰρ τὸ γῆρας, καὶ μάλιστα τὸ ἐν ἐπιτιμίᾳ, τοσοῦτον ἀξίωμα,
 5 ὥστ' ἂν περὶ πλείονος εἶναι πασῶν ὁμοῦ τῶν ἡδονῶν τῆς νεότητος.

Ἀλλὰ γὰρ μεμνησθαι δεῖ παρὰ πάντα τὸν λόγον, ὡς ἐγὼ γῆρας ἐκεῖνο ¹⁸
 62 δὴ ἐπαινώ, ὅπερ ἐπὶ κρηπιδι νεότητος βέβηκε· ταῦτ' ἄρα καὶ ξυμβαίνει,
 ὅπερ αὐτὸς πάλαι σὺν ὁμολογίᾳ μεγάλῃ πάντων ἀπεφηνάμην, ὡς ἄρα
 γῆρας ἄθλιον εἶη τὸ λόγῳ μόνον ἑαυτοῦ προστατεύον. οὐ γὰρ πολιαί
 10 οὐδὲ ῥυτίδες ἐξαίφνης ἱκαναὶ προσφέρειν ἀξίωμα, ἀλλ' ὁ πρὸ τοῦ καλῶς
 διηγμένος βίος καρπὸς τελευτῶν δρέπεται ἀξιώματος. ταυτὶ γάρ ἐστιν ⁶³
 αὐτὰ που τὰ ἐντιμα, ἅπερ ἐλαφρὰ καὶ κοινὰ πως δοκεῖ, ἀσπάξεσθαι,
 ἐφίεσθαι, ἐξίστασθαι, ὑπανίστασθαι, προπέμπειν, ἐπαναπέμπειν, συμβου-
 λεύεσθαι· ἃ δὴ καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσιν, ὡς ἄριστα ἡθῶν
 15 ἔχει ἐκάστη, οὕτω καὶ ἀκριβέστατα περισώζεται. Λύσανδρον οὖν τὸν
 Λακεδαιμόνιον, οὗ νῦν μνείαν πεποίημαι, λέγειν εἰωθέναι φασίν, ὡς
 εὐσχημονέστατον γῆρως δωμάτιον εἶη ἐν Λακεδαίμονι· οὐδαμοῦ γὰρ
 ἀπονέμοιτο ἡλικία τοσοῦτον, οὐδαμοῦ τὸ γῆρας ἐντιμότερον εἶη. οὐ μὴν
 ἀλλὰ καὶ παραδέδοται εἰς μνήμην, ὡς Ἀθήνησι θεῶν ἐπιτελουμένων,
 20 τινὸς τῶν πρεσβυτάτων εἰς τὸ θέατρον παρεληλυθότος, οὐδαμοῦ τοῦ
 μεγάλου συνεδρίου τόπος αὐτῷ δοθείη ὑπὸ τῶν αὐτοῦ πολιτῶν· ὡς δὲ
 πρὸς Λακεδαιμονίους παρεγένετο, οἱ πρέσβεις ὄντες ἐν ἀποδεδειγμένῳ
 τόπῳ ἐτύγχανον συνεδρεύοντες, πάντας ὑπαναστῆναι αὐτῷ λέγεται καὶ
 εἰς ἔδραν παρειληφέναι τὸν γέροντα. ἐφ' οἷς κρότον συχνοῦ παρὰ παντὸς ⁶⁴
 25 γενομένου τοῦ συνεδρίου φάναι τινὰ αὐτῶν, [ἀπομνημονεύετε] ὡς Ἀθη-
 ναῖοι ἐπίστανται μὲν τὰ ὀρθῶς ἔχοντα, ποιεῖν δὲ οὐκ ἐθέλουσιν. κὰν τῷ
 ἡμετέρῳ δὲ συλλόγῳ πολλὰ μὲν τῶν ἀξιολογωτάτων ἐστὶν ἰδεῖν, τοῦτο δὲ
 εἰς τὰ πρῶτα, οὗ πέρι ὁ λόγος· ὡς ἂν γὰρ ἕκαστος ἡλικία προέχοι, οὕτω
 καὶ τὸ περὶ τὰς γνώμας ἀνήρηται κράτος· οὐδὲ μόνον τῶν ἄλλων ἐπιτιμία
 30 προεχόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν ἡγεμονίᾳ ὄντων οἱ πρεσβύτεροι τῶν οἰωνο-
 σκόπων προάγονται. τίνες δὴ σώματος ἡδοναὶ ἄξια παραβάλλεσθαι τοῖς
 τοῦ ἀξιώματος γέρασιν; οἷς οἱ διαφανῶς χρησάμενοι τὸν τοῦ βίου μῦθον
 ἐμοὶ δοκοῦσι διηρυκέναι, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τοὺς ἀνασκήτους τῶν ὑποκριτῶν

25-26 μὲν — αἰροῦνται om. F || 26 ὑμετέρῳ d || 28 ἂν om. R Goetz | τὸ om. BLvMV ||
 29 μόνων BFLV μόνος U | ἐπιτιμίαν F || 30 ἐν om. O | αὐτῶν om. C | καὶ
 τῶν F || 32 γέρουσιν CGMaOQU (in mg. γέρασιν C) | οἱ om. V οὐ (in mg. οἱ) P ||
 33—p. 48, 1 ἀλλ' — καταπεπτωκέναι om. R Goetz

9 προστατεύων T || 13 συμβολεύεσθαι T || 22 ἀποδεδειγμένῳ T || 25 ἀπομνη-
 μονεύετε deleti || 28 προσέχοι T || 30 προσεχόντων T

65 πον τοῦ δράματος καταπεπτωκένοι. νῆ Δί', ἀλλ' εἰσὶ τινες δυσάρεστοι
καὶ ἐπίχολοι καὶ δυσάνιοι καὶ ὀργίλοι καὶ δυσξύμβολοι καὶ ἀπροσήγοροι
γέροντες, ἦν δὲ πολυπραγμονῶμεν, καὶ φειδωλοί. ἀλλὰ ταῦτα οὐ γήρως,
ἀλλ' ἡθους κακίαι εἰσὶ. καίτοι καὶ τὸ δυσάρεστον αὐτὸ καὶ ὅσαπερ ἔφην
ἔχοντ' ἀπολογίαν τινὰ φαίνεται, οὐ μέντοι κείνην γε τὴν δικαίαν, ἀλλ' ἡ 5
ἂν δυνατὴ δοκιμάσαι πως δόξειε. καταφρονεῖσθαι γὰρ οἴονται, παρορᾶ-
σθαι, ἐμπαίζεσθαι, πρὸς δὲ καὶ εἰς ἀσθενὲς σῶμα μισητὸν πρὸς κρουμα
ἅπαν ἐστίν. ὁμως μὴν ταῦτα πάντα καὶ δι' ἡθῶν εὐτροπίαν καὶ δι' ἐπι-
στημῶν μάθησιν πέφυκε γίνεσθαι ἡδίω· τοῦτο δ' ἐστὶ καταμαθεῖν τῇ
μὲν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βίου, τῇ δ' ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐξ αὐτῶν τῶν ἐν τῇ κωμῳδίᾳ 10
ἀδελφῶν. ὅση μὴν γὰρ ἐν τῷ σκληρότητος, ὅση δ' ἐν τῷ φιλοφροσύνῃ. οὕτω
καὶ γὰρ ἔχει· καθάπερ οὐ πᾶς οἶνος, οὕτως οὐδὲ πᾶς βίος δέξναι παλαιω-
θεῖς. ἀσθηρότητα μὲν οὖν ἀποδέχομαι γήρως, καὶ ταύτην, ὥς καὶ τᾶλλα,
66 μετρίαν, στρυφνότητα δὲ οὐδ' ὁπωστιοῦν. φειδωλία δὲ γερόντων ὃ τι
βούλοιτο οὐ μανθάνω· τί γὰρ ἀτοπώτερον τοῦ ταύτῃ πλείω ζητεῖν ἐφόδια 15
ἢ ἐλάσσων ὁδὸς καταλείπεται;

19 Λοιπὴ δὲ ἡ τετάρτη τῶν αἰτιῶν, ἡ μάλιστα περίλυνόν τε δοκεῖ καὶ πολυ-
μέριμον ἴσχειν τὴν ἡμετέραν ἡλικίαν, ἡ τοῦ θανάτου γειννίασις· ὃν γε ὡς
ἀληθῶς πόρρω πον γήρως εἶναι οὐκ ἐγχωρεῖ. ἀλλ' ὃ γέροντος κακοδαί-
μονος, ὃς δι' οὕτω βίον μακροῦ καταφρονητέον ὄντα οὐκ ἴδοι τὸν θάνατον. 20
ὃς ἦτοι καθάπαξ ὀλιγορητέος ἐστίν, εἰ παντελῶς τὴν ψυχὴν ἀποσβέννυ-
σιν, ἢ καὶ εὐκταῖος, εἴ ποι αὐτὴν ἀπάγοι, ἢ μέλλει εἶναι αἰδῖος. καὶ τρίτον
οὐθὲν ὡς ἀληθῶς οἷόν τε εὐρεῖν. τί οὖν δείσω, εἰ μετὰ θάνατον ἢ οὐκ ἄθλιος
67 ἢ μακάριος ἔσομαι; καίτοι τίς οὕτως εὐήθης, κἂν νεανίσκος ἦ, ὃς βεβαίως
οἶοιτο ζῆσειν ἄχρι ἐσπέρας; κἀκείνη γὰρ τοι ἡ ἡλικία πολὺ πλείους τῆς 25
ἡμετέρας συντηχίας ἴσχει θανάτου· ῥᾶον γὰρ περιπίπτουσι νόσοις οἱ νέοι,
χαλεπώτερον ἀσθενοῦσι, δυσχερέστερον θεραπεύονται. ὅθεν δὴ καὶ πάνν
ὀλίγοι ἡκουσιν ἐπὶ γῆρας· ὅπερ εἰ μὴ ταύτῃ συνέβαινε, βελτιόνως ἂν
εἶχε καὶ φρονιμωτέως ὁ βίος. νοῦς γὰρ καὶ λόγος καὶ εὐβουλία γέρονσιν
ἐνεστιν, ὧν εἰ μηδεὶς ἦν, οὐδὲ πόλεις ἂν τὸ παράπαν ἦσαν. ἀλλ' εἰς τὸν 30
ἐπηρητημένον αὐτὸν ἐπάνειμι θάνατον. τί γὰρ ἐγκλημα γήρως ἐκεῖνο,
68 ὅτε κοινὸν πρὸς νεότητα ὃν ὀρᾷτε; ἡσθόμην ἔγωγε τὰ μὲν ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ
βελτίστου νείεος, τὰ δ' ἐπὶ τῶν εἰς ἀξίαν ὑψηλοτάτην προσδοκίμων σῶν

1 ἀναπεπτωκένοι V || 2 δυσάνιοι MV | διεξύμβολοι U | διαξύμβολοι (in mg. δυσ-) C || 4 εἰσὶν GR || 5 ἔχοντα Ma | ἀπολογίας CU Hess | ἀπολονίαν I. | ἐκείνην BGLvOP | κἀκείνην MV || 6 δόξειεν R Goez || 7 ἐμπαίζεσθαι CQU (in mg. ἐμπαί-) C | ἐμπέζεσθαι O || 8 πάντα om. R Goez || 9 γίνεσθαι GR Goez Hess | ἡδίω P || 10 σκηνῆς] γῆς (in mg. σκηνῆς) M || 12 οὕτως — βίος om. R || 13 ταῦτα R Edd. (praeter Hess) | τᾶλλα RH Hess | τὰ ἄλλα cett. || 14 μετρίαν G || 15 τοῦ] αὐτοῦ BLv || 17 δὲ om. LvP | ἡ om. U | πολυμήχανον CGMaOQU (in mg. πολυμέριμ-

ἐν ἐσχάτῳ πον τοῦ δράματος καταπεπτωκέναι. νῆ Δί', ἀλλ' εἰσὶ τινες 65
 δυσάρεστοι καὶ δυσάνιοι καὶ ὀργίλοι καὶ δυσξύμβολοι γέροντες, ἣν δὲ
 πολυπραγμονῶμεν, καὶ φειδωλοί. ἀλλὰ ταῦτα οὐ γήρως, ἀλλ' ἡθους
 κακίαι εἰσὶν. καίτοι καὶ τὸ δυσάρεστον αὐτὸ καὶ ὅσαπερ ἔφην ἔχειν
 5 ἀπολογίαν τινὰ φαίνεται, οὐ μέντοι κείνην γε τὴν δικαίαν, ἀλλ' ἡ ἂν
 δυνατὴ δοκιμάσαι πως δόξειεν. καταφρονεῖσθαι γὰρ οἴονται, παρορᾶσθαι,
 ἐμπαίζεσθαι, πρὸς δὲ καὶ εἰς ἀσθενὲς σῶμα πᾶν πρόσκρουμα μισητόν
 ἐστίν. ὅμως μὴν πάντα ταῦτα καὶ ἡθεσιν ἀγαθοῖς καὶ τέχναις γλυκύτερα
 γίγνεσθαι· ἔστι δὲ τοῦτο μαθεῖν πῇ μὲν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βίου, πῇ δ' ἐπὶ
 10 τῆς σκηνῆς ἐξ αὐτῶν τῶν ἐν τῇ κωμῳδίᾳ ἀδελφῶν. ὅση μὴν γὰρ ἐν
 τῷ σκληρότητος, ὅση δὲ ἐν τῷ φιλοφροσύνῃ. οὕτω καὶ γὰρ ἔχει· καθάπερ
 οὐ πᾶς οἶνος, οὕτως οὐδὲ πᾶς βίος δξύνει παλαιωνθεῖς. ἀσπηρότητα μὲν
 οὐκ ἀποδέχομαι γήρως, καὶ ταύτην, ὡς τᾶλλα, μετρίαν, δριμύτητα δὲ
 οὐδ' ὅπωςτιοῦν. φειδωλία δὲ γερόντων ὅ τι καὶ βούλοιοτο οὐ μανθάνω· τί 66
 15 γὰρ ἀτοπώτερον τοῦ ταύτῃ πλείω ζητεῖν ἐφόδια ἢ ἐλάσσων ὁδὸς ὑπολεί-
 πεται;

Λοιπὴ δὲ ἡ τετάρτη τῶν αἰτιῶν, ἡ μάλιστα πνιγμὸν παρέχειν δοκεῖ καὶ 19
 πολυμέριμον ἴσχειν τὴν ἡμετέραν ἡλικίαν, ἡ τοῦ θανάτου γειτνίασις·
 ὃν γε ὡς ἀληθῶς πόρρω πον γήρως εἶναι οὐκ ἐγχωρεῖ. ἀλλ' ὦ γέροντος
 20 κακοδαίμονος, ὅς δι' οὕτω βίου μακροῦ καταφρονητέον ὄντα οὐκ ἴδοι τὸν
 θάνατον. ὅς ἦτοι καθάπαξ ὀλιγορρητέος ἐστίν, εἰ παντελῶς τὴν ψυχὴν
 ἀποσβέννυσιν, ἢ καὶ εὐκταῖος, εἴ ποι αὐτὴν ἀπάγοι, ἢ μέλλει αἰδῖος εἶναι.
 καὶ τρίτον οὐδὲν ὡς ἀληθῶς οἷόν θ' εὐρεῖν. τί οὐκ δείσω, εἰ μετὰ θάνατον
 ἢ οὐκ ἄθλιος ἢ μακάριος ἔσομαι; καίτοι τίς οὕτως εὐθήτης, κἂν νεανίσκος, 67
 25 ὅς βεβαίως οἶοιτο ζῆσειν ἄχρι ἐσπέρας; οὐ μὴν ἀλλὰ κακείνη ἡ ἡλικία πολὺν
 πλείους τῆς ἡμετέρας συντυχίας ἴσχει θανάτου· ῥᾶον περιπίπτουσι νόσοις
 οἱ νέοι, χαλεπώτερον ἀσθενοῦσι, δυσχερέστερον θεραπεύονται. ὅθεν δὴ
 καὶ πάντ' ὀλίγοι ἤκουσιν ἐπὶ γῆρας· ὅπερ εἰ μὴ ταύτῃ συνέβαινε, βελτιόνως
 ἂν εἶχε καὶ φρονιμωτέρως ὁ βίος. νοῦς γὰρ καὶ λόγος καὶ εὐβουλία
 30 γέρονσιν ἔνεστιν, ὧν εἰ μηδεὶς ἦν, οὐδὲ πόλεις ἂν τὸ παράπαν ἦσαν. ἀλλὰ
 μὴν εἰς τὸν ἐπηρητημένον θάνατον ἐπανέρχομαι. τί γὰρ ἐγκλημα γήρως
 ἔκεινο, ὅτε τοῦτ' ὀρᾷτε κοινὸν πρὸς νεότητα; ἡσθόμην ἔγωγε τὰ μὲν ἐπὶ 68
 τοῦ βελτίστου υἱέος, τὰ δ' ἐπὶ τῶν εἰς ἀξίαν ὑψηλοτάτην προσδοκίμων

ρον C) || 19 πον om. BBrLLvMV | δ MaO ὁ CQU (in mg. ὦ CU) || 21 ἀπο-
 σβέννυσιν B || 23 ὡς iteravit M || 24 καὶ τι V καὶ P || 26 συντυχίας GO || 27 ἀσθε-
 νοῦσιν MV | δυσχερέστερον Ma δυσχερέστατον BL || 28 βελτίονος F || 29 φρο-
 νιμώτερος d | τοῖς γέρονσιν MV || 31 ἐπηρητημένον V ἐπὶ ῥοιόμενον Ma || 33 δὲ R
 Goetz Hess | εἰς] εἰ U

2 δυσάρεστοι T || 4 ἔχει T || 7 πρόσκρουσμα T || 8 ὅμως T || 14 φιλωλία T ||
 21 ὀλιγορρητέος T || 22 εὐκτέως T || 23 θείσω T || 27 δυστυχέστερον T

ἀδελφῶν, ὃ Σκιπίων, κοινὸν ὄντα ἡλικία πάσῃ τὸν θάνατον. ἀλλ' ὃ γε
 νεανίσκος ἐλπίζει βιώσειν ἐπὶ πολὺ, ὅπερ ὁ γέρον ἐλπίζει κατὰ ταῦτα οὐκ
 ἂν ἔχοι. ἀνοήτως μὲν οὖν ἐλπίζει. τί γὰρ εὐηθέστερον τοῦ ἄδηλα ἀντὶ
 προδήλων λαμβάνειν καὶ ψευδῇ ἀντὶ ἀληθῶν; οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' ὃ τι δὴ
 καὶ ἐλπίζειν ἔχει ὁ γέρον. ἀλλ' ἔστι κἀνταῦθα ἐν καταστάσει βελτίονι 5
 νεανίσκου, εἴ γ' ὅς ἤδη τετύχηκεν, ὧν ἐκεῖνος ἔτι ἐλπίζει· ὁ μὲν γὰρ
 69 ἐπὶ πολὺν βούλεται ζῆσαι, ὁ δ' ἐπὶ πολὺν ἔζησε. καίτοι, ὃ θεοὶ πανάγαθοι,
 ἐν ἀνθρώπου ζωῇ τί ἂν εἴη ἐπὶ πολὺ; δώσεις γὰρ τελευταῖόν σου χρόνον,
 κὰν εἰς τὴν βασιλέως τῶν Ταρτησίων ζωὴν ἀποβλέψωμεν — ἐγένετο γάρ,
 ὡς ἔστιν ἀναγεγραμμένον ἰδεῖν, Ἀργανθώνιος τις Γαδητανός, ὃς ὀγδοήκον- 10
 τα μὲν ἐβασίλευσεν ἔτη, εἴκοσι δὲ καὶ ἑκατὸν ἐβιότευσεν —, ἀλλ' ἐμοὶ οὐ
 χρόνιον δοκεῖ οὐδὲ ἓν, ἐν ᾧ τί ἐστι τελευταῖον· ἐπειδὴν γὰρ αὐτὸ παραγένη-
 ται, ἐκεῖνο τὸ παρεληλυθὸς ἐξεργήσῃ, καὶ τοσοῦτον δὴ παραμένει μόνον,
 ὁπόσον ἀρετῇ καὶ ἔργοις ὀρθοῖς περιποιήσω. ὦραι μὲν γὰρ ὑπεκχωροῦσι
 καὶ ἡμέραι καὶ μῆνες καὶ ἔνιαυτοί, οὐδ' ὁ παρεληλυθὼς ποτε ἀναστρέφει 15
 χρόνος, οὐδ' ὃ τι ἔπεται δυνατόν εἰδέναι. ὁπόσος οὖν ἐκάστῳ πρὸς ζωὴν
 70 δίδεται χρόνος, στέργειν ἐπὶ τοσούτῳ χρεών. οὔτε γὰρ ὑποκριτῇ ἀπεργα-
 στέος ἅπας ὁ μῦθος, ὅπως ἀρέσῃ, εἰ μόνον, ἐν ᾧ τῷ τύχῃ δράματι, εὐδο-
 κίμησεν, οὔτε σοφῷ ἄχρη τοῦ 'κροτεῖτε' ἰτέον. βραχὺς γὰρ βίου χρόνος
 ἅλλῃς ἔχει μήκους πρὸς τὸ εὖ καὶ καλῶς βιοτεύειν· εἰ δὲ καὶ περαιτέρῳ 20
 χωρήσῃς, οὐδὲν μᾶλλον τῶν γεωργῶν ἀνιᾶσθαι χρὴ ἐφ' ᾧ τοῦ ἡδίστου τῆς
 ἑαρινῆς παρεληλυθότος ὥρας θέρος τε καὶ φθινόπωρον ἐφειστήκεναι. τὸ
 μὲν γὰρ ἔαρ τὸν νεανίσκον οἷον σημαίνει καὶ καρποὺς μέλλοντας ἐπιδείκνυ-
 σιν, αἱ λοιπαὶ δ' ὦραι τῶν τῶν καρπῶν ἀμνηστῶ καὶ τῇ κομιδῇ συνωκείων-
 71 ται. καρπὸς δὲ γήρως, ὡς πολλάκις ἐφθὴν εἰπὼν, ἢ τῶν πρόσθεν ἀγαθῶν 25
 πλεονεκτημάτων μνήμη καὶ εὐπορία. πάντα δὲ τὰ κατὰ φύσιν γιγνόμενα
 θετέον ἐν ἀγαθοῖς. τί δ' οὕτω κατὰ φύσιν ὡς γηραιοῖς τὸ τεθνάναι; ὃ δὴ
 καὶ νέοις συμβαίνει ταῦτό ἐναντιουμένης τε καὶ ἀμυνομένης τῆς φύσεως.
 διὸ καὶ νέοι μὲν ἀποθνήσκουσιν ἐμοὶ δοκοῦσι, καθάπερ ὅταν πλησμονῇ
 ὕδατος φλογὸς καταπιέζεται δύναμις, γέροντες δέ, ὥσπερ ὅτε πῦρ 30
 ἀφ' ἑαυτοῦ, μηδεμιᾶς βίας ἐπενεχθείσης, ἀναλωθὲν ἀποσβέννυται· καὶ
 ὥσπερ ὁπῶραι, ἣν μὲν ἄωροι τυγχάνωσιν οὔσαι, βία κατασπῶνται τῶν
 δένδρων, εἰ δ' ὠραῖαι καὶ πέπονες, εὐπετῶς καταπίπτουσιν, ὡς δὲ καὶ
 νέων μὲν τὸ ζῆν ἀφαιρεῖται βία, γερόντων δὲ πέπανσις ὠραία. ἢ δὴ οὕτως

1 πάσῃ ἡλικία **M** || 3 ἄδηλα] πρόδηλα Edd. (praeter d Hess) | 4 τῶν προδήλων
GUV Hess ἀδηλων Edd. | λαμπάνειν **BL** || 5 ἐλπίζειν **CU** | ἔχει **BL**Lv**M** (supra
 -ei exhibit oi **M**) ἔχοι cett. || 6 ἤδη om. **R** || 8 σου] πολὺ Lv**P** || 10 ἀργανθόνιος
RU | τις om. **d** || 11 ἐβίωσεν Edd. (praeter Hess) | οὐ iteravit **P** || 12 οὐδὲ ἐν]
 οὐδὲν **B** | παραληλυθὼς **BOP** παρεληλυθὼς **Br** παραλεθὼς **B** || 14 ὀρθῶς **P** ||
 15 παραληλυθὼς **BLP** || 16 ὁπόσης **Ma** || 21 χωρήσῃς om. **Ma** || 22 παραληλυ-

σῶν ἀδελφῶν, ὃ Σκιπίων, κοινὸν ὄντα ἡλικία πάσῃ τὸν θάνατον. ἀλλ' ὃ γε νεανίσκος ἐλπίζει βιώσειν ἐπὶ πολὺ, ὅπερ ὁ γέρον ἐλπίζει κατὰ ταῦτα οὐκ ἔχει. ἀνοήτως μὲν οὖν ἐλπίζει. τί γὰρ εὐθερέστερον τοῦ πρόδηλα ἀντ' ἀδήλων λαμβάνειν καὶ ψευδῇ ἀντὶ ἀληθῶν; οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' ὃ τι δὴ καὶ 5 ἐλπίζειν ἔχει ὁ γέρον. ἀλλ' ἔστι κἀνταῦθα ἐν καταστάσει βελτίονι τοῦ νεανίσκου, εἴ γ' ὅς ἤδη τετύχηκεν, ὧν ἐκεῖνος ἔτι ἐλπίζει· ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ πολὺ βούλεται ζῆσαι, ὁ δ' ἐπὶ πολὺ ἔζησε. καίτοι, ὃ θεοὶ πανάγαθοι, ἐν 69 ἀνθρώπου ζωῇ τί ἂν εἴη ἐπὶ πολὺ; δώσεις γὰρ τελευταῖον που χρόνον, κἂν εἰς τὴν βασιλέως τῶν Ταρτησίων ζωὴν ἀποβλέψωμεν — ἐγένετο γάρ, 10 ὡς ἔστιν ἀναγεγραμμένον ἰδεῖν, Ἀργανθώνιος τις Τουρθητανός, ὃς ὀγδοήκοντα μὲν ἐβασίλευσεν ἔτη, εἴκοσι δὲ καὶ ἑκατὸν ἐβιότευεν —, ἀλλ' ἐμοὶ οὐ χρόνιον δοκεῖ οὐδὲ <ἐν>, ἐν ᾧ τι τελευταῖον ἔστιν· ἐπειδὴν γὰρ αὐτὸ παραγένηται, ἐκεῖνο τὸ παρεληλυθὸς ἐξεργῶ, καὶ τοσοῦτον δὴ παραμένει μόνον, ὅπόσον ἀρετῇ καὶ ἔργοις ὀρθοῖς περιποιήσω. ὦραι μὲν γὰρ 15 ὑπεκχωροῦσι καὶ ἡμέραι καὶ μῆνες καὶ ἐνιαυτοί, οὐδ' ὃ παρεληλυθώς ποτε ἐπιστρέφει χρόνος, οὐδ' ὃ τι ἔπεται δυνατόν εἰδέναι. ὅπόσος οὖν ἐκάστῳ πρὸς ζωὴν δίδεται χρόνος, στέργειν ἐπὶ τοσοῦτῳ χρεῶν. οὔτε γὰρ 70 ὑποκριτῇ ἀπεργαστέος ὁ μῦθος, ὅπως ἀρέσῃ, εἰ μόνον, ἐν ᾧ τύχοι δράματι, εὐδοκίμησεν, οὔτε σοφῷ ἄχρι τοῦ 'κροτεῖτε' ἰτέον. βραχὺς γὰρ 20 βίου χρόνος ἄλλις ἔχει μήκους πρὸς τὸ εὖ καὶ καλῶς βιοτεύειν· εἰ δὲ καὶ περαιτέρω χωρήσῃς, οὐδὲν μᾶλλον τῶν γεωργῶν ἀνιᾶσθαι χρεῶν ἐφ' ᾧ τοῦ ἡδίστου τῆς ἑαρινῆς ὥρας παρεληλυθότος θέρος τε καὶ φθινόπωρον ἐφειστήκεναι. τὸ μὲν γὰρ ἔαρ τὸν νεανίσκον οἷον σημαίνει καὶ καρποὺς μέλλοντας ἔσεσθαι ἐπιδείκνυσιν, αἱ λοιπαὶ δ' ὦραι τῷ τῶν καρπῶν 25 ἀμνητῷ καὶ τῇ κομιδῇ συνωφελούνται. καρπὸς δὲ γήρως, ὡς ἔφην πολλάκις, 71 ἢ τῶν πρόσθεν χρηστῶν πλεονεκτημάτων μνήμη καὶ εὐπορία. πάντα δὲ τὰ κατὰ φύσιν γινόμενα θετέον ἐν ἀγαθοῖς. τί δ' οὕτω κατὰ φύσιν ὡς γηραιοῖς τὸ τεθνάναι; ὃ δὴ καὶ νέοις συμβαίνει ταὐτὸ ἐναντιουμένης καὶ ἀμνησμένης τῆς φύσεως. διὸ καὶ νέοι μὲν ἀποθνήσκουσιν ἐμοὶ δοκοῦσιν, 30 ὥσπερ ὅταν πῦρ ἀφ' ἑαυτοῦ, μηδεμιᾶς βίας ἐπενεχθείσης, ἀναλωθὲν ἀποσβέννυται· καὶ ὥσπερ ὁπῶραι, ἣν μὲν ἄωροι τυγχάνωσιν οὔσαι, βία κατασπῶνται τῶν δένδρων, εἰ δ' ὠραῖαι καὶ πέποινες, εὐπετῶς καταπίπτουσιν, ὡς δὲ καὶ νέων μὲν τὸ ζῆν ἀφαιρεῖται βία, γερόντων δὲ

θότος P | τε] γὰρ BLLvP (γὰρ expunxerunt LP, expuncto γὰρ suprascripsit τε Lv) || 23 μέλλοντας PRUV | μέλλοντας ἔσεσθαι cett. || 26 γινόμενα V || 29 πλησμονῆς P || 30 ὥστε R Goetz Hess | ὅταν C || 32 τυγχάνουσιν V Edd. (praeter Hess) || 33 καταπίπτου V || 34 δὴ om. P

1 σκηπίων T || 5 κἀνταῦθα α | καὶ ταῦτα T || 7 δὲ T || 10 ἀργανθώνιος T || 12 ἐν α || 19 κροτεῖτε T || 20 εἰ δὲ καὶ iteravit T || 28 ἐναντιουμένοις T

ἔμοιγε προσηνής ἐστιν, ὥσθ', ὅσῳ ἐγγυτέρῳ γίγνομαι τοῦ θανάτου, γῆν
οἶον ὁρᾶν μοι δοκῶ καὶ ποτε μέλλειν ἐκ μακροῦ πλοῦ εἰς λιμένα καταίρειν.
20 72 Καὶ πασῶν μὲν τῶν ἄλλων ἡλικιῶν ἀποδέδεικται προθεσμία, γήρως
δὲ οὐδεὶς ὥριστα ὄρος· ὁρθῶς τ' ἔχει τὸ ζῆν ἐν αὐτῷ, ἐφ' ὅσον ἂν τις
κατορθοῦν τὴν καθήκοντος ὑπουργίαν καὶ φυλάσσειν οἶός τε ἢ καὶ μέντοι 5
θανάτου καταφρονεῖν· ὥστε καὶ κινδυνεύει θαρραλεώτερόν τε καὶ ἀν-
δρειώτερον νεότητος εἶναι τὸ γῆρας. καὶ τοῦτ' ἐστίν, οἶμαι, ὃ Πεισιστράτῳ
τῷ τυράννῳ ἀπεκρίνατο Σόλων, ὅτ' ἐρωτῶντι αὐτῷ, τίς δὴποτε πεποιθὼς
ἐλπίδι εὐτόλμως οὕτως οἱ ἐνίσταται, 'γῆρα' ἔφη. πέρας γε μὴν ἄριστον
βίου, ὅταν ἀκεραίου ἔτι ὄντος τοῦ νοῦ καὶ ὑγιαίνουσιν τῶν αἰσθήσεων τὸ 10
οἰκεῖον ἔργον αὐτῇ διαλύσῃ, ἥτις καὶ συνέστησε, φύσις. ὥς γὰρ ναῦν τε
καὶ οἰκοδόμημα ὃ αὐτὸς ῥᾶστα καταλύει, ὅστις καὶ κατεσκεύασεν, οὕτως
ἄρα καὶ ἄνθρωπον ἄριστα ἢ αὐτῇ διαλύει, ἥτις καὶ συνέστησε, φύσις.
ἤδη δὲ πᾶσα σύστασις πρόσφατος μὲν οὖσα χαλεπῶς διασπᾶται, παλαιω-
θεῖσα δέ τοι πάνν ῥαδίως. οὕτω δὴ συμβαίνει μὴτ' ἄγαν ὀρέγεσθαι χρῆναι 15
τοὺς γέροντας αὐτοῦ τοῦ ἐπὶ βραχὺ τι τῆς ζωῆς ὑπολειπομένου μῆτε τι
73 μεθίεσθαι ἄνευ αἰτίας. ἐπεὶ καὶ Πυθαγόρας κωλύει προστάγματος ἄνευ
τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ θεοῦ δηλονότι, ἐκ τῆς φρουρᾶς ἀναχωρεῖν καὶ τῆς
περὶ τὸ ζῆν φυλακῆς. Σόλωνος δὲ γε τοῦ σοφοῦ ἐλεγείον ἐστίν, ᾧ τὸν
αὐτοῦ θάνατον οὐ φησι βούλεσθαι καθαρὸν λύπης εἶναι καὶ ὀλοφυρμῶν 20
τῶν ἐπιτηδείων. ποθεινὸς γὰρ ὅδε, οἶμαι, τοῖς ἑαυτοῦ εἶναι ἐθέλει·
ἀλλ' ἴσως Ἐννιος ἄμεινον·

οὕτις κυδαίνων ἥπειτ' ἐμὲ δάκρυ' ἀφήσει,
οὐδὲ τάφον μοι θήσει λυγρὸν ἐπιστοναχίζων.

74 οὐ γὰρ οἶεται θρηνητέον τὸν θάνατον, ᾧ γ' ἀθανασία παρέπεται. ἤδη 25
δ' αἰσθησις μὲν τοῦ ἀποθνήσκειν εἴ τις καὶ εἴη, ἐπὶ χρόνον ἢ γε ἄδρανῇ
διαρκεῖ, ἄλλως τε καὶ γέροντι· μετὰ θάνατον δὲ ἦτοι εὐκταία ἢ οὐδεμία
ἐστὶν αἰσθησις. ἀλλὰ γὰρ ἐκ νέου δεῖ ἔχειν μεμελετημένον θανάτου
καταφρονεῖν, ὥς ἄνευ ταυτησὶ τῆς μελέτης οὐκ ἐνόν τῷ τὸ ἔχειν τὴν ψυχὴν
ἀθορύβως. ἀποθανεῖν γὰρ τοι ὥς ἀληθῶς δεῖ, καὶ τοῦτ' ἄδηλον, εἰ ἐν 30
αὐτῇ ταύτῃ γε τῇ ἡμέρᾳ. τὸν οὖν ὅσαι ὥραι ἐπηρητημένον θάνατον δεδιώς
75 τίς ἂν ἀτρεμίζειν τὴν ψυχὴν οἶός τε εἴη; τούτου γε μὴν πέρι οὐ πολλῆς τι-

1 ἐμοὶ MPV | ὥσθ' ὅσα P ὥστ' ὅσα Lv ὥς σόσα B || 2 οἶον om. B | μοι om. R ||
4 ἔχει PRV Hess ἔχειν cett. || 5 μὲν μοι O || 6 θανάτου iteravit Lv | κινδυνεύειν
BBrGLvMMaOV | θαρραλεώτερον V || 8 ὅτι Ma || 11 διαλύσει B || 12 διαλύει
Goez || 13 ἄριστα om. MaO || 15 δέ] δὲ καὶ BLLvP | τοι] τι H MV om. P | οὕτω
iteravit U | συμβαίνειν LvP (ξυμ- BL) || 19 γε om. B MaO Edd. (praeter Hess) |
ἐλεγείον] εὐλόγιον in mg. add. P || 22 Ἐννιος] ἐν ἀνοῖς (in mg. ἔννιος) L ἐν ἀνθρώ-
ποις BLvP (in mg. ἔννιος P) || 24 λυγρῶς FQ || 25 γε MV || 27 δὲ FHO PQ

πέπανσις ώραία. ἡ δὴ οὕτως ἔμοιγε προσηνής ἐστιν, ὥσθ', ὅσω ἐγγυ-
τέρω γίγνομαι τοῦ θανάτου, γῆν οἷον ὄραν μοι δοκῶ καὶ ποτε μέλλειν ἐκ
μακροῦ πλοῦ εἰς λιμένα καταίρειν.

Καὶ πασῶν μὲν τῶν ἄλλων ἡλικιῶν ἀποδέδεικται προθεσμία, γήρως δὲ ²⁰
5 οὐδείς ὠρισταί ὄρος· ὀρθῶς τ' ἔχει τὸ ζῆν ἐν αὐτῷ, ἐφ' ὅσον ἂν τις ⁷²
κατορθοῦν τὴν καθήκοντος ὑπουργίαν καὶ φυλάττειν οἷός τε ἢ καὶ μέντοι
θανάτου καταφρονεῖν· ὥστε καὶ κινδυνεύει θαρραλεώτερόν τε καὶ
ἀνδρειότερον νεότητος εἶναι τὸ γῆρας. καὶ τοῦτ' ἐστίν, οἶμαι, ὁ Πεισι-
στράτῳ τῷ τυράννῳ ἀπεκρίνατο Σόλων, ὅτ' ἐρωτῶντι αὐτῷ, τίνι δήποτε
10 πεποινθῶς ἐλπίδι εὐτόλμως οὕτως οἱ ἐνίσταται, 'τῷ γῆρα' ἔφη. πέρας γε
μὴν ἄριστον βίου, ὅταν ἀκεραίῳ νῶ καὶ ὑγίεσιν αἰσθήσεσι τὸ οἰκεῖον ἔργον
ἢ αὐτὴ διαλύσῃ, ἣτις ξυνήρμωσεν, φύσις. ὥς γὰρ νῶν τε καὶ οἰκοδόμημα
ὁ αὐτὸς ῥᾶστα καταλύει, ὅστις καὶ <κατεσκεύασεν>, οὕτως ἄρα καὶ
ἄνθρωπον ἄριστα ἢ αὐτὴ διαλύει, ἣτις καὶ ξυνεκόλλησεν, φύσις. ἤδη καὶ
15 πᾶσα ξυγκόλλησις πρόσφατος μὲν οὐσα χαλεπῶς κατασπᾶται, παλαιω-
θεῖσα δὲ πάνυ ῥαδίως. οὕτω δὲ ξυμβαίνει μήτ' ἄγαν ὀρέγεσθαι χρῆναι
τοὺς γέροντας αὐτοῦ τοῦ ἐπὶ βραχὺ τῆς ζωῆς ὑπολειπομένου μήτε τι
μεθίεσθαι ἄνευ αἰτίας. ἐπεὶ καὶ Πυθαγόρας κωλύει δίχα προστάγματος ⁷³
τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ θεοῦ δηλονότι, μηδέποτε' ἐκ τῆς φρουρᾶς ἀναχωρεῖν
20 καὶ τῆς περὶ τὸ ζῆν φυλακῆς. Σόλωνος δὲ τοῦ σοφοῦ εὐλόγιόν ἐστιν, ὃ τὸν
αὐτοῦ θάνατον οὐ φησι βούλεσθαι καθαρὸν λύπης εἶναι καὶ ὀλοφυρμῶν
τῶν ἐπιτηδείων. ποθεινὸς γὰρ ὅδε, οἶμαι, τοῖς ἑαυτοῦ εἶναι βούλεται·
ἀλλ' ἴσως Ἐννίος ἄμεινον·

οὗτις κυδαίνων ἥπειτ' ἐμὲ δάκρυ' ἀφήσει,
25 οὐδὲ τάφον μοι θήσει λυγρὸν ἐπιστοναχίζων.

οὐ γὰρ οἶεται θρηνητέον εἶναι τὸν θάνατον, ὃ γ' ἀθανασία παρέπεται.
ἤδη δ' αἰσθησις μὲν τοῦ ἀποθνήσκειν εἴ τις καὶ εἴη, ἐπὶ χρόνον ἢ γε ⁷⁴
ἀδρανῇ διαρκεῖ, ἄλλως τε καὶ γέροντι· μετὰ θάνατον ἦτοι εὐκταία ἢ
οὐδεμία ἐστὶν αἰσθησις. ἀλλὰ γὰρ ἐκ νέου δεῖ ἔχειν μεμελετημένον
30 θανάτου καταφρονεῖν, ὥς ἄνευ ταυτησὶ τῆς μελέτης οὐκ ἐνόν τῷ ἔχειν
τὴν ψυχὴν ἀθορύβως. ἀποθανεῖν γὰρ ὥς ἀληθῶς δεῖ, καὶ τοῦτ' ἀδηλον,
εἰ ἐν ταύτῃ γε τῇ ἡμέρᾳ. τὸν οὖν ὅσαι ὥραι ἐπηρτημένον θάνατον δεδιώς
τίς ἂν εὐσταθεῖν τὴν ψυχὴν οἷός τε εἴη; τούτου γε μὴν πέρι οὐχ οὕτω ⁷⁵

τε R || 28 μεμελετημένως BBrFHHMOQV -μέρος U -μένως Lv || 29 τῷ τὸ BC
GMaPQ τὸ om. cett., Edd. (praeter Hess) || 31 γε om. Edd. (praeter Hess) ||
32 τρεμίζειν V

1 ὅσων T || 5 ὅσων T || 11 ὑγίεσιν αἰσθήσειν T || 13 κατεσκεύασεν α || 15 ξυγκόλ-
λυσις T || 18 προστάγματα T || 22 ὅδε α οἱ δ' T || 28 εὐκτέα T || 29 μεμελετη-
μένως T

νος διαλέξεως ἔοικε δεῖν, ὅποτε καὶ ἔχω ἐν νῶ οὐ Λεύκιον Βροῦτον, δς
 ἐπ' ἐλευθερίᾳ τῆς πατρίδος ἀνήρηται, οὐ τοὺς δύο Δεκίους, οἱ πρὸς αὐθαί-
 ρετον μόρον τοὺς ἱππους συνέτειναν δρόμῳ, οὐ Μάρκον Ἀτίλιον, δς ἐπὶ
 τιμωρίαν ἀπῆλθεν, ὅπως τὴν δοθεῖσαν τῷ πολεμῷ πίστιν εἴη τετηρη-
 κώς, οὐ τοὺς δύο Σκιπίωνας, οἱ καὶ τοῖς σφετέροις σώμασιν ἔφοδον τοῖς 5
 Λίβυσιν ἀντιτάξασθαι ἠξιώκασιν, οὐ Λεύκιον Παῦλον, πάππον τὸν σόν,
 δς εἰς θάνατον παραπολέλανκε τῆς τοῦ συνάρχοντος ἐν τῇ περὶ Κάννας
 ἀτιμία θρασύτητος, οὐ Μάρκον Μάρκελλον, ὃν ἀναιρεθέντα οὐδ' ὁ ἀπηνέ-
 στατός γε πολέμιος τιμῆς στέρεσθαι ἐπιταφίου ἠνέσχετο, ἀλλ' αὐτὰ τὰ
 ἡμέτερα τάγματα — ὃ δὴ καὶ ταῖς Ἀρχαιολογίαις ἀνέγραψα — εἰς τόπον 10
 τοιοῦτον ἐφορμῶντα πολλάκις ἀκραιφνεῖ καὶ ἀπτῶτι ψυχῇ, ὅθεν οὐδέ-
 ποτ' ἂν ἐδόκει ἐπανελθεῖν. οὐ τοίνυν νεανίσκοι, καὶ οὗτοι μὴ ὅτι ἀδίδακτοι,
 ἀλλὰ καὶ ἀγροῖκοι, καταφρονοῦσι, τοῦτο γέροντες σοφοὶ καταπτήξουσι;
 76 παντάπασιν, ὥς γε ἐμοὶ δοκεῖ, ὁ περὶ ἐκάστην σπουδὴν κόρος καὶ βίον
 ἐναπεργάζεται κόρον. εἰσὶ μὲν γάρ τοι παιδὸς ἀποδεδειγμέναι σπονδαί· 15
 μὴ γὰρ ταύτας ἐπιποθεῖ τὰ μειράκια; εἰσὶ δ' αὖ καὶ μειρακίων ἄλλαι τι-
 νές· μὴν ταύτας ἤδη ἢ σταθερὰ ἡλικία μαστεύει, ἢ μέση καλεῖται; εἰσὶ
 δὲ καὶ τῆσδε τῆς ἡλικίας· ἀλλ' οὐδ' αὐταί γε ὑπὸ γήρως ἐπιζητοῦνται.
 εἰσὶ δὲ καὶ γήρως σπονδαί τινες τελευταῖαι· οὐκοῦν ὥσπερ αἱ τῶν ἀνωτέρω
 ἡλικιῶν σπονδαὶ δύουσιν αἰεὶ, οὕτω καὶ αἱ τοῦ γήρως· οὐ δὴ παραγενομένον 20
 ὁ τοῦ βίου κόρος καιρὸν τῷ θανάτῳ ἐπάγει ὥραϊον.

21
 77 Ἀλλ' ἔγωγε οὐχ ὁρῶ, τί ποτε λέγειν οὐ τολμῶ πρὸς ὑμᾶς, ἅττα αὐτὸς
 φρονῶ περὶ τοῦ θανάτου, ἅπερ ταύτην που βέλτιον ἀθρεῖν μοι δοκῶ, ἢ δὴ
 ἦσσαν πόρρω τούτου ἀφέστηκα. ἐγὼ γὰρ τοὺς πατέρας ὑμῶν, ὦ Πόπλιε
 Σκιπίων καὶ Γάιε Λαίλιε, τοὺς ἐνδοξοτάτους ἐκείνους καὶ προσφιλεστά- 25
 τους μοι ἄνδρας, ζῆν ἠγοῦμαι, καὶ ταύτην γε τὴν ζωὴν, ἣν μόνην χρὴ
 ζωὴν ὀνομάζειν. καὶ γὰρ ἕως ἂν ὦμεν ἐγκατακεκλειμένοι ταῖς ἀλληλου-
 χίαις ταῖσδε τοῦ σώματος, λειτουργίαν τινὰ ἀνάγκης καὶ ἔργον ἀνύομεν
 ἐπαχθές. ἢ γὰρ τοι ψυχὴ οὐράνιος ἐστὶν ἐξ ὑπερκοσμίου οἰκήματος ἐκ-
 πεπιεσμένη καὶ εἰς γῆν ὥσπερ βεβαπτισμένη, τόπον φύσει θεία καὶ 30
 αἰδιότητι ἐναντίον. ἀλλὰ γὰρ πείθομαι τοὺς αἰεὶ ὄντας θεοὺς σκεδάσαι
 δὴ τὰς ψυχὰς εἰς τὰνθρώπινα σώματα, ἵν' εἴεν οἱ τ' ἂν τῶν ἐπιγείων ἐπι-
 μελοῖντο καὶ οἱ τὴν τῶν οὐρανίων εὐταξίαν θεωροῦντες μέτρῳ τε βίον καὶ

2 αὐθαίρετον] ἐκούσιον in mg. add. CR || 3 μόρον] μόνον MaO | δρόμον συνέτει-
 ναν R || 4 τὴν] τήνδε Lv || 5 καὶ om. GMaO || 6 λύβισιν GO || 7 παραπεπόλανκε Q ||
 8 ὃν om. Ma | ἀνεραιρεθέντα F || 10 τάγματα om. MaO | συνέγραψα B || 11 ἐφορ-
 μῶνται MV || 12 καὶ οὗτοι iteravit R | ὅτι om. GMaO || 13 τοῦτο] τοῦ U ||
 14 γ' Ma || 15 ἐναπεργάζεται Br | ἀν ἀπεργάζεται BLPV || 16—17 ἐπιποθεῖ — ταύτας
 om. BLLvP (in mg. add. P) || 18 δ' αὖ V γὰρ cett. || 18 τῆσδε
 om. R Goetz | ἡλικίας] ἐκκλησίας BBrHLLvMP (ἡλικίας in mg. add. HL, supra

μακρᾶς διαλέξεως ἔοικε δεῖν, ὅποτε καὶ ἔχω ἐν νῶ οὐ Λεύκιον Βροῦτον,
 δς ἐπ' ἐλευθερίᾳ τῆς πατρίδος ἀνήρηται, οὐ τοὺς δύο Δεκίους, οἱ πρὸς
 θάνατον ἐκούσιον δρόμῳ τοὺς ἱπποὺς ξυνέτειναν, οὐ Μάρκον Ἀττίλιον,
 δς ἐπὶ τιμωρίαν ἀπῆλθεν, ὅπως τὴν δοθεῖσαν πίστιν τῷ πολέμῳ τετηρη-
 5 κῶς εἴη, οὐ τοὺς δύο Σκιπίωνας, οἱ καὶ τοῖς σφετέροις σώμασιν ἔφοδον
 τοῖς Λίβυσιν ἀντιτάξασθαι ἠξιώκασιν, οὐ Λεύκιον Παῦλον, πάππον τὸν
 σόν, δς εἰς θάνατον παραπολέλανκε τῆς τοῦ συνάρχοντος ἐν τῇ περὶ
 Κάννας ἀτιμία θρασύτητος, οὐ Μάρκον Μάρκελλον, ὃν ἀναιρεθέντα οὐδ' ὁ
 ἀπηνέστατός γε πολέμιος στέρεσθαι τιμῆς ἐπιταφίου ἠνέσχετο, ἀλλ' αὐτὰ
 10 τὰ ἡμέτερα τάγματα — ὃ καὶ ταῖς Ἀρχαιολογίαις ἀνέγραψα — εἰς τόπον
 τοιοῦτον παρωρμημένα πολλάκις ἀκραιφνεῖ καὶ ἀπτῶτι ψυχῇ, ὅθεν
 οὐδέποτε ἂν ἐδόκει ἐπανελθεῖν. οὐ τοίνυν νεανίσκοι, καὶ οὗτοι μὴ ὅτι
 ἀδίδακτοι, ἀλλὰ καὶ ἀγροῖκοι, καταφρονοῦσι, τοῦτο γέροντες εὐπαίδευτοι
 καταπτήξουσι; παντάπασιν, ὥς γ' ἐμοὶ δοκεῖ, ὁ περὶ ἐκάστην σπουδὴν 76
 15 κόρος καὶ βίου κόρον ἐναπεργάζεται. εἰσὶ μὲν γάρ τοι παιδὸς ἀποδεδειγμέ-
 ναι σπουδαί· μὴ γὰρ ταύτας ἐπιποθεῖ τὰ μειράκια; εἰσὶ δ' αὖ καὶ μειρα-
 κίων ἄλλαι τινές· μὴν ταύτας ἤδη ἢ σταθερὰ ἡλικία μαστεύει, ἢ μέση
 καλεῖται; εἰσὶ δὲ καὶ τῆσδε τῆς ἡλικίας· ἀλλ' οὐδ' αὐταί γε ὑπὸ γήρως
 ἐπιζητοῦνται. εἰσὶ δὲ γήρως σπουδαί τινες τελευταῖαι· οὐκοῦν ὥσπερ αἱ
 20 τῶν ἀνωτέρω ἡλικιῶν αἱ σπουδαὶ δύνουσιν αἰεῖ, οὕτω καὶ αἱ τοῦ γήρως·
 οὐ δὴ παραγενομένου ὁ τοῦ βίου κόρος καιρὸν ὥραϊον τῷ θανάτῳ ἐπάγει.

Ἀλλ' ἔγωγε οὐχ ὁρῶ, τί λέγειν οὐ τολμῶ πρὸς ὑμᾶς, ἅπερ αὐτὸς φρονῶ 21
 77
 περὶ τοῦ θανάτου, ἃ δὴ ταύτην πον βέλτιον ἀθρεῖν μοι δοκῶ, ἢ ἥττον
 πρόσσω τούτου ἀφέστηκα. ἐγὼ τοὺς πατέρας ὑμῶν, ὧς Πόπλιε Σκιπίων καὶ
 25 Γάιε Λαίλιε, τοὺς ἐνδοξοτάτους ἐκείνους καὶ φιλτάτους μοι ἄνδρας, ζῆν
 ἠγοῦμαι, καὶ ταύτην γε τὴν ζωὴν, ἣν μόνον χρὴ ζωὴν ὀνομάζειν. καὶ γὰρ
 ἔως ἂν ὦμεν ἐγκεκλειμένοι ταῖς ἀλληλουχίαις ταῖσδε τοῦ σώματος,
 λειτουργίαν τινὰ ἀνάγκης καὶ ἔργον ἀνύομεν ἐπαχθές. ἢ γὰρ τοι ψυχὴ
 οὐράνιος ἐστὶν ἐξ ὑπερκοσμίου οἰκήματος ἐκπεπιεσμένη καὶ εἰς γῆν
 30 ὥσπερ βεβαπτισμένη, τόπον φύσει θεία καὶ αἰδιότητι ἐναντίον. ἀλλὰ γὰρ
 πείθομαι τοὺς αἰεὶ ὄντας θεοὺς σκεδάσαι δὴ τὰς ψυχὰς εἰς τὰνθρώπινα
 σώματα, ὅπως ὦσιν οἱ τ' ἂν τῶν ἐπιγείων ἐπιμελοῖντο καὶ οἱ τῶν
 οὐρανίων εὐταξίαν θεωροῦντες μέτρῳ τε βίου καὶ εὐσταθείᾳ ταύτην

ἐκκλησίας exhibet ἡλικίας P | γε om. P || 19 δὲ om. P | γήρως] τοῦ γήρως Ma |
 αἱ om. BHOR Hess καὶ L || 20 αἰεὶ M MaV || 22 οὐχ ὁλμῶ O οὐ ὁρμῶ Ma ||
 23 τοῦ om. Ma | δὴ] δ' G Ma || 24 ἡμῶν P || 25 λέλειε Lv || 26 μόνον MV μόνον
 cett., Hess || 27 ἐγκατακεκλημένοι C Q U ac ἐγκατακεκλεισμένοι H V ἐγκατακε-
 κλιμένοι B L v ἐγκεκλειμένοι d || 30 ὥπερ (in mg. add. ὥσπερ) V || 31 αἰδιότητά L |
 σχεδάσαι P ἐχεδάσαι B || 32 ἐπιμελοῖντο Lv P || 33 καί² om. U
 4 ἀπῆλθεν T || 5 σκηπίωνας T || 8 ὁδ' T || 24 σκηπίων T || 25 ξῆν T

εὐσταθεία ταύτην ἀπομιμοῖντο. καὶ ταῦτα οὐ μόνον λόγος τε καὶ διάλεξις
 οὕτω με πείθεσθαι ἀναγκάζει, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄκρων δὴ φιλοσόφων τὸ
 78 εὐγενές τε καὶ ἔνδοξον. ἤκουον γὰρ Πυθαγόραν τε καὶ Πυθαγορείους,
 τοὺς ἡμετέρους σχεδὸν τι ἐπιχωρίους, οἱ τὸ πάλαι Ἰταλικοὶ ἐκαλοῦντο
 φιλόσοφοι, μηδεπώποτ' ἀμφισβητῆσαι, ὥς οὐκ ἐκ τοῦ καθόλου θείου
 5 τοῦ ἀπορρυείσας ἔχοιμεν τὰς ψυχὰς. ἀπεδείκνυτο δέ μοι πρὸς τούτοις καὶ
 ἅττα Σωκράτης τῇ τελευταίᾳ τοῦ βίου ἡμέρᾳ ἀθανασίας περὶ ψυχῶν
 διελέχθη, ὃς χρησμῶ τοῦ Ἀπόλλωνος σοφώτατος κέκριται ἀπάντων.
 ἀλλὰ τί δεῖ πολλὰ λέγειν; οὕτως ἔγωγ' ἐμavτὸν πείθω καὶ ταύτῃ φρονῶ,
 ὅτι, ἐπειδὴ τάχος τοσοῦτον ἔνεστι ταῖς ψυχαῖς καὶ τοσαύτῃ μνήμῃ μὲν 10
 παρεληλυθότων, σύνεσις δὲ μελλόντων, καὶ τοσαῦται τέχναι, τοσαῦται
 ἐπιστήμαι, τοσαῦτα εὐρήματα, οὐχ οἷόν τε τὴν περιέχουσαν ταῦτα φύσιν
 εἶναι θνητὴν· καὶ ἐπειδὴ ψυχὴ κινεῖται ἀεὶ οὐδ' ἀρχὴν κινήσεως ἔχει διὰ
 τὸ αὐτὴν ἑαυτὴν κινεῖν, μηδὲ γε τέλος κινήσεως ἔξειν διὰ τὸ μηδέποτε
 αὐτὴν ἑαυτὴν καταλείφειν· καὶ ἐπειδὴ ἡ τῆς ψυχῆς φύσις ἐστὶν ἀπλῆ 15
 οὐδ' ἔχει τι ἐν ἑαυτῇ κεκραμένον διαφέρον αὐτῆς καὶ ἀνόμοιον, μὴ οἷόν
 τ' εἶναι αὐτὴν διαιρεῖσθαι· ὅπερ εἰ μὴ δυνατόν, μὴδ' ἀπόλλυσθαι δυνατόν
 εἶναι· τεκμήριόν τε μέγα τοῦ τοὺς ἀνθρώπους καὶ πρὶν γενέσθαι εἰδέναι
 πολλά, ὅτι παῖδες ἔτι ὄντες, τέχνας μανθάνοντες δυσχερεῖς, οὕτω ταχὺ μυ-
 ρία χρήματα συναρπάζουσιν, ὥστε μὴ τότε αὐτὰ πρῶτον ἀναλαμβάνοντες, 20
 ἀλλ' ἀναμιμνησκόμενοι καὶ διαλογιζόμενοι φαίνεσθαι. καὶ ταῦτα μὲν
 Πλάτωνος.

22
 79 Παρὰ Ξενοφῶντι δὲ Κῦρος ὁ πρεσβύτερος ἀποθνήσκων ὧδέ φησι· 'μὴ
 οἴεσθε', ἔφη, 'ὦ φίλοι παῖδες, ὥς οὐδὲν <ῆ> οὐδαμοῦ ἐγὼ ἔσομαι, ἐπειδὴν
 ἀφ' ὑμῶν ἀποχωρήσω· οὐδὲ γάρ, ὅτε ἦν μεθ' ὑμῶν, τὴν ἐμὴν ψυχὴν 25
 ἑωρᾶτε, ἀλλ' οἷς διεπραττόμην, τούτοις αὐτὴν ὥς οὖσαν ἐν τῷ σώματι
 τούτῳ κατεφωρᾶτε· τὴν αὐτὴν τοίνυν πείθεσθε εἶναι, κἂν εἰ μηδὲν ἔτι
 80 ἔχοιτε ὄραν. οὐδὲ γὰρ ἂν τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν μετὰ θάνατον αἱ τιμαὶ
 διέμενον, εἰ μηδὲν αὐτῶν αἱ ψυχαὶ ἀπετέλουν, ὥς τὴν μνήμην αὐτῶν ἂν
 συντηροῖμεν χρονιώτερον. οὕτως ἔγωγε οὐδεπώποτ' ἐπείσθην, ὥς ἡ 30
 ψυχὴ, ἕως ἂν ᾗ ἐν θνητῷ σώματι, ζῇ, ὅταν δὲ τούτου ἀπαλλαγῇ, τέθνηκεν,
 οὐδέ γε ὅπως ἄφρων ἔσται ψυχὴ, ἐπειδὴν τοῦ ἄφρονος σώματος δίχα γένη-
 ται· ἀλλ' ὅταν ἄκρατος ὁ νοῦς ἐκκριθῇς εἰλικρινής τε καὶ ἀκέραιος ἄρχηται

1 εὐσταθεία G^{Ma} O^{QR} Edd. (praeter Hess) | ἀπομιμοῖντο Race || 3 τε¹ om. P |
 καί² | καὶ τοὺς R Goetz Hess | πειθαγορείους Q || 4 τι] τοι BHLvMP || 5 οὐκ
 om. LvP | ἐκ om. C || 7 ἡμέρα om. LLvRU Goetz Hess | ἡμέρας HP | ἡμετέ-
 ρας Ma || 8 διελέχθη C | τοῦ] τό R || 9 ἀλλὰ om. d | ἔγωγ' MV | ἔγωγε cett. ||
 10 τῆς ψυχῆς Ma || 11 παρεληλυθότων BP | παραλήλυθότων L || 14 τό¹ om. P |
 γε om. LvP | διὰ τό om. (sed in mg. add.) L || 16 ἑαυτῇ] αὐτῇ Ma | καὶ om. B ||
 17 τε G^{Ma} || 20 χρήματα] πράγματα Q | συναρπάζουσιν V | πρῶτον om. P || 21 ἀνα-

ἀπομιμοῖντο. καὶ ταῦτ' οὐ μόνον λόγος τε καὶ διάλεξις οὕτω με πείθεσθαι
 ἀναγκάζει, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄκρων φιλοσόφων τὸ εὐγενὲς καὶ ἔνδοξον.
 ἤκουον γὰρ Πυθαγόραν τε καὶ Πυθαγορείους, τοὺς ἡμετέρους σχεδόν τι 78
 ἐπιχωρίους, οἳ τὸ πάλαι Ἰταλικοὶ φιλόσοφοι ἐκαλοῦντο, μηδεπώποτ' ἀμ-
 5 φισβητῆσαι, ὥς οὐκ ἐκ τοῦ καθόλου θείον νοῦ ἀπορρυείσας ἔχοιμεν τὰς
 ψυχὰς. ἐπεδείκνυτο δέ μοι πρὸς τούτοις καὶ ἅττα διελέχθη Σωκράτης τῇ
 τελευταίᾳ τοῦ βίου ἡμέρᾳ ἀθανασίας περὶ ψυχῶν, ὃς χρησμῷ Ἀπόλλωνος
 σοφώτατος ἐκρίθη πάντων. ἀλλὰ τί δεῖ πολλὰ λέγειν; οὕτως ἐμavτὸν
 πείθω καὶ οὕτω φρονῶ, ὅτι, ἐπειδὴ τάχος τοσοῦτον ἔνεστι ταῖς ψυχαῖς
 10 καὶ τοσαύτη μνήμη μὲν παρεληλυθότων, ξύνεσις δὲ μελλόντων, καὶ
 τοσαῦται τέχναι, τοσαῦται ἐπιστῆμαι, τοσαῦτα εὐρήματα, οὐχ οἷόν τε
 ταύτην τὴν φύσιν τὴν περιέχουσαν ταῦτα εἶναι θνητὴν· καὶ ἐπειδὴ ψυχὴ
 κινεῖται ἀεὶ οὐδ' ἀρχὴν κινήσεως ἔχει διὰ τὸ αὐτὴν ἑαυτὴν κινεῖν, μηδὲ γε
 τέλος κινήσεως ἔξειν διὰ τὸ μηδέποτε αὐτὴν ἑαυτὴν καταλείψειν· καὶ
 15 ἐπειδὴ ἡ τῆς ψυχῆς φύσις ἐστὶν ἀπλὴ οὐδ' ἔχει τι ἐν ἑαυτῇ κεκραμένον
 διαφέρον αὐτῆς καὶ ἀνόμοιον, μὴ οἷόν τ' εἶναι αὐτὴν διαιρεῖσθαι· ὅπερ εἰ
 μὴ δυνατόν, μηδ' ἀπόλλυσθαι δυνατόν εἶναι· τεκμήριόν τε μέγα τοῦ τοὺς
 ἀνθρώπους καὶ πρὶν γενέσθαι εἰδέναι πολλά, ὅτι παῖδες ἔτι ὄντες, τέχνας
 μανθάνοντες δυσχερεῖς, οὕτω ταχὺ μυρία χρήματα συναρπάζουσιν, ὥστε
 20 μὴ τότε αὐτὰ πρῶτον ἀναλαμβάνοντες, ἀλλ' ἀναμιμνησκόμενοι καὶ
 ἀναλογιζόμενοι φαίνεσθαι. καὶ ταῦτα μὲν σχεδόν τι Πλάτωνος.

Παρὰ Ξενοφῶντι δὲ Κῦρος ὁ πρεσβύτερος ἀποθνήσκων ὥδέ φησι· 22
 79 'μὴ οἴεσθε', ἔφη, 'ὦ φίλοι παῖδες, ὡς οὐδὲν <ἦ> οὐδαμοῦ ἐγὼ ἔσομαι,
 ἐπειδὴ ἀφ' ὑμῶν ἀποχωρήσω· οὐδὲ γάρ, ὅτε ἦν μεθ' ὑμῶν, τὴν ἐμὴν
 25 ψυχὴν ἐωρᾶτε, ἀλλ' οἷς διεπραττόμην, τούτοις αὐτὴν ὡς οὖσαν ἐν τῷ
 σώματι τούτῳ κατεφωρᾶτε· τὴν αὐτὴν τοίνυν πείθεσθε εἶναι, κἂν εἰ
 μηδὲν ἔτι ἔχοιτε ὄρᾶν. οὐδὲ γάρ ἂν τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν μετὰ θάνατον 80
 αἱ τιμαὶ διέμενον, εἰ μηδὲν αὐτῶν αἱ ψυχαὶ ἀπετέλουν, ὥ τὴν μνήμην
 αὐτῶν ἂν συντηροῖμεν χρονιώτερον. οὕτως ἔγωγε οὐδεπώποτ' ἐπέλθην,
 30 ὡς ἡ ψυχὴ, ἕως ἂν ἦ ἐν θνητῷ σώματι, ζῇ, ὅταν δὲ τούτου ἀπαλλαγῇ,
 τέθνηκεν, οὐδέ γε ὅπως ἄφρων ἐστὶ ψυχὴ, ἐπειδὴ τοῦ ἄφρονος σώματος
 δίχα γένηται· ἀλλ' ὅταν ἄκρατος ὁ νοῦς ἐκκριθῇ εἰλικρινὴς τε καὶ

μυμνησκόμενοι BBrLvP (-μνήσκ- L) | μὲν om. Lv || 24 οἴεσθαι BP οἴεσθαι L |
 ἢ supplevi || 25 ἀποχωρήσω — ὑμῶν om. U | ἀναχωρήσω Q || 26 ἐπραττόμην V
 ἐπραττόμεν M | τούτοις] ταύτην R | αὐτοῦ (in mg. add. αὐτὴν) L || 27 πείθεσθαι
 BMaOP πείθεσθαι L || 28 ἔχειτε COQU | ἂν om. O || 30 συντηροῖμεν BBrL
 συντηροῖμεν d || 31 θνητῷ] τῷ BLLvMPV (ante τῷ trium litterarum spatium re-
 linquit L) || 33 ἄκρατος] ἄκρα U

23 ἢ supplevi || 24 ἡμῶν¹ T || 32 ροῦς T

εἶναι, τότε καὶ φρονιμώτερός ἐστι. θανάτῳ δὲ διαλυομένης τῆς τοῦ ἀν-
θρώπου φύσεως τῶν μὲν ἄλλων εὐδηλον ὅπου ἕκαστα μεταλλάττει· ἀπεισι
γὰρ ἐκείσε πάντα, ὅθεν προῆλθεν, ἡ ψυχὴ δὲ μόνη οὔτε παροῦσα οὔτε
81 ἀπιοῦσα ὁράται. ἐννοήσατε δ' ὅτι ἐγγύτερον μὲν τῶν ἀνθρωπίνων θανάτῳ
οὐδὲν ἐστὶν ὕπνου. αἱ ψυχαὶ δὲ τότε δήπου τῶν κοιμωμένων θειόταται 5
καταφαίνονται· πολλὰ γὰρ τῶν μελλόντων ἀνειμέναι οὔσαι καὶ ἐλεύθεραι
προορῶσιν. ὅθεν ἐστὶν ἰδεῖν, ὅποιαί τινες ἔσονται, ἐπειδὴν παντελῶς τῶν
δεσμῶν ἀπολυθῶσι τοῦ σώματος. εἰ μὲν οὖν ταῦθ' οὕτως ἔχει, ὥς θεὸν
ἐμὲ τιμᾷτε καὶ θεραπεύετε· εἰ δ' ἄρα συναποθνήσκει τῷ σώματι ἡ ψυχὴ,
ἀλλ' ὑμεῖς γε θεοὺς φοβούμενοι, οἱ τήνδε τὴν τῶν ὄλων τάξιν καὶ καλλο- 10
νὴν συγκαταοῦσιν ἀτριβῇ τε καὶ ἀναμάρτητον, μνήμην ἡμῶν εὐσεβῶς τε
καὶ ἀνεκβιάστως φυλάξετε.²

23
82 Κῦρος μὲν οὖν τελευτῶν τὸν βίον ἐκεῖνα· ἡμεῖς δέ, εἰ δοκεῖ, τὰ ἡμέτερα
αὐτῶν θεωρῶμεν. οὐδεὶς με οὐδέποτε πείσει, ὧς Σκιπίων, ὥς ἡ Πόπλιος
ὁ σὸς πατήρ ἢ οἱ δύο πάπποι, Παῦλος καὶ Ἀφρικανός, ἢ ὁ Ἀφρικανοῦ 15
πατήρ ἢ ὁ πρὸς πατρὸς θεῖος ἢ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἀρίστων, οὓς νῦν ἐξαριθ-
μῆσαι ἀναγκαῖον οὐδὲν, τηλικαῦτα διηγωνίσαντο ἂν εἰς μνήμην τῶν ἐν
τῷ ἔπειτ' ἀνθρώπων φέροντα, εἰ μὴ εἶχον τῇ ψυχῇ διορᾶν τὰ τῶν μετα-
γενεστέρων εἰς σφᾶς τείνοντα αὐτούς. ἡ ἐμὲ οἶει, ἵνα τι καὶ περὶ ἔμαντοῦ
γερόντων ἔθει ἀυχήσωμαι, πόρους ἂν τοσούτους ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς οἶκοι 20
τε καὶ ἐν στρατείαις ἀνατλήναι, εἴ ποιν τοῖς αὐτοῖς ὅροις τὴν ἔμαντοῦ
εὐκλειαν οἷς καὶ τὸν βίον ἔμελλον ὀριεῖν; ἄρ' οὐκ ἂν πολὺ κάλλιον ἦν βίον
σχολαῖόν τε καὶ ἡσύχιον πραγμάτων χωρὶς καὶ φιλονεικίας διάγειν;
ἀλλ' οὐκ οἶδα ὅπως ἡ ψυχὴ ἑαυτὴν ἀνορθοῦσα τὰ τῶν ὑστέρων οὕτως
ἀεὶ προεώρα, ὥσπερ εἰ τότε μέλλουσα ζῆν, ὅταν ἀπαγάγῃ τῆς ἐνθάδε 25
ζωῆς. καὶ τόδε μὲν δὴ εἰ μὴ οὕτως εἶχεν, ἀθανάτους δηλαδὴ τὰς ψυχὰς
εἶναι, σχολῇ γ' ἂν τῶν βελτίστων ἑκάστου ψυχῇ μάλιστα ἡπείγετο πρὸς
83 δόξαν ἀθανασίας ἀγήρων. τί δέ; πᾶς μὲν σοφώτατος ἀταλαιπώρῳ ψυχῇ
τελευτᾷ τὸν βίον, ἀβελτερώτατος δὲ ταιλαιπωροτάτῃ. ἄρ' οὐχὶ καὶ ὑμῖν
δοκεῖ, ὥς ἐκείνη μὲν ἡ ψυχὴ ἡ πλέον τι διορῶσα καὶ πορρωτέρω εἰς ἀμείνω 30
λῆξιν ἑαυτὴν ἀπιοῦσαν ὁρῶν, αὕτη δέ, ἥς τὸ ὄμμα ἀμβλύτερον, οὐδὲν
ἔχοι ὁρᾶν; ἔγωγε οὖν ἐκφέρομαι σπουδῇ τοῦ τοῦς ὑμετέρους πατέρας

2 εὐδηλον CGOQR ἐκδηλον cett., Hess (ἐνδηλον U) | μεταλλάττειν CU μετά-
λάττει G || 3 μόνον GMaO | παρὰ σοῦ BLP (in mg. add. παροῦσα LP) || 4 δέ, ὅτι
MaQR Hess | τῷ ἀνθρωπίνῳ Ma Hess || 5 δέ om. B || 7 ὅθεν ἐστὶν om. O || 8 οὖν
om. M || 9 θεραπεύεται Lv || 10 γε] τε G | καλόνην Ma || 11 τε¹ om. R
Goez || 12 φυλάξατε GOQR φυλάξετε V φυλάσσεται C || 13 ἐκεῖνα ἔφρασεν Ma |
δοκοίη BBrHLLvMPV || 14 Πόπλιος] ὁ πόπλιος V || 15 οἱ om. d || 16 πολλοὶ om.
Goez | ἐξαριθμείσθαι BBrLvMPV ἐξαριθμῆσθαι FH ἐξαριθμῆται e || 18 ἔπειτα
GMa | εἰ] δ BL (ei in mg. add. L) || 19 τι om. BBrHLP | καὶ om. Goez || 20 καυχῇ-

ἀκέραιος ἄρχεται εἶναι, τότε καὶ φρονιμώτερός ἐστι. θανάτῳ δὲ διαλυ-
μένης τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως τῶν μὲν ἄλλων ἔκδηλον ὅπου ἕκαστα
μεταλλάττει· ἅπεισι γὰρ ἐκεῖσε πάντα, ὅθεν προῆλθεν, ἡ ψυχὴ δὲ μόνη
οὔτε παροῦσα οὔτε ἀπιοῦσα ὁράται. ἐννοήσατε δ' ὅτι ἐγγύτερον μὲν τῶν 81
5 ἀνθρωπίνων θανάτῳ οὐδὲν ἐστὶν ὕπνου. αἱ ψυχαὶ δὲ τότε δήπου τῶν
κοιμωμένων θειόταται καταφαίνονται· πολλὰ γὰρ τῶν μελλόντων
ἀνειμέναι οὔσαι καὶ ἐλεύθεραι προορῶσιν. ὅθεν καὶ ἐστὶν ἰδεῖν, ὅποιαί
τινες ἔσονται, ἐπειδὴ παντελῶς τῶν δεσμῶν ἀπολυθῶσι τοῦ σώματος.
εἰ μὲν ταῦτα οὕτως ἔχει, ὥς θεὸν ἐμὲ τιμᾶτε καὶ θεραπεύετε· εἰ δ' ἄρα
10 συναποθνήσκει τῷ σώματι ἡ ψυχὴ, ἀλλ' ὑμεῖς θεοὺς γε φοβούμενοι, οἱ
τήνδε τὴν τῶν ὄλων τάξιν καὶ καλλονὴν συγκρατοῦσιν ἀτριβῇ τε καὶ
ἀναμάρτητον, μνήμην ἡμῶν εὐσεβῶς τε καὶ ἀνεκβιάστως φυλάξετε.'

Κῦρος μὲν οὖν τελευτῶν τὸν βίον ἐκεῖνα· ἡμεῖς δέ, εἰ δοκεῖ, ἐπισκεψώ-
μεθα τὰ ἡμέτερα. οὐδεὶς με οὐδέποτε πείσει, ὦ Σκιπίων, ὥς ἡ Πόπλιος 23
15 ὁ σὸς πατήρ ἢ οἱ δύο πάπποι, Παῦλος καὶ Ἀφρικανός, ἢ ὁ Ἀφρικανοῦ
πατήρ ἢ ὁ πρὸς πατρός θεῖος ἢ ἄλλοι πολλοὶ ἄνδρες ἔξοχοι, οὓς οὐκ
ἀναγκαῖον ἐξαριθμῆσαι, τηλικαῦτα διηγωνίσαντο ἂν εἰς μνήμην τῶν ἐν
τῷ ἔπειτ' ἀνθρώπων, εἰ μὴ εἶχον τῇ ψυχῇ διορᾶν τὰ τῶν μεταγενεστέρων
πρὸς ἑαυτοὺς συντείνοντα. ἢ ἐμὲ οἶει, ἵνα τι καὶ περὶ ἐμῆς γερόντων
20 ἔθιμι μεγαλαυχήσωμαι, πόνονος ἂν τοσοῦτους ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς οἴκοι
τε καὶ ἐν στρατείαις ἀναδέξασθαι, εἴ που τοῖς αὐτοῖς ὅροις τὴν ἐμὴν
εὐκλειαν οἷς τὸν βίον ἔμελλον ὀρεῖν; ἄρ' οὐκ ἂν πολὺ κάλλιον ἦν βίον
σχολαῖόν τε καὶ ἡσύχιον πόνου χωρὶς καὶ φιλονεικίας διάγειν; ἀλλ' οὐκ
οἶδα ὅπως ἡ ψυχὴ ἑαυτὴν ἀνορθοῦσα τὰ τῶν ὑστέρων οὕτως αἰεὶ προεώρα,
25 ὥσπερ εἰ τότε μέλλουσα ζῆν, ὅταν ἀπαγάγῃ τῆς ἐνθάδε ζωῆς. τόδ' εἰ
μὴ οὕτως εἶχεν, ἀθανάτους δηλαδὴ τὰς ψυχὰς εἶναι, σχολῇ γ' ἂν τῶν
βελτίστων ἑκάστου ψυχὴ μάλιστα ἠπείγετο πρὸς ἀθανασίας δόξαν
ἀείμνηστον. τί δέ; πᾶς μὲν σοφώτατος ἀταλαιπώρῳ ψυχῇ τελευτᾷ τὸν 83
βίον, μωρότατος δὲ τάλαιπωροτάτῃ. ἄρ' οὐκ καὶ ὑμῖν δοκεῖ, ὥς ἐκεῖνη
30 μὲν ἡ ψυχὴ ἢ πλέον τι διορῶσα καὶ πορρωτέρω εἰς ἀμείνω λῆξιν ἑαυτὴν
ἀπιοῦσαν ὁρῶν, αὕτη δέ, ἥς τὸ ὄμμα ἀμβλύτερον, οὐδὲν ἔχει ὁρᾶν;
ἔγωγε οὖν ἐκφέρομαι σπουδῇ τοῦ τοῦς ὑμετέρους πατέρας θεάσασθαι,

σομαι **MaV** || 21 ἀναπλῆναι (in mg. add. ἀναπλῆναι) **C** | ὅροις om. **CGMaOU** ||
22 καὶ om. **M** || 22-23 ἄρ' — διάγειν om. **MP** (sed utriusque codicis margini haec
verba adscripta sunt) || 22 οὖν καὶ **Lv** || 24 οἶδ' **Ma** | ἑαυτὸν **U** || 25 μέλλουσα **Br** |
ἐνταῦθα (in mg. add. ἐνθάδε) **Q** || 26 οὕτως om. **R** || 27 ἠπείγεται **BLvP** | ἠπείγε-
ται **L** || 28 παῖς (in mg. add. πᾶς) **C** | πᾶς **U** | μὲν om. **P** || 29 τάλαιπωροτάτῳ **d** |
ἡμῖν **Lv** || 30 διορῶσα **B** | διορῶσα **L** || 31 δέ om. **O** | καὶ **GMa** || 32 πατέρας **R**
om. cett., add. in mg. **C**

7 ἐλευθέρῳ **T** || 9 θεραπεύεται **T** || 12 φυλάξατε **T** || 14 σκηπίων **T** || 30 λῆξιν **T**

θεάσασθαι, οὐς στέργων τε καὶ θεραπεύων διατετέλεκα. οὐδ' ἄρα τούτους
 μόνον ἔχω εὐρεῖν, οὕσπερ ἔγνων ἐγώ, ἀλλὰ καὶ ὧν πέρι ἤκουσα καὶ ἀνέ-
 γνων καὶ αὐτὸς τυγχάνω συγγεγραφώς. οἱ δὴ προχωροῦντά με οὐδεὶς
 ἂν οἶμαι εὐχερῶς ἀποτρέψειεν οὐδ' ὥσπερ σφαῖραν ἀντικόψας ἀποσφαιρί-
 σειε. κἄν τις θεῶν μοι δωρῇται ἐκ τῆσδε τῆς ἡλικίας ἀνανηπιοῦσθαι καὶ 5
 πάλιν βαβάζειν ἐν κίσταις, σφόδρα ἂν παραιτοίμην (οὐδ' ἔσθ' ὅπως βου-
 λοίμην) δόλιχον οἶόν τινα ἐκδραμῶν ἐκ τοῦ τέρατος αὐτὸ ἐπὶ τὴν βαλβίδα
 84 μετακαλεῖσθαι. τί γὰρ σύμφορον ἔχει ὁ βίος; τί δ' οὐ μᾶλλον ἐπίπονον;
 εἰ δὲ μή, καὶ ἔχέτω τι, ἀλλ' ἔχει δῆπον καὶ εἴτε κόρον εἴτε μέτρον δέοι
 καλεῖν· οὐ γάρ τοι φίλον ἐμοὶ ὀλοφύρεσθαι τὸν βίον, ὃ πολλοὶ δι' ἀπαι- 10
 δευσίαν πολλάκις φαίνονται δεδρακότες· οὐδέ τις με τοῦ ζῆσαι ἔχει
 μετάμελος, ἐπειδὴ οὕτως ἔζησα, ὥστε μὴ μάτην οἶεσθαι γεγενῆσθαι,
 καὶ τῆς ζωῆς ὡς ἐκ πανδοχείου καὶ οὐχ ὡς ἐξ οἴκου ἀναχωρῶ· διατριβῆς
 γὰρ καταγώγιον, ἀλλ' οὐ κατοικίαν ἢ φύσις ἡμῖν ἐδεδώκει. ὦ τοίνυν
 λαμπροτάτης ἡμέρας, ἥ ἐγὼ παρὰ τὴν θείαν τῶν ψυχῶν ὁμήγυριν καὶ 15
 τὸν ὁμίλον ἄπειμι, ἥ τε ἐκ τῆς ἐνθάδε τύρβης καὶ τοῦ χλήδου ποτὲ
 ἀπαλλάξω. πορεύσομαι γάρ τοι οὐ μόνον παρ' ἄνδρας, οὐς ἄρτι ἔφην, ἀλλὰ
 καὶ ὡς Κάτωνα τὸν ἐμόν, οὗ γ' ἀνὴρ βελτίων ἐγένετο οὐδὲ εἷς, οὐδεὶς
 διαφορώτερος τὴν εὐσέβειαν, οὗ τὸ μὲν σῶμα ἐμβέβληται ὑπ' ἐμοῦ τῇ
 πυρρᾷ, δέον τοῦναντίον ὑπ' ἐκείνου τοῦμόν, ἡ ψυχὴ δὲ οὐκ ἐγκαταλιμπάνου- 20
 σά με, ἀλλ' ἐντροπαλιζομένη πως ὡς ἐκείνον οἴχεται ἀπιοῦσα τὸν χῶρον,
 οἱ ἐμοὶ πορευτέα εἶναι κείνος ἐγίνωσκεν. ἦν δὴ ἐγὼ συμφορὰν γενναίως
 πως ἔδοξα ἐνεγκεῖν, οὐχ ὡς φέρων ἀλύπως, ἀλλὰ παραμυθούμενος ἐμαν-
 τόν, ὡς μὴ μακρὰν τινα οἰόμενος τὴν καθ' ἡμᾶς διάζευξίν τε καὶ ἀποχώ-
 85 ρησιν ἔσεσθαι. τούτοις ἐμοί, ὦ Σκιπίων — τουτὶ γὰρ εἰωθέναί ἐφησας 25
 θανμάζειν μετὰ Λαιλίον — ἀνεπαχθὲς τὸ γῆράς ἐστι καὶ οὐχ ὅπως τι
 χαλεπόν, ἀλλὰ καὶ ἡδύ· ὥστε εἰ ταύτη πον ἁμαρτάνω, ἥ τὰς τῶν ἀνθρώ-
 πων ψυχὰς ἀθανάτους πείθομαι εἶναι, ἄσμενος ἁμαρτάνω, οὐδέ τι μὰ
 Δί' αἰροῦμαι τὸ ἁμάρτημα, ὃ χαίρω δὴ ἁμαρτάνων τοῦτο, ἕως ἂν ζῶ,
 ἐξαιρεθῆναι ἀπ' ἐμαντοῦ, εἴ γε μετὰ θάνατον, ὡς τινες κολοβοὶ φιλόσο- 30
 φοι οἴονται, οὐδενὸς ἐπαισθήσομαι ἔτι· δέος γὰρ οὐδὲν οὕτω, μὴ τοῦ ἐμοῦ
 τουτουὶ πλάνου οἱ τοιοῦτοι φιλόσοφοι ἀποθανόντες καταγελῶσιν. ὥστ' εἰ
 μὴ καὶ ἀθάνατοι εἶναι μέλλομεν, ἀλλ' οὖν ἀνθρώπων εὐκταῖον κατασβέν-

2 μόνους **Ma** | ὧν] οὖν **Ma** || 3 χωροῦντά **BBrHLLvPV** || 6 βαβάζειν ἐν κίσταις
FGMaOQU ἐν κοιτίδι βαβάζειν cett. (βαβάζειν ἐν κίσ- relicto quattuor littera-
 rum spatio C) | παραιτοίμην **U** παραιοίμην (in mg. παραιποίμην) **C** | οὐδ' —
 βουλοίμην **β** || 8 σύμφερον **BLP** σύμφθορον **G** | τί] τὸ **P** | μάλιστα **Q** || 9 δεῖ **d** ||
 10 πολλοὶ καὶ **LvP Hess** || 11 καὶ δεδρακότες **BLP** | ζῆν **MV** | ἔχω **O** || 12 με-
 τάμελως **BLvMPVae** μετάμελως **L** || 13 παντοχείου **U** πανδοχείου **R** || 14 ἡμῖν

οὗς ἀσπαζόμενος καὶ θεραπεύων διατετέλεκα. οὐδ' ἄρα τούτους μόνον
 ἔχω εὐρεῖν, οὐσπερ ἔγνω ἐγώ, ἀλλὰ καὶ ὧν πέρι ἤκουσα καὶ ἀνέγνω
 καὶ αὐτὸς τυγχάνω συγγεγραφώς. οἱ δὴ προχωροῦντά με οὐδεὶς εὐχερῶς
 ἀποτρέψειεν οὐδ' ὥσπερ σφαῖραν ἀντικρούσας ἀνασοβήσειε. κἂν τις θεῶν
 5 μοι δωρῇται ἐκ τῆσδε τῆς ἡλικίας ἀνανηπιωθῆναι καὶ βαβάζειν πάλιν ἐν
 κίσταις, σφόδρα ἂν παραιτοίμην οὐδ' ἔσθ' ὅπως βουλοίμην οἷόν τινα
 δόλιχον ἐκδραμῶν ἐκ τοῦ τέρματος αὐτὸ ἐπὶ τὴν νύσσαν ἀνακαλεῖσθαι. τί
 γὰρ σύμφορον ἔχει ὁ βίος; τί δ' οὐ μᾶλλον ἐπίπονον; εἰ δὲ μή, καὶ ἔχέτω, 84
 ἀλλ' ἔχει δῆπον καὶ εἴτε κόρον εἴτε μέτρον δέοι καλεῖν· οὐ γὰρ φίλον ἐμοὶ
 10 τὸν βίον ὀδύρεσθαι, ὃ πολλοὶ δι' ἀπαιδευσίαν πολλάκις ἔδρασαν· οὐδέ τις
 με τοῦ ζῆσαι μετάμελος ἔχει, ἐπειδὴ οὕτως ἔζησα, ὥστε μὴ μάτην
 οἶεσθαι γεγενῆσθαι, κἂν τῆς ζωῆς ὥς ἐκ πανδοχείου, οὐχ ὥς ἐξ οἴκου
 ἀναχωρῶ· διατριβῆς γὰρ καταγώνιον, ἀλλ' οὐ κατοικήσεως ἢ φύσις
 ἡμῖν ἐδεδώκει. ὦ τοίνυν λαμπροτάτης ἡμέρας, ἣν ἐγὼ πρὸς ἐκείνην τὴν
 15 θείαν τῶν ψυχῶν ὁμήγουρην καὶ τὸν ὅμιλον ἀπελεύσομαι, ἣν τε ἐκ τῆς
 ἐνθάδε τύρβης καὶ τοῦ συρφετοῦ ἀπαλλάξω. πορεύσομαι γὰρ οὐ μόνον
 παρ' ἀνδρας, οὗς ἄρτι ἔφην, ἀλλὰ καὶ ὥς Κάτωνα τὸν ἐμόν, οὗ γ' ἀνὴρ
 βελτίων ἐγένετο οὐδὲ εἷς, οὐδεὶς διαφορώτερος τὴν εὐσέβειαν, οὗ τὸ μὲν
 σῶμα ἐμβέβληται ὑπ' ἐμοῦ τῇ πυρᾷ, δέον τούναντίον τοῦμὸν ὑπ' ἐκείνου,
 20 ἢ ψυχὴ δὲ οὐκ ἐγκαταλείπουσά με, ἀλλ' ἐντροπαλιζομένη ὥς ἐκείνον
 οἷχεται ἀπιοῦσα τὸν χώρον, οἱ ἐμοὶ πορευτέα εἶναι κεῖνος ἐγίνωσκεν. ἦν
 δὴ ἐγὼ ξυμφορὰν γενναίως ἐνεγκεῖν ἔδοξα, οὐχ ὥς φέρων ἀλύπως ψυχῇ,
 ἀλλὰ παραμυθούμενος ἐμαυτόν, ὥς μὴ μακρὰν τὴν καθ' ἡμᾶς διάζευξίν
 τε <καὶ ἀποχώρησιν> οἰόμενος ἔσεσθαι. τούτοις ἐμοί, ὦ Σκιπίων — τουτὶ
 25 γὰρ εἰωθέναί ἐφησθα μετὰ Λαιλίου θαυμάζειν — κοῦφον τὸ γῆράς ἐστι 85
 καὶ οὐχ ὅπως χαλεπόν, ἀλλὰ καὶ ἡδύ· ὥστε εἰ ταύτῃ πλανῶμαι, ἢ τὰς τῶν
 ἀνθρώπων ψυχὰς ἀθανάτους πείθομαι εἶναι, ἀσμένως πλανῶμαι, οὐδέ τι
 βούλομαι τὴν πλάνην ταύτην, ἢ ἡδομαι, ἕως πῶς ζῶ, ἀπ' ἐμοῦ τοι
 ἐξαιρεθῆναι, εἴ γε μετὰ θάνατον, ὥς τινες φιλόσοφοι κολοβοὶ δοξάζουσιν,
 30 οὐδενὸς ἐπαισθήσομαι, οὐδέ τιν' εὐλάβειαν, μὴ τῆς ἐμῆς ταυτησὶ πλάνης
 οἱ τοιοῦτοι φιλόσοφοι ἀποθανόντες καταγελάσειαν. ὥστ' εἰ καὶ μὴ
 ἀθάνατοι εἶναι μέλλομεν, ἀλλ' οὖν ἀνθρώπων εὐκταῖον κατασβέννυσθαι

FMaO ἡμῶν cett. (ὅμῖν R, ἡμῖν in mg. C) || 15 ἡμέρας om. O || 16 χλίδου P ||
 18 εἷς] εἰ U || 20 ἐγκαταλείμπανουσα CG || 21 ὥς om. H MV | ἐκείνος R Goez
 Hess || 22 γεννέως V || 24 οἰόμενον Ma | ἀποχώρησις U || 25 ἐφησθα Q R U Hess ||
 26 ἀναπαχθὲς B || 27 που] τοῦ LLv (in mg. add. που L) | τοῦ P || 27-28 τὰς ψ.
 τ. ἀ. Q || 29 χαίρων O || 32 ὥστε M Ma V
 1 ἀσπαζόμενον T || 4 ἀποτρέψει T || 5 πάλιν T || 14 ὅμῖν T || 15 ψυχῶν α ||
 20 ἐγκαταλείπουσα T || 21 ἐγίνωσκεν T || 24 καὶ ἀποχώρησις α | σκηπίων T ||
 32 εὐκτέον T

νυσθαι ἐν οἰκείῳ καιρῷ. ἔχει γὰρ μέτρον ἡ φύσις, ὥσπερ τῶν ἄλλων
 ἀπάντων, οὕτω τοι καὶ ζωῆς. γῆρας δὲ βίου ἐστὶ καθάπερ μύθου ἀπεργα-
 σία, οὗ δὴ τοὺς καμάτους φεύγειν χρεών, ἄλλως τε καὶ κόρου προσγενο-
 μένον. ταῦτα περὶ γήρως εἶχον εἰπεῖν· ἐς δὲ καὶ ὑμᾶς γένοιτο ἀφικέσθαι,
 ἴν', ἅπερ ἐμοῦ ἀκηκόατε, δυνηθείητε ἐπαινέσαι, πεῖραν εἰληφότες τοῦ 5
 πράγματος.

3 τε om. **B** || 5 ἵναπερ **R** || 6 subscriptio Τέλος τοῦ περὶ γήρως Κικέρωνος **G O**
 Τέλος τὸ περὶ γήρως τοῦ Κικέρωνος **C U** Τέλος περὶ γήρως τοῦ Κικέρωνος ἐρμη-
 νεία Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ εἰς Ἑλληνισμὸν μετενεχθέντος (μετενεχθεῖς **M**) **M V** Τέλος
 τοῦ περὶ γήρως Κικέρωνος ὃ μετήνεγκε Θεόδωρος ὁ Γαζῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν **Ma**
 Τέλος **R** Goetz nullam subscriptionem exhibent cett., Edd.

ἐν καιρῷ οἰκείῳ. ἔχει γὰρ μέτρον ἡ φύσις, ὥσπερ τῶν ἄλλων ἀπάντων, οὕτω τοι καὶ ζωῆς. γῆρας δὲ βίον ἐστὶ καθάπερ μύθον ἀπεργασία, οὗ δὴ τοὺς καμάτους φεύγειν χρεών, ἄλλως τε καὶ κόρον προσγενομένου. ταῦτα περὶ γήρως εἶχον εἰπεῖν· εἰς δὲ δὴ καὶ ὑμᾶς γένοιτο ἀφικέσθαι, ἢν⁶, ἅπερ ἐμοῦ ἀκηκόατε, δοκιμάσαι δυνηθείητε, πείραν εἰληφότες τοῦ πράγματος.

6 subscriptio σὺν θεῷ τέλος. Ὡδολφος Πρόβος ὁ Φρήσιος ἔγραψε

COMMENTARIUS*

1 ὦ Τίτε — εἴη;] *O Tite, si quid ego adiuro curamve levasso, / quae nunc te coquit et versat in pectore fixa, / ecquid erit praemi?* hos Ennii versus (= Ann. 335 Vahlen²) Gaza non ad verbum, sed circumscribendo et amplificando quinque versibus herois Graece expressit, neque satis commode eos interpretatus est. in universum de Gazae interpretatione — non semper accurata et saepe obscura — versuum Ennii et aliorum poetarum qui in dialogo *de senectute* occurrunt cf. quae scripsit Scaliger 89sq., qui Gazae metaphrasim, nonnumquam metri vinculis solutam, castigavit, eique suam substituit. quod ad Gazae huius loci translationem attinet, Scaliger eam his verbis reprehendit: „Primum nimium sibi permittit, qui duos versiculos cum dimidiato quinque integris Graecis reddiderit, deinde secundus versus obscurissimus est, quem nemo sine Ennianis assequi potest [hunc autem versum exempli causa Italice sic vertere possumus: „... ed invero allieverò (κούφην... θῶμαι = levasso) del tutto il tormentoso affanno...“]. reliqua praetereo. nam plura erant animadvertenda.“ iisdem fere verbis Gazae translationem Kraft 58 et Hess ad l. reprehendunt. deinde Scaliger totum locum sic vertendum esse putavit: ὦ Τίτε, εἴ τι βοηθῶ ἐγώ, μελεδῶνα θ' ὑφαίρω, / ἢ σ' εὔει καὶ στήθει ἐνικριμφθεῖσα δονεῦει, / τοῦδε τί ἐσται ἄεθλον; (et Scaligeri metaphrasis multo fidelior textui Ciceroniano quam Gazae translatio profecto esse videtur). mea quidem sententia et Gazae et Scaligeri translationes hic et in aliis versibus Ennii necnon Caecillii et Naevii, qui in hoc dialogo commemorantur, ad textum ipsius Ennii et duorum poetarum, quos iamiam memoravi, constituendum inutiles non sunt; tamen hae translationes, ut inter omnes constat, ab Edd. fere omnibus horum poetarum perperam neglectae sunt (de re vd. S¹⁴ 15–17 necnon S¹⁵ 485–490 et S¹⁷).

ἐκεῖνος — εἰρηκεν (α); Ἐννίος — ὢν (β); *adfatur Flaminium* ‘ille vir haud magna cum re, sed plenus fidei’. haec adnotanda sunt: (a) Ennii versum ille — fidei (= Ann. 338 Vahlen²) — de quo tamen Scaliger in dissertatione sua nullum verbum fecit — Gaza vinculis metri solutis in β fidelius quam in α interpretatus est; (b) in β ut videtur Gaza lect. *Ennius* a codd. dett. — ex. gr. I Halmii — traditam expressit; (c) quod ad lect. *Φλαμίνιον* attinet, Noster lect. det. *Flaminium* codd. BI Halmii secutus est; (d) contra opinionem v. d. Hess ad l. („Res i. e. ‘res familiaris’ non est πρᾶγμα, sed οὐσία, χρήματα“) vd. S⁹ 857.

σέ γε — πάντα (α); σέ γε — πάντα (β); ‘sollicitari te, Tite, sic noctesque diesque’. (a) hunc quoque Ennii versum (= Ann. 334 Vahlen²), de quo Scaliger tacuit, Gaza soluta oratione expressit; (b) Noster lect. *Attice* codd. dett. (ex. gr. E Halmii) pro *Tite* codd. optt. in utraque recensione est secutus; (c) Hess, ad verbum *μεριμνᾶν* spectans, adfirmat: „Sollicitari ap. Cic. melius *λυπεῖσθαι*, *ἄχθεσθαι*, *ταράττεσθαι*“ (sed in β Noster vertit *ἀγωνιᾶν*, quod est melius quam *μεριμνᾶν*); (d) sic Gaza, cod. I Halmii secutus, omisit.

τὸ — κόσμιον (α); τὴν — ἐπιείκειαν (β); *moderationem animi tui et aequitatem*. Ciceronis o. v. *moderationem* ... *aequitatem* Noster tantum in β est secutus. καὶ σε (α); σέ τε (β); *teque*.

* De ratione atque consilio huius commentarii vd. quae scripsi in praefatione p. XVIII. numeri paragraphos indicant.

μη μόνον . . . ἀλλὰ καί] non solum . . . sed. expressa est lect. sed etiam aliquot codd. dett. (vd. Hess¹ ad l.).

χαλεπιότερον ἐνοχλεῖσθαι (α); διοχλεῖσθαι βαρύτερον (β); gravius commoveri.

μείζων — ἐστὶ (α); μείζων ἐστὶ (β); maior est.

δέ μοι — πέρι (α); δέ μοι — συγγράφαι (β); mihi est visum de senectute aliquid ad te conscribere. lect. conscribere codd. optt. pro scribere codd. BS Halmii Gaza probat.

2 ἢ — ἐπερχομένον (α); ἢ — ἐπιόντος (β); aut certe adventantis. in α deest certe, quam β, ut v., recte expressit.

κουφίσαι — ἀξιῶ (α); καὶ — ἐθέλω (β); et te et me etiam ipsum levare volo. Gaza in utraque recensione (α) etiam — a codd. PV omissam — non vertit; (β) pro levare optt. codd. lect. levare — a cod. E Halmii traditam — expressit.

καίτοι — σοφῶς (α); καίτοι — εἰδώς (β); etsi te quidem id modice ac sapienter sicut omnia et ferre et laturum esse certo scio. Gaza in α verba ἀμέλει καὶ τὰλλα de suo adiecit, quae recte delevit in β.

ἡ — ἐγγόνει (α); ἡ — ἐγγόνει (β); iucunda huius libri confectio fuit. (α) in utraque recensione verbum τοῦδε, collato Ciceronis textu, expungere mihi visum est; (β) si quis dicat pro ἐγγόνει scribendum esse γέγονε, cum ap. Cic. fuit legatur, Gazam hic et alibi non semper ad litteram textum Graecum reddidisse memorare licebit.

3 εἰσαῦθις — πολλάκις (α); εἰσαῦθις — ἐροῦμεν (β); saepe dicemus. Gaza (α) in utraque recensione lect. εἰσαῦθις suo Marte addidit, vel potius in exemplari suo lect. posthac invenit et Graece expressit; (β) in α secutus videtur lect. dicemus saepe ab aliquot codd. dett. traditam (vd. Hess¹ ad l.).

τὸ — πεπόμφαμεν (α); τὸ — πεπόμφαμεν (β); hunc librum ad te de senectute misimus. cum codd. Latini exhibeant sive hunc vero librum sive nunc vero librum (cf. Hess ad l. necnon Gernhard ad l.), Noster, ut v., in α utramque lect. et copulavit et Graece reddidit (i. e. nunc vero hunc librum).

Ἀρίστων ὁ Χῖος] Aristo Ceus. incertum est utrum Ceus (R) an potius Chius (bL¹ AD¹) Gaza Χῖος vertens praetulerit.

περιτεθεικότες ἐσμέν (α); περιτεθείκαμεν (β); tribuimus.

τοῦ — εἶναι (α); τοῦ — εἶναι (β); parum enim esset auctoritatis in fabula. Gazam prima facie haud accurate textum Latinum reddidisse facile statuas; tamen non obliviscendum est cod. R contra omnium fere codd. consensum haec verba proferre: ne parum esset auctoritatis tamquam in fabula, quae Gaza, ut v., in utraque recensione quodammodo est secutus.

ἵνα — λόγος (α); ἵν' — ἀξιωματός (β); quo maiorem auctoritatem haberet oratio.

πρὸς τοῦτον (α); πρὸς ὃν (β); apud quem.

πεποιήκαμεν] facimus. Gaza pro facimus lect. fecimus ab aliquot codd. traditam (cf. Gernhard ad l.) secutus est.

ῥαδίως αὐτός (α); αὐτός — οὕτω (β); is tam facile. verbum congruens Latino tam (i. e. οὕτω) — quod in α deest — recte in β additum est.

αὐ — τόνδε (α); αὐτόν (β); eum. Gaza verba αὐ πάλιν, in α arbitrio suo addita, in β omisit.

ὁ — γε (α); ὅς (β); qui.

τοῦτό γε — λόγοις (α); λόγοις — τοῦτο (β); attribuito litteris. in utraque recensione Noster lect. nonn. codd. id (vel potius hoc cod. I Halmii) attribuito litteris probare videtur.

πᾶσαν — ἡμετέραν] nostram omnem. Gaza o. v. omnem nostram cod. R Halmii confirmat.

4 ἐπιφανῆ (α); περιφανῆ (β); excellentem.

ἐστὶ μισητόν] odiosa est. Gaza o. v. est odiosa cod. I Halmii fulcit.

πάλιν — αἰτιῶνται] eandem accusant. Gaza πάλιν arbitrio suo adiecit (vel potius Nostrum in exemplari suo post eandem verbum congruens — i. e. ex. gr. denuo et sim. — invenisse et Graece expressisse coniecerim).

πάντες ἄνθρωποι (α); πάντες (β); omnes.

κτησάμενοι] *adepti*. Hess¹ ad l.: „Gaza utrum *adepti* an *adeptam* expresserit non liquet: equidem non praetulerim *adepti*“.

εἰς — κακοηθείας (α); ἐπὶ — κακοηθείας (β); *tanta est stultitiae inconstantia atque perversitas*. Gaza non textum Latinum supra scriptum, sed verba quae sequuntur, ab aliquot codd. Ciceronianis tradita (cf. Hess ad l.): *tanta inest inconstantia, stultitia atque perversitas* quodammodo expressit.

βιάζεται (α); ἀναγκάζει (β); *coegit*. Gaza lect. *cogit* cod. L corroborat.

νεανίσκῳ . . . παιδί] *adulescentiae . . . pueritiae*.

τί γάρ;] *qui enim?* Gaza non *qui* (i. e. *quomodo*) enim optt. codd., sed potius lect. *quid enim* a codd. A²K² traditam expressit.

οὐδενὶ — εἴη (α); οὐδενὶ — δυνατὸν (β); *nulla consolatio permulcere posset stultam senectutem*. Hess ad l. et iuncturam γέροντα εὐήθη et lect. καταμειλίσσειν his verbis reprehendit: „Male exhibetur γέροντα εὐήθη, quum ap. Cic. sit *stultam senectutem*; praeterea καταμειλίσσειν non fuit in usu, sed καταμειλίσσεσθαι“. tamen hae duae adnotationes mihi minime persuadent: nam quod ad iuncturam nuper laudatam attinet, ut supra dixi (65), Gaza non semper ad litteram textum Latinum vertit; quod autem ad verbum καταμειλίσσειν spectat, hoc re vera apud Th. G. l. 2, 1616, ut v. lect. laudatur.

5 τῆς — ἐπωνυμίας (α); τῆς — ἐπωνυμίας (β); *opinionem vestra nostroque cognomine*. διαγεγραμμένων] *discriptae*. Gaza lect. *descriptae* codd. bP¹ pro *discriptae* cett. codd. confirmat.

δράμα] *actus*. Hess ad l.: „δράμα est *fabula*; *actus* h. l. est *πραξις*“.

ἄσθύνον (α); ἀτέχνον (β); *inerti*.

καρπῶν (α); σπερμάτων (β); *fructibus*.

τί — ἀμύνεσθαι; (α); τί — ἀμύνεσθαι; (β); *quid est enim aliud Gigantum modo bellare cum dis nisi naturae repugnare?* Hess ad l.: „*Repugnare naturae* ap. Cic. non est ἀμύνεσθαι τὴν φύσιν, sed ἐναντιοῦσθαι vel μάχεσθαι τῇ φύσει“.

6 καὶ — προθυμούμεθα (α); καὶ — βουλόμεθα (β); *volumus quidem certe*. expressa est lect. codd. dett. et volumus quidem pro volumus quidem certe codd. optt. (vd. Hess¹ ad l.).

εἰς — ἀφικέσθαι] *senes fieri*.

εἰ — χαλεπὸν] *nisi molestum est*. Gaza expressit lect. *tibi* (cf. Hess ad l.), quae in nonn. codd. post *nisi* inveniri potest.

τινά — ὁδόν] *longam aliquam viam*. Gaza o. v. *aliquam longam viam* codd. IR Halmii est secutus.

7 ποιήσω — ταῦτα (α); ποιήσω ταῦτα (β); *faciam*. (a) in α lect. *faciam vero* expressa est, quae in aliquot codd. dett. invenitur (cf. Hess ad l.); (b) in utraque recensione ταῦτα Gaza de suo adiecit (an verbum congruens — i. e. *haec* — in exemplari suo ante *faciam* invenerit?).

γάρ — ἐμῶν (α); γάρ — ἡλικιωτῶν (β); *enim interfui querelis aequalium meorum*.

ὅμοιον — παροιμία (α); ὅμοιος — παροιμία (β); *pares autem vetere proverbio cum paribus facillime congregantur*. Hess ad l.: „Verba Ciceronis non accurate conversa sunt; vertendum erat ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ ῥᾶστα πελάζειν“. tamen illud tritissimum proverbium Noster in β ab ipso fonte (i. e. Plat. Symp. 195b) plane deduxit, philologum, ut saepe evenit, se ostendens (cf. S¹¹ 75sq.).

Σπύριος (α); Σπύριος (β); *Sp.* de huius Graeci nominis varia scriptura, quam alibi in hac editione legimus, cf. Hess ad l.

εἰώθασιν] *solebant*. Hess ad l.: „Pro εἰώθασιν scribendum erat εἰώθεσαν, quum ap. Cic. sit *solebant*“: tamen, ut in paragrapho superiore (p. 65) scripsi, Gaza non sine aliqua libertate textum Ciceronianum nonnumquam reddidit.

οὐδ' — ζῆν] *vitam nullam putarent*.

ὕψ' ὦν — θεραπεύεσθαι (α); ὕψ' ὦν — θεραπεύεσθαι (β); *a quibus essent coli soliti*. Hess ad l.: „διακονεῖσθαι de suo adiecit Gaza, quum ap. Cic. tantum sit *coli*, cui optime respondet *θεραπεύεσθαι*“. sed in β verba διακονεῖσθαι καὶ recte omissa sunt (cf. S⁷ 326sq.).

οὗτοι δὲ (α); οἱ δὲ (β); *qui*.

τὸ αἷτιον] *quod esset accusandum*.

εἰ — αἰτία] *nam si id culpa senectutis accideret*.

ὀλοφυρμῶν (α); ὀδυρμῶν (β); *querelarum*.

τὸ . . . ἀπαίδευτον] *inhumanitas*. Hess ad l.: „*Inhumanitas h. l. non est τὸ ἀπαίδευτον, sed δυσκολία, δυσάρεστον, ἀνστηρότης*“.

- 8 διὰ — εὐπορίαν] *propter opes et copias et dignitatem tuam*. non pauci Edd. (cf. Hess ad l.) verba Graeca ita scribunt: διὰ τε οὐσίαν καὶ εὐπορίαν καὶ ἀξίαν (i. e. eodem o. v. quem ap. Cic. legimus): hoc autem praeter necessitatem faciunt.

ἔστι — τι] *est istuc quidem . . . aliquid*. Hess ad l.: „*Quum ap. Cic. sit est istuc quidem . . . aliquid, pro τοι legendum est τι*“: re vera τι, non τοι ut scripsit Hess, ope codd. apud Gazam legimus.

ὅς ἔφη] *inquit*. Hess ad l.: „*Formula ἡ δ' ὅς Graecis est usitata, maxime Platoni, non ὅς ἔφη, quam nusquam me legere memini*“.

οὗτ' — Ἀθηναῖος] *nec tu si Atheniensis*. Hess ad l. Gazae translationem his verbis reprehendit: „*Gaza omisit esses in verbis nec tu, si Atheniensis esses*“: re vera plerique codd. et Edd. om. *esses*; ergo Noster nullum verbum om. (cf. S⁷ 324sq.).

οὗτ' . . . ἀμαθεῖ — φανύω (α); οὗτ' ἀμαθεῖ (β); *nec insipienti*. si ad β spectamus, monitus v. d. Hess ad l.: „*Cicero tantum nec insipienti*“ nullius pretii aestimandus est.

- 9 ἐπιδέξια] *aptissima*. Hess ad l.: „*Aptissima ap. Cic. i. q. ἱκανώτατα, ἐπιτηδειότατα*. Nam ἐπιδέξιος idem est quod *scitus, urbanus*“.

διὰ βίου] *in omni aetate*. Gaza vertit tamquam si in textu Ciceroniano, quem ante oculos haberet, omni deesset.

μέγα γε] *quidem maximum*. Gaza lect. *quidem* ab aliquot codd. omissam (cf. Hess¹ ad l.) corroborat.

ἡ — σύνεσις] *conscientia bene actae vitae*.

- 10 ἔγωγε οὖν] *ego*. expressa est lect. *ego quidem*, quam nonn. codd. et Edd. exhibent (cf. Hess ad l.).

Κύντον (α); Κύντον (β); Q. de huius Graeci nominis varia scriptura (quae alibi in hac editione reperiri potest), vd. Hess ad l.

καθάπερ (α); ὥσπερ (β); *ut*.

εὖ — φιλοφροσύνης (α); ἐκ — μάλα (β); *comitate*. Gaza in utraque recensione, ut v., εὖ μάλα de suo addidit (an lect. congruentem locutioni Graecae — ex. gr. *magna* — in suo exemplari Ciceroniano invenerit?)

μετέθηκε — γῆρας (α); τὸ — ἡλλοίωσεν (β); *senectus mores mutaverat*.

γὰρ — ἐμῆς (α); γὰρ — γένεσιν (β); *enim post . . . quam ego natus sum*.

εἰτ' — ἀπεδείχθη (α); εἰτ' — ἀπεδείχθη (β); (—). (a) verba Latina a codd. P^V² L² A² D² expressa (i. e. *deinde aedilis quadriennio post factus sum praetor*), satis congruentia vocabulis Graecis supra scriptis, expuncta et in app. cr. ab omnibus fere Edd. relegata sunt; tamen Gaza ipsa Graece reddens harum lectt. auctoritatem quodammodo firmat; (b) de nominum aedilis et praetor recta interpretatione Graeca (i. e. ἀγορανόμος et στρατηγός, ut in β legimus), vd. S⁸ 202sq.

ἡρξά ἀρχήν (α); ἀρχήν ἡρξά (β); *magistratum gessi*. Gaza in β o. v., quem ap. Cic. legimus, confirmat.

εἰσηγητής — νόμον (α); εἰσηγητής — νόμον (β); *suasor legis Cinciae . . . fuit*. (a) contra lect. Κινθικοῦ (sed etiam contra lect. Κινθικοῦ idem monitus valet) Hess ad l. monet: „*Κίγκιος scribendum est*“; (b) cum ap. Cic. scriberetur *fuit*, nonn. Edd. γί(γ)νεται in ἐγένετο correxerunt (cf. Hess ad l.).

σκιρτῶντα νεανικῶς] *iuveniliter exsultantem*. Hess ad l.: „*Iuveniliter exsultare rectius i. q. νεανιεύεσθαι*“.

διεμάλασεν ἀνεχόμενος (α); ὑπομονῇ διεμάλασεν (β); *patientia molliebat*.

ὁ — λέγει (α); Ἐννιος — φησὶν (β); *familiaris noster Ennius*. Gaza non arbitrio suo λέγει et φησὶν addidit, sed lect. ait cod. E Halmii post *noster* positam reddidit.

πολλὰ — λάμπει] unus homo nobis cunctando restituit rem. / non enim rumores ponebat ante salutem, / ergo postque magisque viri nunc gloria claret. (a) hos tres Ennii hexametros (= Ann. 370 Vahlen²) Gaza tribus versibus herois parum accurate vertit. Scaliger ad Gazae metaphrasim spectans eam his verbis castigat: „Ne verbum quidem est, quod a iusta reprehensione vindicari possit. qua re τὸ δέ illud? quid δηθύνων habet commune cum cunctatore? quis intelligat μὴ [sic Scaliger perperam legebat, sed ἡμὴ legendum erat!] ἔσκε pro οὐκ ἔσκε? nam si non est barbarismus, quid dicamus barbarismum? κλέα non ad unum referri potest, sed ad plures. neque aliter usurpant poetae, quibus hac voce τὰ κλέα non significatur gloria, ut voluit Gaza, sed inclita facta. longe intolerabilius πάμμεγα. cetera prudens omitto“ (et Scaliger hanc fideliorum translationem proposuit: *Εἰς βορρῶν ἀμβολίαισι τὸ πᾶν ἡμῖν ἀνέσωσεν* / οὐ γὰρ ὁ γ' εὐσοῖης ψιθυριστὰς προύθετο θρόνους. / τῷ νῦν εὐκλεία δὲ τάνδρ' ὁ μᾶλα καὶ μᾶλα θάλλει). cum igitur Gazae translatio obscura appareat, eam Italice sic vertere liceat: „Uno solo, molto indugiando (= δηθύνων), salva lo Stato (= χρήματα πάντα: cf. quae scripsi sub b). infatti invece delle dicerie a lui stava a cuore (= ἔσκε) la nostra (= ἡμὴ: vd. sub c) salvezza. ed invero ora la di lui fama risplende massimamente (= πάμμεγα: vd. sub d) fra la gente“; (b) χρήματα . . . σωῶζει] restituit rem. Hess ad l.: „Restituere rem non est χρήματα σωῶζειν; res h. l. i. q. 'status reipublicae' (i. e. τὰ κοινὰ vel τὸ κοινόν)“ (sed de hac re vd. S⁹ 857, qui Gazae translationem argumentis probat); (c) ἡμὴ σωτηρία [-ρίη (β)]; ap. Cic. tantum salutem: videlicet Noster de suo ἡμὴ addidit (de forma ἡμός pro ἡμέτερος vd. LSJ s. v.); (d) πάμμεγα] postque magisque: de hac translatione Columba ad l. observat: „Graeci μᾶλλον μᾶλλον dicunt“ (sed Gazam Latinae sententiae sensum non male reddidisse puto).

- 11 οἷα — χρησάμενος (α); οἷα — εὐβουλία (β); quo consilio.
παρόντος κάμου (α); κάμου ἀκούοντος (β); me audiente.
τῆς — ἐαλωκνίας (α); τῆς — ἀλούσης (β); amisso oppido.
ἐπὶ — κατέφηνε] fuerat in arce. Gaza in utraque recensione lect. iugerat in arcem a codd. **PV²A²L²D²** traditam secutus est.

καὶ λέγοντι] atque ita dicenti. Gaza arbitrio suo ita omisit, vel potius vertit tamquam si in textu Ciceroniano, quem ante oculos teneret, haec lect. deesset.

ἐμοῦ συμπράσσοντος] mea opera.

οὐκ — ἀνέλαβον] numquam recepissem. Hess¹ ad l.: „Expressa est lect. ego numquam; vulgo tantum numquam“.

οὐδὲ — δοκεῖ (α); οὐδὲ — τηβένῳ (β); nec vero in armis praestantior quam in toga. Hess ad l.: „Pro ὦν ponendum erat εἶναι, quia δοκεῖν cum infinito struitur“; Gaza in β emendatam fideliorumque translationem praebuit (vd. S⁸ 204).

δημαρχοῦντι (α); δημαγωγοῦντι (β); tribuno plebis.

ἐναντία — ἀξιώματι] contra senatus auctoritatem. Hess ad l.: „Senatus auctoritas in loco Ciceroniano non est ἀξίωμα τῆς βουλῆς, sed ψήφισμα vel δόγμα vel γνώμη τ. β.“. tamen lect. tradita servari potest: cf. S⁹ 858.

μάντις — οἰωνοῖς] augurque cum esset. Hess ad l.: „Augur non est μάντις, sed οἰωνοπόλος vel οἰωνιστής vel ὀρνιθοσκόπος vel οἰωνοσκόπος vel ὀρνιθομάντις“. sed lect. tradita certe probari potest, quod non tantum verbo μάντις, sed potius locutione μάντις τῶν ἐπ' οἰωνοῖς Gaza re vera augur reddidit.

θαρρῶν ἔφασκεν] dicere ausus est. Hess ad l.: „Verba Ciceronis ausus est dicere non recte conversa sunt θ. ἔ. pro ἐτόλμησε λέγειν“.

- 12 θαυμαστότερον — οὐδὲν] nihil admirabilius. Gazae translatione collata una cum textu Ciceroniano quo utebatur Hess ad l. adfirmare ausus est: „Gaza est omisit post nihil“. re vera lect. est, tantum a codd. **PVL²** tradita, a nonn. Edd. praetermissa est; Noster igitur, potius quam omisit est, libros potiores secutus esse videtur (cf. S⁷ 325).

τὴν — νείος] mortem fili tulit. Hess ad l. ad textum Ciceronianum traditum a nonn. codd. et a plerisque Edd. receptum spectans Gazae translationem sic reprehendit: „Recte optt. codd. praenomen omittunt, quippe quod Quintus, non Marcus fuerit“.

tamen praenomen *Marcus* a codd. **BLAD** traditum et errore memoriae Ciceronis fortasse ortum teste quoque Gaza servari potest (cf. S⁷ 325sq.).

διὰ χειρός (α); πρὸ χειρῶν (β); *est in manibus*.

τίνα — φιλοσόφων; (α); τίνα — φιλοσόφων; (β); *quem philosophum non contemnimus?* Hess ad l.: „ἐκ τριβωνος de suo adiecit Gaza“; haec verba in β recte ommissa sunt (cf. S⁸ 205).

ἀλλὰ — ἦν (α); ἀλλ' — οἴκοι (β); *sed intus domique praestantior*.

πραγμάτων ἀρχαίων (α); ἀρχαίων πραγμάτων (β); *antiquitatis*.

δὲ — ἐπιστήμη (α); δ' — νομίμου (β); *scientia iuris augurii*.

πολλοὶ — ἦσαν (α); πολλοὶ — λόγοι (β); *multae etiam . . . litterae*. Hess ad l. translationem Graecam sic castigat: „Litterae . . . sunt ἐπιστήμαι, μαθήματα“. sed h. l. litterae i. q. eruditio est; qua re lect. λόγοι probari potest (cf. S¹⁰ 484sq.).

τοὺς ἀλλοφύλους . . . πολέμους (α); τοὺς ἀλλοτρίους πολέμους (β); *externa bella*. Willeumier ad l. lect. *bella* praeter necessitatem expunxit; tamen hoc verbum ab omnibus codd. traditum teste quoque Gaza servandum est (cf. S¹ 294, cuius argumentis Venini cens. 427 adstipulatur).

τὸ — τοῦτο (α); ὃ ἀποβέβηκε (β); *id quod evenit*.

παρ' οὗ (α); ὅθεν (β); *unde*.

13 πυνθανόμεθα (α); παρελήφαμεν (β); *accepimus*.

πρώτῳ — ἔτει (α); ἔτει — ἐτελεύτησεν (β); *uno et octogesimo anno scribens est mortuus*. male in α deest lect. γράφων, quam Gaza in β expressit.

τετάρτῳ — λόγον (α); τὸν — γεγραφέναι (β); *librum, qui Panathenaicus inscribitur, quarto et nonagesimo anno scripsisse se dicit*. si Ciceronis textum consideres, in α male lect. Πανηγυρικὸν, in β bene Παναθηναϊκὸν expressam esse videas (cf. S⁶ 345).

14 σφετέρως (α); ἰδίας (β); *sua*.

ἢ ὅθ' — εὐδαι (α); ἢ ὅτε — εὐδαι (β); *sicuti fortis equos, spatio qui saepe supremo / vicit Olympia, nunc senio confectus quiescit*. (a) duo Ennii hexametri (= Ann. 374 Vahlen²), si et ad sententiam et ad metrum respicimus, non bene redditi sunt (vd. Hess ad l.); iam Scaliger monuerat: „(Gaza) nimis hic quoque liberalis est, qui duos versiculos tribus rependat. quid est πύματος χώρος? certe non intelligo. at Ennius de meta circensi intellexit, ut nos vertimus“ (sed re vera Gaza quoque verbis πύματος χώρος de meta circensi intellexit); deinde idem Scaliger eosdem versus quasi ad verbum — sed fortis omisit — sic convertit: Ὡς ὅτε τις νίκησεν Ὀλύμπια πολλάκις ἵππος, / νόσσαν παρ πνύματιν' ὃ νῦν παύεται ἐσχατόγηρος; (b) iunctura vicit Olympia Graecae locutioni Ὀλύμπια νικᾶν respondet, sed Gaza verbis Ὀλύμπια . . . ἦρετ' ἀεθλα Latinam iuncturam amplificando reddidit.

μνησθαι — ἄν (α); ἔχετε — καλῶς (β); *probe meminisse potestis*.

Τίτος — Ἀττίλιος (α); Τίτος — Ἀκτίλιος (β); *T. Flamininus et M'. Acilius*. lectt. dett. *Flamininus* (codd. **BI** Halmii), *M.* (codd. **BIRS** Halmii) et *Attilius* (duorum codd. Oxoniensium: cf. Hess ad l.) Gaza est secutus.

ἐπὶ — ἐτελεύτησεν (α); Σκηπίωνος — ἐτελεύτησεν (β); *Caepione et Philippo iterum consulibus mortuus est*. (a) pro Caepione codd. **EIR** Halmii exhibent *Scipione*, quam lect. det. Gaza expressit (vd. S⁹ 860); (b) codd. **BIPRS** Halmii pro consulibus praebent *consule*, quam lect. det. Gaza tantum in α est secutus.

εὐφώνως — εἰσηγησάμην . . . δὲ (α); φωνῇ — εἰσηγησάμην . . . δὲ (β); *legem Vaconiam magna voce et bonis lateribus suasisset*. coniectura peracuta v. d. N. Madvig — quam Willeumier ad l. probat recipitque — *suasi*. sed (pro *suasisset* omnium codd.), si ad Gazae translationem spectamus, non est repellenda.

15 ὅσα — γῆρας (α); σκοπῶν — ἄθλιον (β); *etenim, cum complector animo, quattuor reperio causas, cur senectus misera videatur*. plerique codd. Latini lect. *complector* exhibent, tamen ap. Cic. extat v. lect. *contemplor* — quae apud O Halmii invenitur: Gaza, ut v., utramque lect. et in α (σκοπούμενος . . . καὶ περιβάλλον) et in β (σκοπῶν . . . καὶ συμβάλλον) copulavit expressitque.

ἀπεργάζεται — σώμα (α); τὸ — ποιεῖ (β); *corpus faciat*.

ὅτι — ἡδονῶν (α); ὅτι — ἀποστερεῖ (β); *quod privet fere omnibus voluptatibus*.

Wuilleumier ad l. una cum aliis Edd. fere secludit, quamvis haec lect. ab omnibus codd. et a Gaza expressa sit (cf. S¹ 293).

σώμασιν ἀσθενέσι] *infirmis corporibus*. Hess ad l.: „*Infirmis corporibus h. l. i. q. τῶν σωμάτων ἀσθενῶν ὄντων*“.

ψυχῆς . . . ῥώμῃ (α); ψυχῇ (β); *animo*.

οἱ — Μάξιμον . . . οἱ — Παῦλον] *Q. Maximus . . . L. Paulus*. (a) haec formula (οἱ περὶ κ. τ. ε.) a scriptoribus senioris Graecitatis de uno nomine usurpatur (cf. Hess ad l.); (b) de varia scriptura Κύντον (α) / Κύντον (β) vd. supra (10).

τὸν — Σκιπίων (α); τὸν — πατέρα (β); *pater tuus*. in utraque recensione lect. *pater tuus*, *Scipio* — quam apud O Halmii legimus — Gaza est secutus.

- 16 ἀλλὰ — εἶναι (α); καὶ — εἶναι (β); *ad Ap. Claudii senectutem accedebat ut caecus esset*. praeter necessitatem Hess ad l.: „τό ante infinitum εἶναι adiectum velim, quamquam probe scio, saepius articulum ante infinitivum, praecipue a poetis, omitti“.

διεξέρχεται φράζων (α); διεξέρχεται λέγων (β); *persecutus est*. Gaza φράζων in α, λέγων in β de suo adiecit (an potius verbum congruens — i. e. *dicens* — in exemplari suo invenerit?).

ποῖ — ἀταρόν;] *quo vobis mentes, rectae quae stare solebant / antehac, dementes sese flexere viai?* hic pervulgatus locus Ennianus (= Ann. 202 Vahlen²), ut inter omnes constat, obscurus est; Gaza, qui secutus videtur lect. *dementi . . . via* cod. E Halmii, hos duos hexametros metrice, sed parum accurate, reddidit: quam ob rem versus Graecos, ut ad eos intellegendos lucem quodammodo proferam, sic Italice vertere ausim: „Dove le vostre menti, alle quali era possibile in passato stare saldamente, d'un tratto si volsero per questo molto insensato cammino?“. Scaliger more solito Nostri translationem reprehendit et ita versus Ennianos in Graecum vertit: Ὡς ἄνδρες, ποῦ νῦν ἄφαρ ὑμῶν αἰ τὸ πάροιθεν / ὄρθιαι ἤμυνσαν φρένες ἄφρονες ἐξαπονοῦσαι; (i. e. „*Mentes, quae antea rigidae vobis stabant, quonam nunc vietae factae sese flexere?*“). ergo Scaliger pro *viai* vel *via* legit fortasse recte *vietae* (fusus de re vd. S¹⁴ 15–17, quocum Skutsch 362 et 847 consentit).

οὖν (α); γάρ (β); *enim*.

δευτέρας (α); ἐτέρας (β); *alterum*.

ἐπειδὴ . . . διαγένοιτο] *cum . . . interfuisent*. (a) pro lect. *interfluxissent* ab aliquot veteribus Edd. receptam (cf. Hess¹ ad l.) expressa est lect. vulgata *interfuisent*; (b) ap. Cic. coniunctivus Gazam ut *διαγένοιτο* perperam poneret pro *διεγέμετο* induxit (vd. Hess ad l.).

ὅθεν (α); ἐξ ὧν (β); *ex quo*.

πρὸς Πύρρον (α); τοῦ Πύρρον (β); *Pyrrhi*.

- 17 ἀμφὶ — διατρίβειν (α); ἀμφὶ — φάσκοντες (β); *qui in re gerunda versari negant*. ratione utriusque recensionis habita nullius pretii videtur haec adnotatio v. d. Hess ad l., qui ante oculos alium textum Graecum certe habebat: „*Versari in aliqua re est διατρίβειν ἐν, ἐπὶ τινι; περὶ, ἀμφὶ τι etc., non ἐπὶ τι*“ (vd. S⁷ 326).

ὥσπερ (α); ὥς (β); *ut*.

ἐν — πλῶ] *in navigando*.

ἀναρριχῶνται (α); ἀναβαίνουσιν (β); *scandant*.

διὰ — καταστρώματων] *per foros*. nullo iure Hess ad l.: „*Fori* ap. Cic. non sunt *καταστρώματα*, sed *ἐδῶλια*“. nam non obliviscendum est apud nonn. scriptores senioris Graecitatis *κατάστρωμα* verbo Latino *forus* plene respondere (vd. S¹⁰ 488sq.).

ἕτεροι — ἄντλον (α); ἄλλοι — ἀρύπτωσιν (β); *alii sentinam exhaustant*.

ὧν — ἐνδεές (α); ὧν — ὀρφανόν (β); *quibus non modo non orbari*.

- 18 νῦν — δοκῶ (α); νῦν — δοκῶ (β); *cessare nunc videor*. Gaza in α addens de suo παντός ἔργον Ciceronis textum amplificat.

ὅτε — πολέμους (α); ἐν ᾧ — πολέμῳ (β); *cum bella non gero*. (a) Gaza, ut v., in utraque recensione ἐτι de suo addidit; (b) in β, ut constat, ἐν ᾧ idem est quod ἐν ᾧ χρόνῳ.

ἀλλὰ — ἀπαγγέλλω] *at senatui quae sint gerenda praescribo et quo modo; Carthagini [cui] male iam diu cogitanti bellum multo ante denuntio.* locus vexatus: Gaza, vertens ἐποίσομεν πόλεμον [πόλεμον ἐποίσομεν (β)] secutus videtur lect. *bellum inferatur* cod. E Halmii ab omnibus fere Edd. omissam; ergo teste etiam Gaza hic textus Ciceronianus sic restitui potest: *et, quo modo Carthagini male iam diu cogitanti bellum inferatur, multo ante denuntio.*

τὸ — ἐκκεκομμένην (α); αὐτὴν — ἐκκεκομμένην (β); *illam excisam.* Gaza vertens τὸ σύμπαν lect. *penitus* ab aliquot codd. traditam (cf. Hess ad l.) corroborat.

- 19 οὐ — τελευτῇ] *cuius a morte.* Hess ad l.: „Ob verba Ciceronis *cuius a morte*, parum recte explicata a Gaza, legerim ἀφ' οὗ τῆς μὲν τελευτῆς“.

ἅπας — χρόνος (α); πᾶς χρόνος (β); *omnes — anni.*

πρὸ — τιμητίας] *ante me censorem.*

μὴ (α); μὲν (β); *num.*

μὰ — γὰρ] *nec enim.* Gaza, ut v., μὰ Λία de suo adiecit.

- 20 οἱ — διοικούντες (α); οἱ — ἀρχῶν (β); ii, *qui amplissimum magistratum gerunt.* Hess ad l.: „Amplissimus magistratus ap. Cic. i. q. ἡ μεγίστη (vel πρώτη) τῶν ἀρχῶν“.

πταισάσας (α); σφαλείσας (β); *labe factas.*

παρὰ γερόντων (α); ὑπὸ γερόντων (β); *a senibus.*

εὑροῖτε ἄν (α); εὑρήσετε (β); *reperietis.*

ἀλλ' — πράγματα] *cedo, qui vestram rem publicam tantam amisistis tam cito? hunc Naevii octonarium iambicum (= Praet. 7 Klotz) Gaza sine metri vinculis vertit; quam ob rem Scaliger Nostri translationem castigavit eundemque versum in Graecum metro iambico sic vertere conatus est: Πῶς δὴ πολιτείαν τοσαύτην ἀπεβάλεθ' οὕτω συντόμως;*

ἐν — παιδιᾷ] *ut est in Naevi poetae Ludo.* (a) Gaza nonn. codd. Ciceronis secutus *ut est* omisit; (b) Hess ad l.: „Naevius est Ναῖβιος, non Νέβιος“; sed lect. Νέβιος non per errorem orta est, sed scripturae aliquot codd. dett. *Nevi* (cf. Halm ad l.) plene respondet; (c) Gaza contra coniecturam Lupo, quam aliquot Edd. (ex. gr. Ribbeck, Klotz, alii) amplexi sunt, lect. *ludo* (an *Ludo*, si *Παιδιᾷ* scribamus) ab optt. codd. traditam confirmat (vd. S² 629sq.).

εἰς τὰ πρῶτα] *in primis.* Hess ad l.: „Imprimis ap. Cic. non est εἰς τὰ πρῶτα, sed μάλιστά“. tamen Gazae translatio nec hic nec infra (39) emendanda est (cf. S¹² 135).

παρήσαν — εὐήθη] *proveniebant oratores novi, stulti adolescentuli.* hunc Naevii octonarium iambicum (= Praet. 8 Klotz) Gaza non metricè reddidit; quocirca Scaliger et Nostri metaphrasim castigavit et eundem versum metrica ratione exprimere ita voluit: Προήλθον ἄφρονες, νεοχμοὶ ῥήτορες νεανίαι.

γήρως — φρόνησιν] *aetatis prudentia senescentis.* pro iunctura aetatis . . . senescentis lect. *senectutis* cod. b Gaza fortasse est secutus.

- 21 ἀλλὰ — συμβαίνει] *at memoria minuitur.*

ἢ εἰ] *aut etiam si.* expressa est lect. *aut si* ab aliquot Edd. (ex. gr. Gernhard ad l.) recepta pro lect. vulgata.

ἐγίνωσκε (α); κατελήφει (β); *perceperat.*

μνήματα ἀναγινώσκων (α); ἀναγινώσκων μνημεῖα (β); *sepulcra legens.*

ἐξεγγνήσεων — ἀνταλλαγῶν (α); ἐγγνῶν — συγκειμένων (β); *vadimonia constituta.* Gaza, ut v., in α verba τε et καὶ ἀνταλλαγῶν de suo addidit.

- 22 ἀλλὰ — βίῳ (α); ἀλλὰ — ἡσυχίῳ (β); *sed in vita etiam privata et quieta.*

ὅς — σπουδῇ] *quod propter studium.* secutus Gaza videtur lect. det. *qui propter studium* (cf. Hess ad l.).

ὥσπερ — ἡμῖν] *quem ad modum nostro more.*

μῦθον] *fabulam.* h. l. *fabula* est i. q. *tragedia*; ergο τραγωδίαν vel δράμα vertendum erat (vd. S⁹ 855).

Οἰδίπουν — Κολωνῶν (α); Οἰδίποδα — Κολωναῖον (β); *Oedipum Coloneum.* verbum Κολωναῖος apud unum Gazam, quod sciam, occurrit.

τοῦ δὲ (α); οὗ δὲ (β); *quo.*

23 μὴ (octies) (α); μὴν (octies) (β); *num* (octies).

τὸν — φιλοσόφων] *philosophorum principes*. Gaza lect. *principem* (cf. Hess ad l.) pro *principes* est secutus.

περὶ — σπουδᾶς (α); ἀμφὶ — σπουδᾶς (β); *in suis studiis*.

ἐξ ἴσου] *aequalis*.

ἄφωνον γενέσθαι] *obmutescere*. Hess ad l.: „Pro ἄφωνον γενέσθαι correxerim ἀφώνους γενέσθαι quia ad plures refertur“.

24 ἀλλ' — σπουδᾶς (α); ἀλλ' — ἐώμεν (β); *age, ut ista divina studia omittamus*. (a) Gaza ut omittens textum Ciceronianum non accurate reddidit; (b) contra et Ciceronis codd. et Gazae translationis auctoritatem Willeumier ad l. lect. *omittam* a nullo cod. traditam curiose exhibet (cf. S¹ 295).

τὸ — ἐαυτοῦς] *ad se omnino*. secutus Gaza videtur o. v. *omnino ad se* codd. BS Halmii.

δένδρα — ὀνήσει (α); δένδρα — ὀνήσει (β); *serit arbores, quae alteri saeculo prosient*. (a) Gaza Caecilii versum (= Syneph. fr. 2 Ribbeck³) — cuius structura metrica incerta videtur — soluta oratione interpretatus est; tamen o. v. apud Gazam (i. e. αἰῶνα ἑτερόν γ' ὀνήσει) ad emendandum Caecilii versum ita: *serit arbores, saeculo alteri quae prosient* — ut senarius iambicus apud Caecilium restitui posset — mihi persuasit (cf. S³ 698–700: de hac re vd. etiam Guardì 182sq.); (b) Noster, ut testantur nonn. codd. recensionis α et β, glossam *metitque*, quae ad verbum *serit* in aliquot codd. dett. adposita est (cf. Hess ad l.), verbo *θερίζει* Graece expressit; (c) de hoc versu Scaliger tacuit.

Στάτιος — Συνεφήβους (α); ὥς — φησὶν (β); *ut ait Statius noster in Synephebis*. in α deest lect. ὥς, quam, ut v., bene Noster in β addidit, cum ap. Cic. *ut legeretur*.

25 καίπερ — γέρον (α); καίπερ γέρον (β); *quamvis sit senex*.

οὐχ ὅτι (α); οὐ μόνον (β); *non . . . modo*.

ὀρθότερον — αἰῶνα (α); ὀρθότερον — αἰῶνα (β); *et melius Caecilius de sene alteri saeculo prospiciente*. decerni non potest utrum lect. *καί* in α propter dittographiam cum sequenti *Καικίλιος* orta expungenda sit, an *καί* in β excisa propter haplographiam supplenda sit: scilicet codd. auctoritati oboedire mihi visum est.

νῆ — χρόνον] *edepol, senectus, si nil quidquam aliud viti / adportes tecum, cum advenis, unum id sat est, / quod diu vivendo multa, quae non volt, videt*. (a) Caecilii hi tres senarii iambici (= Ploc. fr. 9 Ribbeck³), quos nonn. Edd. Gazae (ex. gr. Goetz 35) in quattuor versus Graecos distinctos exhibuerunt, parum accurate a Nostro metricae redditum sunt; qua re Scaliger Gazae translationem reprehendit et Caecilii versus sic expressit: Ὡ γῆρας, εἰ καὶ προσὶόν οὐδὲν ἄλλο τι / συνεισφέρειο μεμπτόν, ἐν τοῦθ' ἔσθ' ἄλκις, / τὸν ζῶντ' ἐπὶ πολὺ πόλλ' ὄραν, ὧν οὐ θέλει; (b) Ciceronis verba *multa quae non volt* verbis *πολλὰ . . . τῶν ἀβουλήτων* expressa sunt.

κάκεινο — λέγει (α); ἔτι — Καικίλιος (β); *illud vero idem Caecilius vitiosius*. in α et omittitur lect. *Καικίλιος*, quam Gaza bene addit in β, et additur lect. *λέγει*, quae tum ap. Cic. tum in β deest.

κακοδαιμονέστατον — βίου] *tum equidem in senecta hoc deputo miserrimum, / sentire ea aetate eumpse esse odiosum alteri*. hos duos senarios iambicos Caecilii (= Ephes. fr. 1 Ribbeck³) Gaza soluta oratione reddidit; Scaliger primum, ut metricam rationem ipsius Gazae translationi restitueret, hunc o. v. proposuit: Γῆρας κακοδαιμονέστατον τοῦτ' οἶμαι, αὐτὸν νοεῖν ἑτέροις κατ' ἐκεῖνο τοῦ βίου μισητόν, deinde Marte suo ita vertit: Τοῦτον νομίζω σχέθλιον γέρονθ', ὅτι / σύννοι-δε ἐαυτῷ τοῖς πέλας μισουμένῳ.

26 ἐκ — θεραπεύονται (α); ἐκ — θεραπεύονται (β); *a iuventute coluntur et diliguntur*. (a) Hess ad l.: „ἐκ νέας scil. ἡλικίας (a prima aetate) perperam posuit Gaza pro ἐπὶ νεότητος, i. e. a iuventute“; (b) Noster et in α et in β verba *coluntur et diliguntur* transposuit.

ἐπὶ — ἀρετῶν (α); ἐπὶ — σπουδᾶς (β); *ad virtutum studia*.

ἀργόν (α); ἀπρακτον (β); *iners*.

δηλονότι τοιοῦτο (α); τοιοῦτο δηλονότι (β); *tale scilicet*.

ἐκλαμπρυνόμενον — ὁρῶμεν (α); ἔπεσιν — μεγαλυνόμενον (β); *versibus gloriantem videmus.*

φησὶν (α); ἔλεγεν (β); *dicit.*

οἶόν τι — πεποίηκα] *et ego feci.* Gazae auctoritate nisus ap. Cic. *legerim ut <et> ego feci* (vd. S⁴ 628).

ὅς — Ἑλληνικά (α); ὅς — ἔμαθον (β); *qui litteras Graecas senex didici.* in α lect. ὦν, quae in β omissa est, propter dittographiam cum superiore γέρον fortasse orta est.

οὕτω — ἐκθύμως (α); οὕτω — συνήρπασα (β); *sic avide arripui.* Hess ad l.: „*Avide arripere* ap. Cic. rectius i. q. *προθύμως τρέπεσθαι πρὸς τι*“.

ἵνα — ταῦτα (α); ἵν' — γένοιτο (β); *ut ea ipsa mihi nota essent.*

ἐπεμελοῦντο . . . χορῶν μαθήματος] *discebant . . . fidibus.* quamvis Hess scribat: „*Fidibus discere* ap. Cic. i. q. *λυρίζειν vel κιθαρίζειν μαρθάνειν*“, Gazae interpretatio servari potest (vd. LSJ s. v. ἐπιμελέομαι).

27 τόπος] *locus.* Hess ad l. lect. *locus* non τόπος, sed ὑπόθεσις hic convertendam esse adfirmat; tamen Gazae interpretatio non est reiicienda (vd. S¹⁰ 487).

ἀλκὴν — ταύρου (α); ἀλκὴν — ἐπόθουν (β); *tauri aut elephantī desiderabam.* Gaza in utraque recensione lect. *elephantī vires* cod. I Halmii secutus est et verba *tauri aut elephantī* transposuit.

ἀεὶ πρέπει (α); πρέπει (β); *decet.* Gaza in α lect. ἀεὶ de suo adiecit, quam recte, ut v., in β delevit.

τίς — φωνή (α); τίς — γένοιτο (β); *quae enim vox potest esse contemptior.*

ἐπιβλέψαι — λέγεται (α); ἐπιβλέψαι — βραχίονας (β); *asperisse lacertos suos dicitur.*

οἱ — Αἰμύλιον] *Sex. Aelius.* (a) de hac formula vd. supra (15); (b) Gaza pro *Aelius* lect. det. *Aemilius* cod. C Halmii secutus est.

28 τοῖς — προὐγράφετο (α); κατεγράφετο — πολίταις (β); *civibus praescribebantur.* ἀλλὰ — φωνῆς (α); ἀλλὰ — φωνῆς (β); *sed laterum etiam et virium.* (a) in α lect. det. *sed laterum etiam virium* (cf. Hess ad l.) expressa est; (b) pro εὐτορίας apud aliquot Edd. ἐντορίας exstat (qua re Hess ad l. adfirmat: „*Quum εὐτορία et ἐντορία idem fere significant facillimeque inter se confundi potuerint, difficilis est optio*“): sed omnium codd. auctoritati, qui εὐτορίας exhibent, parere mihi visum est; (c) si ad Ciceronis textum respexeris, verba καὶ νῆ Δία εὐήχων φωνῆς a Gaza in utraque recensione de suo prima quidem facie addita esse invenies; tamen mea quidem sententia verba Latina congruentia his verbis Graecis (i. e., nisi fallor, *edepol, et vocis canorae*) Noster in suo exemplari Latino fortasse legebat: ergo teste Gaza ea verba post *virium* inter uncinos addenda esse dubitanter conicere ausim.

ἀπώλεσα (α); ἀπέβαλον (β); *amisi.*

καὶ — ὁρᾶτε] *et videtis annos.* secutus Gaza videtur lect. *et videtis tamen meos annos* a nonn. codd. expressam (cf. Hess ad l.).

εὐπρεπὴς ἐστίν] *est decorus.* Gaza lect. *decorus est* cod. R Halmii corroborat.

ὁ — λόγος] *senis sermo.* nonn. Edd. Ciceronis (ex. gr. Willeumier ad l.) auctore Madvig textum Latinum ita emendaverunt: *seni[s] sermo*, quod litteram s per dittographiam ortam esse aestimaverunt: tamen Gaza, ut v., auctoritatem codd. Latinorum sustinet (cf. S¹ 292, cuius argumentis Venini cens. 428 adstipulatur).

ὥς — αὐτός] *per se ipsa.* Gaza secutus videtur lect. *persaepe ipsa* codd. PVB²L²A²D² (cf. S⁴ 630sq.).

πρᾶος — λόγος] *compta et mitis oratio.* Gaza, qui Ciceronis verba transposuit, pro lect. *compta . . . oratio* ab omnibus fere codd. tradita (sed *cocta* PV, *coacta* Non.) iuncturam *composita . . . oratio* cod. Q corroborare videtur (cf. S¹ 292sq.: de hac re vd. etiam Venini cens. 429).

ἐπιστέλλειν — Σκιπίωνι] *Scipioni praecipere.* Hess ad l.: „*Praecipere* non est *ἐπιστέλλειν*, sed *διδάσκειν* vel *ὑφηγεῖσθαι*“ (de re vd. etiam S⁹ 855); lect. *praecipere* Scipioni (pro S. p.) cod. I Halmii secutus Gaza videtur.

- τί γάρ] *quid enim est*. perperam Hess¹ ad l.: „Gaza om. *est*“: re vera Gaza lect. *quid enim*, quae apud O Halmii invenitur, confirmat.
- 29 ἢ — γήρα] *an ne tales quidem vires senectuti relinquemus*. Gaza (a) lect. *an ne has* codd. RIE², pro lect. det. *annales* plerorumque codd. ab Edd. in *an ne tales* emendatam, expressit (cf. S⁴ 630); (b) contra lect. *relinquimus* codd. PVA²D² lect. *relinquimus* cett. codd. reddidit.
- οἱ — Γναίων (α); <οἱ> — Γναίων (β); Cn. (a) de hac formula vd. supra (15); (b) in β textu Ciceronis collato οἱ supplevi.
- εὐτυχεῖς — ἐδόκουν (α); εὐτυχεῖς — ἐδόκουν (β); *comitatu nobilium iuvenum fortunati videbantur*. (a) adnotatio v. d. Hess ad l.: „Structura verbi δοκεῖν cum participio pro infinito εἶναι est inusitata“, si ad β spectamus, nullius pretii apparet; (b) Hess ad l., respiciens ad verbum *comitatu*, adfirmat: „Comitatus h. l. i. q. πομπή, παραπομπή, ἀκολουθία et sim., non ὁμιλία“; sed in β non ὁμιλία, sed συνοδία recte scriptum est (cf. S⁸ 205).
- διδάσκαλοι — ἀγαθῶν] *bonarum artium magistri*. Hess ad l.: „Bonarum artium magistri sunt διδάσκαλοι τεχνῶν ἐλευθερίων“.
- ἐκλελοιπότε — ἦ (α); ἐκλελοιπότε τυγχάνοι (β); *defecerint*.
- ἐπίλειψις (α); ἔκλειψις (β); *defectio*.
- συμβαίνει (α); ἀποτελεῖσθαι συμβαίνει (β); *efficitur*.
- σῶμα διάκενον] *effetum corpus*. lect. διάκενον h. l. vocabulo *effetum* non omnino respondet: potius ἀσθενές vel sim. scribendum erat (cf. S⁹ 855).
- τῷ — παρέδωκε] *tradit senectuti*. Gaza, ut v., lect. *senectuti tradit* cod. I Halmii confirmat.
- 30 ἐγὼ — ὦν (α); ἐγὼ — παῖς (β); *ego L. Metellum memini puer*. Gaza in α textum Latinum amplificat.
- προϋστη — ἀρχιερωσύνης (α); προϋστη — ἱερωσύνης (β); *ei sacerdotio praefuit*.
- εὖ — ἰσχύν] *bonis esse viribus*.
- ἦν καὶ (α); καὶ (β); *quamquam*.
- καὶ — ἡμῶν] *aetatique nostrae*.
- 31 ὁρᾶτε — ὑμεῖ (α); ὁρᾶτε — ἀνακηρύττει (β); *videtisne ut apud Homerum saepissime Nestor de virtutibus suis praedicet?* Gaza convertit quasi scriptum esset: *videtis enim ut etiam apud Homerum saepe Nestor de viribus suis praedicet*. re vera *viribus* lect. nova a Gaza restituta esse videtur (cf. S¹² 136).
- τρίτην — ἐβίον] *iam enim tertiam aetatem hominum videbat*. (a) Hess¹ ad l.: „Gaza expressit tertiam enim iam optt. Edd.“; (b) Noster lect. *vivebat* codd. PL²D² secutus videtur (cf. S⁴ 623sq.).
- οὐδέ — φόβος] *nec erat ei verendum*.
- περὶ — κηρύττων (α); κηρύττων — ἑαυτοῦ (β); *praedicans de se*.
- λίαν (α); ἄγαν (β); *nimis*.
- ἔφη (α); εἶπε (β); *ait*.
- τοῦ — αὐδῆ] *ex eius lingua melle dulcior fluebat oratio*. Gaza verba Graeca ab ipso fonte (i. e. Hom. A 249) decerpsit.
- ἐς — ἡδονήν (α); πρὸς — ἡδονήν (β); *quam ad suavitatem*.
- ἰσχύος — σῶμα (α); ἰσχύος σωματικῆς (β); *corporis viribus*.
- εὐχεται (α); οὐδέποτε εὐχεται (β); *nusquam optat*. in α verbum congruens vocabulo *nusquam* deest; in β Gaza lect. *numquam* cod. R Halmii secutus est.
- 32 ἐπάνειμι (α); μέτειμι (β); *redeo*.
- κατεμαχόμεν (α); κατεμαχησάμην ἐγὼ (β); *depugnavi*.
- Μάρκον — Γλαβρίωνος (α); Μάρκον — Γλαβρίωνος (β); *M. Acilio Glabrione*. Gaza in α lect. det. *M.* codd. BIRS Halmii expressit.
- οὐδὲ ἐκάκωσεν] *non adflixit*. Gaza pro non lect. *nec*, quae apud O Halmii invenitur, expressit.
- ὥς — ὁρᾶτε] *ut vos videtis*. h. l. ut alibi Gaza textum Latinum amplificat.
- οὐδὲν — ἰσχύν (α); οὐδὲν — ἰσχύν (β); *non curia vires meas desiderat*. Gaza (a) lect.

γὰρ in utraque recensione arbitrio suo, ut v., addidit; (b) in α verba ὥς ἀποῦσαν, quae recte in β omissa sunt, suo Marte adiecit.

μᾶλλον ἐλοίμην (α); μᾶλλον αἰροίμην (β); *mallet.*

ἀμέλει — ὄντα (α); ἀτὰρ — ὄντα (β); *itaque nemo adhuc convenire me voluit, cui fuerim occupatus.* Gaza hunc locum parum recte reddidit; re vera interpretatus est tamquam si ap. Cic. legeretur *nemo umquam me invenit domi nihil agentem* (cf. Gernhard ad l.).

- 33 ἄρ' — εἴη (α); μῶν — ἐξοχώτερος (β); *num idcirco est ille praestantior? cum alii codd. vobis, alii nobis, alii nihil addant* (cf. Hess ad l.), Gaza vobis expressit.

[καὶ] ναὶ — ἰσχύος (α); [καὶ] ναὶ — ἰσχύος (β); *ne ille non magno desiderio tenebitur virium.* textu Ciceronis collato expunxi lect. καὶ fortasse ex dittographia cum ναὶ exortam.

βοῦν ζῶν] *bovem.* Gaza lect. *bovem vivum* codd. PVI.² D² corroborat (cf. S¹ 295sq.).

ἐπιζητεῖν (α); παραζητεῖν (β); *requirere.*

ἀλκή] *ferocitas.* Hess ad l.: „*Ferocitas non est ἀλκή, sed ἀκολασία vel ἀκρασία*“ (de re cf. S⁹ 855).

ἐμβριθοῦς (α); εὐσταθοῦς (β); *constantis.*

- 34 νομιζόμενος] *avitus.* Gaza expressit lect. det. *habitus*, quam iam antiqui Edd. et omnes recentiores in *avitus* recte emendaverunt (cf. S² 90sq.).

πεζὸν] *pedibus.*

ξηρότητα — πλείστην (α); ξηρότητα — εἶναι (β); *summam esse in eo siccitatem corporis.* σωφροσύνη — ἀσκησις] *exercitatio et temperantia.* verba Latina, ut v., arbitrio suo Gaza in Graecum transposuit.

τῆς — ῥώμης] *pristini roboris.*

οὐδ' — ἰσχύρ (α); οὐδέ τι — ἀπαιτεῖται (β); *ne postulantur quidem vires a senectute.*

ἔθεσιν (α); θεσμοῖς (β); *institutis.*

ἀλλ' — ἀναγκαζόμεθα] *sed ne quantum possumus quidem cogimur.* incertum est utrum verbum πράσσειν Gaza de suo adiecerit an potius sic verterit quod in exemplari Latino post possumus lect. *facere* vel sim. ipse invenerit.

- 35 ὅς — ἔθετο] *is qui te adoptavit.* Hess ad l.: „*Adoptare* i. q. *ἐσποιεῖσθαι νόον*, vel *παῖδα ποιεῖσθαι* vel *νόθετεῖν*“.

εἰς — οὗτος (α); εἰς — οὗτος (β); *ad paternam enim magnitudinem animi doctrina uberior accesserat.* Gaza doctrina casum ablativum esse putavit.

ἦν — ἔριος] *si infirmi sint aliquando.*

καὶ — κακίας (α); καὶ — συναρτεῖν (β); *eiusque vitia diligentia compensanda sunt.* Gaza in utraque recensione lect. *compescenda* a nonn. codd. traditam (cf. Hess ad l.) confirmat.

γὰρ . . . πολεμητέον] *pugnandum.* secutus Gaza videtur lect. *namque pugnandum* cod. R Halmii.

- 36 βρώσεως — παρεκτέον] *cibi et potionis adhibendum.* verbum παρέχω, quod vocabulo Latino *praebeo* quodammodo congruens est, nullo modo convenit sensui quem h. l. habet *adhibeo*; utendum erat ex. gr. vocabulo χρᾶσθαι (cf. Hess ad l. necnon S⁹ 856).

Καικίλιος ὁ κωμικός] *Caecilius comicos . . .* Gaza pro *comicos* (scil. *senes*) lect. *facilio-* rem *comicus* ab omnibus fere Ciceronis codd. traditam expressit (cf. S² 91).

τῶν — τρόπων (α); τῶν — δοξίμων (β); *non proborum.* in α Gaza lect. τὸν τρόπον arbitrio suo addidit, quam in β delevit.

- 37 οὐ — διεσφῆστο] *tenebat non modo auctoritatem, sed etiam imperium in suos.* (a) locus obscurus, praesertim si ad verba ἦν εἰκός (scil. ἦν), respicias, quae, ut v., a Gaza de suo addita sunt; ergo Italice sic vertere ausim: „ . . . non solo infatti teneva nei confronti dei suoi l'autorità che (era) naturale (tenere), ma anche un certo dominio“; (b) praeter necessitatem aliquot vv. dd. (cf. Hess ad l.) pro ἡγεμονίαν vocabulo ἀρχήν usi sunt.

τὰ τέκνα (α); οἱ παῖδες (β); *liberi.*

τὸ — μάθημα (α); τὸ — μάθημα (β); *mos patrius disciplina.* (a) lect. σχῆμα vocabulo *mos* minime respondet; sed idem Gaza in β recte ἔθος vertit (cf. S⁹ 856);

- (b) quod Hess adfirmat ad l.: „*Disciplina non est μάθημα, sed παιδεία vel εὐταξία vel κοσμοδότης*“, haud mihi persuasit (cf. Leopold s. v. μάθημα).
- 38 κύριον — διατελεῖ (α); κύριον — σφετέρων (β); *dominatur in suos*.
 τ ι — ἐστίν] *est senile aliquid*. Gaza secutus videtur o. v. *aliquid senile est* cod. I Halmii.
 ἐπαιῶ (α); ἀποδέχομαι (β); *probo*.
 ἀτὰρ οὖν ἐμοί (α); ἀτὰρ ἐμοί (β); *mihi*. Gaza, ut v., ἀτὰρ οὖν in α, tantum ἀτὰρ in β de suo adiecit.
 ὥν ποτε (α); ἃ ποτε (β); *quascumque*.
 νόμιμα — ἀρχιερέων] *ius augurium, pontificium*. secutus Gaza videtur lect. *augurum pontificum* (BEI Halmii).
 οὐ — ἰσχύ (α); τὴν — ἐπιποθῶ (β); *corporis vires non magnopere desidero*.
 συνεχῶς] *frequens*.
 ἀλλά — κλινάριον (α); τό — κλινίδιον (β); *tamen me lectulus meus*.
 οὐκ — ἰδεῖν] *non intellegitur*.
 χρονίως] *diuturnitate*.
- 39 λόγον ἀρχαῖον (α); λόγον παλαιὸν (β); *veterem orationem*.
 ἐγκεχεῖριστο (α); ἐγκεχεῖρισται (β); *tradita est*.
 ἄμα — Μαξίμῳ (α); μετὰ — Μαξίμου (β); *cum Q. Maximo*.
 ἡδονῆς — σώματος (α); ἡδονῆς — σώματος (β); *voluptatem corporis*.
 τὸ — ἀλόγιστον (α); τὸ ἐπιθυμοῦν (β); *libidines*. in α Gaza quodam verborum circuitu Ciceronis textum vertit.
- 40 ἦντιν' — συνωθήσειε] *ad quod suscipiendum non libido voluptatis impelleret*. Hess ad l.: „*Impellere ad aliquod suscipiendum ad litteram male est interpretatus Gaza: contra ea verba interpretanda erant παρορμῶν vel παροξύνειν ἐπὶ τι*“.
- 41 ὁπόσῃν — χωρῆσαι (α); ὁπόσῃν — μεγίστην (β); *quantia percipi posset maxima*.
 ἀμφίδοξον (α); ἀμφίβολον (β); *dubium*.
 οὕτω — θανατηφόρον] *tam detestabile*. Gaza secutus videtur lect. *tam detestabile tamque pestiferum* codd. H²E: ergo Gaza quoque teste verba *tamque pestiferum* fortasse non sunt delenda (cf. S⁴ 625sq.).
 χρονιωτέρα (α); μακροτέρα (β); *longior*. Gaza in α lect. *longinquior* codd. SREB expressisse videtur; contra in β lect. *longior* secutus est.
 Γαῖον Ποντίου] *C. Pontio Samnite*. Gaza in utraque recensione lect. *Samnite* Graece non expressit.
 Βετέριος (α); Ουτερίος (β); *Veturius*. de huius Graeci nominis varia scriptura vd. Hess ad l.
 φίλος — διέμεινε] *in amicitia populi Romani permanserat*.
 Λευκίον — Κλαυδίον] *L. Camillo Ap. Claudio*. (a) Gaza pro lect. vulgata *Camillo* lect. *Emilio* cod. E Halmii secutus est; (b) Noster, καὶ ante Ἀππίου scribens, lect. *ac* cod. R ante *Ap.* positam expressisse videtur.
- 42 ἴν' εἰδῆτε] *ut intellegeretis*. utrum Gaza *intellegatis* codd. EIRS Halmii an *intellexeretis* cett. codd. expresserit decerni non potest.
 καταστρεβλοῖ ὄμματα] *praestringit oculos*. (a) h. l. *praestringere* significat *obscurare* vel sim.: ergo non vocabulo *καταστρεβλώω*, sed potius *ἀμαυρόω* vel sim. utendum erat (cf. S⁹ 856); (b) h. l. pro *ὄμματα* rectius vertendum erat *ὀφθαλμοὺς* (de discrimine inter *ὄμματα* et *ὀφθαλμοί* vd. Hess ad l.).
 πρὸς — ἔχει (α); πρὸς — συνάλλαγμα (β); *habet ... cum virtute commercium*. Hess ad l.: „*Commercium habere cum aliquo ἐπιμύγνυσθαι τι*“ (sed cf. Leopold s. v. *συνάλλαγμα*).
 διεπραξάμην ἐκβαλεῖν] *feci, ut ... eiecerem*. Hess ad l.: „*Pro διεπραξάμην posuerim ἐποίησα; pro ἐκβαλεῖν codd. ἐβάλλον* recepi, quum *διεπραξάμην ἐκβαλεῖν* vel *ἐκβάλλειν* indoli linguae Graecae mihi adversari videtur“; tamen utraque sententia facile reici potest, si lexicis tardae Graecitatis investigamus (ex. gr. Dimitrakos s. v.).
 Λεύκιον — Φλαμινίου] *T. Flaminini fratrem, L. Flaminium*. Gaza videtur secutus lectt. *Flaminii* cod. C Halmii et *Flaminium* codd. BEIRS Halmii.

παῖθος ἀκόλουστον (α); φιληδονίαν (β); *libidinem*.

πρὸς τῆς ἐρωμένης (α); ὑπὸ τοῦ ἐρωμένου (β); *a scorto*. Hess ad l.: „*Scortum* ap. Cic. utrum Gaza de mare an de femina intellexerit ob varias lectt. ἐρωμένης et ἐρωμένου decerni nequit; Plut. Flam. 18 de femina accepit, cum cuius narratione convenit lect. τῆς ἐρωμένης“.

διαπελεκίσαι] *ut securi feriret*. Graeci scriptores verbo πελεκίζω, non διαπελεκίζω usi sunt; quod sciam, διαπελεκίζω apud unum Gazam occurrit (Th. G. I. III s. v. διαπελεκίζω hoc verbum laudat ex interpretatione Graeca Gazae de senectute) (vd. S⁹ 860).

τῶν . . . κατακρίτων ἐπὶ θανάτῳ] *damnati rei capitalis*. Gazam reprehendens Hess ad l.: „Adiectiva κατάκριτος / κατάδικος cum simplice genitivo strui solent“; sed apud quosdam scriptores Graecos non desunt exempla in quibus κατάκριτος cum ἐπὶ (τινι) struitur (cf. S¹² 135sq.).

καὶ (α); καὶ οὕτως (β); et tam. lect. tam codd. VbLAD omittunt: Gaza in α hos codd. secutus est.

- 43 Μάρκον — Κορύκων] *M. Curium et Ti. Coruncanium*. Hess ad l.: „Gaza auctoritate codd. dett. nisus h. l. et alibi Μάρκον pro Μάριον et Τίτον pro Τιβέριον exhibuit“; tamen, quod ad Ti. attinet, re vera omnes codd. Latini lect. *Titum* praebent, quam Edd. in *Ti(berium)* correxerunt (vd. Venini ad l.).

βεβίωκε — Λέκιον (α); βεβίωκε — Λέκιον (β); *vixerat M. Curius cum P. Decio*. (a) Hess ad l.: „*Vivere cum aliquo* rectius dixeris βιοῦν μετὰ τιος, cum κατά ad tempus, non ad consuetudinem, quae alicui cum aliquo est, refertur“; (b) Gaza lect. det. *M.* (pro *M'*) omnium fere codd. secutus videtur.

τὸν . . . εἰς — δεδοκότα (α); τὸν . . . εἰς — ἐπιδεδωκότα (β); *qui . . . se pro republica quarto consulatu devoverat*. Gaza quarto consulatu omisit.

Ποπλίου Δεκίου] *Deci*. ante *Deci* aliquot codd. dett., i. e. BIRS Halmii, addunt *P.* (quam lect. Gaza expressit).

κάλλιστον καὶ λαμπροτάτον (α); καλὸν καὶ ὑπέρλαμπρον (β); *pulchrum atque praeclarum*.

ἄν . . . μαστεύοιτο (β); ζητοῖτο ἄν (β); *peteretur*.

- 44 τί (α); πρὸς τί (β); *quorsus*.

πάνν (α); μεγάλως (β); *magnopere*.

τραπεζῶν εὐπρεπῶν] *extractis mensis*. Hess ad l.: „*Mensae extractae sunt τραπέζαι πολυτελεῖς*: vd. Luciani Amor. 42.“

ὥσπερ — ἀγκίστρῳ] *ut pisces*. ante *pisces* cod. E Halmii add. *hamo* (quam lect. Gaza expressit).

τὸν Μαρτίου] *M. filium*. pro *Μαρτίου* scribendum erat *Μάρκον*.

Λιβύων ἐκράτησε (α); νενίκηκε Λίβνας (β); *Poenos . . . vicerat*.

οἰκαδε ἀναλύοντα (α); ἀναλύοντα (β); *redeuntem*. Gaza in α praeter necessitatem οἰκαδε adiecit.

ἦδετο . . . θαμνῶ] *delectabatur cereo*. Gaza lect. *crebro* codd. PV² A² D² secutus est; sed haec lect. plane deterior est: nam adverbium *crebro* otiosum apparet, si lect. superiorem (i. e. *saepe*) perpendimus.

αὐλῶ (α); αὐλητῇ (β); *libicine*.

- 45 συσσίτους . . . συσσίτια] *sodales, sodalitates*. Hess ad l.: „*Sodales et sodalitates* non sunt σύσσιτοι et συσσίτια, sed θιασῶται et θίασοι; nam σύσσιτοι semper una vescebantur, θιασῶται certis tantum diebus, cum sacra facerent“.

ἀναδέδεικται (α); καταδέδεικται (β); *constitutae sunt*.

τελετῶν (α); ἱερῶν (β); *sacris*.

οἱ — πρόγονοι] *maiores*. Hess¹ ad l.: „Gaza expressit *maiores nostri*; Edd. omiserunt *nostri* auctoritate optt. librorum“.

τὴν — κατάκλινιν] *accubitionem epularem*.

ὥσθ' (α); ἴν' (β); *ut*. ap. Cic. *ut* coniunctio consecutiva est: qua re h. l. α correctior quam β videtur.

φαίνεσθαι ἀποδεχομένους (α); ἀποδεχόμενοι φαίνονται (β); *probare videantur*.

- 46 *ἐνασμερίζω*] *delector*. Hess ad l.: „Verbo *ἐνασμερίζω* Gaza *delector* interpretatur: sed est cadentis Graecitatis; Th. G. L. III s. v. laudat hoc verbum e Graeca conversione Gazae“.
παρὰ — *μεγίστον* (α); *ὑπὸ* — *συμποσιάρχον* (β); *a summo* [magistro]. Hess ad l.: „Gaza expressit glossam *magistro* post *summo* ab Edd. expulsam: *a summo* *bibere ἐν κύκλῳ πίνειν*“ (tamen lect. *magistro* fortasse non reicienda est: cf. S² 88).
ἔθει προγόνων (α); *προγόνων ἔθει* (β); *more maiorum*.
ὥς — *Συμποσίῳ*] *sicut in Symposio Xenophontis est*. Gaza lect. *est* ab optt. codd. et Edd. exhibitam omisit.
ἀκμῇ θέρονος (α); *ὥρᾳ θέρονος* (β); *aestate*.
ὥρᾳ χειμεριῶν (α); *χειμεριόν* (β); *hibernus*.
ἐν — *μετιέναι* (α); *ἐν* — *μετέρχεσθαι* (β); *in Sabinis persequi*.
εἰωθ' *ἐγώ* (α); *εἰωθα* (β); *soleo*.
τοῦτο — *νυκτιῶν* (α); *τοῦτ'* — *πολλήν* (β); *quod ad nullam noctem*. verba Latina in α melius quam in β expressa sunt: cf. Plat. Symp. 217d.
ἦ — *διαφόροις* (α); *ἦ* — *συμπαρτείρομεν* (β); *quam maxime possumus, vario sermone producimus*.
47 *γάργαλος* (α); *γαργαλισμός* (β); *titillatio*.
ἡλικία . . . κατειργασμέρον] *adfecto aetate*. Hess ad l.: „Rectius dicitur *παρὰκμύζων* (vel *κακοπαθῶν*) *τῇ ἡλικίᾳ*“.
εὐφήμει] *di meliora!*
48 *ἡδίων* (α); *ἀσμενιώτερον* (β); *libentius*.
ἡ — *ἡλικία*] *bona aetas*. Hess ad l.: „Rectius dicitur *ἀκμῇ* / *ὥρᾳ*“.
σμηκρῶν τιῶν] *parvulis . . . rebus*.
Ἀμβιβίῳ (α); *Ἀμφιονίῳ* (β); *Ambivio*. de huius nominis Graeci varia scriptura vd. Hess ad l.
49 *ἀκολασία* (α); *φιληδονία* (β); *libidinis*.
ἐναποπνέοντα (α); *ἐναποθνήσκοντα* (β); *mori*. Gaza lect. *mori* a nonn. codd. traditam sed a codd. PVL² A² D² omissam sustinet firmatque.
σπουδῇ — *ἀναμετρήσεων*] *in studio dimetiendi caeli atque terrae*.
50 *Ἐννιος*] *Naevius*. Gaza secutus videtur lect. *Ennius* ab aliquot codd. dett. traditam (cf. Hess ad l.).
ὅσον — *Ψευδοδούλῳ*] *quam Pseudolo*. de scriptura *Ψευδοδούλῳ*, quae apud nullum scriptorem Graecum inveniri potest, necnon de nova significatione tituli comoediae Plautinae (*Pseudolus* = *Servus dolosus*), vd. S¹³ 137–139.
ὅς — *ἐφηβείας* (α); *ὅς* — *προβέβηκεν* (β); *qui cum sex annis ante quam ego natus sum fabulam docuisset Centone Tuditanoque consulibus usque ad adulescentiam meam processit aetate*. Gaza (a) pro *sex* legit in exemplari suo *septem*, quae lect. a duobus codd. Ciceronianis est tradita; (b) *fabulam* in α recte verbo *τραγωδία*, in β male verbo *μῦθον* interpretatus est; (c) in α et in β verba *Centone Tuditanoque consulibus* una cum codd. dett. Ciceronis omisit.
ὑπὲρ τῆς . . . σπουδῆς (α); *ἀμφὶ τῆς . . . σπουδῆς* (β); *de . . . studio*.
λέγω (α); *εἶποιμι* (β); *loquar*.
σπουδῶν πνέοντα] *studiis flagrant*. Hess ad l.: „*Studio flagrare* i. q. *σπουδῇ φέρεσθαι τιος* vel *σπουδῇ ποιεῖσθαι* vel *σπουδάζειν περὶ τι*“.
ἀπεδείχθη ἀρχιερεὺς (α); *ἀρχιερεὺς ἀπεδείχθη* (β); *pontifex . . . factus est*.
ἅπαντας . . . τοῦτους (α); *τούτους ἅπαντας* (β); *eos omnes*.
ἐν — *εἶδομεν* (α); *ἐν* — *κατείδομεν* (β); *senes vidimus*.
μελίγηρην] *Suadae medullam*. Hess ad l.: „Gaza a Politiano (*Miscellaneorum liber*, c. 91) [*Opera omnia*, 1, Basileae 1553 (= Torino 1971), 304] reprehenditur, quod Ciceronis verba *Suadae medullam* non recte sit interpretatus *μελίγηρην*. (...) Neque enim *μελίγηρην* debuerat, sed *Πειθοῦς μυελόν* interpretari“. tamen bona pace et Angeli Politiani et Caroli Hess haec verba Enniana (= Ann. 308 Vahlen²) Noster recte interpretatus est (cf. S¹¹ 69sq.). de hoc loco Enniano Scaliger nullam mentionem fecit.

ὀνομάζει (α); εἶρηκεν (β); *dixit*.

ἀγώνων (α); θεῶν (β); *ludorum*.

τῷ — εὐσχημορολογούμενον (α); τὸ — ἔχει (β); *honestum illud Solonis*.

αἰεὶ] *in dies*. Gaza philologum se ostendens non Ciceronem expressit, sed fontem ipsum Ciceronis (i. e. Solonis fragmentum = Solon, fr. 22 Diehl³) laudat (cf. S¹¹ 76).

51 ἀναίνεται (α); ἀπαξιοῖ (β); *recusat*.

ἀποδίδωσι τὸ ληφθέν (α); τὸ — ἀποδίδωσιν (β); *reddit quod accepit*.

ὥς — ἀμείβεται (α); ὥς — μείζονι (β); *plerumque maiore cum fenore*. Gaza de suo in α verbum ἀμείβεται addidit, quod recte in β omisit.

διεργασμένον (α); ἀρεξυμωμένον (β); *subacto*.

βωλοκοπηθέν] *occaecat*. Hess ad l.: „βωλοκοπηθέν reddit lect. det. *occatum* pro *occaecat* optt. Edd., cui respondet *κατακρυφθέν*“.

συνίσχει (α); ἐπίσχει (β); *cohibet*.

ἔπειτα — θερμαινόμενον (α); ἔπειτα — διαχεῖται (β); *dein tepelactum vapore et compressu suo diffundit*. (a) lect. et ab omnibus codd. traditam, sed a Wuilleumier seclusam Gaza corroborat; (b) Noster pro lect. *diffundit*, quae apud nonn. Edd. legitur, recte expressit *diffundit*.

ἀπ' αὐτοῦ (α); ἐξ αὐτοῦ (β); *ex eo*.

ἐφέλκεται (α); ἐκφέρει (β); *elicit*.

χλωρὰν . . . πόαν (α); χλωρότητα . . . ποώδη (β); *herbescentem viriditatem*.

αὐξανόμενη μειρακιοῦται (α); μειρακιοῦται (β); *adulescit*. Gaza in α de suo adiecit verbum αὐξανόμενη, quod recte in β deest.

ἀνατεθείσα (α); ἀναθείσα (β); *erecta*.

ἀποχεῖ — σταχύος (α); ἄμητα — ἀστάχνος (β); *fundit frugem spici*.

συντεταγμένον (α); εὐτρεπισμένον (β); *structam*.

52 κόρον — λαβεῖν] *satiari delectatione*. Gaza de suo in α adiecit lect. τῷ ὄντι, quam recte in β omisit.

ἀνάπανταν (α); ἀνάπανσιν (β); *requiem*.

εἰδῆτε (α); μάθοιτε (β); *noscatis*.

ἐλαχίστων (α); λεπτοτάτων (β); *minutissimis*.

μη . . . θαύματος ἄνευ (α); μη . . . ἄνευ θαύματος (β); *cum admiratione*. Gaza secutus videtur lect. *non sine admiratione*, quam aliquot codd. exhibent (cf. Gernhard ad l.).

εὐκατάπτωτος] *caduca*. lect. εὐκατάπτωτος, quae apud B. Hedericum. Novum Lexicon Manuale Graeco-Latinum, I, Lipsiae 1825, col. 1353 invenitur, a Gaza ipso creata esse videtur.

ῥαδίως — γῆν (α); ἐπὶ — ῥαδίως (β); *ad terram*. Gaza, ut v., de suo adiecit in utraque recensione ῥαδίως (an potius in exemplari suo *facile ante fertur* invenerit?).

συμφύτοις ἔλιξιν (α); ἔλιξι συμφύτοις (β); *claviculis suis*.

εἴτ' — κατίσχεται (α); ἦν — κατίσχει (β); *quam serpentem multiplici lapsu et erratico, ferro amputans coercescit ars agricolarum*.

53 ἔαρος δ' ὑποφαίνοντος (α); καὶ — ἀρχομένου (β); *itaque ineunte vere*.

ἐν — καταλοιποῖς] *in iis, quae relicta sunt*.

δεικνύει ἀνίσχων (α); ἀνατέλλων ἐκφαίνει (β); *oriens . . . ostendit*.

γῆς εὐτροφία (α); εὐτροφία γῆς (β); *succo terrae*.

θάλπει ἡλίον (α); ἡλίον θάλπει (β); *calore solis*.

στρυφνότητος (α); δριμύτητος (β); *peracerba*.

περικείμενος (α); ἀμπεχόμενος (β); *vestita*.

θερμοῦ συμμετρίας (α); μετρίας θερμότητος (β); *modico tepore*.

καὶ — διαφεύγει] *et nimios solis defendit ardores*. Gaza lect. *defendit* verbo *διαφεύγει* reddens prima facie errare videtur. Noster in exemplari Ciceroniano, quod adhibuit, non *defendit*, sed *defugit* fortasse legebat (nam in codd. Latinis, ut inter omnes constat, utraque lect. saepe inter se permutatur). ergo haec nova potiorque lect. (i. e. *defugit*) teste Gaza h. l. maxima cum prudentia proponi potest (cf. S¹² 136sq.).

τοῦδ' οὐ (α); οὐ — οὐ (β); cuius quidem non.

θεραπεία (α); ἐργασία (β); cultura.

ὥς εἴρηται (α); ὥς ἔφην (β); quam dixi.

τί — ἀπαγγεῶν] quid ego irrigationes, quid fossiones agri repastinationesque proferam?

Hess ad l.: „Quae ap. Cic. sunt tria substantiva, quinque Graecis interpretatus est Gaza“. re vera Noster tantum in α verba καὶ νεώσεις καὶ γυρείας de suo adiecit, quae recte in β omissa sunt.

τί — διδάσκω (α); τί — λέγω (β); quid de utilitate loquar stercoreandi?

54 γέγραφα] dixi.

συντεταγμένος εἰμί (α); συντεταγμένος τυγχάνω (β); scripsi.

περὶ ἐργασίας (α); ὑπὲρ ἐργασίας (β); de cultura.

ληίοις (α); θέρεσι (β); segetibus.

παραδείσοις] pomariis. Hess ad l.: „Pomaria sunt μηλῶνες“. sed re vera Gaza recte interpretatus est (cf. S⁹ 858; Du Cange s. v.).

σμήνεσι μελισσῶν (α); μελισσῶν σμήνεσι (β); apium examinibus.

55 σύγγνωτε] ignoscetis. Gaza, ut v., lect. ignoscite ab aliquot codd. traditam (cf. Hess ad l.) secutus est.

φαίνωμαι ἀπαλλάττων (α); ἀπελευθερῶν — φαίνωμαι (β); videar vindicare.

Μάρκος Κούριος] M'. Curius. Gaza lect. det. M. codd. PVL² A² D² est secutus.

νικητήρια ἐπεμψε] triumphavisset. Hess ad l.: „Apud veteres scriptores νικητήρια πέμψαι pro triumphare hoc sensu vix reperiatur“.

χρόνον — κατεβίω (α); κατεβίωσε χρόνον (β); consumpsit . . . tempus.

τὸ — ἀνδρός] hominis ipsius continentiam. Gaza ipsius non expressit secutus codd. dett. (cf. Gernhard ad l.).

Κουρίῳ δὲ τούτῳ (α); Κουρίῳ δέ τοι (β); Curio. Gaza, ut v., τούτῳ in α, τοι in β de suo addidit.

χρυσίον μέγαν (α); μέγαν χρυσίον (β); magnum auri.

56 ἀλλὰ — ἀποχωρεῖν (α); ἀλλ' — ἀποχωρεῖν (β); sed venio ad agricolas, ne a me ipso recedam. (a) Gaza, ut v., πάλιν in α, αὐ in β arbitrio suo addidit; (b) in β lect. ἐθέλοι τῆς (an potius τις scribendum?) ut glossam expungere mihi visum est.

ἐν — εἰκός] in agris erant tum senatores, id est senes. in β expunxi lect. τὸ, quae propter dittographiam cum τότε fortasse orta est.

Λευκίῳ — Κινκινάτῳ] L. Quinctio Cincinnato. (a) pro Quinctio Gaza Quinto, quam lect. in exemplari suo fortasse invenit, vertisse videtur; (b) de varia scriptura Κινκινάτος / Κινκινάτος vd. Hess ad l.

δικτατορεύοντος ἐπιτάξει] dictatoris iussu.

Σερβίλιος (α); Σερούλιος (β); Servilius. de huius nominis varia scriptura vd. Hess ad l.

ἄρχων τῶν ἱππέων] magister equitum. rectius ἱππαρχος scribendum erat.

Μέλιον] Maelium. Μέλιον scripturae Melium aliquot codd. dett. (cf. Hess ad l.) respondet; rectius Μήλιον scribendum erat.

ἐξ — παρήσαν (α); μετάπεμποι — παρήσαν (β); a villa in senatum arcessebatur. Gaza lect. codd. bLAD arcessebantur, quam verbis μετάπεμποι . . . παρήσαν expressit, secutus videtur.

ὅθεν — ὠνομάσθησαν (α); ὅθεν — ὠνομάσθησαν (β); ex quo, qui eos arcessebant, viatores nominati sunt.

οὐ — οἶδα] mea quidem sententia haud scio. in exemplari Latino Gaza haec fortasse legit: non, mea quidem sententia, haud scio. nam, quod sciam, in nullo cod. Latino non ante mea invenitur.

εἰ — μακαριώτερος] an nulla beatior possit esse. Hess ad l.: „Glossam vita post nulla a Gaza expressam exhibent multi codd.“

ἐπιτηδεύσει (α); ἐπιτηδεύματι (β); officio.

ἀνθρωπείῳ (α); ἀνθρωπίνῳ (β); de formis ἀνθρώπειος et ἀνθρώπινος, quae saepissime in codd. confunduntur, vd. Hess ad l. necnon Kriaras s. v.

πληρώσει (α); πλησμονῇ (β); saturitate.

πάντων (α); πάντων πραγμάτων (β); *rerum omnium*.

εἰς τε . . . εἰς τε (α); πρόσθε τε . . . καὶ (β); *ad . . . ad*.

εἰς χάριν . . . ἐπανήκωμεν] *in gratiam . . . redeamus*. Hess ad l.: „*In gratiam redire (cum aliquo) non est ἐπανήκειν εἰς χάριν, sed διαλύεσθαι / καταλλίπτεσθαι πρὸς τινα*“.

μεστοὶ — ὀψῶνες (α); μεστὰ — ὀπωρεῖα (β); *referta cella vinaria, olearia, etiam penaria est*. (a) Gaza in α et in β verbis μελιττῶνες et μελιττωρεῖα glossam mellaria reddidit, quae in aliquot codd. post *vinaria*, in aliis post *olearia* interposita est (cf. Hess ad l.); (b) in β expressa sunt verba οἰνωρεῖα, ἐλαωρεῖα, μελιττωρεῖα et ὀπωρεῖα, quae aliunde ignota sunt: hae formae in -ρεῖα desinentes, quod sciam, a Gaza primum creatae explicari possunt propter analogiam cum vocabulis Latinis desinentibus in -ria, ut *vinaria* et sim. (huic opinioni magna qua est auctoritate v. d. H. Mihăescu privatim per litteras adstipulatur).

κώμη (α); ἑπανλῖς (β); *villa*.

εὐπορεῖ δέλφακος (α); πληθύει χοίρον (β); *abundat porco*.

- 57 τί — εἶπω; (α) τί — φαίην; (β); *quid de pratorum viriditate aut arborum ordinibus aut vinearum olivetorumve specie plura dicam?* decerni non potest utrum Gaza de suo adiecerit καὶ εὐανθοῦς in α et καὶ εὐανθίας (verbum aliunde ignotum) in β, an potius verbum Latinum (i. e. *flos*) congruens his vocabulis Graecis in exemplari Ciceroniano suo invenerit: si res ita se haberet, teste Gaza verba Latina sic legenda sunt: . . . <et flore> aut. . .

συνελών — ἐρῶ] *brevi praedicam*. re vera Gaza secutus videtur lect. *brevi praedicam* (cf. ἐρῶ) codd. fere omnium; nam *praedicam* et *praecidam* saepe inter se in codd. confundi possunt (cf. S¹² 137).

ἀγροῦ — γεγεωργημένον] *agro bene culto*. incertum est utrum in β utraque verba εὐ καὶ καλῶς lect. bene reddant, an potius εὐ ut glossa expungenda sit.

ἡ — σωτηριωδέστερον; (α); δύνατο — σωτηριωδέστερον; (β); *potest illa aetas aut calescere vel apricatione melius vel igni aut vicissim umbris aquisve refrigerari salubrius?*

- 58 ἵππους . . . ὅπλα] *arma . . . equos*. Gaza haec verba Latina arbitrio suo transposuit vel potius o. v. exemplaris sui secutus est.

νήξεις] *venationes*. Gaza secutus videtur lect. *natationes* a codd. VP² L² A² traditam, quae fortasse potior aestimanda est quam *venationes* (cf. S² 624sq.).

οἱ — γέρονσι (α); ἡμῖν — γέρονσι (β); *nobis senibus*. Gaza in α de suo adiecit lect. οἱ νέοι, quae et ap. Cic. et in β deest.

πεττούς — ἀστραγάλους (α); ἀστραγάλους — κύβους (β); *talos . . . et tesseras*. Hess ad l. Gazam reprehendens adfirmat: „*Tali sunt ἀστράγαλοι, tesserae κύβοι*“.

τούτων ἀνευ (α); ἀνευ τούτων (β); *sine iis*.

- 59 ἐν τῷ] *in eo libro*. de ellipsi verbi βιβλίῳ Graecis usitata vd. Hess ad l.

περὶ — πραγμάτων] *de tuenda re familiari*.

Οἰκονομική] *Oeconomicus*. hoc Xenophontis opus Gaza non recte Οἰκονομική (scil. τέχνη) reddidit pro Οἰκονομικός (scil. λόγος).

κοινῶς — φιλανθρωπῶς] *comem . . . atque humanum*. Gaza duobus adverbis utrumque adiectivum Latinum reddidit; praeterea pro *comem* secutus videtur lect. *communem* codd. paene omnium (cf. S¹ 298).

καθαρῶς — ὁσμῇ] *puram . . . suavitatem odorum*.

ὀρθῶς] *rite*. Noster secutus videtur lect. *recte* codd. fere omnium.

εἶναι φασι (α); φασί (β); *ferunt*. in α lect. εἶναι Gaza de suo addidit.

τύχη — ἀρετῇ] *quoniam virtuti tuae fortuna coniuncta est*.

- 60 ταύτης οὖν (α); ταύτης τοίνυν (β); *hac igitur fortuna*. lect. *fortuna* a Gaza omissa etiam in aliquot codd. Ciceronianis deest (cf. Hess ad l.).

ἀπείργει (α); εἰργει (β); *impedit*.

Κορβίνον (α); Κοροῖνον (β); *Corvinum*. de huius nominis Graeci varia scriptura vd. Hess ad l.

παρτείναντα — ζῆν] *perduxisse*. Gaza secutus videtur lect. *vitam perduxisse* a nonn. codd. traditam (cf. Hess ad l.).

πυνθανόμεθα (α); ἐπυνθόμεθα (β); *accepimus*.

ἀπό — διεγερόναι (α); μεταξὺ — διεγερόναι (β); *inter primum et sextum consulatum sex et quadraginta anni interfuerunt*. (a) pro *sex* Gaza *septem* expressit, quam lect. aliquot codd. exhibent (vd. Hess ad l.); (b) pro *interfuerunt* Noster *interfuerant* (cf. διεγερόναι) codd. BIS Halmii vertit.

ἡξιώκασιν (α); ἡξίωσαν (β); *voluerunt*.

τοσοῦτος — τιμῶν (α); τοσοῦτος — τιμῶν (β); *tantus illi cursus honorum fuit*.

ἔστι] *est autem*. Gaza in utraque recensione om. lect. *autem*, quae deest in nonn. codd. (cf. Hess ad l.).

- 61 εἰς — εὐρόχλον] *in quem illud elogium 'Hunc unum plurimae consentiunt gentes / populi primum fuisse virum'*. Gaza hanc inscriptionem metro Saturnio scriptam parum accurate vertit; praeterea: (a) huius inscriptionis priorem versum soluta oratione, alterum metrica ratione Noster Graece expressit; (b) verbum *elogium* — extat etiam v. lect. *eulogium* (cf. Hess ad l.) — ἐλεγείον in α, εὐλόγιον in β reddidit (forma εὐλόγιον, quod sciam, tantum apud Gazam occurrit et propter analogiam cum vocabulis Latinis *elogium* vel potius *eulogium* explicari potest); (c) adiectivum εὐρόχλον Gaza de suo addidit; (d) in exemplari Latino *unicum* non *hunc unum* Gaza profecto legebatur.

εὖ — ἔπος (α); τοῦπος (β); *totum carmen*. a) Hess ad l.: „Gaza non recte *carmen* reddidit ἔπος“; tamen Gazae interpretatio non reprehendenda est (cf. S¹⁰ 485sq.); b) Gaza in α locutione εὖ μάλα lect. *totum* fortasse expressit; in β nudam lect. *carmen*, a cod. N Halmii traditam secutus videtur.

ἐπεκάθηζε (α); ἐρίζε (β); *residebat*.

ἐν ἐπιτιμῇ] *honorata*.

- 62 ἀλλὰ — δεῖ] *sed . . . mementote*.

ὅπερ — ἔστηκεν (α); ὅπερ — βέβηκε (β); *quae fundamentis adulescentiae constituta sit*. οὐ — ὀντίδες] *non cani nec rugae*. lectt. non . . . nec Gaza secutus videtur; bis autem non aliquot codd. et Edd. (cf. Hess¹ ad l.).

καρπὺς — ὀρέπεται] *fructus capit . . . extremos*.

- 63 ἐν — πόλεων (α); παρ' — πόλεσιν (β); *apud nos et in aliis civitatibus*.

διασφύζεται (α); περισφύζεται (β); *observatur*.

οὐ (α); οὐ νῦν (β); *cuius modo*.

γῆρας δωμάτιον] *domicilium senectutis*. Hess ad l.: „Domicilium est οἴκησις, οἰκητήριον“.

ἀπονέμοιτο . . . εἴη] *tribuitur . . . est*. Hess ad l.: „Optativus non recte se habet quoniam haec sunt Ciceronis verba“.

ἐν — συνεδρεύοντες] *certo in loco consederant*.

λέγεται (α); αὐτῶ λέγεται (β); *illi dicuntur*. Gaza in α lect. *illi* om., quam recte in β expressit.

εἰς ἔδραν] *sessum*.

- 64 κρότον — συνεδρίου] *cum a cuncto consessu plausus esset multiplex datus*.

ἥκιστα αἰροῦνται (α); οὐκ ἐθέλουσιν (β); *nolle*.

καὶ — συλλόγῳ] *in vestro collegio*. Gaza, ut v., lect. *nostro* codd. BS est secutus.

οὐ — λόγος] *de quo agimus*.

μῦθον — διηυκέναι] *fabulam . . . peregissee*. Hess ad l.: „Fabulam peragere non est τὸν μῦθον διανέειν, sed ἀγωνίζεσθαι σχῆμα vel πρόσωπον“.

- 65 νῆ Δί' — γέροντες] *At sunt morosi et anxii et iracundi et difficiles senes*. (a) νῆ Δί' in utraque recensione de suo addidit Gaza; (b) si ad Ciceronis textum spectamus, in α *iracundi et difficiles* binis vocabulis Graecis translata sunt, in β verba καὶ ἐπίχολοι et καὶ ἀπροσῆγοροι recte omitta sunt.

φειδωλοί] *avarī*. Gazae interpretationem reprehendens Hess ad l. observat: „Avari sunt πλεονέκται“, tamen ap. Cic. h. l. *avarī* significare potest, ut Italico verbo *utar*, „spilorci“, cui bene respondet φειδωλοί (cf. S¹⁰ 488).

- ἥθους κακίαι] *morum vitia*. Gaza, ut v., lect. *moris vitia*, quam cod. D tradit, iure corroborat (cf. S¹ 296: de re vd. etiam Venini cens. 428).
- δοκιμάσαι] *probari*. Hess ad l.: „Pro δοκιμάσαι passivum erat ponendum (i. e. δοκιμάσασθαι)“.
- μισητὸν — ἐστίν (α); πᾶν — ἐστίν (β); *odiosa omnis offensio est*.
- ὁμως — ἡδίω (α); ὁμως — γίγνεσθαι (β); *quae tamen omnia dulciora fiunt et moribus bonis et artibus*.
- καταμαθεῖν (α); μαθεῖν (β); *intellegi*.
- ἐξ — ἀδελφῶν] *ex iis fratribus qui in Adelphis sunt*.
- σκληρότης] *diritas*. Gaza lect. *duritas* cod. L² secutus est.
- πᾶς βίος] *omnis natura*. Gaza lect. *aetas* cod. R pro *natura* cett. codd. expressit.
- παλαιωθείς] *vetustate*.
- καὶ ταύτην] *sed eam*. Hess¹ ad l.: „Gaza bene et eam, auctoritate optt. codd.: vulgo sed eam“.
- ὥς καὶ τᾶλλα (α); ὥς τᾶλλα (β); *sicut alia*.
- στρυφρότητα (α); δριμύτητα (β); *acerbitatem*.
- 66 περιλυπὸν . . . ἴσχειν (α); πνιγμὸν παρέχειν (β); *angere*.
- 67 κἄν — ἦ (α); κἄν νεανίσκος (β); *quamvis sit adolescens*. in β Gaza, ut v., lect. *quamvis adolescens* a Nonio traditam (p. 294 Lindsay) secutus est.
- ὁἶον γὰρ (α); ὁἶον (β); *facilius*.
- βελτιόνως — βίος] *melius et prudentius viveretur*.
- ἀλλ' — θάνατον (α); ἀλλὰ — ἐπαρέρχομαι (β); *sed redeo ad mortem impendentem*.
- ὅτε — ὁρᾶτε (α); ὅτε — νεότητα (β); *cum id ei videatis cum adolescentia esse commune*.
- 68 ἐπὶ — νιέος (α); ἐπὶ — νιέος (β); *in optumo filio*. in α Gaza de suo adiecit lect. ἐμοῦ, quam recte in β omisit.
- εἰς — ὑψηλοτάτην] *ad amplissimam dignitatem*. Hess ad l.: „Amplissima dignitas i. q. ἡ μεγίστη τιμή“.
- βιώσειν] *victurum*. Hess ad l.: „βιώσειν est cadentis Graecitatis pro βιώσεσθαι“.
- ἂν ἔχοι (α); ἔχει (β); *habet*.
- ἀδηλα — προδήλων (α); πρόδηλα — ἀδήλων (β); *incerta pro certis*.
- ὦν — ἐλπίζει] *quod ille sperat*. Hess ad l.: „Gaza ἐτι de suo addidit“.
- 69 Ταρτησιῶν] *Tartessiorum*. Hess ad l.: „Tartessus ab omnibus scriptoribus Graecis duplici σ scribitur“. sed, ut ipse demonstravi (vd. S¹² 134sq.), apud nonn. scriptores Graecos forma Ταρτήσιοι una littera σ facile reperiri potest.
- Γαδητανός (α); Τουρδητανός (β); *Gadibus*. (a) Gaza in α pro *Gadibus* secutus videtur lect. *Gaditanus*, ab aliquot codd. Ciceronianis traditam (cf. Gernhard ad l.); praeterea contra Caroli Hess opinionem, qui Gazae translationem Γαδητανός pro Γάδεωρος castigandam esse opinatus est, cf. quae scripsit S¹² 130sq.; (b) in β curiose scriptum est Τουρδητανός, tamquam si Gaza in exemplari Latino v. lect. *Turdetanus* invenisset a nullo cod. Latino traditam (an potius Noster Τουρδητανός pro Γαδητανός convertit, quod regio Betica, ubi Gades iacet, regioni Turdetaniae finitima erat?).
- ἀναστρέφει (α); ἐπιστρέφει (β); *revertitur*.
- στέργειν — χρεῶν] *eo debet esse contentus*. Hess ad l.: „Structuram verbi στέργειν cum praepositione ἐπί, sequente dativo, est cadentis Graecitatis“.
- 70 ἀπεργαστέος — μῦθος] *peragenda est fabula*. (a) in α Gaza de suo addidit lect. ἅπας, quam recte in β omisit; (b) Hess ad l.: „Pro μῦθος rectius δραῖμα“.
- δραῖματι] *actu*. Hess ad l.: „Actus est προᾶξις, non δραῖμα“.
- οὔτε σοφῶ] *neque sapientibus*. Gaza, ut v., lect. *sapienti* a cod. V² traditam secutus videtur (cf. S¹ 297; de re vd. Venini cens. 428sq.).
- ἰτέον] *veniendum est*. hoc verbum exprimit lect. *veniendum (est)* optt. codd. et Edd.; alii tamen codd. *vivendum est* exhibent (cf. Gernhard ad l.), quam aliquot Edd. acceperunt.

- ἄλις — μήκους] *satis longum est.*
 ἀνιάσθαι χρὴ (α); ἀνιάσθαι χρεὼν (β); *dolendum est.*
 τὸν νεανίσκον] *adulescentiam.*
 μέλλοντας (α); μέλλοντας ἔσεσθαι (β); *futuros.*
 τῷ — κομιδῇ] *demetendis fructibus et percipiendis.*
 71 ὥς — εἰπὼν (α); ὥς — πολλάκις (β); *ut saepe dixi.*
 ἀγαθῶν πλεονεκτημάτων (α); χρηστῶν πλεονεκτημάτων (β); *partorum bonorum.*
 καθάπερ . . . πλησμονῇ ὕδατος (α); ὥσπερ . . . ὕδατος πλησμονῇ (β); *ut . . . aquae multitudine.*
 ὅτε (α); ὅταν (β); *cum.*
 βίη κατασπῶνται] *vix evelluntur.* Gaza pro *vix* secutus videtur lect. *vi* a cod. V tradita, quae fortasse non reicienda est si ad formulas Graecas κραυγῇ βοᾶν, δρόμῳ θεῖν, ὑπὸν εὐδελν, φόβῳ δεδιέται et sim. respicias (cf. S⁴ 626sq.).
 εὐπετῶς καταπίπτουσιν] *decidunt.* Gaza, ut v., de suo εὐπετῶς adiecit (an potius in suo exemplari Latino facile ante decidunt legerit? de re vd. S⁴ 627).
 72 καὶ — προθεσμία] haec verba tantum in quibusdam antiquis editionibus inveniuntur (cf. Halm ad l.).
 γήρως — ὄρος] *nullus est certus terminus.*
 καὶ — οἶμαι] *hoc illud est.* Gaza, ut v., de suo οἶμαι addidit.
 τίνι — ἐλπίδι] *qua tandem re fretus.* decerni nequit utrum Noster lect. *re* verterit ἐλπίδι an potius v. lect. *spe* ab omnibus fere codd. traditam (cf. Gernhard ad l.) secutus sit.
 ἔφη] *respondisse dicitur.* Hess ad l.: „Gaza secutus est lect. *respondet*, quae vulgatae *respondisse dicitur* non est postponenda“.
 ἀκεραίου — αἰσθήσεων (α); ἀκεραίῳ — αἰσθήσεσι (β); *cum integra mente certisque sensibus.* Gaza lect. *certisque* bene expressit; alii codd. *ceterisque.*
 σύστασις (α); ξυγκόλλησις (β); *conglutinatio.*
 διασπᾶται (α); κατασπᾶται (β); *divellitur.*
 73 προστάγματος ἀνευ (α); δίχα προστάγματος (β); *iniussu.*
 ἐκ — φρουρᾶς (α); μηδέποτε — φρουρᾶς (β); *de praesidio.* Gaza, ut v., in β de suo μηδέποτε adiecit.
 ἐλεγείον (α); εὐλόγιον (β); *elogium.* cf. supra (61).
 ἐθέλει (α); βούλεται (β); *vult.*
 οὐτις — ἐπιστοναχίζων] *nemo me lacrumis decoret neque funera fletu / faxit.* (a) hunc locum Ennianum (= Var. 17 Vahlen²) Gaza parum accurate interpretatus est. Scaliger eius translationem ita reprehendit: „monostichon disticho reddidit. ecquid habebat in animo, quum ita verteret, quasi Ennius dixisset: *Nemo, decorans postea me, lacrimas emittat?*“ mox Scaliger alterum Ennii versum e libro I Ciceronis Tusculanarum disputationum 34 ita complens: . . . *faxit, quod volito vivos per ora virum*; sic distichum totum convertit: *Μήτηρ μοι ἐνδακρύοι, μή τε θρηνητρία κλαίοι / ἀνδρῶν γὰρ πέτομαι ζωὸς ἀνὰ στομάτων.* ergo Scaliger transtulit tamquam si *funera* esset i. q. *praefica* (nam vertit *θρηνητρία*), i. e. mulier quae funeris causa lessum sive naenias exequiales faceret. de hac re vd. S¹⁷; (b) de scriptura ἤπειτα pro ἔπειτα vd. Hess ad l.
 74 χρόνον . . . ἀδρανῇ] *exiguum tempus.* si ad sensum quem h. l. habet *exiguus* (i. e. 'brevis') spectes, Gazae translationem probare non possis; re vera pro ἀδρανῇ posuerim ὀλίγον (vel οὐ πολὺν) χρόνον (cf. S⁹ 856).
 ἀθορύβως] *tranquillo . . . animo.*
 ἀτρεμίζειν (α); εὐσταθεῖν (β); *consistere.*
 75 οὐ — τινος (α); οὐχ — μακρᾶς (β); *non ita longa.*
 ἐπ' — πατρίδος] *in liberanda patria.*
 πρὸς — δρόμῳ (α); πρὸς — ξυνέτειναι (β); *ad voluntariam mortem cursum equorum incitaverunt.*

- ἔφοδον — ἀντιτάσσασθαι] *iter Poenis . . . obstruere*. textus Latinus iunctura ἔφοδον ἀντιτάσσασθαι non bene redditur; potius τῆς ἐφόδου τοῖς Λίβυσιν διακλείειν vel sim. vertendum erat (cf. S⁹ 856).
- εἰς — θρασύτητος] *morte luit temeritatem*. Hess ad l.: „Morte luere temeritatem i. q. ἀποθανόντα (vel πεσόντα) πάσχειν ὑπὲρ τῆς θρασύτητος“.
- ἐν — ἀτιμία] *in Cannensi ignominia*.
- ἐφορμῶντα (α); παρωρμημένα (β); *profectas*.
- ἀκραιφνεῖ — ψυχῇ] *alacri animo et erecto*. Hess ad l.: „Rectius προθύμως καὶ θαρραλέως“.
- σοφοὶ (α); εὐπαιδευτοὶ (β); *docti*.
- 76 ἐναπεργάζεται κόρον (α); κόρον ἐναπεργάζεται (β); *facit satietatem*. παιδός] *pueritiae*.
- ὑπὸ — ἐπιζητοῦνται] *quaeruntur in senectute*. Gaza expressit lect. a senectute, ut legimus apud aliquot codd. dett. (cf. Gernhard ad l.).
- σπουδαί — τελευταῖαι] *extrema quaedam studia*. apud nonn. Edd. (ex. gr. Willeumier ad l.) omittitur lect. *studia*, quam Noster recte expressit (cf. S¹ 297).
- καιρὸν — ὥραϊον (α); καιρὸν — ἐπάγει (β); *tempus maturum mortis adfert*.
- 77 ταύτη . . . ἢ] *eo . . . quo*. Hess¹ ad l.: „Pro ταύτη . . . ἢ corrige τόσω . . . ὅσω“.
- βέλτιον — μοι] *cernere mihi melius*. Gaza secutus videtur o. v. *melius c. m.* quem aliquot codd. Ciceroniani exhibent (cf. Gernhard ad l.).
- ἐγὼ γὰρ (α); ἐγὼ (β); *ego*.
- προσφιλεστάτους (α); φιλιτάτους (β); *amicissimos*.
- ἐγκατακεκλειμένοι (α); ἐγκεκλειμένοι (β); *inclusi*.
- ἴν' — ἐπιμελοῖντο (α); ὅπως — ἐπιμελοῖντο (β); *ut essent, qui terras tuerentur*.
- 78 ἐκαλοῦντο φιλόσοφοι (α); φιλόσοφοι ἐκαλοῦντο (β); *essent . . . philosophi . . . nominati*.
- ἐκ — νοῦ] *ex universa mente divina*.
- ἀπεδείκνυτο (α); ἐπεδείκνυτο (β); *demonstrabantur*.
- σοφώτατος — ἀπάντων (α); σοφώτατος — ἐκρίθη (β); *esset omnium sapientissimus . . . iudicatus*.
- ταύτη (α); οὕτως (β); *sic*.
- τοσαῦται — ἐπιστήμαι] *tot artes, tantae scientiae*. Hess ad l.: „Gaza secutus est lect. det. *tot artes, tot scientiae*; Edd. contra t. a., *tantae scientiae*, ut *scientiae* sit genitivus singularis, quum *scientia* numero plurali a nullo scriptore Latino usurpatum reperias“. tamen Gazae interpretatio defendi potest, quod verbo *scientia* plurali numero quidam scriptores Latini (et fortasse h. l. ipse Cicero) usi sunt (vd. Th. l. L. s. v. *scientia*).
- φύσιν (α); ταύτην — φύσιν (β); *eam naturam*.
- καὶ — Πλάτωνος (α); καὶ — Πλάτωνος (β); *haec Platonis fere*. in α deest lect. σχεδόν τι, quam recte Noster in β addit, cum ap. Cic. fere scribatur. alii codd. *haec Plato vester*.
- 79 ὧδέ φησι] *haec dicit*.
- ἔφη — παῖδες] *o mihi carissimi filii*. Gaza in utraque recensione ἔφη de suo addidit, et mihi non expressit.
- 80 αὐτῶν] *eorum ipsorum*. Gaza secutus est lect. codd. dett. *ipsorum* pro *eorum ipsorum* (cf. Gernhard ad l.).
- ἄκρατος — ἐκκριθείς] *omni admixtione corporis liberatus*. verbum *corporis* om. cod. B.
- θανάτῳ — φύσεως] *atque etiam cum hominis natura morte dissolvitur*.
- εὐδελον (α); ἐκδηλον (β); *perspicuum*.
- 81 τῶν ἀνθρωπίνων — οὐδέν] *nil*. Gaza supplevit τῶν ἀνθρωπίνων e Xenophonte (Cyr. 8, 7, 21); v. l. τῷ ἀνθρωπίνῳ et apud Xenophontem et apud Gazam.
- εἰ — ἔχει] *quare, si haec ita sunt*. lect. *quare* Gaza in α verbo οὐν expressit, in β omisit.

- τιμᾶτε καὶ θεραπεύετε] *colitote, inquit*. Gaza in utraque recensione, velut O Halmii, *inquit* omisit; praeterea *colitote* duobus verbis Graecis reddidit.
 τάξιν καὶ καλλονήν] *pulchritudinem*. Gaza, ut v., τάξιν e Xenophonte (Cyr. 8, 7, 22) addidit.
 ἀνεκβιάστως] *inviolate*. Hess ad l.: „*Inviolate* ap. Cic. non est ἀνεκβιάστως, sed ἀκεραίως vel ὁσίως“.
- 82 τὰ — θεωρῶμεν (α); ἐπισκεψώμεθα — ἡμέτερα (β); *nostra videamus*. in α Gaza, ut v., adiecit αὐτῶν, quod delevit in β.
 οὐδείς με οὐδέποτε] *nemo unquam mihi*. Gaza secutus videtur lect. codd. dett. n. m. u. (vd. Hess¹ ad l.).
 πολλοὶ — ἀρίστων (α); πολλοὶ — ἔξοχοι (β); *multos praestantes viros*.
 οὓς — οὐδέν (α); οὓς — ἐξαριθμείσθαι (β); *quos enumerare non est necesse*. in α Gaza de suo addidit lect. rñ, quam recte omisit in β.
 τηλικαῦτα — φέροντα (α); τηλικαῦτα — ἀνθρώπων (β); *tanta esse conatos, quae ad posteritatis memoriam pertinerent*.
 τὰ — αὐτοῦς (α); τὰ — συντείνοντα (β); *posteritatem ad se posse pertinere*. Gaza in utraque recensione codd. RE secutus *posse* omisit.
 αὐχέσωμαι (α); μεγαλυνήσωμαι (β); *glorier*.
 ἔμμαντοῦ (α); ἔμην (β); *meam*.
 πραγμάτων χωρὶς (α); πόνου χωρὶς (β); *sine . . . labore*.
 πρὸς — ἀγήρων (α); πρὸς — ἀείμνηστον (β); *ad immortalitatem et gloriam*. Gaza, ut v., secutus est lect. *ad immortalitatis gloriam* codd. BIS Halmii; praeterea ἀγήρων in α, ἀείμνηστον in β de suo addidit.
- 83 ἀβελτερώτατος (α); μωρότατος (β); *stultissimus*.
 στέργων — διατετέλεκα (α); ἀσπασόμενος — διατετέλεκα (β); *colui et dilexi*.
 μόνον] *solos*. Gaza secutus esse videtur lect. *solum* a cod. R traditam, quae defendi potest (cf. S¹ 294sq.).
 ἔχω εὐρεῖν] *convenire avelo*. Gaza lect. omnium codd. *habeo*, quam Edd. recte emendaverunt, secutus est.
 οὐδείς ἂν οἶμαι (α); οὐδείς (β); *haud . . . quis*. in α Gaza verba ἂν οἶμαι de suo addidit, quae in β delevit.
 οὐδ' — ἀποσφαιρίσεις (α); οὐδ' — ἀνασπρήσεις (β); *nec tamquam Peliam recoxerit*. expressa est lect. det. *pilam retorserit* cod. E Halmii; praeterea Noster de suo addidit ἀντικρύς in α, ἀντικρύς in β.
 ἐπὶ — μετακαλεῖσθαι (α); ἐπὶ — ἀνακαλεῖσθαι (β); *ad carceres . . . revocari*.
- 84 τί — ἐπίπονον;] *quid non potius laboris?*
 ὀλοφύρεσθαι (α); ὀδύρεσθαι (β); *deplorare*.
 πολλοὶ — ἀπαιδευσίαν] *multi et docti*. Gaza lect. et indocti codd. IR Halmii expressit.
 φαίνονται δεδρακότες (α); ἔδρασαν (β); *fecerunt*.
 διατριβῆς . . . καταγώγιον — κατοικίαν (α); διατριβῆς . . . καταγώγιον — κατοίκησιν (β); *commorandi . . . deversorium . . . non habitandi*.
 παρὰ — ὁμήγουρην (α); πρὸς — ὁμήγουρην (β); *in illud divinum animorum concilium*.
 ἄπειμι (α); ἀπελεύσομαι (β); *proficiscar*.
 ἐκ — τύρβης] *ex hac turba*.
 χλήδου ποτέ (α); συρφετοῦ (β); *colluvione*. in α, ut v., Gaza ποτέ de suo addidit.
 ἐγκαταλιμπάνουσα (α); ἐγκαταλείπουσα (β); *deserens*.
 ἀλύπως (α); ἀλύπως ψυχῇ (β); *aequo animo*.
- 85 ἔφησας (α); ἔφησθα (β); *dixisti*.
 ἀνεπαχθές (α); κοῦφον (β); *levis*.
 πον ἁμαρτάνω (α); πλανῶμαι (β); *erro*. Gaza, ut v., πον in α de suo addidit.
 ἄσμενος ἁμαρτάνω (α); ἄσμένως πλανῶμαι (β); *libenter erro*.
 οὐδὲ — ἔμμαντοῦ (α); οὐδὲ — ἐξαιρεθῆναι (β); *nec mihi hunc errorem, quo delector*,

COMMENTARIUS

dum viro, extorqueri volo. Gaza in α de suo lectt. $\mu\acute{\alpha}$ $\Lambda\iota'$ et $\delta\eta$ $\acute{\alpha}\mu\alpha\rho\tau\acute{\alpha}\rho\epsilon\omega\tau$ $\tau\omicron\upsilon\tau\alpha$ addidit, quae verba in β desunt.

$\mu\epsilon\tau\acute{\alpha}$ $\theta\acute{\alpha}\nu\alpha\tau\omicron\tau$] *mortuus.*

$\kappa\omicron\lambda\omicron\beta\omicron\iota$ — $\omicron\iota\omicron\tau\alpha\iota$ (α); $\phi\iota\lambda\acute{o}\sigma\phi\omicron\iota$ — $\delta\omicron\zeta\acute{\alpha}\zeta\omicron\upsilon\sigma\iota\nu$ (β); *minuti philosophi censeant.* ap. Cic. h. l. lect. *minuti* est i. q. 'viles' vel 'turpes': ergo vertendum erat $\tau\alpha\pi\epsilon\iota\omega\iota$ vel $\phi\alpha\upsilon\lambda\omicron\iota$ vel $\mu\iota\kappa\rho\upsilon$ $\acute{\alpha}\zeta\iota\omega\iota$ (cf. S⁹ 856sq.).

$\delta\acute{\epsilon}\omicron\varsigma$ — $\omicron\upsilon\tau\omega$ (α); $\omicron\upsilon\delta\acute{\epsilon}$ — $\epsilon\upsilon\lambda\acute{\iota}\beta\epsilon\iota\alpha\nu$ (β); *non vereor.* Gaza in α , $\gamma\acute{\alpha}\rho$ interposito, loci nexum turbavit.

$\mu\acute{\epsilon}\tau\rho\omicron\tau$. . . $\zeta\omega\eta\varsigma$] *vivendi modum.*

$\kappa\alpha\theta\acute{\alpha}\pi\epsilon\rho$ — $\acute{\alpha}\pi\epsilon\rho\gamma\alpha\sigma\acute{\iota}\alpha$] *peractio tamquam fabulae.* (a) h. l. *peractio* potius quam $\acute{\alpha}\pi\epsilon\rho\gamma\alpha\sigma\acute{\iota}\alpha$ vertendum erat $\epsilon\acute{\xi}\acute{o}\delta\iota\omicron\tau$; (b) *fabula* est $\delta\rho\acute{\alpha}\mu\alpha$, non $\mu\upsilon\theta\omicron\varsigma$.

$\epsilon\pi\iota\mu\acute{\iota}\rho\epsilon\sigma\alpha\iota$ (α); $\delta\omicron\kappa\iota\mu\acute{\alpha}\sigma\alpha\iota$ (β); *probare.*

INDICES VERBORVM¹

GRAECO-LATINVS²

ἀβέλτερος stultus 83 (α)	ἄριστος optumus 5, 11, 15, 72; οἱ
ἀβούλητος 25° (C.)	ἄριστοι praestantes viri 82 (α);
ἄβρός laetus 53	βέλτιστος optumus 39, 43, 68; οἱ
ἀγαθός bonus 29, 56, 65 (β), 71; τὸ	βέλτιστοι optimi 82
ἀγαθόν bonum 33, 71 (α), 71 ^b ;	ἀγαθῶς ἄμεινον melius 45, 73; βέλτιον
τάγαθά bona 4; ἀμείνων melior 83;	melius 57, 77; βελτιόνως melius 67;
βελτίων praestantior 12 (α), 33 (α);	ἄριστα optume 63, 72
melior 68, 84; κρείσσων melior 17;	ἄγαν avide 72 (α); nimis 31 (β)

¹) Maximas gratias ago uxori meae carissimae Annae Quartarone, quae in his indicibus componendis industria consilioque valde me adiuvit.

²) In hoc indice constituendo has tamquam regulas secutus sum:

a) omnia vocabula — haud exceptis nominibus propriis — quae in recensione α inveniuntur, ex ordine litterarum et sub suo quodque lemme disposui: numeri vocabulis additi paragraphos designant;

b) omnes indicavi discrepantias inter utramque recensionem — praeter scilicet eas quae tantum ad orthographiam pertinent, necnon quae stricto sensu ad indicis compositionem non attinent (ex. gr. inversiones in verborum ordine: de quibus in commentario disserui); signo (α) singulis numeris vel interdum lectionibus ipsis addito locos significavi qui nonnisi in α, signo (β) qui in β tantum reperiuntur;

c) vocabulis aliunde ignotis, quae apud unum Gazam occurrunt, stellulam * praeposui;

d) quotienscumque verbum aliquod Gaza de suo adiecit, quod non raro fit, hoc signo (—) usus sum;

e) locos sive vexatos sive vocabulis Latinis non plene respondentes (nam inter omnes constat Gazam non semper ad litteram textum Ciceronianum in linguam Graecam vertisse), quos in commentario laudavi vel de quibus ibidem disserui, hoc circello ° singulis numeris postposito signavi;

f) locos Graecos qui in editione mea inter uncinos < > aut cancellos [] inclusi sunt, iisdem siglis distinx;

g) his tribus signis (C.), (E.), (N.) singulis postpositis numeris verba indicavi quae ad poetas Caecilium, Ennium, Naevium ab Arpinate laudatos pertinent;

h) unam vel aliquot litterulas (a, b, c, d, e, f, . . .) paragraphorum numeris adscripsi, quotienscumque idem verbum plus semel diversa significatione in eadem paragrapho occurrit: ita ordinem quo eius verbi exempla in paragrapho sese excipiunt significavi;

i) quod denique ad Ciceronis textum attinet, ut in commentario editionem Paravianam a Paula Venini curatam secutus sum: ubicumque Gaza lectiones secutus est a docta muliere in editionis suae apparatus criticum relegatas vel omnino omissas, paragraphorum numeros intra hoc signum □ inclusi (scilicet huiusmodi lectiones in commentario laudavi); praeterea Latina nomina propria, quae in Ciceronis textu non occurrunt, litteris inclinatis scripsi.

ἀγαπητός carus 37
 ἀγήρως (-) 82 (α)
 ἄγκιστρον hamus [44]
 ἀγορανόμος aedilis [10] (β)
 ἄγος scelus 40
 ἄγριος agrestis 47
 ἀγρογείτων vicinus 46
 ἀγροικός rusticus 24, 75; τὰ τῶν ἀγροϊκῶν res rusticae 54; τὰ κατ' ἀγροϊκούς res rusticae 55
 ἀγρός ager 24, 53 (α), <53> (β), 54^{bcd}, 55, 56 (bis), 57, 59, 60; τὰ ἀμφὶ τοὺς ἀγρούς res rusticae 55; τὰ περὶ τοὺς ἀγρούς res rusticae 54^a
 ἀγρυπνία insomnium 44
 ἀγχίνοια ingenium 28, 33, 38, 59
 ἀγχίνους τὸ ἀγχίνουν ingenium 22 (α), <22> (β)
 ἄγω instruo 29; ἄ. σχολήν otiosus sum 49; ἄ. ἡσυχίαν quiesco 11 (α), <11> (β)
 ἀγών ludus 50 (α)
 ἀγωνιάω sollicito 1 (β) (E.)
 ἀγωνίζομαι nitor 33
 ἀδελφός frater 42 (bis), 65, 68
 ἄδηλος incertus 68, 74
 ἀδίδακτος indoctus 75
 ἀδοξία dedecus 42
 ἄδοξος [8] (α)
 ἀδρανής exiguus 74; tenuis 35
 ἀδύνατος imbecillus 35 (bis)
 ἄεθλον → αἶρω
 αἶ (αἰεί) in dies 50°; semper 26, 38, 45, 56, 78, 82; (-) 7° (β), 27 (α), 41, 76; → εἰμί
 αἰμνηστον (-) 82 (β)
 ἀθανασία immortalitas 73, 78, 82
 ἀθάνατος immortalis 25, 82, 85 (bis)
 Ἀθῆναι Athenae 1, 43, 63
 Ἀθηναῖος Atheniensis 8, 64; Πλάτων A. (Plato A.) 41
 ἀθήρ arista 51
 ἀθλητής athleta 27
 ἄθλιος miser 13, 15, 62, 66
 ἄθλον praemium 1 (E.)
 ἀθορύβως tranquillo ... animo 74
 ἀθρέω cerno 77
 Αἴας Ajax 31
 αἰδῖος aeternus 66
 αἰδιότης aeternitas 77
 αἰεί → αἶ
 Αἰμύλιος (Λεύκιος Παῦλος) L. Aemilius Paulus 29, 75, 82

Αἰμύλιος (Λεύκιος Παῦλος) L. Aemilius Paulus Macedonicus 15, 61
 Αἰμύλιος (Λεύκιος) 41°
 Αἰμύλιος (Σέξτος) → οἱ περὶ Σέξτον Αἰμύλιον 27°
 αἰνῶς (-) 1 (E.)
 αἰρέω fio 56; malo 33; sum 42; volo 85 (α); μᾶλλον αἶ. malo 32; ἤκιστα αἶ. nolo 64 (α)
 αἶρω levo 36; αἶ. ἄεθλα vinco 14 (E.)
 αἰσθάνομαι cognosco 18; intellego 26; sentio 4, 55, 68
 αἰσθησις sensus 46, 72, 74 (bis)
 αἰτέω peto 4
 αἰτία causa 15 (bis), 66, 72; culpa 7, 14
 αἰτιάομαι accuso 4, 7, 13
 αἴτιον culpa 7^b; 7^{ao}
 Αἴτνη Aetna 4
 αἶψα (-) 16 (E.)
 αἰών saec(u)lum 25; 24° (C.)
 ἀκέραιος integer 72, 80
 Ἀκίλιος (Μάρκος (α), Μάνιος (β), Γλαβρίων) M. Acilius Glabrio 32°
 ἀκμάζω floreo 20 (α); vigeo 37
 ἀκμή (θέρος) aestas 46 (α)
 ἀκολασία libido 41, 49 (α)
 ἀκόλαστος intemperans 29; τὸ ἀκόλαστον libido 36; → πάθος
 ἀκόντιον hasta 19, 58
 ἀκούω audio 11 (β), 21, 38, 43 (bis), 78, 83, 85
 ἄκρα arx 11
 ἀκραιφνής alacer 75
 ἄκρατος 80°
 ἀκριβεία diligentia 35; πρὸς (α), κατὰ (β) ἀκριβεῖαν diligenter 59
 ἀκριβής ἀκριβέστατα diligentissime 63
 ἀκρόασις audientia 28
 ἀκρόδρυα (τά) arborum bacae 5
 ἄκρος summus 8, 34 (β), 59, 77
 ἄκων invitus 42
 ἀλαζών insolens 31
 Ἄλας → Σεργίλιος
 Ἀλβίνος Σπύριος (α), Σπόριος (β) Sp. Postumius Albinus 7
 ἀλέα apricatio 57 (β)
 ἀλεκτορίς gallina 56
 ἀληθής verus 68; τἀληθῆ vera 31
 ἀληθῶς ὥς α. certe 2 (β), 26, 50, 66 (bis), 74; (-) 49; ἀληθέστατα certe 11
 ἄλις sat 25 (C.); satis 70
 ἀλίσκομαι capior 44; perco 31; 11°
 ἀλκή ferocitas 33; [27]

ἄλκιμος fortis 14 (E.)
 ἀλλά at 17^a, 18, 21^a, 27^a, 33^a, 35^{ab}, 47,
 49, 54, 65^a, 68 (ter); sed 2, 3 (ter),
 5, 7^a, 8 (ter), 12, 17^b, 24, 26, 27^b, 28,
 31, 32^a, 35^c, 36^b, 38^b, 45 (bis), 51, 55
 (bis), 56, 62, 65^{cd}, 67, 69, 73, 74, 75,
 77^b, 78^b, 79, 80, 82, 84^{cd}; tamen 13,
 38^a (α), 81, 84^a, 85; vero 32^b; (—) 7^b,
 14 (α) (E.), 16^b, 20, 21^b, 28, 33^b,
 34^a (α), 34^b, 36^a (α), 63, 64, 65^b, 66,
 76, 77^a, 78^a, 84^b; ἄ. ἄγε age 24 (α);
 ἄ. ἢ nisi 40; ἄ. ἴθι age 24 (β); ἄ. μὴν
 sed 47, 67 (β); (—) 13, 16^a (α); ἄ. ἄρα
 (—) 21; ἄ. ὁμῶς tamen 16; οὐ μὴν ἄ.
 quin etiam 67 (β); → εἶπον; → μή;
 → οὐ; → οὐδέ
 ἀλληλουχία compages 77
 ἀλλοιόω muto 10 (β)
 ἄλλος alius 5^b, 17 (β), 24, 25 (C.), 40,
 45, 63, 65, 85; (—) 17, 64, 72, 76, 82;
 οἱ ἄλλοι ceteri 3, 5^a, 15; τὰλλα alia 65;
 cetera 16; ceterae res 4, 59, 60, 80;
 (—) 2 (α)
 ἀλλότριος externus 12 (β)
 ἀλλόφυλος externus 12 (α)
 ἄλλως ἄ. τε καί praesertim 6, 74, 85
 ἀλόγιστος τὸ ἀλόγιστον (—) 39 (α)
 ἄλυπος ἄλύψω ψυχῇ aequo animo
 84 (β)
 ἄλύπως aequo animo 84 (α)
 ἄλωσις expugnatio 13
 ἄμα cum 39 (α); (—) 55
 ἀμαθής insipiens 8, 14
 ἀμαρτάνω erro 85^{ab} (α); (—) 85^c (α)
 ἀμάρτημα error 85 (α)
 Ἀμβίβιος (α), Ἀμφιούσιος (β) (Τυρπίων)
 L. Ambivius Turpio 48
 ἀμβλὺς obtusus 85
 ἀμείβω (—) 51 (α)
 ἀμέλει ἄ. καί itaque 32 (α); (—) 2 (α)
 ἀμελέω neglego 5
 ἀμελῶς → ἔχω
 ἀμητός frux 51 (β); 70^o
 ἀμνός haedus 56
 ἀμοιρέω careo 53
 ἄμπελος vitis 52 (α), <52^a> (β), 52^b, 53
 ἀμπελών vinea 54, 57
 ἀμπέχω vestio 53 (β)
 ἀμύνω repugno 5, 71
 ἀμφί apud 32; de 50 (β); in 17, 23,
 (β), 24; (—) 4 (β); 45^o (β); → ἀγρός
 ἀμφιβάλλω dubito 25, 31
 ἀμφίβολος dubius 41 (β)
 ἀμφίδοξος dubius 41 (α)
 ἀμφικραδαίνω verso 1 (E.)

ἀμφισβητέω dubito 78
 ἄν (—) 1 (E.), 2, 4^{ac}, 4^b (α), 5, 6, 7,
 8^{abd}, 8^c (α), 11, 12 (bis), 14 (α), 15^a,
 15^b (α), 19 (ter), 20 (α), 24, 26, 27
 (bis), 29, 32 (bis), 33^a (α), 33^{bc}, 35^a,
 35^b (β), 38 (bis), 39, 40 (bis), 41 (ter),
 43 (ter), 46, 47 (bis), 50 (β), 52 (bis),
 53, 57 (bis), 61, 64, 65, 67 (bis), 68 (α),
 69, 72, 74, 75, 77 (bis), 80 (ter), 82
 (quater), 83 (bis), 85 (α); κεν (—) 1
 (E.); → ὥς
 ἀνὰ (—) 10 (E.)
 ἀναβαίνω ascendo 34; scando 17 (β)
 ἀναγιγνώσκω lego 12, 20, 21 (bis), 59,
 83
 ἀναγκάζω cogo 4 (β), 23, 34; impello
 77
 ἀναγκαῖος necesse 5, 30, 82
 ἀνάγκη necessitas 4, 77; (—) 25 (C.)
 ἀναγράφω scribo 69, 75
 ἀναδείκνυμι constituo 45 (α)
 ἀνάδεσις religatio 53
 ἀναδέχομαι suscipio 82 (β)
 ἀναδύομαι emergo 51
 ἀναθυμιάσις vapor 51 (β)
 ἀνακαλέω revoco 83 (β)
 ἀνακηρύττω praedico 31 (β)
 ἀνακρίνω percontor 20
 ἀναίνομαι recuso 51 (α)
 ἀναιρέω intereo 75^b; interficio 75^a;
 teneo 64
 ἀναλαμβάνω accipio 78; recipio 10, 11
 (ter); reficio 36
 ἀναλίσκω consumo 71
 ἀναλογίζομαι recordor 78 (β)
 ἀναλύω redeo 44
 ἀναμάρτητος (—) 81
 ἀναμέτρησις 49°
 ἀναμνησκω commemoro 50, 52; re-
 miniscor 78
 ἀνάμνησις recordatio 9
 *ἀνανηπιόομαι repuerasco 83
 ἀνάπαντα requies 52 (α)
 ἀνάπανσις requies 52 (β)
 ἀναπεμπάζω commemoro 38 (β)
 ἀναπνοή spiritus 27, 38
 ἀναπολέω commemoro 38 (α)
 ἀνάπτω coniungo 42 (α)
 ἀναρριχάομαι scando 17 (α)
 ἀνάσκητος inexercitatus 64
 ἀνασοβέω 83° (β)
 ἀναστρέφω revertor 69 (α)
 ἀνατέλλω orior 53 (β)
 ἀνατίθηναι erigo 51
 ἀνατροπή eversio 40

- ἀναφαίνω exsisto 35
 ἀναφέρω refero 43
 ἀναφύω nascor 40
 ἀναχωρέω decedo 73; discedo 84
 ἀναψύχω refrigero 57 (β)
 ἀνδραποδίζω emancipo 38
 ἀνδρεῖος fortis 72
 ἀνεῖπον creo 19 (α)
 ἀνεκβιάστω inuolante 81°
 ἀνεκτός tolerabilis 7, 8
 ἀνεπαισθήτως sine sensu 38
 ἀνεπαχθής levis 85 (α)
 ἀνέτην suscipio 82 (α)
 ἀνευ sine 7, 34, 58, 72, 74; → μή;
 → πρόσταγμα
 ἀνέχω patior 75; sustineo 4, 33; 10° (α)
 ἀνὴρ homo 7, 12, 13, 55; vir 1 (E.),
 10, 12 (bis), 15, 19, 22, 39, 42, 59,
 61 (bis), 77, 80, 82 (β), 84 (bis); (-)
 5, 7 (α), 50; κατ' ἀνδρα viritim 11;
 → γερονσία; → συγκλητικός
 ἀνθέω floreo 20 (β)
 ἀνθίστημι resisto 35
 ἄνθος flos 54, 59
 ἀνθρώπειος 56° (α)
 ἀνθρώπινος (-) 35, 81; τὰνθρώπινα
 humana 77; 56° (β)
 ἄνθρωπος homo 31, 39, 40, 44, 56, 69,
 72, 78, 80, 85 (bis); (-) 4 (α); οἱ ἐν
 τῷ ἔπειτ' ἄνθρωποι posteritas 82
 ἀνιάω doleo 70
 ἀνίημι remitto 28, 81
 ἀνιμάω exhaurio 17 (α)
 ἀνίσχω orior 53 (α)
 Ἀννίβας Hannibal 10
 ἀνοήτως insipienter 68
 ἀνοίγνυμι exsisto 53
 ἀνόμοιος dissimilis 78
 ἀνορθόω erigo 52, 82; sustento 20
 ἀνταλλάσσω (-) 21 (α)
 ἀντέχω retineo 38
 ἀντί pro 68 (bis)
 ἀντικόπτω (-) 83 (α)
 ἀντικρούω (-) 83 (β)
 ἀντιτάσσω obstruo 75
 ἀντλος sentina 17
 ἀνύω perfungor 77
 ἄνω ἀνωτέρω superior 76
 ἀξία dignitas 8, 68; πρὸς ἀξίαν digne 2
 ἀξιολογώτατος praeclarus 64
 ἄξιος dignus 2, 5, 13; (-) 42, 50, 64
 ἀξιώω volo 2 (α), 25, 60, 75; (-) 59
 ἀξίωμα auctoritas 3 (bis), 11, 15, 17,
 60 (bis), 61 (bis), 62 (bis), 64
 ἀπαγγέλλω denuntio 18; nuntio 56;
 profero 53
 ἀπαγορεύω interdico 22
 ἀπάγω abstraho 15; deduco 66; ex-
 cedo 82
 ἀπαιδευσία 84°
 ἀπαιδέυτος inhumanus 7^a; τὸ ἀπαιδέυ-
 τον inhumanitas 7^b
 ἀπαιτέω postulo 34
 ἀπαλλάττω excedo 80; discedo 84;
 vindico 55 (α)
 ἄπαξ (-) 4
 ἀπαξιώω recuso 51 (β)
 ἄπας omnis 2 (β), 19 (α), 29 (α), 36^a
 (α), 36^b, 50, 62 (α), 65 (α), 78 (α),
 85; (-) 70 (α)
 ἄπειμι absum 24, 33; (-) 32 (α)
 ἄπειμι abeo 80^b; discedo 80^a; profi-
 ciscor 83, 84^a (α); (-) 84^b
 ἀπείργω impedio 60 (α)
 ἀπελευθερώω vindico 55 (β)
 ἀπεργάζομαι facio 15 (α); efficio 42,
 51, 56; perago 70; βραδύτερον ἂ.
 retardo 57
 ἀπεργασία peractio 85°
 ἀπερείδω fulcio 52 (α)
 ἀπέρχομαι proficiscor 10, 75, 84 (β)
 ἀπέχω absum 55
 ἀπεψία cruditas 44
 τὸ ἀπηκριβωμένον diligentia 59
 ἀπηνής crudelis 75
 ἀπλοῦς simplex 33, 78
 ἀπλῶς denique 33, 40; (-) 36
 ἀπὸ (ἀφ') a 55^b, 56, 79; de 55^a; ex 31,
 34, 51 (α); in 48 (bis); post 16;
 ἀπὸ ... ἐπὶ inter 60 (α); (-) 46,
 55^c, 85; → ἐαντοῦ
 ἀποβαίνω evenio 12
 ἀποβάλλω amitto 11, 28 (β)
 ἀποβλέπω exspecto 69; intueor 59
 ὁ ἀπογενόμενος mortuus 21
 ἀποδείκνυμι demonstro 78 (α); facio
 56; fio 10^b, 14, 30, 50; ἂ. σεμνότερος
 nobilitor 27; sum 10^a, 16, 72; 63°
 ἀποδέχομαι probō 38 (β), 42, 45, 65
 ἀποδίδωμι reddo 51
 ἀποθνήσκω morior 30, 71, 74 (bis),
 79, 85; → δεῖ
 ἀποκαθίστημι restituo 20
 ἀποκαλέω appello 56; nomino 45
 ἀποκλίνω inclino 16
 ἀποκνέω dubito 16 (α)
 ἀποκρίνω (-ομαι) respondeo 3, 8, 20,
 25, 59, 72

INDEX GRAECO-LATINVS

ἀπόκρισις responsum 13
ἀποκτείνω interimo 56
ἀπόλαυσις (—) 57
ἀπόλαυσμα oblectamentum 55
ἀπολαύω fruor 12, 47, 48 (bis), 57, 60
ἀπόλλυμι amitto 28 (α); intereo 78;
perdo 21
Ἀπόλλων Apollo 78
ἀπολογία excusatio 65
ἀπολύω laxo 7; relaxo 81; ἀ. τοῦ
μισθοφορεῖν emereo stipendium
49 (β)
ἀπομαραίνω tollo 46
ἀπομιμέομαι imitor 77
ἀπομνημονεύω (—) [64] (β)
ἀπονέμω adtribuo 3; tribuo 63
ἀποπνέω adflo 59
ἀπορέω careo 44 (bis)
ἀπορία inopia 8
ἀπορρέω delibo 78
ἀπορρύπτω abstergo 2
ἀποσβέννυμι exstinguo 12, 36, 38, 41,
66, 71
ἀποστερέω careo 7 (β); privo 15
ἀποσφαιρίζω 83° (α)
ἀποτελέω efficio 80; (—) 29 (β)
ἀποτίθηνυμι condo 24
ἀποτρέπω retraho 83
ἀποφαίνω dico 62
ἀποφέρω deporto 1
ἀποφεύγω effugio 35; profugio 47
ἀποχέω fundo 51 (α)
ἀποχωρῶντως satis 55
ἀποχωρέω digredior 84; discedo 79;
recedo 56
ἀποχώρησις discessus 84 (α), <84> (β)
Ἀππίος (Κλαύδιος) Appius Claudius
Caecus 16 (bis), 37 (α), <37> (β)
Ἀππίος → Κλαύδιος
ἄπρακτος iners 26 (β), 36
ἀπροσήγορος (—) 65 (α)
ἀπτός erectus 75
ἀπῶνξ propago 52
ἄρα ergo 34; igitur 61; vero 11 (β),
49 (β), 59; (—) 1, 33, 43, 44, 50 (α),
56, 62 (bis), 72, 81; → οὐδέ
ἄρα num 33 (α); (—) 15; ἀ. οὐκ nonne
82; ἀ. οὐν -ne igitur 15; -ne 56;
ἀ. οὐχί nonne 83
ἀργαλέος (—) 1 (E.)
Ἀργανθώνιος Arganthonius 69
ἀργός iners 26 (α)
ἀρδεία irrigatio 53
ἀρέσκω placeo 70
ἀρετή virtus 9, 26, 41, 42, 59 (bis), 69

ἀρήγω adiuvo 1 (E.)
Ἀριστείδης Aristides 21
Ἀρίστων (ὁ Χίος) Aristo Ceus 3°
ἀρόω aro 56
ἄρτι ante 84; modo 27
ἀρύτω exhaurio 17 (β)
Ἀρχαιολογίαi Origines (*Catonis opus*)
38, 75
ἀρχαῖος vetus 39 (α); οἱ ἀρχαῖοι anti-
qui 26; → πρᾶγμα
ἀρχή initium 60; magistratus 10, 20;
principium 78
ἀρχιερεὺς pontifex 22, 30, 50, 61; →
νόμιμον
ἀρχιερωσύνη ius pontificium 50; sacer-
dotium 30 (α)
Ἀρχύτας (*Ταραντῖνος*) Archytas Ta-
rentinus 39, 41
ἄρχω (-ομαι) coepi 10^a, 49, 80; gero
10^b; in eo 53 (β)
ἄρχων (τῶν ἵππεων) magister equitum
56
ἀσελγής flagitiosus 42; τὸ ἀσελγές
petulantia 36
ἀσθένεια infirmitas 33
ἀσθενέω aegroto 67
ἀσθενής fragilis 65; imbecillus 30; in-
firmus 15 (bis)
ἀσκέω exerceo 21
ἄσκημα exercitatio 38
ἄσκησις exercitatio 9, 34, 38
ἀσμενίζω delector 46 (β)
ἄσμενος 85° (α)
ἀσμένως libenter 47, 48 (β), 85 (β)
ἀσπάζομαι saluto 63 (β); → διατελέω
ἀστασία inconstantia 4
ἄσταχυς spicum 51 (β)
ἀστεμφῶς 16° (E.)
ἀστράγαλος tessera 58
ἄστυ (—) 61 (α)
ἀστυνόμος aedilis [10°] (α)
ἀσύμμετρος immoderatus 44
ἄσχυλος occupatus 32
ἀταλαίπωρος aequissimus 83
ἀτάρ: ἀ. οὐν itaque 32 (β); (—) 38
ἀταρπός via 16° (E.)
ἀτελής (ἐστιν) vacat 34
ἄτεχνος iners 5 (β)
ἀτιμάζω noto 42
ἀτιμία ignominia 75
ἄτοπος absurdus 56, 66
ἀτρεμίζω consisto 74 (α)
ἀτριβής (—) 81
ἄττα → ὅστις

- γάλα lac 56
 Γαλατία Gallia 42
 Γαλατική (χώρα) Gallicus ager 11
 Γάλος <C.> Sulpicius Galus 49
 γάρ enim 2, 3, 4 (ter), 5, 7^a (β), 7^b, 8, 10^a, 10^b (β), 10^c (E.), 14^a, 14^b (β), 16 (β), 19^b, 20, 24^a, 26^a, 26^c (β), 27^{acd}, 28 (bis), 29, 31^b, 32^c, 35^b, 37^a, 38 (ter), 39, 41, 42 (bis), 45 (bis), 47^b, 52, 55^{bc}, 56^a, 57, 63 (bis), 66, 67^b, 68, 69 (ter), 70 (ter), 79, 80, 81, 84 (bis), 85^a; nam 7^b, 11, 38^{ab}, 55, 56^a, 77^b, 85^c; quoniam 59; vero 47^a, 80; (-) 5, 8, 9, 12, 17, 28, 19^a, 22, 24^a (C.) (β), 24^b, 24^c (α), 26^b, 27^b, 30, 31^a, 32^{ab}, 33 (β), 35^{ac}, 36^c, 37^b, 41^a, 44, 45^a, 48, 50, 61, 62 (bis), 64, 65 (bis), 67^a (α), 67^c, 68, 69^d, 72, 73 (bis), 74, 76, 77^a (α), 77^c, 78, 85^b (α); γάρ τοι enim 1 (α), 7 (α), 10^b (α), 14 (α), 21, 26 (α), 51 (α), 74 (α), 77, 84^a (α), 84^b; etenim 15; quin etiam 67 (α); vero 46 (α); (-) 24 (α), 33 (α), 39, 76; καὶ γ. etenim 31; nam 77
 γαργαλισμός titillatio 47 (β)
 γάργαλος titillatio 47 (α)
 γε quidem 8^a, 9, 27, 30, 33^a, 35^{ac}, 56, 73^a, 77^b; vero 80^a; (-) 1^{ab} (E.), 1^c (α), 2 (ter), 3 (bis) (α), 8^b, 10 (bis), 11, 12^a (α), 12^b, 15 (α), 16, 21, 22 (α), <22> (β), 24^a, 24^b (C.), 25, 26, 28 (bis), 29, 30, 31, 33^{bc}, 35^a (α), 35^b, 38, 43, 44, 46, 47 (bis), 49, 52 (α), [57] (β), 58 (β), 59, 60, 65, 66, 73^b, 74, 75^a, 81, 82, 84; γε δή vero 6; (-) 16 (E.); γε μὴν sed 1 (α) (E.), 48, 72; (-) 35 (α); γέ τι quidem 8; δή γε (-) 31 (α); → εἰ; → οὐδέ
 γειτνίασις appropinquatio 66
 γείτων vicinus 24
 γελᾶω rideo 11
 γενεά aetas 31
 γένεσις ortus 52; 10°; 50°
 γενναῖος fortis 42
 γενναίως fortiter 84
 γένος genus 56
 γεραίος senex 71; οἱ γεράιτεροι senes 43
 γέρας praemium 64
 γερονσία senatus 19; ἄνδρες τῶν ἐκ τῆς γερονσίας senatores 56 (α)
 γέρων senex 3, 4^a, 7, 10 (bis), 15, 19, 20, 21, 22^a, 22^b (α), <22^b> (β), 24, 25 (bis), 26 (ter), 27, 28 (bis), 30 (bis), 32 (quater), 35 (bis), 36 (ter), 38 (bis), 44, 47, 50 (bis), 56 (bis), 58, 60, 63, 65, 66, 67, 68 (bis), 71 (bis), 72, 74, 75, 82; 4^{bo}; 6°
 γεύω gusto 53
 γεωργέω colo 57, 60
 γεωργία ager colendus 59^b; agri cultio 56; agri cultura 54, 59^a; → προσέχω
 γεωργικός agricola 56 (α)
 γεωργός agricola 51, 52, 56^a (β), 56^b, 70
 γῆ humus 59; locus 21; terra 5, 49, 51 (bis), 52 (bis), 53 (bis), 71, 77
 γηθέω gaudeo 41
 γηπόνος agricola 25
 γῆρας aetas senescens 20; senectas 25 (C.); senectus 1, 2 (quater), 3 (quater), 4 (quater), 7 (bis), 8 (ter), 9, 10, 13 (ter), 14 (ter), 15 (bis), 16, 17 (bis), 19, 22, 23, 26 (bis), 27, 28 (bis), 29 (ter), 30, 32, 33, 34 (quater), 35^{abce}, <35^d> (β), 36 (ter), 37 (bis), 38 (bis), 39, 42, 44 (bis), 46, 48 (bis), 49, 51, 52, 55, 56 (bis), 57, 58, 60 (bis), 61, 62 (bis), 63 (bis), 65 (bis), 66, 67 (bis), 71, 72 (ter), 76 (bis), 85 (ter); 50^o; γ. κρατερόν senium 14 (E.)
 γηράσκω consenesco 29 (α); senesco 38, 50; senex fio 26; → τυγχάνω
 Γίγαντες Gigantes 5
 γίγαρον vinaceum acini 52
 γί(γ)νομαι accedo 71^b; fio 24, 30, 32, 65 (β), 71^a; nascor 14, 34, 78, 84 (bis); possum 2, 7; sum 2, 8, 10, 13, 26, 27, 29^a, 53, 57, 69; 64°; ἄφρονος γ. obmutesco 23; δίχα γ. evado 80; δυνατός γ. possum 42; ἐμποδῶν γ. impedio 42; πόρρω γ. procedo 21; οἱ εὖ γεγονότες nobiles 29^b; γένοιτο utinam 85; → ἐβδομηκοῦτης; → οἶος; → φύω
 γι(γ)νώσκω cerno 84; cognosco 83; nosco 1; percipio 21 (α)
 γλυκαίνω dulcesco 53
 γλυκύς dulcis 31, 65 (β)
 γλῶσσα lingua 31
 Γναῖος οἱ περὶ Γναῖον Cn. Cornelius Scipio Calvus 29
 γνώμη sententia 17, 19, 56, 61, 64
 γνώριμος notus 26, 61
 γνώσις notitia 12
 γόνιμος fecundus 53
 Γοργίας (ὁ Λεοντίος) Gorgias Leontinus 13, 23
 γοῦν (-) 22 (β); → οὐδέ
 γράμμα (pl.) litterae 26
 γράφω scribo 2, 13, 22, 54^b; 54^{ao}

- γυμνάζω exerceo 27, 36, 50
 γυμνάσιον (pl.) exercitatio 36 (bis)
 γοργία (-) 53 (α)
 δαί → τίς
 δαιμονίως divine 44
 δάκρυον lacruma 73 (E.)
 δακρύω illacrimo 27
 δαμάζω conficio 14 (E.)
 δέ autem 1, 2, 3^b, 4, 7 (bis), 8, 14^c,
 17, 34^a, 36^b, 45, 47^a, 55, 59, 63, 70,
 71 (quater), 72^a, 79, 80^b, 83^c, 85; et
 13, 33^a; etiam 59, 80; igitur 43^c; -que
 10^{ab}, 13, 40^b; quidem 14^b, 20^a, 29, 52
 (β); sed 1 (β), 12^a, 14^d, 19, 38^b, 44^b,
 50^b, 64; vero 11 (α), 25, 40^a, 42^b, 46,
 47^b, 49, 50, 65^d, 66, 81, 84^c; (-) 3^{acd}, 4
 (bis), 7, 10^c, 10^d (E.), 11 (β), 12^b (α),
 14^a (α), 14^b, 15, 20^b, 21, 22^a, 22^b (α),
 24, 25, 26, 30, 33^{bc}, 35, 36^a, 38^a, 40^c,
 42^a, 43 (ter), 44^a, 48, 50^{acd}, 51 (ter),
 52 (bis), 53 (quinq.), 54, 55, 56
 (bis), 57, 58, 61 (bis), 64^a, 65 (ter), 66,
 69, 71 (ter), 72^{bc}, 73, 74, 76 (ter), 78,
 80^a, 81^b, 82, 83^{ab}, 84^{ab}; → εἰ; → μέν,
 → ὅ; → πρός
 δεῖ debet 74^a; decet 84; oportet 42;
 opus est 3, 75; 2^o (α); 7° (α); 62°;
 78°; δ. ἀποθανεῖν moriendum est
 74^b; δ. πορεύεσθαι ingrediendum est
 6; δ. πράξαι gerendum est 18
 δεῖδω metuo 37; timeo 66, 74; vereor
 18, 21
 δεικνύω ostendo 53 (α)
 δείπνον cena 44
 δέκα decem 16, 31
 δέκατος → ἑβδόμος; → ἔνατος
 Δέκιον Decii 75
 Δέκιος (Πόπιλος) P. Decius Mus 43
 (bis)
 δέλεαρ esca 44
 δέλεαξ porcus 56 (α)
 δένδρον arbor 24 (C.), 57, 59 (bis), 71
 δεινδρών arbustum 54
 δέος (ἐστί) metuo 28; vereor 85 (α)
 δεσμός vinculum 7, 42, 81
 δεσπότης dominus 47
 δεύτερος alter 16 (α); τὸ δεύτερον
 iterum 11 (α), <11> (β), 14 (α)
 δέω careo 46, 47 (ter); (-) 2, 84
 δῆ ergo 10 (E.); iam 45; igitur 13,
 35^b, 64, 75; quidem 11, 26^c, 29, 41,
 46, 50^a, 52 (α), 53 (β), 68, 71, 74 (α),
 83 (α); vero 17 (α), 36, 54; (-) 1^a
 (E.), 1^b (α), 3, 4^a, 4^b (α), 5 (bis), 7^a
 (α), 7^b, 15 (α), 16^a (E.), 16^b, 19, 20,
 22 (β), 25 (C.), 26^{ab} (α), 26^b, 28, 31
 (quater), 32, 33 (bis), 34 (α), 35^a, 37
 (α), 38^{ab}, 39, 40 (α), 41, 42 (α), 43, 44
 (α), 46^a (α), 46^b, 49, 50^b, 51 (ter), 55,
 56 (α), 57 (ter) 59 (bis), 60, 61, 62,
 63, 67, 69, 71 (bis), 72, 75 (α), 76,
 77^a (β), 77^b, 82, 84, 85 (ter); → γε;
 → καί
 δῆγμα morsus 51
 δηθύνω cunctor 10 (E.)
 δηλαδὴ (-) 82
 δῆλόν (ἐστι) constat 3
 δηλονότι id est 73; scilicet 26; videli-
 cet 20, 44
 δῆλος notus 16
 δηλόω explico 3; significo 36
 δημαγωγέω 11° (α)
 δημαρχέω 11° (β)
 δημιουργέω procreo 52
 Δημόκριτος Democritus 23
 δῆμος populus 41
 δήποτε tandem 72; (-) 32 (α)
 δήπου atqui 81; certe 84; profecto 13;
 vero 17 (β); (-) 35
 δήπουθεν (-) 31 (β)
 δῆτα (-) 9
 διά de 18; ex 27 (bis); in 9, 12 (α), 22,
 66; per 17; propter 8^a, 22, 46; quia
 78 (bis); (-) 8^{bc}, 12, 14 (E.), 65 (bis),
 84; 15° (α); 39° (α); → οὔτο; →
 σεαντοῦ
 διαβιώω vivo 9, 19
 διαγίγνομαι intersum 16, 60; sum 23
 διαγράφω describo 49; 5°
 διάγω ago 7, 32, 62; dego 2; traduco
 82
 διαγωνίζομαι conor 82
 διαδέχομαι excipio 19
 διαζάω vivo 25 (C.)
 διαζεύγνυμι discedo 84
 διάζευξις digressus 84
 διαιρέω divido 11, 78
 διαιτάω sum 60
 διάκενος effetus 29°
 διακονέω (-) 7
 διακόρησις stuprum 40
 διάκορος satius 47
 διακωλόω impedio 51
 διαλέγομαι disputo 3; dissero 78;
 loquor 41
 διάλεξις disputatio 75, 77
 διαλογίζομαι cogito 38; recordor
 78 (α)
 διαλύω dissolvo 72 (bis), 80

INDEX GRAECO-LATINVS

διαμαλάσσω mollio 10
 διαμένω permaneo 41, 80
 διαμετρέω dimetior 59
 διανοέω cogito 18
 διάνοια animus 41; sententia 3
 διανύω ago 13; perago 64
 *διαπελεκίζω ferio securi 42
 διαπολεμέω 13°
 διαπονέω elaboro 26, 38
 διαπράσσω agito 41; facio 42; gero 79
 διαρκέω (-) 74
 διασπάω divello 72 (α)
 διάστημα spatium 60
 διασώζω observo 63 (α); tenco 37
 διάταξις descriptio 59
 διατάσσω describo 59
 διατελέω ago 4; compleo 13; exsequor 34; 38°; δ. ἀσπαζόμενον diligo 83 (β); δ. θεραπεύων colo 83; δ. στέργων diligo 83 (α); δ. τέρωπον oblecto 56; δ. χρώμενος utor 19
 διατίθημι efficio 52
 διατριβή 84°
 διατρίβω sum 39; versor 17
 τὸ διανγές 59 (β)
 διαφανῶς splendide 64
 διαφέρον dispar 78
 διαφεύγω 53°
 διάφορος praestans 59, 84; varius 46
 διαφυλάσσω conservo 34; tueor 38
 διαχέω diffundo 51; fundo 52
 διδασκαλία doctrina 35 (α)
 διδάσκαλος magister 13, 29
 διδάσκω addisco 26^b, 50^b; disco 26^a; doceo 29, 50^a; loquor 53 (α)
 διδασχὴ doctrina 35 (β)
 δίδωμι do 33, 39, 40, 44, 63, 69 (bis), 75, 84; 43° (α)
 διεγείρω invito 57 (α), <57> (β)
 διεξέρχομαι persequor 16, 55
 διέπω rego 37 (β)
 διεργάζομαι subigo 51 (α)
 διέρχομαι habeo 30
 δίκαιος iustus 65; τὸ δίκαιον ius 38
 δικαστήριον iudicium 22
 δικαστής iudex 22 (ter)
 δίκη causa 38; δίκην modo 5
 δικτάτωρ dictator 56
 δικτατορεύω 56°
 διό itaque 71; quocirca 5, 41; δ. καὶ itaque 34
 Διογένης (ὁ Στωϊκός) Diogenes Stoicus 23
 διοικέω gero 20, 22; rego 37 (α)
 διοράω cerno 82, 83

διοχλέω commoveo 1 (β)
 δίχα sine 7 (β); → γίγνομαι; → πρόσ-
 ταγμα
 δίψος sitis 26
 δοκέω arbitror 75; placeo 15, 82;
 videor 2, 3, 4, 7, 8, 15, 18, 22 (bis),
 29, 31, 46, 54, 55, 59, 63, 64, 65, 66,
 69, 71 (bis), 76, 77, 83, 84; (-) 11
 (α), 56
 δοκιμάζω probō 65, 85 (β)
 δόκιμος probus 36 (β)
 δόλιχος spatium 83
 δόξα gloria 8, 82
 δοξάζω censeo 85 (β)
 Δούλλος (Γάιος) C. Duellius 44
 δοῦλος servus 37
 δράμα actus 5, 64, 70
 δράω facio 6, 26, 84 (β); → φαίνω
 δρέπω capio 62
 δριμύτατος peracerbus 53 (β)
 δριμύτης acerbitas 65 (β)
 δρόμος cursus 33, 58, 60, 75
 δύναμαι possum 6, 13, 28, 34 (bis), 38
 (bis), 41 (bis), 42, 44, 46 (β), 57, 85
 δύναμις vis 27, 51, 52, 71; ἐν δυνάμει
 εἰμί possum 34
 δυνατός (εἰμί) possum 4, 33, 46 (α), 56,
 65, 69, 78 (bis); → γίγνομαι
 δύο duo 14, 16, 29, 75 (bis), 82; δ. καὶ
 εἴκοσι viginti et duo 30
 δυσάνιος anxius 65
 δυσάρεστος morosus 65; τὸ δυσάρεστον
 morositas 65
 δυσηνίως effrenate 39
 δύσκολος difficilis 7
 δυσξύμβολος difficilis 65
 δυστυχής tristis 67 (β)
 δυσχερής tristis 67 (α); difficilis 78
 δύω occido 76
 δωμάτιον domicilium 63°
 δωρεά donum 10
 δωρέομαι largior 83
 δῶρον donum 59; munus 2, 39, 40

 εἰάν → ἤν
 ἔαρ ver 53, 70
 ἐαρινός vernus 70
 εἰαυτοῦ ego ipse 84; ipse 4 (β); is 51
 (β); sui 24, 28, 31^b, 38, 43^a, 44, 49
 (bis), 52, 53, 62, 63, 78 (ter), 82^a,
 82^b (β), 83; (suus) 14^a (β), 14^b, 30,
 31^a, 37, 43^b, 50, 73; ἀφ' εἰαυτοῦ sua
 sponte 71; → ὁ
 εἰάω omitto 23

INDEX GRAECO-LATINVS

ἑβδομηκοντούτης annos septuaginta natus 14
ἑβδομος septimus 38; *ἑ. καὶ δέκατος* septimus decimus 16
ἐγγύθεν comminus 19; *propter* 48
ἐγγύη vadimonium 21 (β)
ἐγγύτερος tam similis 81; *ἐγγυτέρω* propius 71; *ἐγγύτατος* proximus 42; *ἐγγυτάτω* (α), *ἐγγύτατα* (β) proxime 51
ἐγκατακλείω includo 77 (α)
ἐγκαταλείπω desero 9 (β), 84 (β)
ἐγκαταλιμπάνω desero 84 (α)
ἐγκλείω includo 77 (β)
ἐγκλημα crimen 67
τὸ ἐγκρατές continentia 55
ἐγκωμιάζω laudo 2
ἐγκώμιον laudatio 12
ἐγρήγορσις vigilantia 11
ἐγχειρέω ingredior 49
ἐγχειρίζω trado 39
ἐγχωρεῖ potest 66
ἐγώ ego 1 (β) (E.), 2 (ter), 7, 8, 14, 18, 25, 26 (bis), 29, 30, 32^{bc}, 38^{ac}, 39, 42 (bis), 45, 46 (ter), 53, 55 (bis), 59, 62, 64, 69, 71^a, 73^a (E.), 76, 77 (ter), 78^a, 79, 81, 82 (bis), 83 (bis), 84^{abdefg}, 85^a (β); (—) 10 (α), 11, 12, 15 (α), 32^a, 38^{bc}, 46 (α), 47, 55 (β), 71^b, 73^b (E.), 84^c; 38do; *ἐγώ γε* ego 2 (α), 10, 32, 51 (bis), 68, 71, 77^b; *ego quidem* 80; (—) 21, 77^a; *καγώ* et ego 1 (α) (E.), 11 (α), 26, 51
ἔδρα 63^o
ἐθέλουσώς sua sponte 43
ἐθέλω possum 8, 58; volo 2 (β), 3, 13, 20, 73 (α); (—) [56] (β); *οὐκ ἔ. nolo* 64 (β)
ἔθνος gens 61
ἔθος institutum 34 (α); mos 22, 37 (β), 38, 46, 82; *ἔ. ἐστὶ* solet 36
εἰ an 74^b; -ne 47; num 22; si 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8 (bis), 15, 17, 19, 20, 21, 31, 32, 38, 44, 46, 48, 49 (β), 66 (ter), 67, 71, 80, 81^a, 82 (bis), 85^{ab}; (—) 70, 74, 84; *εἰ γε* si 6; sin 85^c; siquidem 39, 41, 56; (—) 68; *εἰ δέ* sin 70, 81^b; *εἰ μὴ* ni 35, 67, 78, 82; nisi 6, 11, 18, 19, 33, 36, 52, 82; quin 41; si . . . non 42; *εἰ μόνον* modo 70; *εἰ τις* an nullus 56; *εἰ . . . εἰ . . . εἰ si . . . si . . . si* 38; → *κἂν*
εἰκός veri similis 5; (—) 38; 37^o; → *καθάπερ*
εἴκοσι εἴ. καὶ ἑκατόν centum viginti 69; → *δύο*

εἰλικρινής purus 80
εἰμί absum 15^b; accido 7^c; fio 26^a; possum 34^b, 41^{ac}, 65^d; sum 1^a (E.), 1^b, 4 (quater), 5 (quater), 6 (ter), 7de, 8^{abd}, 9, 10^{br}, 11^b, 12^c, 13 (bis), 15^{cd}, 16^{ab}, 19, 20 (bis), 21 (bis), 25^a (α), 25^b (C.), 26^a, 26^b (α), 27^{ac}, 28 (bis), 30 (bis), 32^{acefg}, 32^d (β), 33^a (α), 33^b, 34^{ab}, 35 (ter), 36 (ter), 38 (quater), 39^a, 40 (bis), 41^{bdc}, 42^{ab}, 43^{cd}, 44 (β), 45^b, 47 (ter), 49, 50, 52, 53, 54^b, 55 (β), 56^a, 56^b (α), 58^b, 59^b, 60 (bis), 61 (bis), 62, 63^{acd}, 64^b, 65^{abc}, 66^{abd}, 67 (quater), 68 (bis), 69^{ac}, 71^b, 72^{ab}, 73, 74(β), 76 (quater), 77, (ter) 78^{ab}, 79 (quater), 80 (ter), 81 (ter), 82 (bis), 84 (bis), 85 (bis); (—) 1^b (E.), 1^c, 2, 3 (ter), 7^{ab}, 8^c, 10^{acd}, 10 (E.), 11^a (α), 12^a (α), 12^c, 15^a (α), 16^c (E.), 17, 26^c, 27^b, 29^{ab}, 29^c (α), 30 (α), 32^b, 33^c, 37^a, [38^c], 42^c, 43^{abc}, 44 (bis), 45^a, 50, 51, 52, 54^a, 59 (α), 63^b, 64^a, 66^c, 69^b, 72^c (α), 72^b, 78^c, <83> (α), 83 (β); *ἐνδεής* *εἰ.* careo 48; *οἱ αἰεὶ ὄντες* immortales 19^a, 77^c; *ἐστὶ πρὸς θυμοῦ* lubet 58 (α); *καθαρός* *εἰ.* vaco 73; *συντεταγμένος* *εἰ.* scribo 54 (α); 10do, 38to; 81^{co}; → *δύναμις*; → *δυνατός*; → *ἰκανός*; → *μέλλω*; → *οἶος*; → *ὅτε*; → *τυγχάνω*
εἰμι venio 70
εἶπον aio 31 (β); dico 8 (ter), 23, 32, 38, 42, 50^b, 57 (α), 59 (bis), 85; inquam 47; loquor 50^a (β); *ἀλλ' εἴπαθ'* cedo 20 (N.); *ὥς ἔπος* *εἰπεῖν* ut ita dicam 42; → *φθάνω*
εἰργω impedio 60 (β)
εἰρήνη pax 16
εἶρω adfor 1 (α); dico 3 (bis), 50 (β), 53 (α), 55^a; (—) 39, 55^b; 57^o
εἰς (ἐς) ad 10 (bis), 16, 19, 29, 31 (α), 35, 38^a, 43^a, 56^{ab} (α), 60, 67, 68, 82^a (α), 82^b (α), 83, 85; in 1, 21, 22, 25^b, 37, 38^b, 46, 50^b, 56^c, 59^b, 61, 63^b, 65, 71, 75, 77 (bis); per 33^a; pro 27^b; usque ad 50^a (β); *ε. ὅπερ* quo 6; (—) 4 (α), 6 (bis), 17, 25^a, 27^{ac}, 33^b, 34, 41, 43^b, 44, 59^{ac}, 63^a, 69, 75; → *βραχύς*; → *κοινός*; → *νύξ*; → *πρωτα*
εἷς quisquam 69 (α), <69> (β); unus 10 (E.), 15, 25 (C.), 33, 61; *εἷς μὲν, ὅτι . . . ἕτερος δ' ὅτι . . . τρίτος δ' ὅτι . . . τέταρτος δ' ὅτι* unus, quod . . . alter, quod . . . tertius, quod . . . quartus, quod . . . 15; → *οὐδέ*

INDEX GRAECO-LATINVS

εἰσαυθίς (-) 3
 εἰσηγέομαι suadeo 14
 εἰσηγητής suator 10
 εἰσφέρω adfero 38
 εἶτα deinde 10; (-) 52 (α)
 εἴτε ... εἴτε aut ... aut 84; sive ... sive 40
 εἶωθα consuesco 3; soleo 4, 7 (bis), 21, 43, 46, 63, 85
 ἐκ (ἐξ) a, ab 26, 56, 74, 83^b; de 73; e, ex 24, 43 (bis), 51 (β), 52 (bis), 58, 65, 71, 77, 78, 83^a, 84^{ac}; (-) 5, 10, 12 (α), 21, 28, 35, 40 (bis), 44, 84^b; καὶ et ex 84; → γερονσία; → ἴσος; → ὅς; → πολὺς
 ἐκαστος omnis 75; quisque 26, 33 (bis), 38, 43, 63, 64, 69, 80, 82, 84; unusquisque 15; καθ' ἐκάστην cotidie 46
 ἐκάτερος uterque 2, 6
 ἐκατόν → εἴκοσι; → ἐπτά
 ἐκατοστός centesimus 19, 60
 ἐκβάλλω eicio 42
 ἐκδηλος perspicuus 80 (β)
 ἐκδρομή excursio 19
 ἐκεῖνος (κεῖνος) hic 82; ille 1 (E.), 10 (bis), 12 (bis), 16, 17 (β), 19, 22 (bis), 25^a, 28, 31 (β), 33 (bis), 35^b, 42, 49 (bis), 57, 59, 60, 61, 65, 68, 69, 84^a; ipse 84^c; is 24, 25 (C.), 62, 83, 84^b; iste 67; (-) 35^a (α), 77; κακεῖνος ille 25, 26, 31 (α), 50 (α), 67; -que is 3
 ἐκεῖσε illuc 80
 ἐκθύμωσιν auide 26
 ἐκκόπτω excido 18
 ἐκκρίνω (-) 80
 ἐκλαμπρόνομαι gloriator 26 (α)
 ἐκλάμπω splendesco 28
 ἐκλείπω deficio 29 (α); → τρυγάνω
 ἐκλειψίς defectio 29 (β), 49
 ἐκνευρίζω enervo 32
 ἐκπλεωσ expletus 47 (β)
 ἐκούσιος voluntarius 75 (β); 43°
 ἐκπιέζω deprimō 77
 ἐκπύμπλημι expleo 26
 ἐκπονέω colo 9
 ἐκρέω effluo 4, 69
 ἐκτος sextus 60
 ἐκτρέχω decurro 83
 ἐκφαίνω ostendo 53 (β)
 ἐκφέρω efferō 83
 ἐκφύω elicio 51 (β)
 ἐκών ultro 38
 ἔλαιον oleum 36

ἐλαιὼν cella olearia 56 (α); olivetum 57
 *ἐλαιωρεῖα cella olearia 56 (β)
 ἐλάσσων minor 51 (bis); ἔλασσον minus 33, 60, 66; ἐλάχιστος minimus 45, 52 (α)
 ἐλαττώω minuo 21
 ἐλαύνω (-) 59
 ἐλαφρός lenis 13; levis 8, 26, 50, 63
 ἐλεγείον elogium 61 (α), 73 (α)
 ἐλεεινός miserabilis 56
 ἐλευθερία 75°
 ἐλεύθερος liber 81
 ἐλέφας elephas 27
 ἐλιξ clavicula 52
 Ἑλλάς Graecia 31
 Ἕλληνες Graeci 45
 Ἑλληνικοὶ (λόγοι) Graecae litterae 3, 38 (β); Ἑλληνικά (γράμματα) Graecae litterae 26
 ἐλλόγιμος clarus 80
 ἐλπίζω spero 6, 68 (quinq̄ues)
 ἐλπὶς 72°
 ἐμάντοῦ ego 26, 32, 78, 84, 85 (α); ego ipse 1, 2, 30, 45, 56, 82; meus 82 (α); (-) 46 (α)
 ἐμβάλλω ἐμβάλλομαι τῇ πνύει cremor 84
 ἐμβολον (pl.) rostra 32
 ἐμβριθής constans 33 (α)
 ἐμμελής canorus 28
 ἐμμέτρως 50°
 ἐμός meus 5, 7^a, 15, 19^b, 32, 50^b, 52, 56, 59 (ter), 79, 82 (β), 84 (bis), 85; (-) 1, 7^{bc}, 10, 19^{ac}, 46 (β), 68 (α); τὰμά (-) 28; 26°; 45°; 50°; 54°
 ἐμπαίζω illudo 65
 ἐμπίπτω incurro 25
 ἐμπλεως plenus 1 (E.)
 ἐμποδῶν → γίγνομαι
 τὸ ἐμφανές lux 12
 ἐμφανῶς plane 10
 ἐμφορέομαι potior 39, 48
 ἐμφντεία insitio 54
 ἐν ad 22^a, 59^a; apud 63^a (α); cum 64; in 1 (E.), 3 (ter), 5, 7 (bis), 8 (ter), 10, 11 (bis), 12^{ab}, 13, 17, 19, 20, 22^b, 24, 27, 32, 37, 38 (ter), 39^a, 40, 41^a, 42 (ter), 46^{bcd}, 47, 50^a, 53, 54, 55, 56, 59 (bis), 60, 61^{ab}, 63^b (α), 64, 65^{bc}, 68, 69 (bis), 70, 71, 72, 75, 78, 79, 80, 83; (-) 6, 9, 12^c, 22^c, 23, 39^b, 41, 46^a, 50^b, 56, 61, 63^c, 65^a, 74, 82, 85; καὶ atque in 12; etiam in 22, 28; in 34, 64, 75; → ἀνθρώπος; → δύναμις; → ἐπιτιμία; → ἔχω; → μάλα; → μέρος

INDEX GRAECO-LATINVS

- ἐναντιόομαι* adversor 71
ἐναντίον contra 84
ἐναντίως contrarius 72, 77; inimicus 40; *ἐναντία* contra 11 (ter)
ἐναπεργάζομαι facio 76
ἐναποθνήσκω morior 49 (β)
ἐναποπνέω morior 49 (α)
ἐνασμερίζω delector 46 (α), 54
ἐνατος ἔ. καὶ δέκατος undevicesimus 14
ἐνδεής 17° (α); → *εἰμί*
ἐνδελέχεια agitatio 23
ἐνδεῶς → *ἔχω*
ἐνδίκως iure 61
ἐνδον intus 12
ἐνδοξος clarus 12, 77; [8] (β) τὸ ἐνδοξον auctoritas 77
ἐνεῖμι possum 74; sum 46 (α), 67, 78; *ἐν* est 46 (β)
ἐνεκα: τοῦ δ' ἔ. quorsus 42
ἐνενήκοντα nonaginta 34
ἐνενηκοστός → *τέτατος*
ἐνθάδε (–) 82; 84°
ἐνθυμέομαι ὕστερον recordor 13
ἐνιαυτός annus 10, 19, 24, 69
ἐνίζω resideo 61 (β)
ἐνιοι 35°
ἐνίστημι obsisto 44, 72; resisto 11
ἐννέα novem 19
Ἐννιος Q. Ennius 1 (β), 10, 14 (bis), 16, 50^b, 73; 50^{ao}
ἐννοέω sentio 25 (C.); video 81
ἐνοχλέω commoveo 1 (α)
ἐνταῦθα in eo genere 45; *κἀνταῦθα* eo 68
ἐντείνω intendo 37
ἐντεῦθεν hinc . . . hinc . . . hinc 40
ἐντιμος honorabilis 63^a; honoratus 63^b
ἐντροπαλίζομαι respecto 84
ἐξαιρέω extorqueo 85
ἐξαίφνης repente 62; subito 38
ἐξαριθμέω enumero 82
ἐξεγγύησις vadimonium 21 (α)
ἔξεστι licet 1, 60
ἐξεργάζομαι facio 28
ἐξηγητής → *νόμιμον*
ἐξήκοντα → *πέντε*
ἔξις valetudo 35
ἐξίστημι decedo 63
ἐξολισθάνω elabor 42
ἐξουσία licentia 44
ἔξοχος praestabilis 40; praestans 12 (β), 33 (β), 82 (β)
ἔξω sine 2, 7 (α)
ἔξωθεν τὰ ἔ. externa 20
ἐξώλης perditus 42
ἔοικα videor 4, 75; (–) 45
ἐπάγω adfero 4, 76
ἐπαινετός laudatus 32
ἐπαινέω laudo 62; probō 38 (α), 85 (α)
ἔπαινος laus 44, 61
ἐπαισθάνομαι sentio 30, 85
ἐπανάγω redeo 21
ἐπαραπέμπω reduco 63
ἐπάνειμι redeo 31 (α), 67 (α)
ἐπανέρχομαι redeo 67 (β), 75
ἐπανήκω redeo 56; revertō 45
ἐπαρτάω impendeo 67, 74
ἐπαρχος praetor [10] (α)
ἐπανλῆς villa 55, 56^a, 56^b (β)
ἐπαχθής gravis 4 (ter), 8, 77
ἐπεὶ cum 59; (–) 60, 73
ἐπείγω nitor 82
ἐπειδάν cum 17, 69, 79, 80, 81
ἐπειδή cum 2, 14, 16, 19, 55, 59, 78 (ter); quoniam 44, 56, 58, 84;
ἐπειδὴπερ quoniam 6
ἐπειμι advenio 2 (β); consequor 19
ἐπειτα deinde 4; ὁ ἔ. posterus 25; (–) 1 (E.); (–) 73 (E.); → *ἀνθρώπος*
ἐπέρχομαι advento 2 (α)
ἐπύχομαι opto 43
ἐπέχω opprimo 49
ἐπὶ ad 26, 32^a, 52, 57, 60^b, 67, 74, 75^b, 83; cum 1 (E.); in 5, 11^a, 14^a, 17, 22, 24, 34, 35, 65 (bis), 68 (bis), 75^a; pro 11^c; (–) 4 (β), 11^b, 14^b (α), 14^{cd}, 16, 32^{bcd}, 42, 48, 59, 62, 64, 69, 70, 72; *καπὶ* et contra 51 (β); → *ἀπὸ*; → *ὅς*; → *ὅσος*; → *πολύς*; → *τοσοῦτος*
ἐπιβάλλω (–) 34
ἐπιβιώω vivo 13
ἐπιβλέπω aspicio 27
ἐπίγειος 77°
ἐπιγράφω inscribo 13, 59
ἐπιδείκνυμι demonstro 78 (β); ostendo 59, 70
ἐπιδέξιος aptissimus 9
ἐπιδίδωμι augeo 17; do 43; proveho 27 (α); 43° (β)
ἐπιείκεια aequitas 1 (β)
ἐπιεικής τὸ ἐπιεικές aequitas 1 (α)
ἐπιζάω vivo 1 (α)
ἐπιζητέω quaero 76; requiro 30, 33^a, 33^b (α)
ἐπιθυμέω cupio 26; τὸ ἐπιθυμοῦν libido 39 (β)
τὸ ἐπιθυμητικόν libido 7, 39 (α)

INDEX GRAECO-LATINVS

- ἐπιθυμία aviditas 46^b; cupiditas 49;
delectatio 46^a (β); libido 40; πρὸς
ἐπιθυμίαν eupide 12
ἐπικαθίζω resideo 61 (α)
ἐπικαιρος tempestivus 46
ἐπικαρπία foenus 51
ἐπικουρία ops 4
ἐπιλανθάνομαι obliviscor 21
ἐπίλειψις defectio 29 (α)
ἐπιλήσμων obliviosus 36
ἐπιμέλεια 59°; → ποιέω
ἐπιμελέομαι tueor 77; ἐ. μαθήματος
disco 26
ἐπιμελής adsiduus 56
ἐπινίκια (scil. ἄθλα) triumphus 13 (β)
ἐπινίκιος → πομπή
ἐπιποθέω desidero 27, 38, 76
ἐπίπονος 84°
ἐπισκέπτομαι video 82 (β)
ἐπιστάζω instillo 36
ἐπίσταμαι scio 64
ἐπιστέλλω 28°
ἐπιστήμη ars 65 (α); scientia 12, 78
ἐπιστοναχίζω 73° (E.)
ἐπιστρέφω revertor 69 (β)
ἐπιστροφή → τυγχάνω
ἐπίσχω cohibeo 51 (β)
ἐπίταξις iussus 56
ἐπιτάφιος → τιμή
ἐπιτελέω conficio 38; (—) 63
ἐπιτήδειος amicus 73
ἐπιτήδευμα munus 28; officium 56 (β)
ἐπιτήδευσις officium 56 (α)
τὸ ἐπιτηδευόμενον officium 35
ἐπιτίθημι urgeo 2
ἐπιτιμία honos 64; 61°
ἐπίτιμος honoratus 22
ἐπιτυγχάνω consequor 41
ἐπιφανής excellens 4 (α); illustris
38 (α); ἐπιφανέστερος illustris 38
(β)
ἐπιφέρω adfero 17; adhibeo 71; ad-
porto 25 (C.); [18]
ἐπιχαράσσω incido 61
ἐπίχολος (—) 65 (α)
ὁ ἐπιχώριος incola 46
ἐπιψεκάζω roro 46
ἐπομαι sequor 5, 43, 69
ἐπος (pl.) carmen 16^b; versus 1, 16^a,
26; 61°; → εἶπον
ἐπτά septem 42; 50°; ἐ. καὶ ἑκατόν
centum et septem 13; ἐ. καὶ τετταρά-
κοντα 60°
ἐπωνυμία cognomen 1, 5
ἡ ἐρωμένη (α), ὁ ἐρώμενος (β) scor-
tum 42°
ἐργάζομαι ago 26; colo 54
ἐργασία cultura 53 (β), 54, 56; munus
29 (β)
ἔργον factum 69; opus 13, 24, 29, 72,
77; (—) 18 (α), 38
ἔριφος agnus 56
ἔρομαι quaero 22, 47
ἔρχομαι advenio 25 (C.); venio 38, 51,
56 (β)
ἐρωτάω quaero 13, 25, 72
ἐρωτικῶς → ἔχω
ἐρωτοληψία libido 42
ἐσπέρα vesper 38, 67
ἐσχάρα focus 55
ἐσχατος extremus 5, 9, 27, 30, 64;
summus 8; ultimus 38; τοῦσχατον
... ἡλικίας extrema aetas 60
ἕτερος alius 1, 17 (α); alter 15, 16 (β),
25^a, 25^b (C.), 27, 30, 35, 56 (bis); 24°
(C.); ceterus 52, 56^a; → εἶς; → ὁ
ἔτι etiam 12 (α), 28, 34, <38> (α), 38
(β); iam 78; quidem 32 (β); (—)
4 (α); 16, 18, 25 (β), 30, 47, 50, 55,
68, 72 (α), 79, 85 (α); ἐ. καὶ νῦν ad-
huc 32; equidem adhuc 28; → οὐδέ
ἔτος annus 4, 10, 13 (ter), 14 (bis), 16
(bis), 19 (ter), 27, 28, 30, 32, 34, 42,
50, 60 (bis), 69; saeculum 54 (α); ἐ.
τέταρτον quadriennium 32; ἔτη πέντε
quinquennium 13
εὖ bene 4, 5, 9, 47, 50, 70; certo 1, 2;
probe 14 (α); 30°; 57° (β); → γίγνω-
μαι; → μάλα
τὸ εὐανθές (—) 57 (α)
*εὐανθία (—) 57 (β)
εὐάρεστος placidus 13
εὐβουλία consilium 11, 15, 17, 19, 42,
67
τὸ εὐγενές nobilitas 77
εὐγόνατος geniculatus 51
εὐγώνιος → πεντάς
εὐδηλος perspicuus 80 (α)
εὐδοκιμέω adsequor splendorem 8;
probo 70
εὐδω quiesco 14 (E.)
εὐειδής ornatus 57^b; τὸ εὐειδές species
57^a (α)
εὐήθεια stultitia 4
εὐήθης stultus 4, 20 (N.), 36, 67, 68
εὐηχος (—) [28]
εὐθυμία delectatio 46 (α)
εὐθυναρία proceritas 59

INDEX GRAECO-LATINVS

εὐκαρπία fructus 53
 *εὐκατάπτωτος caducus 5 (α), 52
 εὐκαταφρόνητος contemptus 27
 εὐκλεία gloria 44, 59, 82
 εὐκταῖος optabilis 85; optandus 66, 74
 εὐλάβειαν ἔχω vereor 85 (β)
 *εὐλόγιον elogium 73 (β); 61° (β)
 εὐλογος iustus 15
 εὐμαρῶς facile 44
 εὐμορφία aspectus 53
 εὐπαιδευτος doctus 75 (β)
 εὐπειῶς (-) 71
 εὐπορέω abundo 56 (α)
 εὐπορία copia 8 (bis), 56, 71; → πλεον-
 ρόν
 εὐπορος uber 35
 εὐπρεπής decorus 28; exstructus 44
 *εὐπτωτος caducus 5 (β)
 εὕρημα inventum 78
 εὐρίσκω convenio 32, 83; invenio 54,
 66; reperio 15, 20, 41
 εὐρύοχλος (-) 61 (α)
 εὐρωστία valetudo 35
 εὐσέβεια pietas 84
 εὐσεβῶς pie 81
 εὐστάθεια constantia 77
 εὐσταθέω consisto 74 (β)
 εὐσταθής constans 33 (β)
 εὐσύνθετος 28°
 *εὐσχημονολογέω 50° (α)
 εὐσχημόνως → ἔχω
 εὐσχήμων honestus 63
 τὸ εὐτακτον ordo 57 (α)
 εὐταξία ordo 51, 57 (β), 77
 εὐτόλμως audaciter 72
 εὐτονία vis 28 (α)
 εὐτρεπίζω struo 51 (β)
 εὐτόνως bonis lateribus 14 (α)
 εὐτροπία 65° (α)
 εὐτροφία sucus 53
 εὐτυχής fortunatus 29
 εὐφημέω 47°
 εὐφραδής disertus 28
 εὐφραίνω delecto 46 (bis), 49, 51, 53;
 oblecto 38
 εὐφροσύνη delectatio 45, 52, 56
 εὐφύια bona indoles 26
 εὐφώνως magna voce 14 (α)
 εὐχερῶς facile 83
 τὸ εὐχλωρον viriditas 57 (α)
 εὐχομαι opto 4, 31
 εὐωχέομαι epulor 45
 εὐωχία epulae 44 (bis), 50; 45°
 ἐφέλκω clicio 51 (α)
 ἐφηβεία adulescentia 50

ἐφηβος adulescens 33
 ἐφήδομαι delector 26, 44 (β)
 ἐφίημι appeto 63
 ἐφικνέομαι exsequor 28, 35, 38; (-)
 34 (β)
 ἐφιππος equo (iter ingressus) 34
 ἐφίστημι venio 70
 ἐφόδιον (pl.) viaticum 66
 ἔφοδος iter 75
 ἐφορμάω proficiscor 75 (α)
 ἔχθρα inimicitia 49
 ἐχρῶς (-) 51 (α), <51> (β)
 ἔχω habeo 3, 13, 22°, 31 (β), 33^{abc},
 36^a, 37^{ab}, 42 (bis), 45 (bis), 46, 49, 51,
 55 (bis), 58, 60, 61 (bis), 66, 67^a, 68^b,
 78 (quater), 82^b, 84^{abc}, 85 (bis); pos-
 sum 14, 24, 32^a, 35, 55 (bis), 68^a;
 queo 32^b; sequor 39; sum 8, 30, 38,
 50 (β), 54, 64, 70, 74 (bis), 81; teneo
 12; volo 32^c; 65°; 67°; 70°; 83°; (-)
 63, 79, 82^a, 83; ἔ. ἀμελῶς neglego 22^b;
 ἔ. ἐνδεῶς careo 44; ἔ. ἐν νῶ recordor
 75; ἔ. εὐσχημόνως honestus sum 38;
 ἔ. ἡδέως laetus sum 54; ἔ. μνημονικῶς
 memini 22; ἔ. τὸ ζῆν vivo 72; ἱκανῶς
 ἔχει sat est 48; μετάμελος ἔχει paeni-
 tet 84; ὁ ἐρωτικῶς ἔχων cupidus 47;
 → φαίνω
 ἔψω coquo 1 (E.)
 ἔωθεν mane 49
 ἔως lux 49
 ἔως dum 77, 80, 85
 ζάω vivo 4, 49, 67, 68 (bis), 77, 80, 84
 (bis), 85 (bis); (-) 7, 50, 60; 50° (α);
 τὸ ζῆν vita 71, 73; → ἔχω; → μέλλω
 ζέσις fervor 45
 Ζεύς (-) 14 (E.); → μά; → νή
 Ζήνων Zeno 23
 ζητέω peto 43 (β); quaero 66
 ζωή aetas 69^b; natura 69^a; vita 72,
 77 (bis), 82, 84; 69^{co}; 85°
 ζωός vivus **[33]**
 ἤ an 15, 23, 29^a, 82; aut 2, 13, 20, 21,
 23, 27^b, 50, 61, <79>; nisi 5; quam 3, 4
 (ter), 11, 12, 25, 26 (bis), 27^a, 29^b, 32,
 33, 36 (β), 45; (-) 4 (α), 57; ἤ... ἤ
 aut... aut 2 (β), 17, 31 (β), 50, 57
 (β), 61, 66; cum... tum 53; vel...
 vel 57 (β); ἤ... ἤ... ἤ aut... aut...
 aut 52; (-) 38 (ter) (α), (bis) (β);
 ἤ... ἤ... ἤ... ἤ aut... aut...
 aut... aut 32; ἤ... ἤ... ἤ... ἤ...

- ἢ aut ... aut ... aut ... aut ...
 aut 82; ἢπερ quam 36 (α), 45; →
 ἢτοι; → πότερον
 ἢ quod 60; ubi 66; ut 8; ἢ ... ἢ cum
 ... cum 84; → μάλα
 ἡβίω 51° (α)
 ἡβητικός → ἡλικία
 ἡγεμονία imperium 37, 59, 64; ὅλη ἡ.
 imperium 42
 ἡγεμών dux 5, 31; princeps 23
 ἡγέομαι arbitror 77
 ἡδέ et 1 (E.)
 ἡδέως iucunde 47 (bis), 49; libenter
 48 (α); → ἔχω
 ἡδη iam 2, 3, 10^a, 18, 27 (bis), 31, 33,
 47, 51, 56 (bis), 60, 61, 72, 74, 76;
 (—) 10^b, 26 (α), 68
 ἡδομαι delector 14, 44^a, 44^b (α), 48^{abd},
 51, 85 (β); laetor 48^c
 ἡδονή suauitas 31; voluptas 7, 15,
 39 (bis), 40 (quater), 41 (ter), 42 (ter),
 43 (ter), 44 (quater), 45, 46 (bis), 47,
 48 (bis), 50 (ter), 51, 56, 61, 64;
 καθ' ἡδονήν 2°
 ἡδύνω condio 10
 ἡδυπάθεια oblectamentum 52
 ἡδύς conditus 56; duleis 65 (α);
 iucundus 2, 9, 26 (bis), 28, 56, 85;
 59°; τὸ ἡδιστον suauitas 70
 ἡθος mos 65 (bis); (—) 63
 ἡίθεος iuuenis 29
 ἡκιστα haud sane 4; non 30; → αἰρέω
 ἡκω venio 67; 4°
 ἡλικία aetas 4, 6, 7, 9, 10, 20, 21, 30
 (bis), 33 (ter), 34, 38, 39, 45, 46, 47,
 48, 50 (β), 54 (β), 55, 57, 60 (bis), 63,
 64, 66, 67, 68, [72], 76 (ter), 83; sac-
 culum 54 (β); ἡ. ἡβητική adulescen-
 tia 33; ἡ. νεανική adulescentia 4; ἡ.
 παιδική pueritia 33; → ἔσχατος
 ἡλικιώτης aequalis 7 (bis), 10, 46
 ἡλίκος quantus 49
 ἡλιος apricatio 57 (α); sol 46, 49, 53
 (bis)
 ἡμαρ dies 1 (E.)
 ἡμεῖς nos 2, 6^{ac}, 39^b, 49, 63, 82, 84
 (bis); (—) 6, 12, 39^a (α); 10° (α); 22°;
 30°; 81°; → σφεῖς
 ἡμέρα dies 38, 50, 69, 74, 78, 84; (—)
 82; καθ' ἡμέραν cotidie 26
 ἡμέτερος noster 3, 5, 7, 10 (β), 19, 24,
 34, 41, 66, 67, 75, 78, 82; (—) 45, 60;
 64°; ἡμός (—) 10 (E.)
 ἢν si 35, 65, 71; ἢν καί quamquam
 30 (α); ἢν μή nisi 21; ἢν μόνον modo
 22 (α), <22> (β); εἰάν si 49 (α)
 ἡνίκα cum 10, 32, 41
 ἡπείτα → ἔπειτα
 ἡρέμα sensim 38
 Ἡσίοδος Hesiodus 23, 54
 ἡσυχία (—) 17; καθ' ἡσυχίαν quietus
 17; → ἄγω
 ἡσύχιος quietus 22 (β), 82
 ἡσυχίως quiete 13 (β)
 ἡσυχος quietus 22 (α), 28
 ἡσύχως quiete 13 (α)
 ἦτοι ... ἦ aut ... aut 31 (α), 46, 66, 57
 (α), 74; aut certe ... aut 2 (α); ἦτοι
 ... καί vel .. vel 57 (α)
 ἡττάομαι superior 41; vincor 43
 ἦντε sicuti 14 (E.)
 θάλλπος calor 53
 θαμινά 44°
 θανατηφόρος pestiferus [41]
 θάνατος mors 15, 66 (ter), 67 (bis), 68,
 71, 72, 73 (bis), 74 (ter), 75^a (β), 75^b,
 76, 77, 80 (bis), 81; res capitalis 42;
 85°
 θαρραλέος animosus 72
 θαρρέω audeo 11
 θαῦμα admiratio 52
 θαυμάζω admiror 3, 4 (bis), 5, 43, 55,
 59^a, 85; miror 59^c; (—) 59^b
 θαυμαστός admirabilis 12; mirificus
 9; mirus 24, 35
 θέα ludus 50 (β), 63
 θεάομαι specto 48 (bis); video 15, 27,
 61, 83; (—) 57
 θέατρον stadium 33; theatrum 63
 θεῖος (ὁ) ὁ πρὸς πατρός θ. patruus 82
 θεῖος divinus 24, 40, 77, 78, 84; (—) 81
 θέλγω → προσάγω
 Θεμιστοκλῆς Themistocles 8, 21
 οὐ θεμιτόν nefas 13
 θεομαχέω bello cum dis 5
 θεός deus 5, 19, 25, 40, 56, 69, 73, 77,
 81 (bis), 83
 θεραπεία cultura 53 (α); cultus 56
 θεραπεύω colo 7, 10, 26, 81; curo 67;
 → διατελέω
 θερίζω (—) 24 (β) (C.)
 θερμαίνω calesco 57; tepefacio 51
 Θερμοπύλαι Thermopylae 32
 θερμός 53° (α)
 θερμότης tepor 53 (β)
 θέρος aestas 70; seges 54 (β); →
 ἀκμή; → ὥρα
 θεσμός institutum 34 (β)

INDEX GRAECO-LATINVS

- ... et ... atque 13; etiam ... et ... et 44; — — ... 56^b; (—) 53 (α); καί ... καί ... καί ... καί et ... et ... et ... et 18; (—) 52; καί ... καί ... καί ... καί ... καί et ... — ... et ... — ... et 65° (α); καί δὴ itaque 53 (β); καί δὴ καί atque ... etiam 25; καί ... τε ... καί (—) 37; τε καί -que ... -que 1; → ἀμέλει; → γάρ; → διό; → δύο; → ἑβδομος; → ἐγώ; → ἐκείνος; → ἐνταῦθα; → ἐπί; → ἐπτά; → ἦν; → ἦτοι; → μάλα; → οὐ; → πρὸς; → τε; → τρίτος
- Καικίλιος* (Λεύκιος Μέτελλος) L. Caecilius Metellus 30, 61
- Καικίλιος* (Στάτιος) Caecilius Statius 24, 25^a, 25^b (β), 36
- καίπερ quamquam 9; quamvis 25
- καιρός tempus 1, 33, 76, 85
- καίτοι etsi 2, 29; quamquam 1, 10, 47, 51, 67, 69; tamen 65; vel 15 (α)
- κάκη vitium 29, 35
- κακηγορία vituperatio 39 (β)
- κακία vitium 14, 27, 35, 36, 55, 65
- κακοδαίμων miser 25 (C.), 66
- κακοήθεια perversitas 4
- τὸ κακόν malum 4, 44; vitium 25 (C.)
- κακουργία malum facinus 40
- κακὸς affligo 32
- κακῶς male 18, 22
- καλάμη culmus 51
- Καλατίνος* → *Αιτίλιος*
- καλέω appello 19; arcesso 56; dico 53, 76; nomino 51, 78; voco 22; (—) 84
- καλλονή pulchritudo 81
- καλός (β), κάλλιστος (α) pulcher 43
- καλῶς bene 9^b, 45, 57 (α); honeste 62, 70; probe 14 (β); (—) 9^a; 57° (β); κάλλιον melius 82
- καλύπτω operio 34
- κάματος defatigatio 36, 85
- κἂν etiamsi 48; et si 83; quamquam 24, 30 (β); quamvis 4, 29 (α), 67; si 25 (C.); (—) 7, 69; κἂν εἰ etiamsi 79; quamquam 44; quamvis 29 (β); si 28
- κἂν → ἐν
- κάνδης (πορφυροῦς) purpura 59
- Κάνναι* 75°
- Καπύη* Capua 10
- Καρβίλιος Σπύριος* (α), *Σπόριος* (β) Sp. Carvilius Maximus Ruga 11
- καρπός fructus 5 (α), 9, 24, 51, 62, 70 (bis), 71; frux 51^b (α), 52
- Καρχηδών* Carthago 18
- κατά cum 43^a; inter 84; secundum 71 (bis); tamquam 64; ut 1; 15° (β); (—) 22, 25 (C.), 33, 35, 43^b, 56, 68; καθ' ἑαυτήν secum 49; → ἀγροίκος; → ἀνὴρ; → αὐτός; → ἕκαστος; → ἡδονή; → ἡμέρα; → ἡσυχία; → οἰκία; → ὅσος → πρᾶγμα; → φύσις
- καταβαίνω descendo 34
- καταβιβάζω consumo 55
- καταγγέλλω indico 46
- καταγελάω irrideo 85
- κατάγνυμι frango 38
- καταγράφω praescribo 27 (β)
- καταγνώμιον deversorium 84
- καταδείκνυμι constituo 45 (β)
- κατάθεσις propagatio 53
- καταιδέομαι vereor 37
- καταίρω → μέλλω
- κατάκλισις accubitio 45
- κατάκριτος damnatus 42
- καταλαμβάνω percipio 21 (β)
- καταλείπω relinquo 29, 53 (β), 58, 78; resto 66 (α)
- κατάλοιπος 53° (α)
- καταλύω destruo 72
- καταμανθάνω intellego 65 (α)
- καταμάχομαι depugno 32
- *καταμειλίσσω permulceo 4
- καταμετρέω dimetior 59
- κατανοέω cognosco 12
- καταπιέζω occaeco 51 (β); opprimo 71
- καταπίπτω corruo 64; decido 71
- κατάπλεως expletus 47 (α)
- καταπτήσσω extimesco 75
- κατασβέννυμι exstinguo 85
- κατασκευάζω appeto 56; construo 72 (α), <72> (β); gero 17
- κατασπᾶω divello 72 (β); evello 71
- κατάστασις condicio 68
- καταστρεβλόω praestringo 42°
- καταστρέφω (τὸν βίον) morior 19
- κατάστροφον forus 17°
- κατατήκω (—) 1 (E.)
- καταφαίνω declaro 81
- καταφέρω fero 52
- καταφύγω 11°
- καταφρονέω contemno 43, 65, 66, 72, 75; neglego 74
- καταφωράω intellego 79
- καταψύχω refrigero 57 (α)
- κατεργάζομαι adificio 47
- κατερεθίζω incito 41; (—) 39
- κατέχω capio 54; teneo 17
- κατίσχω coerceo 52
- κατοδύρομαι deploro 7

INDEX GRAECO-LATINVS

κατοίκησις 84° (β)
κατοικία 84° (α)
κατορθόω exsequor 72
κατορύσσω obruo 21
Κάτων (Μάρκος) M. Porcius Cato
Censorius 3 (bis), 4, 6 (bis), 8
Κάτων M. Porcius Cato Licinianus 84
Κανδηνός (πόλεμος) Caudinum proe-
lium 41
καύσων ardor 53
κεγχραμὶς granum fici 52
Κέθηνος (Μάρκος) M. Cornelius Cethe-
gus 10, 50
κελεύω iubeo 41; τὸ κελευόμενον im-
perium 51
κεν → ἄν
κεράννυμι admisceo 78
κεφαλή caput 34
κηδεστής socer 15
κήπος hortus 54, 56
κηρύττω praedico 31
κινδυνεύει fit 72
Κινέας (ὁ Θεσσαλός) Cineas Thessalus
43
κινέω agito 78^a; moveo 78^b
Κινδικός (α), Κινδικός (β) (νόμος) Cin-
cia lex 10
κίνησις motus 78 (bis)
Κινκινᾶτος (Λεύκιος Κύντος) L. Quinc-
tius Cincinnatus 56
κίστη cunae 83
κλάδος ramus 52
Κλαύδιος (Ἀππίος) Ap. Claudius Cras-
sus 41
Κλεάνθης Cleanthes 23
κλέος gloria 10 (β) (E.); (pl.) gloria
10 (α) (E.)
κλήμα sarmentum 53^a, 53^b (α)
κληματίς sarmentum 52^b, 53^b (β)
κλήτωρ viator 56
κλινάριον lectulus 38 (α)
κλινίδιον lectulus 38 (β)
κοιμάομαι dormio 81
κοινός communis 2, 35, 63, 67, 68; εἰς
κοινόν communiter 2
κοινῶς 59°
κολάζω 35° (α)
κολοβός minutus 85°
κολοφών apex 60
κόλπος gremium 51
Κολωναῖος, Κολωνός → Οἰδίπους
κομιδή 70°
κομιδῇ admodum 10 (bis); porro 43
κομίζω adfero 59

κόπος 53°; → παρέχω
Κορβίνος, Κορονῖνος → Οὐαλέριος
κόρος satietas 76 (ter), 84, 85; → λαμ-
βάνω
Κορύγκανοι Coruncanii 15
Κορύγκανος (Τίτος) Ti. Coruncanius
43 (bis); οἱ περὶ Τίτον Κορύγκανον Ti.
Coruncanius 27
κορυφή caput 53
κεκοσμημένος praeditus 61; κοσμοί-
μενος praeditus 26
κόσμιος moderatus 7; τὸ κόσμιον mo-
deratio 1 (α)
κοσμιότης moderatio 1 (β)
κόσμος ornatus 59
Κούντος, Κύντος, Κύντος → Κινκινᾶ-
τος; → Μάξιμος; → Φάβιος
Κούριοι Curii 15
Κούριος (Μάρκος) M. Curius Dentatus
43^a, 55 (bis); (-) 43^b (α); οἱ περὶ
Κούριον Curius 56
κουφίζω levo 2
κουφολόγος levis 36; → τίθημι
κοῦφος levis 85 (β)
Κράσος (Πόπλιος Λικίνιος) P. Lici-
nius Crassus Dives 50, 61; οἱ περὶ
Πόπλιον Κράσον P. Crassus 27
κρατερός → γῆρας
κρατέω dominor 41; impero 55; teneo
33; vinco 44 (α)
κράτος principatus 64
κρηπίς fundamentum 62
κρίνω iudico 43, 78
Κριτόβουλος Critobulus 59
κροτέω plaudo 70
κρότος plausus 64
Κροτωνιάτης → Μίλων
κτάομαι adipiscor 4 (bis)
κτηματικός locuples 56
κυβερνήτης gubernator 17
κύβος talus 58° (β)
κυδαίνω decoro 73 (E.)
κύλιξ poculum 44, 46
κυνηγία venatio 56
κύριος dominus 56; 38°
Κῦρος (ὁ νεώτερος) Cyrus minor 59
(ter)
Κῦρος (ὁ πρεσβύτερος) Cyrus maior
30, 32, 79, 82
κώθων poculum 46
κωλύω veto 73
κώμη villa 56^b (α)
κωμικός 36°
κωμωδία (-) 65

- λαγχάνω 33^ο
 Λαέρτης Laertes 54
 λάθριος clandestinus 40
 Λαίλιος (Γάιος) C. Laelius Sapiens 3, 4 (bis), 6, 7, 8, 9, 28, 35, 77, 85
 Λακεδαιμόνιοι Lacedaemonii 20, 63
 Λακεδαιμόνιος → Λύσανδρος
 Λακεδαίμων Lacedaemon 63
 λάλος loquax 31; λαλίστερος (α), λάλος (β) loquacior 55
 λαμβάνω accipio 25, 39, 41, 51; habeo 68; nanciscor 52^β; κόρον λ. satior 52^α; → πείρα
 λαμπάς funale 44
 λαμπρός clarus 22; praeclarus 39^β (β), 55; λαμπρότατος praeclarus 12, 13, 39^α, 43 (α), 84
 λάμπω clareo 10 (E.)
 λαός (-) 10 (E.)
 λαιίνω lenio 54 (β)
 λέγω adfor 1 (β); aio 36; dico 6, 8^α, 11, 17, 22, 26 (β), 27, 30, 33, 41, 43 (bis), 49, 50^β, 63 (bis), 77; fero 8^β; loquor 50^α (α), 61; (-) 10, 16 (β), 25, 78
 λειμών pratum 54, 57
 τὸ λειτουργούμενον munus 35
 λειτουργία munus 34 (bis), 77
 λείψανον (pl.) reliquiae 19
 λεληθότως sensim 51
 λέμμα (-) 51
 Λεοντίος → Γοργίας
 Λέπιδος (Μάρκος) M. Aemilius Lepidus 61
 λεπτός minutus 52 (β)
 Λεύκιος → Αιμύλιος; → Βροῦτος; → Καικίλιος; → Κινκινάτος; → Μέτελλος; → Παῦλος; → Φλαμίνιος
 λήγω cesso 13
 λήιον seges 54 (α)
 λῆξις (-) 83
 λῆρος deliratio 36
 λίαν nimis 31 (α); → σεμνῶς; → τυχάνω
 Λίβιος Livius Andronicus 50
 Λίβυες Poeni 44, 75
 Λιβυκός (πόλεμος) bellum Punicum 32; bellum Punicum (Naevii poema) 50
 λίθος gemma 59
 Λικίνιος → Κράσσος
 λιμήν portus 71
 λογισμός cogitatio 41
 λόγος liber 2, 13; oratio 3^β, 16, 28^β, 38^α, 39, 62 (bis); ratio 6, 19, 36, 41 (α), <41> (β), 42 (bis), 51, 67, 77; sermo 3^α 12 (bis), 28^α, 30, 41, 45, 46 (ter); verbum 54; (-) 59; 64^ο; λόγοι litterae 12, 26; → Ἑλληνικοί
 λοιδορία iurgium 8
 λοιμός pestis 39
 λοιπός reliquus 7, 70; (-) 66
 λυγρός 73^ο (E.)
 λύπη dolor 73
 Λύσανδρος (ὁ Λακεδαιμόνιος) Lysander Lacedaemonius 59 (quater), 63
 Λυσίμαχος Lysimachus 21
 λυττών furiosus 47
 μὰ Δία hercule 8; (-) 19, 27, 85
 μάθημα disciplina 37; doctrina 50; → επιμελέομαι
 μάθησις doctrina 49; (-) 65
 μακάριος beatus 29, 56, 58, 59, 60, 66
 μακαρίως beate 4
 μακρός longinquus 84; longus 4, 6, 41 (β), 55, 66, 71, 75 (β); → χρόνος
 μάλα (-) 1 (E.), 16 (E.); εἰ μ. (-) 10, 14 (E.), 34, 61; καὶ μ. . . γε sane 6; μᾶλλον magis 36 (bis), 41, 48 (bis), 70; plus 27; potius 26, 35, 84; → αἰρέω; μάλιστα cum maxime 38; in primis 4^β (α); maxime 4^α, 45, 46, 66, 82; praesertim 61; (-) 15 (β), 42; ἐν τοῖς μάλιστα in primis 60; ἢ μάλιστα quam maxime 46; ὥς μάλιστα in primis 4 (β)
 μαλάσσω mollio 51
 μαλθακός mollis 2; purus 59
 μαρθάνω disco 6, 12, 26, 78; intellego 1, 16, 41, 65 (β), 66; nosco 53 (β)
 Μάνιος → Αἰκίλιος
 μαντική augurium 12 (α)
 μαντικός → νόμιμον
 μάντις τῶν ἐπ' οἰωνοῖς augur 11
 Μάξιμοι Maximi 13
 Μάξιμος οἱ περὶ Κύντον (α), Κόιντον (β) Μάξιμον Q. Maximus 15^ο
 Μάξιμος → Φάβιος
 Μάρκελλος (Μάρκος) M. Claudius Marcellus 75
 Μάρκος (-) [12]
 Μάρκος → Αἰκίλιος; → Αττίλιος; → Κάτων; → Κέθηγος; → Κούριος; → Λέπιδος; → Μάρκελλος; → Οὐαλέριος
 Μάρτιος (Δουίλλος) M. Duellius 4^ο
 Μασσανάσης Masinissa 34
 μαστεύω peto 43 (α); requiro 76
 μάτην frustra 84

μάχαιρα gladius 19
 μεγαλανχέω gloriator 82 (β)
 Μεγάλη Μήτηρ Magna Mater 45
 μεγαλύνομαι gloriator 26 (β)
 μεγάλως magnopere 44 (β)
 μέγας magnus 1 (E.), 12, 33, 39, 55, 62, 63, 78; maximus 3, 9; summus 19; (-) 61 (β); μειζόν plus 60; μειζών maior 1, 3, 17, 24, 41, 50, 51; μέγιστος maximus 14, 20, 30, 41 (β), 50, 61; summus 44, 46; → προῖγμα; → φωνή
 μέγεθος magnitudo 35
 μεθήμι desero 72
 μειράκιον adulescens 10, 26 (bis), 76^a; adulescentia 76^b; adulescentulus 20 (N.)
 μειρακίομαι adoleseo 51
 μελεδών cura 1 (E.)
 μελετάω cogito 38; meditor 74
 μελέτη meditatio 74
 μέλι mel 31, 56
 μελίγηρυς 50^a (E.)
 Μέλιος Σπύριος (α), Σπούριος (β)
 Sp. Melius 56
 μέλισσα apis 54
 μελιττών [56] (α)
 *μελιττωρεΐα [56] (β)
 μέλλω debeo 33; sum 70; μ. εἶναι futururus sum 66, 70 (β), 78, 85; μ. ζῆν victurus sum 82^b; μ. καταίρειν venturus sum 71; μ. ὀρειν terminaturus sum 82^a; τὰ μέλλοντα futurum 81
 μεμψιμοιρία querela 7
 μέν autem 8^b, equidem 26; iam 38; quidem 36, 50, 69, 82^{ab}; → ὁ; (-) 1 (E.), 3, 4 (ter), 8^a, 10, 12, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 30 (α), 32, 33 (bis), 34, 38^a, 42 (bis), 45^a, 47, 50, 51, 64, 65, 68, 70^a, 71 (ter), [72^a], 72^b, 74, 76, 78, 80, 81 (bis), 82 (α), 83, 84; μέν... δέ... - 38, 60, 64, 69, 71; μέν... δέ... δ' et... et... et 33; μέν... δ'... δ'... δ' (-) 15; → ὁσάκις; → ὅσον; → πρώτος
 μέντοι certe 6; quidem 65; sed 42; tamen 1, 15, 16, 32; (-) 4 (α), 21 (α), 48, 72
 μεριμνάω sollicito 1 (α) (E.)
 μέρος pars 5, 33; ἐν μέρει vicissim 46, 57
 μέσος medius 60, 76
 μεστός refertus 56

μετά a 44; cum 4, 39 (β), 41, 45, 46^{ac}, 85^a; in 38; post [10^b], 14, 19, 30, 66, 74, 80; post... quam 42, 10^{ao} (β); (-) 46^b; 85°; μ. ἐαυτῆς secum 49; μ. ταῦτα postea 13, 61; μ. ὑμῶν vobiscum 73
 τὰ τῶν μεταγενεστέρων posteritas 82
 μετάγω confero 14
 μεταδιώκω persequor 19
 μετακαλέω revoco 83 (α)
 μεταλλάττω discedo 80
 μεταμέλει paenitet 19
 μετάμελος → ἔχω
 μεταξύ inter 16, 60 (β)
 μετάπεμπος → πάρεμι¹
 μετατίθημι muto 10 (α)
 μέτειμι persequor 46 (α); redeo 31 (β); sequor 38; venio 56 (α)
 Μέτελλος (Λεύκιος) L. Metellus 30
 Μέτελλος → Καικίλιος
 μετέρχομαι persequor 46 (β)
 μετρεῶ metior 45
 μέτριος modicus 44, 53 (β), 65
 μετρίως modice 2, 45
 μέτρον modus 46, 77, 84, 85
 μέτωπον articulus 53
 μέχρι usque 27
 μή ne 21, 28, 31^a, 52^b, 85^a; nec 7, 36^b, 41^a, 46; nolite 79; non 8 (bis), 24, 25, 34, 36 (α), 36^b, 42 (bis), 47 (ter), 48, 78, 84^{bc}, 85^b; num 19 (α), 23 (α) (novies), 56, 76; (-) 3, 31^b, 32, 41^b, 84^a; 44° (α); μ. ἄνευ cum 52^a; μ. οὐ non 56; μ. οὐκ quin 31; μ. μόνον... ἀλλὰ καὶ nec... solum... sed... atque 36; non modo... sed... etiam 2 (α), 21; non modo... sed etiam 59; non solum... sed 1; μ. ὅτι... ἀλλὰ καὶ non solum... sed etiam 75; → εἰ; → ἥν; → ἵνα; → ὥς
 μηδέ (μηδ') ne 9, 35; nec 7, 29; non 78^b; (-) [41], 52; μ. γε ne... quidem 78^a; μ. τις nullus 40
 μηδεὶς nemo 12, 38; nullus 34 (bis), 35, 40, 44, 67, 71, 79; μηδέν nihil 17, 25 (C.), 40 (bis), 41 (quater) 59, 80; non 1, 17, 33; 44° (β)
 μηδέποτε numquam 9, 78; (-) 73 (β)
 μηδεπώποτε numquam 4, 78
 μηκέτι (-) 12
 μήκος 70°
 μήν mensis 69
 μὴν equidem 32^a; sed 1, 10, 48; tamen 28, 31 (α), 32^b, 38 (β); vero 11, 21;

INDEX GRAECO-LATINVS

(-) 33, 47, 49, 54, 57 (α), 59, 65
 (bis), 68, 75; → ἀλλά
 μήποτε numquam 2; μ. οὐκ (-) 58
 μήπω non 10
 μήτε neque 41; μ. . . . μ. nec . . . nec
 72; nullus . . . aut 35
 Μήτηρ → Μεγάλη
 μηχανάομαι molior 26
 μικρόν (σμικρόν) parum 3; paululum
 33; ἥσσον minus 4, 24, 26, 32, 60; ἥ.
 πόρρω (α), πρόσσω (β) propius 77;
 ἥκιστα → αἰρέω
 μικρός (σμικρός) minutus 46; parvulus
 48
 Μίλων (ὁ Κροτωνιάτης) Milo Crotonia-
 tes 27, 33
 μιμνήσκω memini 14, 21, 30; 62°
 μισητός odiosus 4, 25 (C.), 26, 47, 65
 μισθοφορέω → παύω; → ἀπολύω
 μνεῖα mentio 14, 63
 μνήμα sepulcrum 21 (α)
 μνημεῖον sepulcrum 21 (β)
 μνήμη memoria 12, 19, 21 (ter), 38,
 63, 70, 71, 78, 80, 81, 82
 μνημονικῶς → ἔχω
 μοιράω (-) 35
 μοιχεία adulterium 40
 μόνον modo 33; (-) 49, 62, 69, 83;
 → ἥν; → μή; → οὐ; → οὐδέ
 μόνος solus 77, 80
 μόρος mors 75 (α)
 μόσχευμα malleolus 52
 μοχθηρός non probus 36 (α)
 μῦθος fabula 3, 22, 64, 70, 50° (β); 85°
 μυρίος innumerabilis 78
 μῶν num 19 (β), 21, 33 (β), 76; μ.
 (novies) num . . . num . . . num . . .
 — . . . num . . . — . . . num . . . num
 . . . num 23 (β)
 μωρία stultitia 36
 μωρός stultus 83 (β)

ναί ne 33
 ναυμαχία pugna navalis 13
 ναῦς navis 72
 νεανικός adolescens 38; → ἡλικία
 νεανικῶς iuveniliter 10
 νεανίσκος adolescens 27 (bis), 36 (bis),
 38, 39, 67, 68 (bis), 75; adolescentu-
 lus 10; iuvenis 33; 4°; 70°
 Νέαρχος (Ταραντίνος) Nearchus Ta-
 rentinus 41
 Νέβιος Cn. Naevius 20°
 νέος (ὁ) adolescens 20°, 29, 35, 39, 67,

71 (ter); iuvenis 17; puer 43; (-)
 58 (α)
 νέος novus 20°; νέα (scil. ἡλικία)
 iuventus 26; νέος (scil. χρόνος)
 adolescentia 74; ὁ νεώτερος adu-
 lescent 10; → Κύρος
 νεότης adolescentia 25, 29 (bis), 30
 (bis), 39, 48, 61, 62, 67, 72; iuventus
 15, 28
 Νέστωρ Nestor 31 (bis)
 νεῦμα nutus 61
 νέωσις (-) 53 (α)
 νεωστί nuper 61
 νή Δία edepol 25 (C.); (-) 28, 65
 νῆξις 58°
 νικάω vinco 44 (β)
 νικητήριος → πέμπω
 νομή pastus 54
 νομίζω puto 14, 29; 34°
 νόμιμον ius 12 (α), 27; ν. ἀρχιερέων ius
 pontificium 38°; ν. μαντικόν ius augu-
 rium 12° (β); ν. οἰωνιστῶν ius augu-
 rium 38°; ν. πολιτικόν ius civile 50;
 ν. πολιτῶν ius civile 38; τῶν νομίμων
 ἐξηγητής iuris consultus 22
 νόμος lex 10, 34; → Οὐνοκώδικος
 νόσος morbus 35, 67
 νοτίς vapor 51 (α)
 νοῦς animus 15 (bis); mens 36, 38, 40,
 41, 42, 67, 72, 78; (-) 80; → ἔχω
 νῦν modo 14, 63 (β); nunc 1° (E.), 1°,
 2, 10 (E.), 14 (E.), 18, 26, 27, 38, 51;
 (-) 12 (α), 82 (α); 3°
 νύξ nox 1 (E.), 49°; νυκτός noctu 49°;
 πόρρω νυκτῶν (α), εἰς νύκτα πολλήν
 (β) ad multam noctem 46; (-) 82
 νύσσα carceres 83 (β)
 νωθρός ignavus 36

Ξενοκράτης Xenocrates 23
 ξένος hospes 32, 34, 41
 Ξενοφῶν Xenophon 30, 46, 59, 79
 ξηρότης siccitas 34
 ξυγκόλλησις conglutinatio 72 (β)
 ξυγκολλάω conglutino 72 (β)
 ξυμπίλησις compressus 51 (β)
 ξυσαμύω coagmento 72 (β)

ὁ, ἡ, τό (-) passim; alter 65 (bis);
 hic 3 (β); ille 17 (α), 50 (β); is 8°,
 10, 13, 15, 20, 31, 42, 59; qui 1, 21
 (bis), 48; 10° (E.); → εἰμί; → πρό;
 ὁ μὲν ille 8°; (-) 7, 8°; ὁ δὲ hic 42
 (β); qui 3 (α), 22 (α); (-) 63; ὁ μὲν
 . . . ὁ δὲ alius 53; ille . . .

eo ... quo 77; hic ... qui 85; quo ... eo 66; → μετά; → πρόσ
 οὕτως ita 12, 35^{ab}, 38^{ac}, 72^c, 75 (β), 77, 78^c, 81, 82 (bis); sic 4, 16, 20, 26 (bis), 35^c, 36^b, 65 (bis), 72^b, 78^b (β); tam 3 (β), 13, 24, 40, 41^b, 42 (β), 44 (α), <44> (β), 66, 67, 71, 72^a; (—) 33, 36^a, 38^b, 41^c, 52, 60, 80, 85 (α); οὕτω ... ὥς tam ... quam 59, 71; οὕτως ... οὕτω (β), ταύτη (α) sic ... sic 78; οὕτως ... ὥστε ita ... ut 2, 14, 30, 78^a, 84; → ὥς; → ὥσπερ
 ὀφείλω debeo 21; ὀφελον utinam 5
 ὄφελος utilitas 53
 ὀφθαλμός gemma 53; oculus 12
 ὀψών cella penaria 56 (α)
 *ὀψωρεῖα cella penaria 56 (β)
 παγκάλως praeclare 10
 πάγχυ (—) 1 (E.)
 πάθος ἀκόλαστον libido 42 (α)
 παίγιον lusio 58
 παιδεία humanitas 1
 παιδεύω instituo 29, 50
 παιδιά 20°
 τὰ παιδικά scortum 50; → ἡλικία
 παῖς filius 79; puer 30, 33, 44, 78; παῖδες liberi 37 (β); 4°; 76°
 πάλαι iam 12 (α); quondam 62, 78
 παλαιός vetus 7, 32, 39 (β); τὰ παλαιά antiquitas 38
 παλαιόμαι inveteror 72; 65°
 πάλιν (—) 3 (α), 4, 56 (α), 83
 πάμμεγας 10° (E.)
 πανάγαθος bonus 69
 Παναθηναϊκός Panathenaicus (*Isocratis oratio*) 13° (β)
 πανδοκεῖον hospitium 84
 Πανηγυρικός 13° (α)
 παντάπασιν admodum 46^a; omnino 9, 28, 46^b, 48, 76
 πανταχόσε in omnes partes 52 (α), <52> (β)
 παντελῶς admodum 30; omnino 66; plane 81
 παντοδαπός omnis 54
 πάντως sane 16
 πάνν magnopere 38, 44 (α); omnino 45; (—) 1 (E.), 67, 72; → σεμνῶς
 πάππος avus 19, 21, 29, 75, 82
 παρά a 4, 6, 16, 20 (α), 25, 41, 43 (bis) (β), 46 (α), 59, 64; ad 32, 84^b; apud 20, 30, 31, 43^b, 63 (β), 79; in 4, 62, 84^a; (—) 7, 45, 61; → ὅς; → τίθημι

παραβάλλω comparo 14, 50, 64
 παράγγελμα praeceptum 12, 26
 παραγί(γ)νομαι accedo 35, 51, 63; advenio 69; evenio 76; intersum 41
 παράγω adhibeo 46
 παράδειγμα exemplum 26, 44
 παράδεισος pomarium 54°
 παραδίδωμι prodo 25, 63; trado 29
 παραζεύγνυμι coniungo 59
 παραζητέω requiro 33^b (β)
 παραινέω moneo 32
 παραιτέομαι recuso 83
 παρακαλέω exoro 42
 παραλαμβάνω accipio 13 (β), 16, 45; percipio 33; recipio 63
 παραλύω dissolvo 36
 παραμείβω progredior 33
 παραμένω maneo 22^a (α), <22^a> (β); permaneo 22^b; remaneo 69
 παραμυθέομαι consolor 84
 παραμυθία consolatio 1
 παραμύθιον consolatio 4
 παραναγιγνώσκω recito 22 (bis)
 παράπαν omnino 24, 34, 67
 παραπολαύω luo 75
 παρατείνω perduco 60^a; sum 60^b (α)
 παραχαλάω languesco 28
 πάρεμι¹ adsum 33 (bis), 80; sum 27; 11° (α); π. μετάπεμπτος arcessor 56
 πάρεμι² provenio 20 (N.)
 παρέπομαι consequor 73
 πάρεργον opera supervacanea 56
 παρέρχομαι ago 38; ingredior 33; praetereo 4, 69 (bis), 70, 78; venio 63; τὰ παρεληλυθότα praeterita 78
 πάρετος vietus 5
 παρέχω adhibeo 36°; do 44; π. κόπρον stercoro 54; π. πνιγμόν ango 66 (β)
 παρήμι omitto 52
 παρίστημι adsum 38
 παροιμία proverbium 7, 32
 παροξύνω excito 40
 παρορῶ despicio 65
 παρορμάω proficiscor 75 (β)
 πάρος antehac 16 (E.)
 πᾶς cunctus 64; omnis 2 (α), 3 (bis), 4 (ter), 7 (ter), 8, 12, 13, 15, 19 (β), 21, 23, 29 (β), 34, 36 (β), 38, 41, 43, 45, 49, 52^a, 55, 59, 61 (bis), 62^a, 62^b (β), 63, 65^a (β), 65^{bc}, 68, 71, 72^a, 72^b, 78 (β), 80; quisque 83; totus 56^b; universus 56^a; (—) 1 (E.), 10 (E.), 18 (α), 20 (N.), 52^b; πᾶν res omnis 56 (α)

INDEX GRAECO-LATINVS

- πατήρ pater 15, 16, 21, 22, 41, 49, 77, 82 (bis), 83; (—) 14 (E.); → θεῖος (ό)
 πατρικός paternus 35
 πατριος patrius 37
 πατρίς patria 8, 40, 75
 Παῦλος → Αἰμύλιος
 Παῦλος: οἱ περὶ Λεύκιον Παῦλον L. Paulus 15
 παύω cesso 18^a; desino 18^b; π. μισθοφορεῖν emereo stipendium 49 (α)
 πεζομαχία pugna pedestris 13
 πεζός 34°
 πείθω (-ομαι) credo 21, 47, 77 (bis), 79, 85; pareo 2, 5; persuadeo 43, 78, 80, 82; πεποιθώς fretus 72
 πείραν λαμβάνω experior 85
 Πεισίστρατος Pisistratus 72
 πελάζω congrego 7
 πελατεία clientela 37
 πελάτης cliens 32
 πέμπτος quintus 10
 πέμπω mitto 3; νικητήρια π. triumpho 55
 πενία paupertas 14
 πενταετία quinquennium 43
 πεντάς εὐγώνιος quincunx 59
 πέντε quinque 37; π. καὶ ἐξήκοντα quinque et sexaginta 14; → ἑξο;
 πεπαῖνω maturo 53
 πέπανσις maturitas 5, 33; π. ώραία maturitas 71
 πέπων coctus 71
 περαιτέρω longius 70
 περαίνω ago 60
 πέρας finis 72
 περί de 1, 2, 3 (ter), 8, 10^a (β), 10^b, 25, 30, 31^a, 44, 50^a, 53, 54^b, 54^c (α), 57, 59^a, 61^a, 64, 75^a, 77, 78, 82, 83, 85; in 23 (α), 24, 26 (bis), 38^c; (—) 3^d, 4 (α), 15 (bis), 22^o, 27 (ter), 29, 31^b (α), 33^a, 34, 38^a, 39^o (β), 45^a, 45^b (α), 49, 50^b, 52 (α), <52> (β), 59^b, 61^c, 64, 73, 75^b, 76; → ἀγρός; → Γναῖος; → Κράσσο; → Κούριος; → Πόπλιος;
 περιαιρέσις amputatio 53
 περιαιρέω amputo 52
 περιβάλλω complector 15 (α)
 περιέχω contineo 78
 περικαλλής pulcher 53
 περικίμαι vestio 53 (α)
 περικλείω includo 51
 περιλείπω resto 46 (β)
 περιλύπω → ἴσχω
 περισοῶ sperno 43
 περιπίπτω incido 67
 περιποιέομαι consequor 69
 περιπτύσσομαι complector 52
 περισφύζω observo 63 (β)
 περιτίθημι tribuo 3
 περιτυγχάνω intersum 7
 περιφανής excellens 4 (β); praeclarus 29, 39 (α)
 Πέρσαι Persae 59
 Περσικός (κόσμος) ornatus Persicus 59
 πετιός talus 58° (α)
 πῆ π. μὲν ... π. δ' cum ... tum 65 (β)
 πήγνυμι figo 1 (E.); nitor 51
 πηδάλιον clavus 17
 πήδημα saltus 19
 πιέζω occaeco 51 (α)
 Πικηνίς Picens ager 11
 πύλωσις compressus 51 (α)
 πίστις fides 1 (E.), 75
 πλανάω erro 85 (bis) (β)
 πλάνη error 85 (β)
 πλάνης erraticus 52
 πλάνος error 85 (α)
 πλάττω fingo 41
 Πλάτων Plato 13, 23, 44, 78; → Ἀθηναῖος
 Πλαῦτος T. Maccius Plautus 50
 πλεονάκις saepius 29
 πλεονέκτημα 71°
 πλευρόν latus 27, 28; πλευρῶν εὐπορία bonis lateribus 14 (β)
 πλέω navigo 17
 πληθύνω abundo 56 (β)
 πληρωσις saturitas 56 (α)
 πληθμονή multitudo 71; saturitas 56 (β)
 πλοῦς navigatio 71; 17°
 πνέω flagro 50
 πνευμός → παρέχω
 πόα 51° (α)
 ποθεινός carus 73
 ποθέω desidero 27, 32, 44, 47 (ter), 56; (—) 54
 πόθησις desideratio 47
 πόθος desiderium 33, 54
 ποῖ quo 16 (E.)
 ποι aliquo 66
 ποιέω facio 3, 6, 7, 14 (bis), 15 (β), 17 (bis), 22, 26, 34, 38, 43, 54 (bis), 59, 63, 64; teneo 60; π. ἐπιμέλειαν curo 21; π. σπονδὰς foedus facio 16 (β)
 ποίημα carmen 22
 ποιητής poeta 5, 20
 ποιητός → τίθημι

INDEX GRAECO-LATINVS

ποικιλία varietas 54
 ποῖος quis 15
 πολεμέω pugno 35; (-) 10, 18
 πολέμιος hostis 40, 75 (bis); inimicus 42
 πόλεμος bellum 10, 12, 13, 16, 18 (ter), 32, 46, 50; proelium 41; → Λιβυκός
 πολιαί cani 62
 πόλις civitas 35, 63, 67; oppidum 11; urbs 13
 πολιτεία res publica 11 (bis), 15, 20, 40, 43; → προῶγμα
 πολίτης civis 12, 21, 27, 63; → νόμιμον
 πολιτικός → νόμιμον
 πολλάκις saepe 3, 7, 14 (E.), 25, 43, 44, 71, 75, 84; saepenumero 4; saepissime 31
 πολύεργος operosus 26
 πολυμαθής eruditus 3; τὸ πολυμαθές disciplina 55
 πολυμέριμος sollicitus 66
 πολυπραγμονέω quaero 65
 πολὺς longus 75 (α); magnus 42, 46; multus 3, 7, 8, 12 (bis), 13, 25^a (C.), 25^b, 27, 35, 50, 54, 58, 59^{bcd}, 64, 78^a, 81, 82, 84; permultus 55; plerisque 78^b; varius 18; (-) 10 (E.); πολλῶ multum 36 (α); πολὺ longe 55; multo 6, 17, 18, 49, 53, 67, 82; multum 36 (β), 38; πολλά multae res 59^a; ἐκ πολλοῦ diu 18; διὰ πολλοῦ diu 38; ἐπὶ πολὺ diu 32 (bis), 68 (ter), 69; ὥς τὰ πολλά plerumque 51; (-) 28; πλείων plus 3, 57, 61, 66, 67; πλέον magis 45; plus 83; πλείστος maximus 41 (α); multus 22; nimius 52; plurimus 61; summus 34 (α); → νύξ; → χρόνος
 πολυσχιδής multiplex 52
 πομπή ἐπινίκιος triumphus 13 (α)
 πονέω elaboro 24
 πόνος labor 38, 60, 82^a, 82 (β)
 Πόντιος (Γάιος) C. Pontius Samnis 41
 Πόντιος (Τίτος) T. Pontius 33
 Πόπλιος → Ἀφρικανός; → Δέκιος; → Κράσος; → Σκιπίων
 Πόπλιος: οἱ περὶ Πόπλιον P. Cornelius Scipio Africanus 29
 Πόπλιος 82°
 πορεύομαι ingredior 6; proficiscor 84^a; venio 84^b; → δεῖ
 πόρρω (πόρρω) longe 66, 83; procul 15; → γίγνομαι; → μικρόν; → νύξ
 πόρρωθεν eminens 19; procul 48
 πορφυρεὺς → κένδυς

πόσις potio 36, 46
 Ποστούμιος [Σπύριος (α), Σπόριος (β)]
 Sp. Postumius Albinus 41
 ποτέ π. μὲν ... π. δέ cum ... tum 4 (α)
 ποτε aliquando 71; umquam 8, 30, 69; (-) 1, 6, 13, 29, 32 (β), 38, 84; → τίς
 πότερον π. ... ἢ utrum ... an 33
 ποῦ ubi 57
 πον (-) 2, 5, 8 (β), 16, 25 (C.), 52, 57 (β), 63, 64, 66, 69, 77, 82, 85 (α)
 ποώδης herbescens 51 (β)
 προῶγμα labor 82 (α); res 1 (E.), 4, 15 (β), 38, 56 (β), 85; (-) 17 (β); προῶγματα ἀρχαία antiquitas 12; τὰ μεγάλα τῶν πραγμάτων res magnae 17; τὰ προῶγματα κατὰ τὴν οἰκίαν res familiares 59; τὰ τῆς πολιτείας προῶγματα res publica 20 (N.)
 προῶξ factum 43
 προῶς mitis 28, 45
 πράσσω ago 15de, 16, 17^b, 27 (bis), 38 (bis); facio 9; gero 11 (bis), 15^{abc}, 17^a, 18; (-) 34; → δεῖ
 πράως molliter 5
 πρέπει decet 27
 πρεσβευτής legatus 18, 43
 πρέσβυς legatus 63
 ὁ πρεσβύτερος → Κῦρος; οἱ πρεσβύτεροι maiores natu 7, 41, 43, 64; οἱ πρεσβύτατοι grandes natu 63
 πρεσβύτης grandis 10^b, 16; grandis natu 10^a
 πρεσβυτικός senilis 15, 30, 36, 38
 πρὶν ante ... quam 18; antequam 32, 78
 πρό ante 10 (E.), 16, 19, 42, 43, 50°; in 12 (β); π. τοῦ superior 62
 προάγω antepono 64; proveho 55
 προβαίνω procedo 50; proveho 10
 προβάλλω fundo 51 (β)
 πρόγονος maior (scil. natu) 19, 25, 45, 46 (bis), 60
 προγράφω praescribo 18, 27 (α)
 πρόδηλος certus 68
 προδοσία proditio 40
 πρόειμι progredior 45
 προέρχομαι conficio 6; orior 80
 προέχω antecedo 64 (bis)
 προθεσμία terminus [72]
 προθυμέομαι volo 6 (α)
 προκόπτω proveho 27 (β)
 προτίστημι defendo 15, 62; praesum 30

- Σέξτος → Αἰμύλιος
σημαίνω significo 70
Σερβίλιος (α), Σερονίλιος (β) (Γάιος Ἀλας) C. Servilius Ahala 56
Σερίφιος Seriphios 8 (bis)
σίδηρος ferrum 52
Σιμωνίδης Simonides 23
σκαπάνη fossio 53
σκεδάννυμι spargo 51, 77
σκηνή scaena 65
Σκηπίων Cn. Servilius Caepio 14°
σκιά umbra 57
Σκιπίων (Πόπλιος) P. Cornelius Scipio Aemilianus minor 3, 4, 6, 9, 19, 28, 34, 35, 49, 68, 77, 82, 85; (-) 15
Σκιπίων (Πόπλιος) P. Cornelius Scipio Nasica Corculum 50
Σκιπίωνες Scipiones 13, 29, 75
σκιρτάω exsulto 10
σκληρότης 65°
σκοπέω (-) 15
σμήνος examen 54
Σόλων Solon 26, 50, 72, 73
σός tuus 4, 8, 15, 19 (β), 29, 34, 49, 75, 82; (-) 68
σοφία sapientia 4, 5, 42
Σοφοκλῆς Sophocles 22, 47
σοφός (ό) sapiens 26, 43, 51, 70, 73
σοφός doctus 13, 54, 75 (α); sapiens 5 (bis), 8, 43, 78, 83
σοφῶς sapienter 2
σπείρω sero 24
σπένδομαι foedus facio 16 (α)
σπέρμα fructus 5 (β); semen 51, 52
σπονή → ποιέω
σπουδάζω → τυγχάνω
σπουδαίως studiose 59
σπουδή studium 13, 22 (bis), 23 (bis), 24, 26 (bis), 28, 38, 49 (bis), 50 (quinqies), 55, 59, 60, 76 (quater), 83
Σπύριος (Σπόριος) → Ἀλβίνος; → Καρβίλιος; → Μέλιος; → Ποστούμιος
στάδιον curriculum 27, 38
σταθερός constans 76
σταθμός pondus 55
Στάτιος → Καικίλιος
σταυρός vallum 51
στάχυς spicum 51 (α)
στέλεχος truncus 52
στέργω contentus sum 69; → διατελέω
στέρομαι careo 7 (α), 39, 75
στήθος pectus 1 (E.)
Στησίχορος Stesichorus 23
στίχος ordo 59
στόλος classis 44
στρατεία militia 82
στρατηγός praetor 10 (β)
στρατιώτης miles 10, 18, 32
στρυφνότερος peracerbus 53 (α)
στρυφνότης acerbitas 65 (α)
Στωικός → Διογένης
σύ tu 1^a (E.), 1^{ca}, 2 (quinqies), 3, 4, 6, 8 (bis), 11, 19, 27^a, 33, 34, 35, 59^a; (-) 1^b (E.), 6, 27^b, 29; 59^b; σύ γε tu 1 (E.), 2
συγγινώσκω ignosco 55
σύγγραμμα liber 3
συγγράφω conscribo 1; → τυγχάνω
συγκατατίθηναι adsentior 32
σύγκειμαι constituo 21
συγκλητικός ἄνδρες συγκλητικοί senatores 56 (β)
σύγκλητος senatus 16, 18, 38 (β), 42
συγκρατέω tueor 81
συγκροτέω compleo 46
συγχωρέω concedo 30
συζυγία iugatio 53
συλλαμβάνω subvenio 36
συλλέγω colligo 38; percipio 24
σύλλογος collegium 64
συμβαίνω contingo 8, 71; efficio 29, 62; sum 35; συμβαίνει accidit 67; fit 72; usu venit 7; (-) 25 (C.); 21°
συμβάλλω complector 15 (β)
συμβίωσις convivium 45
συμβουλευώ consulo 63
σύμμαχος socius 59
συμμετρία moderatio 33; 53° (α)
σύμμετρος modicus 36
συμπαράτεινω produco 46
σύμπας omnis 2 (bis), 21, 22 (bis), 37, 40; τὸ σύμπαν penitus 18
συμπιέζω opprimo 36
συμποσιαρχία magisterium (scil. convivii) 46
συμποσίαρχος magister (scil. convivii) [46°]
συμπόσιον compotatio 45^b; convivium 42, 44, 45^a, 46 (bis)
Συμπόσιον Symposium (Xenophontis opus) 46
συμπράσσω 11°
συμφορά casus 84
σύμφορος commodus 84
συμφράσσω consaepio 59
σύμφυτος suus 52
σύν cum 10, 51, 62; (-) 51
συνάδω consentio 61

INDEX GRAECO-LATINVS

- πολλὴν χρόνον diu multumque 9^a; τῷ
 χρόνῳ in dies 45
 χρυσίον aurum 55 (ter)
 χρυσός aurum 59
 χώρα ager 11; locus 41
 χωρέω percipio 41; procedo 70
 χωρίς sine 51, 82
 ὥρος locus 84; spatium 14 (E.)
- ψευδής falsus 4, 68
 *Ψευδόδουλος Pseudolus (*Plauti co-*
moedia) 50°
 ψῆφος sententia 16, 22
 ψόγος vituperatio 44
 ψυχή animus 1, 35, 36 (bis), 37, 38
 (bis), 41, 49, 50, 56, 66, 74 (bis), 75,
 77 (bis), 78 (quinq̄ues), 79, 80 (qua-
 ter), 81 (bis), 82 (quater), 83 (bis),
 84^a, <84^b> (β), 84^b (α), 85; 15^o; (-)
 39 (α); → ἄλυπος
 ψυχός frigus 34; refrigeratio 46
- ὦ (ῶ) o 1^a (E.), 39, 66, 69, 79, 84; (-)
 1^b, 1^c (E.), 4 (bis), 6 (ter), 7, 8 (bis),
 9, 11, 15, 19, 34, 35, 39, 49, 59, 68,
 77, 82, 85
 ὦδε 79^o
 ὤμος umerus 33
 ὥρα hora 69, 74; tempus 70 (bis);
 ὦ. θέρος aestas 46 (β); ὦ. χει-
 μερινή 46^o (α)
 ὥραϊος maturus 71, 76; tempestivus
 5; → πέπανσις
- ὥραιότης tempestivitas 33
 ὥς cum 63 (bis); quam 22, 35^{ab}, 40,
 41, 53; quin 78 (α); quo 84^c; quod
 7 (bis); sic 22^b, 71; sicut 46, 65;
 tamquam 35, 84^{ab}; ut 6, 8^b, 10, 12,
 17 (β), 24 (β), 26^a (β), 26^b, 31 (bis),
 32^b, 33, 36, 38, 42 (bis), 48 (bis),
 50^a (β), 50^b, 52, 53, 54 (β), 61, 69,
 71, 72, 76, 81, 85; (-) 2 (β), 3 (ter),
 4, 8^{ac}, 11, 13, 16, 22^a, 25 (C.), 32^a,
 32^c (α), 42^a, 43 (bis), 45, 49, 51 (β),
 56, 57^a, 62 (bis), 64, 74, 79^{ab}, 80, 82,
 83, 84^d; ὥς ἄν ut 7, 19; ὥς μή ne 46;
 ὥς οὐκ 78 (β); ὥς ... οὕτω ut ... ita
 63, 64; → ἀληθῶς; → εἶπον; → μάλα;
 → ὁ; → οὕτω; → πολὺς
 ὥς ad 84^a; in 84^b
 ὥς sic 38, 48
 ὥσανεῖ quasi 5
 ὥσπερ quasi 51, 71, 77; quem ad
 modum 22; sicut 2, 47; tamquam
 5 (bis), 6, 37, 49, 53, 83^b; ut 10 (β),
 17 (α), 26 (α), 44, 71^a (β), 71^b, 76,
 85; ὥ. εἰ quasi 12, 26, 82; ὥ. εἰκός id
 est 56 (β); ὥ. ... οὕτω ut ... sic 76,
 85
 ὥστε ex quo 72; ita 60^b; itaque 34;
 quo 60^a; quod 20, 46, 48, 85 (bis);
 ut 4, 31 (bis) (β), 35, 45 (α), 61, 71;
 24°; ὥ. (quater) ut ... ut ... ut ...
 ut 13
 ὥσχη sarmentum 52
 ὠφέλεια utilitas 53

INDEX LATINO-GRAECVS

- conglutino ξυγκολλάω 72 (β); συν-
ίστημι 72 (α)
congrego πελάζω 7
coniunctio σύνδεσμος 45
coniungo ανάπτω 42 (α); παραζεύγνυμι
59; προσάπτω 42 (β)
conor διαγωνίζομαι 82
consaepio συμφράσσω 59
conscientia σύνεσις 9
conscribo συγγράφω 1; τυγχάνω συγ-
γεγραφώς 83
consenesco γηράσκω 29 (α); τυγχάνω
γεγηρακώς 29 (β)
consentio δμογνωμονέω 61; συνάδω 61
consequor έπειμι 19; έπιτυγχάνω 41;
παρέπομαι 73; περιποιέομαι 69; τυγ-
χάνω 68
consero φυτεύω 59
conservo διαφυλάσσω 34; τηρέω 75
consensus συνέδριον 63, 64
consido τυγχάνω συνεδρεύων 63
consilium βουλή 19; εύβουλία 11, 15,
17, 19, 42, 67
consisto άτρεμίζω 74 (α); εύσταθέω
74 (β); συνίστημι 41
consitio φυτεία 54
consolatio παραμυθία 1, παραμύθιον 4
consolor παραμυθέομαι 84
constans έμβριθής 33 (α); εύσταθής
33 (β); σταθερός 76
constantia εύστάθεια 77
constituo αναδείκνυμι 45 (α); βαίνω
62 (β); καταδείκνυμι 45 (β); σύγκει-
μαι 21
constitutus → sum
constat δηλόν έστι 3
construo κατασκευάζω 72 (α); <72>
(β)
consuesco είωθα 3
consul ύπατος 10, 14^a, 14^b (α), 18, 19,
32 (bis), 42; 14^b (β)
consularis ύπατικός 7, 12
consulatus ύπατεία 16 (ter), 19, 30, 60
consulo συμβουλευέω 63
iuris consultus των νομίμων έξηγητής
22
consumo αναλίσκω 71; καταβίωω 55
consurgo ύπανίσταμαι 63
contemno καταφρονέω 43, 65, 66, 72,
75; ύπερφρονέω 12
contemplo θεωρέω 55, 77
contemptus εύκαταφρόνητος 27
contentio φιλονεικία 49, 82
contentus → sum
continentia τὸ έγκρατές 55
contineo περιέχω 78
contingo συμβαίνω 8, 71
contra εναντία 11 (ter); εναντίον 84;
έπί 51 (β); προς 35 (bis), 51 (α)
contrarius εναντίος 72, 77
convenio εύρίσκω 32, 83
convivium συμβίωσις 45; συμπόσιον
42, 44, 45, 46 (bis); → magisterium
copia εύπορία 8 (bis), 56, 71
copiose φιλοτίμως 59
coquo έρω 1
corpus σώμα 15 (bis), 17, 29, 33, 34,
36 (bis), 38 (ter), 39, 41, 45, 59 (β),
64, 65, 75, 77 (bis), 79, 80 (bis),
81 (bis), 84
corruo καταπίπτω 64
cotidie καθ' έκάστην 46; καθ' ήμέραν
26
credo οίμαι 73; πείθω 21, 47, 77 (bis),
79, 85
credulus ταχυπειθής 36
cremor έμβάλλομαι τῇ πυρεῖ 84
creo άνείπον 19 (α); χειροτονέω 19
(β)
cresco συναύξω 50
crimen έγκλημα 67
crudelis άτηνής 75
eruditus άπειρία 44
erudus άωρος 71
culmus καλάμη 51
culpa αίτία 7, 14; αίτιον 7
cultio agri γεωργία 56
cultura έργασία 53 (β), 54, 56; थेρα-
πεία 53 (α)
cultura agri γεωργία 54, 59
cultus थेραπεία 56
cum άμα 39 (α); εν 64; εν ᾧ 18 (β);
έπειδάν 17, 69, 79, 80, 81; έπειδή 2,
4, 16, 19, 55, 59, 78 (ter); ήνίκα 10,
32, 41; καθ' 43; μή . . . άνευ 52;
μετά 4, 39 (β), 41, 45, 46 (bis),
85; όποτε 35, 75; όταν 71, 72, 80
(bis), 82; στε 11, 15, 18 (α), 59, 67,
71 (α), 72; προς 2, 40, 41, 42, 51, 59,
67; σύν 10, 51, 62; ώς 63 (bis); c. . .
c. ή . . . ή 84; c. . . . tum ή . . . ή 53;
ποτέ μέν . . . ποτέ δέ 4 (α); πῃ μέν . . .
πῇ δέ 65 (β); τῇ μέν . . . τῇ δέ 65 (α);
τό μέν . . . τό δέ 43; τότε μέν . . .
τότε δέ 4 (β); → bello; → maxime;
→ sui; → vos
cunae κίστη 83
cunctor δηθύνω 10
cunctus πᾶς 64
cupide προς επιθυμίαν 12

INDEX LATINO-GRAECVS

facio ἀπεργάζομαι 15 (α); ἀποδείκνυμι 56; διαπραύσσω 42; δρῶ 6, 26, 84 (β); ἐναπεργάζομαι 76; ἐξεργάζομαι 28; ποιέω 3, 6, 7, 14 (bis), 15 (β), 17 (bis), 22, 26, 34, 38, 43, 54 (bis), 59, 63, 64; πράσσω 9; τίθημι 73; φαίνομαι δεδρακώς 84 (α); foedus f. ποιέω σπονδᾶς 16 (β); σπένδω 16 (α)
factum ἔργον 69; πράξις 43
falsus ψευδής 4, 68
fama φήμη 61
familiaris ὁ οἰκεῖος 49
familiaris² ἴδιος 22 (β), 49 (β); οἰκεῖος 10, 22 (α), 49 (α); συνήθης 24; → res
fecundus γόνιμος 53
fere σχεδόν τι 7, 15, 24, 78 (β)
ferio (securi) *διαπελεκίζω 42
fero καταφέρω 52; λέγω 8; φέρω 2 (bis), 3, 5, 6, 7, 11 (bis), 12, 14, 84 (bis); φημί 59
ferocitas ἀλκή 33
ferrum σίδηρος 52
fervor ζέσις 45
fibra f. stirpium ῥιζίον 51
ficus → granum
fides πίστις 1, 75
fidis χορδή (pl.) 26 (bis)
figo πήγνυμι 1
filia θυγάτηρ 37
filius παῖς 79; υἱός 12, 15, 22, 35, 37, 54, 68
fingo πλάττω 41
finis ὅρος 82; πέρας 72; τέλος 78
fio αἰρέω 56; ἀποδείκνυμι [10], 14, 30, 50; ἀφικνέομαι 6; γί(γ)νομαι 24, 30, 32, 65 (β), 71; εἰμί 26; καθίστημι 45, 53; fit κινδυνεύει 72; συμβαίνει 72; senex f. γηράσκω 26
flagitiosus ἀσελγής 42
flagitium ὕβρις 40
flagro πνέω 50
flamma φλόξ 71
flecto τρέπω 16
floreo ἀκμάζω 20 (α); ἀνθέω 20 (β)
flos ἄνθος 54, 59
fluo ῥέω 31
focus ἐσχάρα 55
foedus → facio
foenus ἐπικαρπία 51
fortasse ἴσως 8, 25, 46 (α), 47, 48; τάχα 46 (β)
forte ἴσως 18; τάχα 33
fortis ἀλκιμος 14; ἀνδρείος 72; γενναῖος 42; ἰσχυρός 14

fortiter γενναίως 84
fortuna τύχη 59
fortunatus εὐτυχής 29
forus κατάστρωμα 17
fossio σκαπάνη 53
fragilis ἀσθενής 65
frango κατάγνυμι 38
frater ἀδελφός 42 (bis), 65, 68
frequens συχνός 44
fretus πεποιθώς 72
frigus ψυχρός 34
fructus ἐνκαρπία 53; καρπός 5 (α), 9, 24, 51, 62, 70 (bis), 71; σπέρμα 5 (β)
fruor ἀπολαύω 12, 47, 48 (bis), 57, 60
frustra μάτην 84
flux ἄμνητος 51 (β); καρπός 51 (α), 52
fugio φεύγω 85
fulcio ἀπερείδω 52 (α); ὑπερείδω 52 (β)
funale λαμπάς 44
fundamentum κρηπίς 62
fundo ἀποχέω 51 (α); διαχέω 52; προβάλλω 51 (β)
furiosus λυττῶν 47
futurum τὰ μέλλοντα 81
gallina ἀλεκτορίς 56
gaudeo γηθέω 41; χαίρω 26, 50
gemma λίθος 59; ὀφθαλμός 53
genero φύω 52
geniculatus εὐγόνατος 51
gens ἔθνος 61
genus γένος 56; ἰδέα 18; → is
gero ἄρχω 10; διαπραύσσω 79; διοικέω 20, 22; κατασκευάζω 17; πράσσω 11 (bis), 15 (ter), 17, 18
gladius μάχαιρα 19
gloria δόξα 8, 82; εὐκλεία 44, 59, 82; κλέος 10 (β); (pl.) 10 (α)
glorior αὐχέω 82 (α); ἐκλαμπρύνομαι 26 (α); μεγαλυνέω 82 (β); μεγαλύνομαι 26 (β); σεμνύνομαι 11, 32
grandis πρεσβύτης 10, 16; g. natu πρεσβύτης 10; grandes natu οἱ πρεσβύτατοι 63
granum g. fici κεγχραμῖς 52
gratia χάρις 38, 42, 45, 46, 56
gratus κεχαρισμένος 6
gravis βαρὺς 1 (β), 4; ἐπαχθής 4 (ter), 8, 77; σεμνός 61; χαλεπός 1 (α)
gravitas σεμνότης 10, 33
graviter χαλεπῶς 67; gravissime λίαν σεμνῶς 16 (α); πάνυ σεμνῶς 16 (β)
gremium κόλπος 51
gubernator κυβερνήτης 17

itaque² διὸ καὶ 34; καὶ δὴ 53 (β)
 iter ἔφοδος 75; → ingredior
 iterum αὖθις 14 (β), 19; τὸ δεύτερον 11 (α), <11> (β), 14 (α)
 iubeo κελεύω 41
 iucunde ἡδέως 47 (bis), 49
 iucundus ἡδύς 2, 9, 26 (bis), 28, 56, 85; προσηνής 71
 iudex δικαστής 22 (ter)
 iudicium δικαστήριον 22
 iudico κρίνω 43, 78
 iugatio συζυγία 53
 iure ἐνδίκως 61
 iurgium λοιδόρια 8
 ius τὸ δίκαιον 38; τὸ νόμιμον 12 (α), 27; i. augurium νόμιμον μαντικόν 12 (β); νόμιμον οἰωνιστῶν 38; i. civile νόμιμον πολιτῶν 38; νόμιμον πολιτικόν 50; i. pontificium ἀρχιερωσύνη 50; νόμιμον ἀρχιερέων 38
 iussus ἐπίταξις 56
 iustus δίκαιος 65; εὐλογος 15
 iuveniliter νεανικῶς 10
 iuvenis¹ ὁ νέος 17
 iuvenis² ἡμίθεος 29; νεανίσκος 33
 iuventus νέα ἡλικία 26; νεότης 15, 28
 labefacto πταίω 20 (α); σφάλλω 20 (β)
 labor πόνος 38, 60, 82; πρᾶγμα 82 (α)
 lac γάλα 56
 lacertus βραχίων 27 (bis)
 lacruma δάκρυον 73
 laetor ἡδομαι 48
 laetus ἀβρός 53; → sum
 lamentum ὀλοφυρμός 73
 languesco παραχαλάω 28; χαλάω 37
 languidus χαλαρός 26
 lapsus ὀλισθος 52
 largior δωρέομαι 83
 latus πλευρόν 27, 28; bonis lateribus εὐτόνως 14 (α); πλευρῶν εὐπορία 14 (β)
 laudatio ἐγκώμιον 12
 laudatus ἐπαινετός 32
 laudo ἐγκωμιάζω 2; ἐπαινέω 62; ὑμνέω 59
 laus ἔπαινος 44, 61
 laxo ἀπολύω 7
 lectulus κλινάριον 38 (α), κλινίδιον 38 (β)
 legatus πρεσβευτής 18, 43; ὁ πρέσβυς 63
 legio τάγμα 75
 lego ἀναγιγνώσκω 12, 20, 21 (bis), 59, 83

lenio λεινῶ 54 (β), ὑπολεινῶ 54 (α)
 lenis ἐλαφρός 13
 levis ἀνεπαχθής 85 (α); ἐλαφρός 8, 26, 50, 63; κουφολόγος 36; κοῦφος 85 (β)
 leno αἰρω 36; κουφίζω 2; κοῦφον τίθημι 1
 lex νόμος 10, 34
 libenter ἀσμένως 47, 48 (β), 85 (β); ἡδέως 48 (α)
 liber¹ βιβλίον 3, 38, 59; λόγος 2, 13; σύγγραμμα 3
 liber² ἐλεύθερος 81
 liberi παῖδες 37 (β); τέκνον (pl.) 37 (α)
 libero ἀφίημι 22
 libet ἐστὶ πρὸς θυμοῦ 58 (α); προσφιλές (ἐστι) 42; φίλον ἐστὶ 58 (β), 84
 libidinosus φιλήδονος 29
 libido ἀκολασία 41, 49 (α); τὸ ἀκόλαστον 36; τὸ ἐπιθυμητικόν 7, 39 (α), ἐπιθυμία 40; τὸ ἐπιθυμοῦν 39 (β); ἐρωτοληψία 42; πάθος ἀκόλαστον 42 (α); φιληδονία 42 (β), 49 (β)
 licentia ἐξουσία 44
 licet ἔξεστι 1, 60
 lingua γλῶσσα 31
 litterae γράμμα (pl.) 26; λόγος (pl.) 3, 12, 26, 38 (β)
 locuples κτηματικός 56
 locus γῆ 21; τόπος 27, 63 (bis), 75, 77; χώρα 41; χώρος 84
 longe πολύ 55; πόρρω (πρόσω) 66, 83; longius περαιτέρω 70
 longinquus μακρός 84
 longus μακρός 4, 6, 41 (β), 55, 66, 71, 75 (β); πολὺς 75 (α); χρόνιος 41 (α)
 loquax λόλος 31; loquacior λαλίστερος 55 (α); λόλος 55 (β)
 loquor διαλέγομαι 41; διδάσκω 53 (α); εἶπον 50 (β); λέγω 50 (α), 61
 ludus ἀγών 50 (α); θέα 50 (β), 63
 lugeo θρηνέω 73
 lumen φέγγος 35; φῶς 36, 41
 luna σελήνη 49
 luo παραπολαύω 75
 lusio παίγνιον 58
 lux τὸ ἐμφανές 12; ἔως 49
 magis → magnopere
 magister διδάσκαλος 13, 29; m. equitum ἄρχων τῶν ἵππέων 56; m. (scil. convivii) συμποσίαρχος [46]
 magisterium (scil. convivii) συμποσίαρχία 46

INDEX LATINO-GRAECVS

- vinculum δεσμός 7, 42, 81
vindico ἀπαλλάττω 55 (α); ἀπελευθε-
ρῶ 55 (β)
vineα ἀμπελών 54, 57
vinolentia οἰνοφλυγία 44
vinum οἶνος 65
vir ἀνὴρ 1, 10, 12 (bis), 15, 19, 22, 39,
42, 59, 61 (bis), 77, 80, 82 (β), 84
(bis); → praestans
viriditas τὸ εὐχλωρον 57 (α); χλωρότης
51 (β), 57 (β)
viritim κατ' ἀνδρα 11
virtus ἀρετή 9, 26, 41, 42, 59 (bis),
69
vis βία 71 (bis); δύναμις 27, 51, 52, 71;
εὐτονία 28 (α); ἰσχύς 15, 17, 27^a,
27^b (β), 28 (β), 29 (ter), 30, 31,
32 (bis), 33 (quinq̄ues), 34 (ter), 36,
38 (bis)
vita βίος 9, 13, 22, 23, 26, 35, 38, 43,
45, 51, 55, 60, 65, 76 (bis), 77, 78, 82,
84 (bis); τὸ ζῆν 71, 73; ζωή 72, 77
(bis), 82, 84
vitiose φανύως 25
vitiosus φαῦλος 39
vitis ἄμπελος 52^a (α), <52>^a (β), 52^b,
53
vitium κακία 29, 35; κακία 14, 27, 35,
36, 55, 65; τὸ κακόν 25
vituperatio βλασφημία 39 (α); κακη-
γορία 39 (β); ψόγος 44
viviradix ὑπόρριζος 52
vivo βιοτεύω 38, 69, 70; βιώω 14, 43,
68; διαβιώω 9, 19; διαζάω 25; ἐπιβιώω
13; ἐπιζάω 1 (α); ἔχω τὸ ζῆν 72; ζάω
4, 49, 67, 68 (bis), 77, 80, 84 (bis),
85 (bis)
vivus ζωός 33
voco καλέω 22; ὀνομάζω 45
volo αἰρέω 85 (α); ἀξιώω 2 (α), 25, 60,
75; βούλομαι 2, 6 (β), 6, 25, 26, 32
(bis), 65, 66, 68, 73^a, 73^b (β), <83>
(α), 83 (β), 85 (β); ἐθέλω 2 (β), 3, 13,
20, 73 (α); ἔχω 32; προθυμέομαι 6 (α)
voluntarius αὐθαίρετος 75 (α); ἐκού-
σιος 75 (β)
voluptas ἡδονή 7, 15, 39 (bis), 40
(quater), 41 (ter), 42 (ter), 43 (ter),
44 (quater), 45, 46 (bis), 47, 48 (bis),
50 (ter), 51, 56, 61, 64
vos ὑμεῖς 16 (bis), 18, 23, 26 (bis),
32, 33 (bis), 46, 77 (bis), 79, 81, 83;
vobiscum μετὰ ὑμῶν 73
vox φωνή 27, 28; magna voce εὐφώ-
τως 14 (α); φωνῇ μεγάλῃ 14 (β)